

J. Selye University

13th International Conference of J. Selye University

Theological Section

Conference Proceedings

September 8-9, 2021 Komárno, Slovak Republic

inland c5a komárom no13 2197

13th International Conference of J. Selye University
Theological Section

Title: 13th International Conference of J. Selye University.
Theological Section. Conference Proceedings

Editor: Doc. ThDr. Alfréd Somogyi, PhD.

Reviewers: Prof. ThDr. István Karasszon, PhD.

Prof. Ábrahám Kovács, PhD.

Prof. István Pásztori Kupán, PhD.

Dr. habil. Viktor Kókai Nagy, PhD.

Doc. ThDr. Alfréd Somogyi, PhD.

Mgr. Tímea Czinke, PhD.

Mgr. Zsolt Görözdi, PhD.

Ing. Jolán Kiss, PhD.

Mgr. Attila Lévai, PhD.

Mgr. Katalin Pólya, PhD.

ThDr. Lilla Szénási, PhD.

Published by J. Selye University, 2022

ISBN 978-80-8122-410-2

TEOLÓGIAI SEKCIÓ
„ÚJRAKEZDÉS A TEOLÓGIÁBAN”

SEKCIA TEOLOGICKÝCH VIED

Szekcióvezető - Vedúci sekcie:

Doc. ThDr. Alfréd Somogyi, PhD.

TARTALOMJEGYZÉK – OBSAH

Előszó – Predslov	6
Programbizottság – Programový výbor	6
Szervezőbizottság – Organizačný výbor	7
CZAGÁNY Gábor	9
LEHETŐSÉGEK ÉS FELADATOK A REFORMÁTUS IFJÚSÁGI KÖZÖSSÉGEK ÚRVACSORAI ÉLETÉNEK MEGÚJÍTÁSÁBAN	
FAZEKAS István	17
A KÍGYÓ BŰNE, AVAGY A HAMIS VÁD AZ ÓSZÖVETSÉGBEN ÉS A MODERN JOGBAN	
GÖRÖZDI Zsolt	23
A KONFIRMÁCIÓS ELŐKÉSZÍTŐ TANMENETE	
Radoslav HANUS	43
PRÁVNÝ STATUS ECAV PO VZNIKU ČSR	
Emese JASPER-MAKAY	49
CRISIS MANAGEMENT IN THE LETTER TO THE HEBREWS 21ST CENTURY REFLECTIONS	
KOVÁCH I. Bendegúz	59
MIT ÜZEN RAVASZ LÁSZLÓ A POST-COVID REFORMÁTUS EGYHÁZNAK?	
KOVÁCS Ábrahám	65
A DEBRECENI ÚJORTODOXIA TEOLÓGIAI LÁTÁSMÓDJA	
LAKI Tamásné	73
”MOZDÍTOTT, HATOTT, ADOTT, KÖTÖTT” GYÜLEKEZETI IFJÚSÁGI TÁBOROK LEHETŐSÉGEI	
Máté MÁRKUS	93
WHAT WILL MAKE PREACHING RELEVANT? Consequences of Tillich’s religious phenomenology on preaching	
András MÉNES	97
EDGAR CAYCE, THE SLEEPING PROPHET	
Nóra NEMES-NÉMETH – István Dániel SANDA	105
DIE ANFÄNGE WEIBLICHER ERZIEHUNG UND BILDUNG IN UNGARN Mit besonderem Hinblick auf die pädagogische Tätigkeit von Therese Karacs	
PETHEŐ Attila	113
A REFORMÁTUS TANÍTÓKAT ÉRT SÉRELMEK A TRIANON UTÁNI CSEHSZLOVÁKIÁBAN	
Katarína ŠVAJDOVÁ	121
MANŽELSKÁ VERNOSTĚ PREPOJENÁ VERNOSTŮU BOŽIEMU POVOLANIU	
SZÁSZI Andrea	133
ÚJRAGONDOLT KATECHÉZIS: SZEMPONTOK ÉS TAPASZTALATOK A PANDÉMIA UTÁN	

SZÉNÁSI Lilla	147
”MERT AHOL KETTEN VAGY HÁRMAN ÖSSZEGYŰLNEK AZ ÉN NEVEMBEN, OTT VAGYOK KÖZÖTTÜK.”	
TÖMÖSKÖZI Ferenc	157
KÓCZÁN MÓR REFORMÁTUS LELKÉSZ AZ FTC OLIMPIKON ATLÉTÁJA	
VÉGHELYI Péterné	165
AKI AZ ÚT AZ IGAZSÁG ÉS AZ ÉLET	
A konferencia programja – Program konferencie	179

Előszó

A komáromi Selye János Egyetem Dr. habil. PaedDr. Juhász György, PhD. rektor úr védnöksége alatt rendezi meg a XIII. Nemzetközi Tudományos Konferenciáját. A konferencia 2021. szeptember 8–9-én kerül megrendezésre.

A COVID-19 világjárvány miatt a konferencia virtuálisan (online) formában lesz megtartva.

A rendezvény elsődleges célja az előző évfolyamokhoz hasonlóan hazai és a külföldi egyetemi oktatók és kutatók tudományos eredményeinek prezentálása. Elsősorban a humán tudományok, a társadalomtudományok, a neveléstudományok, a közgazdaságtan és a vállalatirányítás és a teológia területein tevékenykedő szakemberek számára nyit teret, továbbá az informatikai és az IKT tudományterület művelői számára, azonban részt vehetnek a rokon szakterületeken dolgozó kutatók is.

Az előadások anyagait ebben az évben is a résztvevők és a leadott tanulmányok nagy számának köszönhetően külön konferenciakötetben adjuk ki a szekciók tudományágakba való besorolása szerint.

A megjelent tanulmányok két független szakmai lektorálás után kerültek a kötetekbe.

Az elfogadott publikációkat tartalmazó köteteket szabadon elérhetővé tesszük az interneten, a közlemények DOI azonosítóval lesznek ellátva.

Komárom, 2021. 9. 5.

Bukor József

Predslov

V dňoch 8–9. septembra 2021 sa koná pod záštitou

Dr. habil. PaedDr. Györgya Juhásza, PhD., rektora Univerzity J. Selyeho XIII. Medzinárodná vedecká konferencia UJS – 2021.

Vzhľadom na situáciu, týkajúcu sa pandémie COVID-19 sa konferencia uskutoční online.

Cieľom konferencie je v súlade s cieľmi predchádzajúcich ročníkov prezentácia výsledkov vedecko-výskumnej práce vedeckých a vedecko-pedagogických pracovníkov univerzít z domova a zo zahraničia. Konferencia dá priestor predovšetkým pre odborníkov zaoberajúcich sa vednými oblasťami: humanitné vedy, spoločenské vedy, pedagogické vedy, ekonomické vedy a riadenie podniku, ďalej informatické vedy a IKT, ale vítaní sú aj účastníci z príbuzných vedných odborov.

Jednotlivé príspevky z dôvodu vysokého počtu prihlásených a veľkého množstva odovzdaných príspevkov sme zaradili do zborníkov podľa vedných odborov jednotlivých sekcií.

Do jednotlivých zborníkov boli zaradené iba príspevky, ktoré prešli dvoma nezávislými odbornými recenznými konaniami.

Zborníky budú voľne dostupné na internete, prijatým publikáciám bude pridelený identifikátor DOI.

V Komárne, 5. 9. 2021

József Bukor

PROGRAMBIZOTTSÁG

Elnök:

Dr. habil. PaedDr. Juhász György, PhD.
Selye János Egyetem, Szlovákia

Tagok:

Dr. habil. PaedDr. Horváth Kinga, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. RNDr. Csiba Peter, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. Cservák Csaba
Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest,
Magyarország

Ambrusné Prof. Dr. Kéri Katalin
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. Kókai Nagy Viktor
Debreceni Református Hittudományi Egyetem,
Debrecen, Magyarország

Prof. Dr. Kolumbán Vilmos József
Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet,
Kolozsvár, Románia

Prof. Ormos Mihály, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. Dr. Pukánszki Béla István, DSc.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. Dr. Poór József, DSc.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. Dr. Tóth Péter, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. Dr. Németh András, DSc.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. RNDr. Tóth János, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. Machová Renáta, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. PedDr. Nagy Melinda, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Doc. RNDr. Bukor József, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

PROGRAMOVÝ VÝBOR

Predseda:

Dr. habil. PaedDr. György Juhász, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Slovenská republika

Členovia:

Dr. habil. PaedDr. Kinga Horváth, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. RNDr. Peter Csiba, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Doc. ThDr. Alfréd Somogyi, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. Csaba Cservák
Károli Gáspár University, the Reformed
Church in Hungary, Budapest, Maďarsko

Prof. Dr. Katalin Kéri
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. Viktor Kókai Nagy
Debrecen Reformed Theological University,
Debrecen, Maďarsko

Prof. Dr. Vilmos József Kolumbán
Protestant Theological Institute of Cluj Napoca,
Cluj Napoca, Rumunsko

Prof. Mihály Ormos, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. Dr. Béla István Pukánszki, DSc.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. Dr. József Poór, DSc.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. Dr. Péter Tóth, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. Dr. András Németh, DSc.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. RNDr. János Tóth, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. Renáta Machová, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. PedDr. Melinda Nagy, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Doc. RNDr. József Bukor, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

SZERVEZŐBIZOTTSÁG

ORGANIZAČNÝ VÝBOR

Doc. RNDr. Bukor József, PhD.

Doc. RNDr. József Bukor, PhD.

Doc. Dr. univ. Csehi Ágota, PhD.

Doc. Dr. univ. Agáta Csehiová, PhD.

Dr. habil. Ing. Szőköl István, PhD.

Dr. habil. Ing. István Szőköl, PhD.

PhDr. Antalík Imrich, PhD.

PhDr. Imrich Antalík, PhD.

PaedDr. Borbélyová Diana, PhD.

PaedDr. Diana Borbélyová, PhD.,

RNDr. Gubo Štefan, PhD.

RNDr. Štefan Gubo, PhD.

PhDr. Kahler Korcsmáros Enikő, PhD.

PhDr. Enikő Kahler Korcsmáros, PhD.

Simon Szabolcs, PhD.

Szabolcs Simon, PhD.

PaedDr. Strédl Terézia, PhD.

PaedDr. Terézia Strédl, PhD.

Mgr. Tóth-Bakos Anita, PhD.

Mgr. Anita Tóth-Bakos, PhD.

Bc. Hernády Adrienn

Bc. Adrienn Hernády

LEHETŐSÉGEK ÉS FELADATOK A REFORMÁTUS IFJÚSÁGI KÖZÖSSÉGEK ÚRVACSORAI ÉLETÉNEK MEGÚJÍTÁSÁBAN

Gábor CZAGÁNY¹

ABSTRACT

In this short study, we present the most important aspects of the Lord's Supper in Reformed youth communities. As an introduction, we summarize how this age group views the sacrament of the Lord's Supper, then we list examples that can help bring this sacrament closer to them. At the end of the study, we use three models to summarize how the Lord's Supper can become a tool for youth community building.

KEYWORDS

Hungarian Reformed Church, youth, Lord's Supper, sacraments, liturgical renewal, community building

BEVEZETŐ

E rövid tanulmányt egy egyszerű tézis megfogalmazásával szeretnénk kezdeni, miszerint az ifjúsági gyülekezetek épülését sok tekintetben befolyásolná az úrvacsorának egy olyan rendszeres gyakorlása, amely *teológiájában* a bibliai elvekre épít, *formájában* lelkileg vezeti az Istent kereső fiatalot és *nyelvezetében* a mai világ viszonyaihoz igazodik. Ezeknek az elveknek a következetes és hiánytalan alkalmazásával az ifjúsági istentisztelet középpontjába a közösség kerülne.

Tény azonban az, hogy a mai református ifjúsági istentisztelet általában alapvetően semmiben nem különbözik egy evangélikál vagy adott esetben karizmatikus istentisztelettől. Ugyanakkor az úrvacsorák, amelyeken a fiatalok helyi gyülekezeteikben részt vesznek erős kontrasztban állnak ezekkel az alkalmakkal.

Ezt a komoly különbséget úgy lehetne feloldani, hogy ha az ifjúsági liturgiákban nagyobb súlyt kapna az úrvacsora, amelynek formavilága szervesen illeszkedne a fiataloknak szánt istentisztelet egészébe.

AZ EGYETEMI GYÜLEKEZETEK ÚRVACSORÁZÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI

Egy korábbi, 2012-es felmérésünk szerint az egyetemi gyülekezetek tagjaiban kézzel fogható a kritika az úrvacsora hagyományos szemléletével szemben mind a teológiai háttér, mind a forma, mind pedig a nyelvezet terén.

Habár az egyetemisták a ritkán úrvacsorázók közé tartoznak, ennek oka nem a szertartással szembeni fenntartás, hiszen a ritkább úrvacsorázás nem jár együtt a felületesen vett ünnepléssel. A kérdőívekre adott válaszok tanúsága szerint az egyetemisták azok, akik a legnagyobb örömmel járulnak az Úr asztalához.

Érdemes elgondolkodni, hogy vajon mi ennek a nyitottságnak az alapja. Segíthet megér-

---

¹ Dr. Czagány Gábor főiskolai docens (Gál Ferenc Egyetem, Szeged) reformatus.szeged@gmail.com

teni a helyzetet a tény, hogy az egyetemisták az úrvacsora során a jegyek vételének pillanatát tekintik a legkiemelkedőbbnek, bár korántsem annyira, mint azt a gyülekezeteknél láthattuk. Az adatok értékeléséből kiderült, hogy ezzel szemben különlegesen magas azok száma, akik az úrvacsora során a csendben elmondott imát tekintették a legfontosabbnak. Ez különösen szembetűnő a falvakból érkezett válaszadóknál, ahol majdnem minden második embernek ez a leglényegesebb. Az egyéni ima fontossága azt jelzi, hogy az úrvacsorából hiányzik valami, ami ezt a szertartást igazán közösségi eseménnyé tenné.

Ezek alapján az egyetemista korú úrvacsorázók egy részéről az a kép alakítható ki, mely szerint bár a fiatalok az átlagnál szívesebben vesznek részt úrvacsorán, ott kevésbé a konvencionális, elvontabb teológiai alapokra építő tanítások, illetve formák motiválják őket, hanem sokkal inkább az egyéni kegyesség gyakorlása és egy személyes imakapcsolat kialakítása Jézussal.

Ezt a képet az a jelenség is árnyalja, hogy a fiatalok az úrvacsora során az aktív éneklést sokkal kevesebbre értékelik, mint a gyülekezeti tagok. Ezen belül, ahogy a nagyobb településektől a kisebbek felé haladunk, egyre kevesebb a lelkesedés az éneklés iránt. Mindez egyszerűen megérthető, tudva azt, hogy az egyetemisták itt alapvetően otthoni úrvacsorájukon gyakorolt magatartásukról vontak mérleget, ezzel kifejezve mai egyházzenei kultúrával szembeni fenntartásukat. A gyülekezeti énekkultúra, úgy tűnik, kevésbé alkalmas arra, hogy az egyetemisták úrvacsorájának vagy istentiszteleti életének hordozójává váljon.

Az egyetemisták úrvacsorázásának jellegzetességeit a következőképp foglalhatjuk össze:

1. Viszonylag ritka, de tudatos úrvacsora látogatás
2. Egyértelmű nyitottság az *intercommunio* és új liturgikus formák iránt
3. Otthon békésnek és komornak tapasztalt úrvacsorák, de öröm iránti igény
4. Teológiaiilag horizontális úrvacsorai látás, erős szeretetre indító karakterrel
5. Tartózkodás az elvont úrvacsorai tanítástól, egyéni felfogás az úrvacsoráról
6. Az egyéni ima fontossága és személyes hittapasztalat
7. Az otthoni úrvacsorai közösségben az átlagnál passzívabb részvétel
8. Kritika a gyülekezeti énekekkel és különösen annak stílusával szemben
9. Örömtelibb és változatosabb énekek, valamint a könnyűzene iránti igény
10. Kifejezett kritikai él a jelenlegi úrvacsorai gyakorlattal szemben

Az imént elmondott igények, kritikák és nyitottság miatt az egyetemi gyülekezetek kiváló lehetőséget nyújtanak a „liturgiai kísérletekhez”. Mindez azonban csak lépésről lépésre megy.

AZ ÚRVACSORA SZEMÉLYES MEGÉLÉSÉNEK NÉHÁNY LEHETŐSÉGE

A következőkben kifejtett példák jól illusztrálják azokat a legfőbb irányokat, amelyeken keresztül az úrvacsora igazi közösségépítő erővé válhat. A felsorolt formák természetesen nem az egyetlen megoldást jelentik az úrvacsorában rejlő sokszínű tartalom kibontására, ugyanakkor hangsúlyozottan csak egy összetartó, fiatal közösség számára jelenthetnek alternatívát.

Általános értelemben vett új hozzáállást jelent, ha a szertartást együtt készíti elő a közösség. Ez közvetlenül is szolgálja azt, hogy a fiatal ne individuális eseményként élje meg az úrvacsorát, hanem a közösség erőterében értelmezze azt. Az úrvacsorai istentisztelet közös előkészítésének több szintje lehetséges.

A *Fred. P. Edie* által leírt elv szerint [7] érdemes a fiatalokat csoportokba rendezni attól függően, hogy mekkora a gyülekezet. Egy csoport a zenét választhatja ki, leginkább azok, akik részt vesznek majd a zenei szolgálatban. Mások imádságokat és más szöveges részeket

kereshetnek vagy írhatnak. Megint mások állandó feladatuknak tekinthetik, hogy megtervezik és kidíszítik az istentiszteleti teret. Az Úr asztalát különleges igénnyel készíthetik elő, természetesen ebben az esetben is körültekintően, művészi igénnyel.

Ha az ilyen módon együtt előkészített szertartáson azután együtt imádkoznak és megosztják a kenyeret, akkor a fiatalok a saját tapasztalataikon keresztül fedezhetik fel a liturgia szó eredeti jelentését, ami nem más, mint a „nép munkája”. [4]

Ennek a folyamatnak az egésze az úrvacsora négy alapvető mozzanatát - venni, megáldani, megtörni és megosztani – formálja. Az asztal és az istentisztelet előkészítése során szimbolikusan és gyakorlatban is megismétlődik a kenyér asztalra helyezése. A közös ima a jegyek megáldását jelenti, majd a kenyér közös megtörése a közösség legteljesebb kifejezőjévé válik. A jegyek szétosztása, egymásnak átadása még inkább elmélyíti a közösséget és beteljesíti a bibliai tradíciót. [4]

Az úrvacsora lehetőséget ad a fiataloknak, hogy élő találkozásuk legyen az önmagát újra és újra felajánló Krisztussal.

A fiatalok Krisztus feltámadott jelenlétébe kapnak meghívást, amely során úgy ismerik meg Istent, mint akik az Ő vendégei. Ugyanakkor a fiatalok az úrvacsora, a közösségi étkezés házigazdái is és ezzel egyúttal a keresztyén vendégszeretetre való elhivatást is gyakorolják. [4]

Az előkészületnek más színterei is lehetnek. Felismerve azt, hogy az úrvacsora nem a szertartás kezdetével, hanem az arra való készüléssel kezdődik, sokkal mélyebb találkozást lehet előkészíteni Krisztussal. A következő néhány példa ezeket a lehetőségeket illusztrálja.

Az úrvacsorai kenyér közös elkészítése kiváló lehetőséget kínál a Krisztus felé való közös lelki út együttes átélésre. Egy körülbelül négy órás, különleges együttlét kombinálja a kenyér elkészítésének fizikális folyamatát a közösség előkészületének lelki folyamatával.

Egy konyhában tapasztalt személy és egy beszélgetésvezető segítségével a fiatalok lépésről-lépésre haladnak végig egy kenyér elkészültének folyamatán.

1. Az összetevők előkészítése, az alapanyagok összekeverése. A foglalkozás első részében egyberakják a lisztet, sót, cukrot és más alapvető dolgokat, majd elbeszélgetnek a kérdésről, hogy hány fajta ember van jelen a közösségben és milyen sokszínű, hány fajta összetevőből áll össze a világegyház.

2. Az élesztő hozzáadása kapcsán téma lehet, hogy milyen hatással van a Szentléleknek a sok összetevőből álló közösség és az egyének életére.

3. A tészta meggyúrása közben jót lehet beszélgetni arról, hogy mennyire vagyunk olyanok, mint a tészta vagy a kéz, amely gyúrja a tésztát.

4. A kelés alatt a közösség beszélgethet arról, hogy a gyülekezet mennyire „olyan”, mint a kelő kenyér. Mit kell hozzáadni a kenyérhez, hogy jól megkeljen? Mi kell ahhoz, hogy valakinek a hite növekedjen?

5. A tészta nyújtása közben: Mi a funkciója a tészta kinyújtásának? Mit jelent a mi életünkben azt érezni, hogy letörtek vagyunk?

6. Végül a sütés jó alkalmat nyújt arra, hogy szó essék a hívő és a közösség életének azokról a pontjairól, amikor tüzet érez.

Miközben a kenyér teljesen elkészül, a közösség lelkileg is jobban összeforr és sok-sok személyes tapasztalatot szerezhet az úrvacsoráról. [1]

Hasonló módon a „bor” jegyét is el lehet készíteni, házi préselésű szőlőlé formájában. E célra különösen alkalmasak a nagy szemű, mag nélküli szőlőszemek, amelyeket a fiatalok kis nyújtófákkal préselhetnek ki. Ez a cselekedet utal Krisztus halálára is, amelynek kihangsúlyozása még emlékezetesebbé teszi ezt a szép közösségépítő foglalkozást. [2]

Az úrvacsora megalapozását nem csak az adott szertartásra való konkrét előkészület jelentheti. Az egyetemi gyülekezet sem fog egyik pillanatról a másikra a megszokott, hagyomá-

nyos formákról és gondolkodásmódról átállni valami újra. Ehhez számos előkészítő beszélgetés és más közösségi alkalom szükséges. Ezekben előkerülhetnek azok a legfontosabb témák, amelyek alapján az úrvacsora sokszínűsége megérthető. *Aimee és Bill Buchanan*, valamint *Jodi B. Martin* könyve ehhez is számos konkrét példát kínál.

Az egyik beszélgetés fő témája például az úrvacsorai élet sokszínűsége. A fiatalok ennek során elmondják, hogy tapasztalataik szerint hogyan zajlik egy úrvacsorai szertartás egy „átlagos” gyülekezeti alkalmon. Felidéznek ezeknek elemeit, átgondolják, hogy kik és milyen módon vezetnek a szertartást, kitérnek a használt eszközökre és még arra is, hogy milyen jellegű a kenyér, illetve a bor, ami a jegyeket biztosítja. Ezek után ők vagy épp mások egy fiatalok számára meghirdetett tábor vagy egy ifjúsági alkalom élményeit idézik fel. Végül a két tapasztalatot összesítik, kielemezve azt, hogy melyik formának milyen előnyeit látták, illetve, hogy melyek azok a lényeges pontok, amelyek mindegyik változatban megvannak. E gyakorlat sokban segíti a nyitottabb úrvacsorai gondolkodás kialakulását. [1]

Egy másik beszélgetési vázlat nem annyira a formai, hanem inkább a tartalmi kérdésekre koncentrálna. Alapja a kenyér megtörésének három elnevezése. Az „úrvacsora”, a „szent közösség” (*communion*) és az „eukarisztia”, azaz hálaadás ugyanannak az ünnepnek három arcát tükrözi. A beszélgetés lényege arra irányul, hogy miként építhetjük be közösségünk életébe a fogalmak által kifejezett különleges hittartalmakat. E gyakorlat végén a közösség azt tapasztalhatja, hogy másféle lélekkel készülődik az úrvacsorára. [1]

Számtalan lehetőség nyílik magának az úrvacsora szertartásának átgondolására is. Az elméleti és gyakorlati előkészítés, amelyek példái az imént szerepeltek, sokat segíthetnek a közösségi dimenzió kidomborításában, de ezeket az előkészületeket nem lehetséges minden alkalommal megtenni.

Ha azonban elképzelhető egy-egy közösségben rendszeresen olyan úrvacsoraformát gyakorolni, amelynek alapja biblikus, belső dinamizmusa fejleszti a keresztyén személyiséget és egyúttal nyelvezete, spiritualitása a mai fiatalok stílusában szól, úgy biztosítható a folyamatos közösségépülés is.

Ez az úrvacsorát is felhasználó közösségépítés kulcsa. *Olyan istentiszteleti formát használni, amelyben mind a három, korábban megvizsgált modell kiemelt tulajdonsága érvényesül, és egyúttal megfelelnek azoknak a kritériumoknak, amelyeket az életkori sajátosságok elemzése során aláhúztunk.*

Egyet értünk Magyar Református Egyház Generális Konventjének Liturgiai Bizottsága által megfogalmazott véleménnyel, miszerint nem helyes, hogy a gyülekezetekben a liturgiai hiányosságokat a lelkészek a saját leleményességükkel pótolják, amikor új, alternatív liturgiákat készítenek. Ezért fontos lenne az, hogy egyházunkban átgondolt elvek mentén – a gyülekezeti istentiszteleti és úrvacsorai élet megújításával teljes párhuzamban – az úgynevezett korosztályi istentiszteleti rendek is szülessenek, amelyek megóvhatnák a fiatalokat a szabadság csapdájától. [5]

Amíg ezek az istentiszteleti rendek el nem készülnek, az egyetemi és más ifjúsági gyülekezetek számára továbbra is építő lehet olyan, jól átgondolt, megbízható forrásokból származó vagy református teológiai képzettséggel rendelkező személy által ellenőrzött alternatívák használata, amely a fennálló formák mellett különösen is segíti a közösségépítés szolgálatát.

A REFORMÁTUS ÚRVACSORA TELJES SZIMBOLIKÁJÁNAK MEGÉLÉSE

Ahhoz, hogy ezt a mechanizmust megérthessük, a *protestáns úrvacsora-gyakorlat három modelljét* hívhatjuk segítségül. E három modell a protestáns teológia által felismert igazságok közül egyet-egyem emel ki. [3]

Ugyanakkor minden úrvacsorai közösségben - függetlenül attól, hogy melyik modell befolyásolja - a Krisztus arcára való átfelműködés lelki folyamata zajlik. A gyülekezet tagjai úrvacsorától úrvacsoráig járják lelki vándorútjukat, élve az Úr asztala által adott erővel, és megtapasztalva annak vonzását is, amely a „szétszóródottakból egységet terem”.

Ez azt jelenti, hogy az úrvacsorának egyszerre van olyan ereje, amely a fiatalokat Isten iránti elkötelezettséggel tölti fel, ugyanakkor egyszerre vonzóerő is, amely célt ad a mindennapokban forgolódo ifjú keresztyéneknek.

Mi az, ami az úrvacsorás istentiszteleten lezajlik? A *klasszikus református modell* világosan kihangsúlyozza, hogy az úrvacsorában Jézus Krisztussal való személyes találkozás történik meg, aki Lelke által jelen van a kenyér megtörése során. A hívő az élő Úrral találkozik, betöltekezve vele és megtapasztalva a személyes szabadítás örömet. Az úrvacsora azonban ennél többet ad.

Amennyiben az úrvacsora a *protestáns ökumenikus modell* jellegzetességei szerint épül fel, akkor az istentisztelet során biztosítva lesz az úrvacsorázó folyamatos vezetése Krisztus felé. Egyénileg érkezik meg, de az istentisztelet segít számára, hogy az Úrral való találkozása már közösségi tapasztalat legyen. Ebben az istentisztelet és az úrvacsorai liturgia azon elemei segítik a hívőt, amelyek lassan, lépésről-lépésre vezetik őt. Így az úrvacsorai közösség, a kenyér és bor jegyében való részesedés kellőképpen előkészítésre kerül. Mindez sokszor mégsem érezhető a fiatalok számára, mert a liturgiai elemek régies nyelvezetű hagyományra rögzültek.

Ennek feloldásában segíthet az *evangelikál és karizmatikus modell*. Nem átvéve magát a mögöttes hittartalmat, csak a formákra koncentrálva, kijelenthetjük, hogy ez a modell segíthet leginkább körvonalazni azt a nyelvezetet, zenét és spiritualitást, amely a fiatalok számára érthetővé teszi Krisztus szavát a jelenkor kihívásai között. Ha a liturgiai elemek ezen a mai nyelven, a mai szimbólumokat és eszközrendszert használva szólalnak meg, újra alkalmassá válhatnak a régi üzenet közvetítésére, ahogyan ezt a pasztorálpszichológiai kérdéseket érintő alpontunk tanúságaként leszögezhetjük.

A három modell együttesen mutat meg számunkra egy úrvacsoraformát, amelynek rendszeres ünneplése erős közösségeket teremt. Hangsúlyozni kell azonban, hogy mindhárom modell együttes jelenléte szükséges, ahhoz hogy ez a közösségépítő hatás valóban érvényesüljön. Ha ugyanis a klasszikus református modell jellegzetességei nem kapnak hangsúlyt, úgy az úrvacsora elveszíti bibliusságát, és relatívva válik. Ha a protestáns ökumenikus modell nem jelenik meg kellő erővel, úgy az úrvacsora túlságosan is individuális marad és elveszíti a személyiséget, valamint a közösséget lépésről-lépésre építő tartalmát.

Végül pedig, ha az evangelikál és karizmatikus modell által is használt mai nyelvezet kerül ki az összképből, akkor az úrvacsora fokozottan ki lesz téve annak a veszélynek, hogy érthetlenné válik a mai fiatalság számára.

E kérdést más irányból is megvizsgálhatjuk. *Tomka Ferenc* római katolikus szerző modelljeit alapul véve a „hagyományos” úrvacsora és a három vizsgált modell együttes figyelembevételével felépülő közösségek jól ábrázolhatók. [6]

Amennyiben egy úrvacsorában kevésbé tud érvényesülni a *bibliai tanítás* teljessége az úrvacsoráról, úgy ott – ahogyan ezt korábban részletesen elemeztük – az úrvacsora *memoria* és *absolutio* karaktere kerül előtérbe. Ez azt jelenti, hogy a hívők úgy fognak az úrvacsorára tekinteni, mint amely nem más, mint Krisztus kereszthalálára és feltámadására való emlékezés alkalma vagy egy szertartás, amely során kizárólag a bűnök megbocsátása történik meg.

Ez ugyanis hátráltatja a közösség épülését, hiszen az istenélményt pontszerűvé, személyfüggővé teszi. Ha az „én” bűnéről és annak megbocsátásáról van szó, úgy nincs lehetőség arra, hogy Krisztus jelenléte az egész közösségre kihasson. Az úrvacsora így megmarad az egyén ügyének, amely hosszú távon a közösség individualizációjához vezet.

Ha a *formák* túlságosan kötöttek, nincs bennük dinamika és a jegyekben való részesedés során a lelkipásztor személye kerül a középpontba az által, hogy ő az, aki adja a jegyeket, úgy szintén a közösségi élmény sérül. Hosszú távon ez egyértelműen a lelkipásztor közösségtől való különállását erősíti majd, ami tudat alatt a hívek alárendeltségét erősíti. Másképpen megfogalmazva az úrvacsorai kommunikáció csak és kizárólag az úrvacsorázó és az úrvacsorai jegyeket adó lelkipásztor között van.

Ugyanakkor, ha a *nyelvezet és spiritualitás* nem kötődik a kultúrához, úgy az egész ünnep válik szertartásossá, elkülönül a hétköznapoktól, ezáltal a világ duális szemléletét erősítve. Így a közösség szintén nem épül, hanem jóval inkább erősödnek azok a szálak, amik a szertartást vezető liturgus felé kötik a közösséget.

Ha azonban mind a három vizsgált területen – tanítás, forma, nyelvezet – érvényesülni tudnak azok sajátos jellegzetességek, amelyeket az egyes modelleknél kiemeltünk, akkor a közösség nem egy személytől függ, hanem a tagok kölcsönös függésben állnak egymással. Ez a modell különösen is testet ölthet abban a gyakorlatban, amikor az úrvacsora során a gyülekezet tagjai a jegyeket egymásnak adják át, ahogyan arra Jézus is bízta tanítványait.

Ugyanakkor nem csak a formai kérdések nyomán érthetjük meg ennek a megközelítésnek a közösséget építő vonásait. Ha a tanításban érvényesül az az elv, hogy az úrvacsora nem más, mint a Krisztus teste kiábrázolása, amelyet az egy kenyér tesz egy testté, úgy minden egyes úrvacsorai ünnep kézzel foghatóan fogja erősíteni a gyülekezet tagjai közötti kötődéseket. Továbbá ezt segíti elő a megújult nyelvezet kérdése is. Egy gyülekezet, amely úrvacsorai ünnepe során ugyanazt a nyelvezetet használja és éli meg, mint amit hétköznapjai során, jóval inkább képes lesz közösségi élményként megélni az istentiszteletet. Ez nem a világi nyelvhasználatot szentesíti, sőt a zenében sem feltétlenül a könnyű formákat igazolja, de figyelmeztet arra a tényre, hogy az úrvacsora lefolyása nem emelheti ki az embert a hétköznapokból, amelyben szolgálatát végzi.

Krisztus megtapasztalása ilyen módon több szinten is megtörténik, ami nem csak egyszerűen a közösség épüléséhez vezet. Az Igével, a mindennapok kenyerével és az ünnep borával felszerelt közösség a békesség, valamint az egymással való élő kapcsolat megélésén túl a szolgálatra szerveződik. E szolgálat központi jelentőségű lesz a gyülekezet számára, olyannyira, hogy enélkül nem is tudná megélni teljes életét. Mindaz, ami az Ige hűséges meghallgatásában gyökerezik, az a Krisztussal való személyes találkozásban erősödik meg és a szolgálatban teljeseedik ki. Ily módon valósul meg a szó és a tett, valamint az elmélet illetve a gyakorlat egysége. Ez megfelel a Főparancsolat intencióinak is.

Fontos kérdés az is, hogy mit jelent ez a folyamat gyülekezetépítés gyakorlatában. Hogyan illeszkedhet be az úrvacsora a gyülekezeti élet hétköznapjaiba? Hogyan válhat szokássá a rendszeres és mély odaszánással gyakorolt úrvacsora ott, ahol korábban szinte egyáltalán nem volt gyakorlatban.

A válasz egyértelműen a fokozatosság elve lehet. Semmiképp nem vezethet eredményhez egy pusztán elvek mentén bevezetett új forma, amely ráadásul ismeretlen is a többség számára.

Helyet kaphat azonban az úrvacsora a nagyobb egyetemi közösség, kisebb csoportjaiban, akár úgy, mint egy kifejezetten ebből a célból meghirdetett külön alkalom, de akár úgy is, mint egy már meglévő kiscsoport lelki életének elmélyítő eszköze.

Ezzel, a kiscsoportokban gyakorolt úrvacsorával közelebb kerülhetünk az eredetei bibliai alapokhoz, ugyanakkor biztosíthatjuk az alkalom intimitását is. Ezek a gyakrabban, nagyobb átéléssel úrvacsorázó közösségek azután mintául szolgálhatnak a gyülekezet egészének, amely ez által ismerheti meg az úrvacsora ünnepében rejlő lehetőségeket.

KÖVETKEZTETÉS

A kisebb közösségekben gyakorolt úrvacsora új dinamikát ad a közösség számára. A közösségek, akik között nem a lelkész „osztja” az úrvacsorát, hanem akik együtt adnak hálát az Atyának a mindennapi ajándékokért kézzel foghatóan kiábrázolják majd Krisztus testét a világ számára. Az ilyen módon, egy akarattal együtt lévő közösség megtapasztalhatja az ígérete szerint személyesen is jelen lévő Krisztust, akit azután kivihet a világba.

Az istentisztelet, amelyen csak az igehirdetés hangzik el vagy az együttlét, ahol csak a közösség imádsága és dicsérete szólal meg nem képes az Isten teljességét kiábrázolni. Az úrvacsora azonban biztosítja az ember teljes körű találkozását Istennel. A közösség, amely Jézus Krisztus köré gyűl össze, így képes a legteljesebben megélni gyülekezet voltát és ezzel küldetését is.

Amennyiben a közösség tagjai ezeket az impulzusokat otthoni gyülekezetük számára is tovább tudják adni vagy később beépítik majd mindennapi gyülekezeti életükbe, úgy az átgondolt úrvacsora hatása szélesebb körű gyülekezetépítési eredményeket hozhat.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] BUCHANAN, Aimee Wallis - BUCHANAN, Bill - MARTIN, Jodi B. *Making Worship Real*. Louisville, KY: Geneva Press, 2001.
- [2] *Creative Meetings, Bible Lessons and Worship Ideas*. szerk. Vicky Newby. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2008.
- [3] CZAGÁNY Gábor. „A protestáns úrvacsorai gyakorlat teológiai és formai különbségei - különös tekintettel a közösséget erősítő tényezőkre” *Deliberationes* XIII. évf. (2020) 1. sz. 47-71.
- [4] FRANSEN, Piet. „Sacraments as Celebrations” in *Hermeneutics of the Councils and Other Studies*. összegyűjtötte H. E. Mertens and F. de Graeve. Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium LXIX. Leuven: University Press – Peeters, 1985. 436-455.
- [5] *Reformátusok a kegyelem trónusánál*. szerk. Fekete Károly. Budapest: Kálvin Kiadó, 2010., valamint BÓDISS Tamás - FEKETE Károly - GÖRÖZDI Zsolt – KELEMEN Attila - SZÜCS Ferenc. *Az eddig elkészült és a Generális Konvent Liturgikai Bizottsága által megtárgyalt teológiai alapelvek*. Confessio. A Magyarországi Református Egyház Figyelője. Budapest, 35. évf., 2008, 2.sz., 27 – 40.
- [6] TOMKA Ferenc. *Lelkipásztori teológia és az új evangelizáció*. Budapest: Szent István Társulat, 2006.
- [7] EDIE, Fred P. *Book, Bath, Table, and Time*. Cleveland, The Pilgrim Press, 2007.

A KÍGYÓ BŰNE, AVAGY A HAMIS VÁD AZ ÓSZÖVETSÉGBEN ÉS A MODERN JOGBAN

István FAZEKAS¹

Abstract

One of the very essences of the Old Testament is the idea that in understanding the „sanctity” itself, the rules, the orders, also help us, human beings to understand the Deuteronomist. Therefore, all those who neglect the law, also forget about the sanctity itself. Even the Deuteronomist clarified that the only correct answer for illegitimacy can be only legality; the violence of the law is hurting not only „the other side”, but the whole of the lawful thinking and practice. We can announce: it’s the result of the Deuteronomist theology – which shows a symbiosis of taking into consideration of the theological and legal expectations- that we can count from time to time with a more rational technique of legal remedy. One of the most important elements of the narrative of the garden of Eden is the false accusation against God, supported by the seemingly hidden untrue rhetoric of the snake. This paper gives a detailed description of this murderous experiment of misleading the listeners and the readers of this biblical episode.

Keywords

Illegitimacy, legality, legal remedy, false accusation, false perjury, modern law, lawfulness, law

Néhány gondolat az Ószövetségben szabályozott hamis vádról

Az Ószövetség egészét jellemzi az a fajta látásmód, miszerint a szentség mibenlétének megértésében maguk a törvények segítik az embert. Ezért aki a törvényt figyelmen kívül hagyja, magáról a szentségről feledkezik meg. Nyilván nem szükséges most részletekbe bocsátkoznunk annak igazolása érdekében, hogy ez a megállapítás nem sematizálást takar, annyit azonban feltétlenül indokolt leszögeznünk, hogy ebben a felfogásban az ókori Kelet általános természetjogi gondolkodása tükröződik: a törvény Istentől ered, s az alacsonyabb szintű jogszabályok a törvényen keresztül Istenre vezethetők vissza. A törvénynek az elfogadása (s mindennek, ami abból fakad) minden esetben kötelező, hiszen „*a törvény a szövetségből következik, a szövetséges Isten iránti hűség és hála fejeződik ki általa.*”² Aki törvényt sért, az az Istennel megkötött szövetséget is megsérti: az Úr törvénye (parancsa) az egyedüli igazságos jog, mert nincs más igaz, egyedül az Úr. Valójában ez a *Jahwe-kultusz* kvintesszenciája.³ Az óizraeli jogfejlődés eredményeképpen a társadalmi érintkezésben a legfőbb érték maga a *cödáká* (vagyis az igazságosság) lesz, mely a gyakorlati életben lényegében nem más, mint a törvénynek megfelelően rendezett élet alapja. Ám mert az Úr törvénye (parancsa) az abszolút, ebben a relációban annak a jogtudat-formáló jogalkalmazási direktívának a háttérében, miszerint mindenki azt kapja, ami megilleti (*iustitia distributiva*), nem létezhet az igazságosság teljes eszméjét szabályozó emberi norma.

---

¹ Mgr. Fazekas István, PhD. Selye János Egyetem, Református Teológiai Kar. fazekasi@ujjs.sk

² Tóth Kálmán: Az Ószövetség tanítása Isten népének küldetéséről – Teológiai írásmagyarázat (Válogatott tanulmányok) Budapest, 1992. 32.

³ Gerhard von Rad: *Az Ószövetség teológiája I.* Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 293-303.

A korábbi kutatásokkal ellentétben ma már egyértelműen kimondhatjuk, hogy az Istennel megkötött szövetség alapján az igazságosság „egy meghatározott viszonyt érintő fogalom, mégpedig abban az értelemben, hogy két tényező valóságos viszonyára vonatkozik, nem pedig egy megítélésnek alávetett tárgy és egy eszme kapcsolatára.”⁴ Ez azt is jelenti, hogy ez a viszony leginkább a jogalkalmazásban realizálódhat, hiszen Izrael joga alapvetően vallásos jog, melynek legitimitása az isteni kijelentésen alapszik.⁵ Ezt a legitimitációt mindenki egyformán köteles tiszteletben tartani: jogtalanságra csak jogszerűség lehet a válasz, a kreált jogsérelem nemcsak a másik fél jogos érdekeit, hanem az Isten által törvényesített jogrendet is sérti. Bármennyire is meghökkentő, kijelenthetjük, hogy a modern jog által emlegetett eljárási *fair play* fontosságának csírája ez,⁶ mely elsőként is azt a deduktív gondolkodáshoz kapcsolódó progresszív igényt szökteti szárba, hogy a tanúk minden esetben igazat mondjanak és a hamis vád súlyosan legyen büntetendő. Tipikusan a Deuteronomista teológiájából következik ez a fajta jogfelfogás, mely szoros összefüggésben van a teológiai és jogi értékek szisztematizálásával, s ezzel párhuzamosan a jogorvoslás egyre racionálisabb technikáival.

A fent vázoltak persze egy hosszabb jogtörténeti folyamat részét képezik, hiszen a legősibb zsidó társadalmi gyakorlat még az igazságosság primitív felfogását vallotta: a vérbosszú elvét.⁷ Ez a kezdetleges jogintézmény a kárt többszörösen téríteti meg, a sérelmet pedig sokszorosan adhatja vissza: „Embert ölök, ha megsebez, gyermeket is, ha megüt. Ha hétszeres a bosszú Kainért, hetvenhétszeres az Lámekért.” (1Móz 23b-24) A Törvény ezt az aránytalanságot szünteti meg, amikor a bűn és büntetés egymásnak való megfeleltetéséről gondoskodik. A *talio*-elv jelentősége az igazságos arányban, s talán bátran kimondhatjuk azt is, hogy a *tettarányosságban* van. Nem lehet halál a szankciója egy sérülésnek, hanem: „... életet kell adni életért. Szemet szemért, fogat fogért, kezét kézért, lábat lábért, égetést égetésért, sebet sebért, kék foltot kék foltért.” (2Móz 23-24) Lényegében ez a fejlett jog kezdete.

A *tettarányos* büntetés kialakulásához kapcsolódik – a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* büntetőjogi alapelvek fokozatos felerősödése mellett – a tényállások minél tárgyilagosabb tisztázása, a verifikáció és a falszifikáció eljárásjogi megjelenése. Mindezeknek szinte automatikus következménye, hogy a jogalkotónak az igazságszolgáltatás rendjét mindinkább fokozottabban kell védenie, nem véletlen tehát, hogy a „lokális igazságszolgáltatás mellett az idők folyamán megjelent a király és a pap jogköre is”,⁸ valamint az *unus testis nullus testis* proklamációja, mely nemcsak a tényállás felderítésének az esélyét növelte, hanem a hamis tanúk és a hamis vádlók kiszűrésének a lehetőségét is. Az 5Móz 19,15 már előírja: „Nem lehet elég egy tanú senkinek a bűne vagy vétke dolgában sem, bármilyen vétket követett is el. Két vagy három tanú szavával lehet érvényes egy ügy.” Ezzel korrelációban van a hamis tanúkra és a hamis vádra vonatkozó folytatás: „Ha valaki ellen hamis tanú áll elő, és törvénytelenességgel vádolja őt, akkor az a két ember, akinek pere van egymással, álljon az Úr színe elé, a papok és a bírák elé, akik akkor hivatalban lesznek. A

---

⁴ Hermann Cremer: *Biblisches-theologisches Wörterbuch der neutestamentlichen Gräzität* (1866), Hansebooks Dez 2016, 273.

⁵ F. Horst: *Recht und Religion im Bereich des Alten Testaments*, EvTh, 1956, 49-75.

⁶ V.ö.: H. SZILÁGYI István: *A jogi antropológia főbb irányai*. Budapest, Osiris, 2000, 34-41.

⁷ Fontos itt megjegyezni Karasszon István észrevételét: „A 2Sám 14 imaginárius esete arra utal, hogy a vérbosszút még Dávid idejében is gyakorolták (különben aligha lett volna célszerű egy ilyen történetet kitalálni), sőt még azt is kikövetkeztethetjük az elbeszélésből, hogy a lokális joghatóság helyeselte is azt. Hogy e gyakorlat hátterében egy olyan nézet rejlett volna, miszerint a vérnek mágiikus ereje van, azt eldönteni igen nehéz, de ki-zámi sem lehet [...]. Mindenesetre a Tízparancsolat aztán határozottan elutasítja a vérbosszút [...].” Karasszon István: *Az óizraeli vallás*. Budapest, a Budapesti Református Teológiai Akadémia Bibliai és Judaisztikai Kutatócsoportjának kiadványai, 6. füzet, 1994. 59-60.

⁸ Karasszon István i.m. 60.

bírák vizsgálják ki jól az ügyet, és ha hazudott a tanú, hazugságot vallott embertársa ellen, azt tegyétek vele, amit ő akart tenni embertársával. Így irtsd ki a gonoszt a magad köréből! Hallják ezt meg a többiek, és féljenek, és többé ne kövessenek el köztetek ilyen gonoszszágot. Ne szánakozz rajta!” (5Móz 19,16-21a) Eddig a kogens jogszabály, jogalkotói indoklása pedig nem más, mint a tetтарыnyos büntetés elvének megfogalmazása: *„Életet életért, szemet szemért, fogat fogért, kezet kézért, lábat lábért!” (5Móz 21b)* Nem érvényesül a talio-elv az 5Móz 22, 13-19 esetében, ám a kogencia ott is nyilvánvaló. Azokkal szemben, akik a *ius talionis* célját a megtorlásban látják, Arthur Kaufmann helyesen állapítja meg: *„a mózesi törvény történelmi szempontból a mértéktelen bosszú messzemenő korlátozását jelentette”*.⁹ Azt, hogy ezek a – főként az apodiktikus joghoz tartozó – törvény-corporumok már nem a retorzió aspektusából fogalmazódtak meg, nem a pozitív szabályozás szövegéből, hanem az egész mózesi törvényhozás isteni eredetéből következtethetjük ki. A jog nem lehet más, mint Jahwe igazságossága, akinek *‘heszed’*-je viszont sohasem „bosszúálló”, hanem alapvetően nevelő szándékú. Így válik Jahwe minden bűncselekmény igazi sértettjévé, s így lesz a védett jogi tárgy a legtöbb esetben maga a szövetség, hiszen a *bőrít* lényegénél fogva csakis a Törvény és az igazság talaján állhat fenn.¹⁰

A hamis vád a modern jogban

A talio-elv már Hammurapinak az i.e. XVIII. századból származó törvényében rögzítésre került. A törvénygyűjtemény Perrendtartás című fejezetének 1. §-a kimondja: *„Ha ember embert bevádol, gyilkosság vádját szórja ellene, de rá nem bizonyítja: vádlója ölessék meg, azonban ha kisebb jellegű a vallomása, akkor csak bírságot kell fizetni”*. A 2. §-a így fogalmaz: *„Ha valaki bűbájosság vádját szórja más ellen, de rá nem bizonyítja az, akivel szemben bűbájosság vádja forog fenn, a folyóhoz menjen, a folyóba merüljön; ha a folyó elragadja: vádlója fogja a házát elfoglalni; ha azonban az illetőt a folyó ártatlannak nyilvánítja, úgy, hogy épen marad, az, aki ellene a bűbájosság vádját szórta ölessék meg.”*¹¹ A házasságtöréssel kapcsolatos XX. fejezet 131. §-a szerint: *„Ha valakinek a feleségét tulajdon férje vádolja, de más férfival fekve rajtakapva nem lett: az istenre esküt tesz és a családjához tér vissza.”*¹²

Manu törvényei alapján az *„aki másra rosszat mond”*, rágalmozóként kerül felelősségre vonásra, ugyanis ebben az időben ugyanazon bűncselekményi alakzatként kezelték a hamis vádat és a rágalmozást,¹³ a római jog pedig a *calumnia* három nemét, úgymint a polgári jog szerinti hamis tényállítást, a becsületsértést, s az ármánykodó följelentéssel elkövetett hamis vádaskodást különböztette meg.¹⁴

A mai jogban a hamis vád, a hamis tanúzás, a hatóság félrevezetése és a rágalmozás már letisztultan, elkövetési alakzatokra bontottan és viszonylag egységesen jelenik meg. A rágalmozás a római jogot recipiált rendszerekben szubszidiárius jellegű, míg a másik három cselekmény védett jogi tárgy osztatlanul az igazságszolgáltatás rendje. Jól látható, hogy a hamis tényállítás jogelméleti alapjai bizonyos mértékig hasonlóak a Deuteronomista által felvázoltakhoz.

⁹ Arthur Kaufmann: Halálbüntetés (recenzió), *Mérleg*, 1997/3. 306.

¹⁰ Frivaldszky János: Az emberi élet intézményes védelme az ószövetségi jogban, A bonis bona discere (szerk: Barabás A. Tünde és Vókó György), Országos Kriminológiai Intézet-Pázmány Press, Budapest, 2017. 424.

¹¹ Kmoskó Mihály: *Hammurabi törvényei*. Az Erdélyi Múzeum Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár, 1911, 29.

¹² u.o.

¹³ Földvári József: *Az igazságszolgáltatás elleni büntettek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965, 19.

¹⁴ Edvi Illés Károly: *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Harmadik, teljesen átdolgozott kiadás, II. kötet, XIII. fejezet, Révai testvérek Irodalmi Intézet R.-T., Budapest, 1909, 257.

A magyar Btk. hatályos törvényszövege szerint a hamis vád büntettét az követi el, aki más hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol vagy más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására. Ezt a passzust az utóbbi években többen is párhuzamba állították az ószövetségi iratok egyes rendelkezéseinek héber és görög szövegével, s ennek tükrében vizsgálták Potifárné József elleni hamis vádját, továbbá a Zsuzsanna ellen kieszelt vádakat.¹⁵ Az eredmény: az ószövetségi hamis vádlók a mai magyar büntetőjogi szabályozás szerint is felelősségre vonhatóak lennének. Tekintettel arra azonban, hogy a hamis vád minden esetben rágalmazás is, az édenkerti narratíva sem kerülheti el figyelmünket!

Egy tanmese jogi tanulságai

A bűn eredetének kérdésével minden vallás foglalkozik, s közös jellemzőjük, hogy annak origója és kiáradása minden esetben misztikus. A természeti vallásokban a bűn a mágikus erők, a tabuk, vagy a közösségi lét ellen elkövetett vétségek, melyeknek kompenzációjára szinte kizárólag megtorlás által kerülhet sor. A kozmikus vallásokban a bűn a világfölötti lények megsértését jelenti, és ezek kiengeszteléséhez különleges szertartásokra van szükség. A politeista vallásokban e magasabb rendű lények istenek, de megsértésüket itt sem kíséri igazi etikai büntudat.

A Szentírás a bűn mibenlétét, annak eredetét és természetét elsősorban irodalmi műalkotásokban – mesékben, novellákban, elbeszélésekben, történelmi regényekben, költeményekben, példázatokban – igyekszik bemutatni. Ezek az alkotások esetenként ösztönző hatással vannak más alkotások létrejöttére is. A Dávidnak tulajdonított zsoltárok több darabjának is például kimondottan inspirációs bázisa egy-egy történelmi elbeszélés vagy regényrészlet. A bűnesetről szóló tanmese voltaképpen nem a bűn eredetét vizsgálja, ám egy ilyen értelmezés előtt is könnyen megnyílik az út – ezt láthatjuk nyugati hagyományban.

A büntudat kialakulásához egzisztenciális értelemben két dolog szükséges: 1. a döntési szabadság, 2. annak felismerése, hogy a döntési lehetőség nem determinált.¹⁶ Ennek fényében most vessünk egy óvatos pillantást az 1Móz 3-ban leírt narratívára! A történet így kezdődik: „A kígyó pedig ravaszabb volt minden mezei állatnál, amelyet az Úristen alkotott.” (1Móz 3,1) A kígyót jellemző *arum* elsődlegesen az empátiával párosuló okosságot jelenti¹⁷ és csak e mellett bír a ravasz, csalafinta, eszes, érzékeny tartalommal. Az ezzel a szóval illetett kísértő nem is kezdhethetné frappánsabban a dialógust az asszonnyal: *af ki-amar elohim ló toklú mikól éc hagan*, azaz: „Csakugyan azt mondta Isten, hogy a kert egyetlen fájáról sem ehettek?” (1Móz 3,1) Az *af* az *in medias res* kezdés mellett a *benevolentia* azonnali felmutatását is jelzi, s egyben az *insinuatío* hatékony eszköze is. Így indul a félreinformáltságot színlelő kérdés, s ezáltal lesz retorikailag az ún. „ügy megjelölés” *genus inhonestum*, azaz becsstelen fajú. Az asszonynak fel kellene ismernie a kérdésben megbújó csalárdságot, de mert az rejtve marad előtte, lélektanilag már ekkor lépre csalták. A tények tisztázása érdekében ugyanis a hamis vádat megfogalmazó és Istent megrágalmazó kérdésre arról kell nyilatkoznia, hogy döntési

---

¹⁵ Lásd például Bakonyi Mária: Régi és új dilemmák a hatóság félrevezetése kapcsán, *Ügyészégi Szemle*, 2018/4, 18-49. és v.ö.: Schweitzer Gábor: Az ókori zsidó állam és jog. In: Rác Lajos (szerk.): *Egyetemes állam-és jogtörténet: Ókor, feudális kor*. Budapest, HVG-Orac, 1998, 65.

¹⁶ Vö. Martin Heidegger: *Lét és idő*, Gondolat, Budapest, 1989 402-503.

¹⁷ Az *arum* empatikusan és körültekintően okos jelentésével kapcsolatosan lásd a Péld 12,16; 13,16; 14,8; 14,15; 14,18; 22,3; 27,12 igehelyeket, valamint bővebb magyarázatot itt: <https://translate.google.com/translate?hl=hu&sl=en&u=https://biblehub.com/hebrew/6175.htm&prev=search>. A melléknév a modernebb rabbinikus nyelvhasználatban esetenként örültet is jelent!

szabadsága van, és egyetlen döntése sem determinált. Ezzel kész is az ördögi kör. A kígyónak már csak annyi dolga van, hogy az asszony alkotója által szabott törvény hatályosságát megkérdőjelezze. A szankció leminősítését, tehát azt, hogy a parancs megszegésének nem lesz következménye az *argumentum ex finitione* megfogalmazásával teszi teljesen hitelesnek és autentikusnak látszóvá: „... olyanok lesztek, mint az Isten: tudni fogjátok, hogy mi a jó, és mi a rossz.” (1Móz 3,4)

S most itt hadd jegyezzek meg egy apró, de annál lényegesebb momentumot! A teremtéshez kapcsolódóan a dolgok szétválasztásának momentumát, melyet a bibliai héber nyelv a *bádal* ige használatával fejez ki. Isten a teremtéskor mindent szétválasztott, amit szét kellett választani, s látta, hogy az jó. Amíg a teremtmény a Teremtőjével szinoptikus viszonyban van, addig a teremtmény is mindent jónak lát. A kígyó hamis vádja elsőként is ezt a szinoptikus viszonyt töri össze. Paul Beauchamp megjegyzése hívta fel erre a figyelmet: „*A Genézis első részének tanúsága szerint Isten nagy műve, a teremtés nyitó cselekedete az volt, hogy elválasztotta a világosságot a sötétségtől, a boltozat feletti vizeket a boltozat alatti vizektől. Joggal mondhatjuk, hogy a különválasztás célja a megszervezés. De a különválasztásban mégis az a legfontosabb, hogy megismerhetővé tesz. Megismerés és szó szorosan összefügg egymással. Megszervezni csak azt lehet, ami kimondható. Isten azt mondta: legyenek elválasztva, és elnevezte a boltozatot „ég”-nek (ld. 1Móz 1,6-8). Teremteni annyi, mint értelmet teremteni. Beszélni annyi, mint értelmet adni. A teremtő különválasztás éppúgy, mint a teremtő szó, az időbeliségben, a kozmosz állandó mozgásában észlelhető.*”¹⁸ Mindezek adekvát magyarázatot adnak arra, hogy a jó és a rossz vonatkozását illetően a *bádal* nem összeegyeztethető a teremtés műveletében, hiszen aki mindent jónak teremtett, az a jó és a rossz elválasztásának végrehajtója nem lehet. Ennek eszköze a kígyó hamis vádja.

Joggal fogalmazódik meg bennünk: ha Isten mindent jónak teremtett és tőle nem származik rossz, akkor hogyan és honnan került a világba a bűn? Nézzük csak meg alaposabban az előbb idézett narratívát! A *communis opiniót* – miszerint a bűnbeesés története magát a bűn forrását is vizsgálná – már az egyébként szupranaturális elemeket is felmutató irodalmi alkotás műfaji ismérvei is kérdéssé teszik. Jól látható, hogy több aetiologikus elbeszélés töredéke állt itt össze mesteri módon egyetlen aetiologikus tanmesévé, mely fabula tökéletesen kapcsolódott ahhoz a Jahvista teológiai gondolathoz, miszerint a teremtés után Isten és ember szoros viszonyának fokozatos felbomlása a bűn kiadásához vezetett. Az, hogy ennek a harmonikus viszonynak a szétrombolásában szerepe volt a hamis vádnak is, mind teológiailag, mind pedig jogi értelemben mélyen elgondolkodtató.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, monográfiák:

- [1] Alt, Albrecht *Die Ursprünge des israelitischen Rechts*, 1934 = Kl. Schriften I., München, 1953, <https://doi.org/10.2307/3259572>
- [2] Beauchamp, Paul *A zsoltárok világa*, Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., Pannonhalma, 2003
- [3] Edvi Illés Károly: *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Harmadik, teljesen átdolgozott kiadás, II. kötet, XIII. fejezet, Révai testvérek Irodalmi Intézet R.-T., Budapest, 1909
- [4] Földvári József: *Az igazságszolgáltatás elleni büntettek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965,
- [5] Frivaldszky János: *Az emberi élet intézményes védelme az ószövetségi jogban, A bonis bona discere* (szerk: Barabás A. Tünde és Vókó György), Országos Kriminológiai Intézet-Pázmány Press, Budapest, 2017

---

¹⁸ Paul Beauchamp: *A zsoltárok világa*, Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., Pannonhalma, 2003, 176.

- [6] Hacker Ervin *Bevezetés a büntetőjog bölcséletébe*, Dunántúli nyomda és könyvkiadó Rt., Pécs, 1924
- [7] Hart, H. L. A. *Jog, szabadság, erkölcs*, Osiris Kiadó, Bp. 1999
- [8] Heidegger, Martin *Lét és idő*, Gondolat, Budapest, 1989
- [9] Horst, F. *Recht und Religion im Bereich des Alten Testaments*, EvTh, 1956, <https://doi.org/10.14315/evth-1956-0105>
- [10] Karasszon István *Az óizraeli vallás*. Budapest, a Budapesti Református Teológiai Akadémia Bibliai és Judaisztikai Kutatócsoportjának kiadványai, 6. füzet, 1994.
- [11] Karasszon István *Az Ószövetség fényei*, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2002
- [12] Kessler, Rainer *Az ókori Izrael társadalma*, Kálvin Kiadó, Budapest 2011
- [13] Kmoskó Mihály: *Hammurabi törvényei*. Az Erdélyi Múzeum Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár, 1911
- [14] Schweitzer Gábor: Az ókori zsidó állam és jog. In: Rácz Lajos (szerk.): *Egyetemes állam- és jogtörténet. Ókor, feudális kor*. Budapest, HVG-Orac, 1998
- [15] Tóth Kálmán: *Az Ószövetség tanítása Isten népének küldetéséről* - Teológiai írásmagyarázat (Válogatott tanulmányok) Budapest, 1992
- [16] Ulmann, Stephen *Semantics*, Rowman & Littlefield Publishers, 1978
- [17] Veress Károly: *A bűn problémája és a végesség tapasztalata*, Lábjegyzetek Platónhoz: A bűn, Szeged, 2004

Folyóiratokban, időszaki kiadványokban közölt tanulmányok:

- [1] Aszalós János, A megidézett Éden, *Pannonhalmi Szemle*, 1995/3
- [2] apRoberts, Ruth Old Testament Poetry. The Translatable Structure. *PMLA* 92:5., 1977
- [3] Kaufmann, Arthur: Halálbüntetés (recenzió). *Mérleg*, 1997/3
- [4] Bakonyi Mária: Régi és új dilemmák a hatóság félrevezetése kapcsán, *Ügyészégi Szemle*, 2018/4
- [5] Sacchi, Paolo: Bűnbocsánat a zsidóságban (Ámósz prófétától a Kr. utáni második századig), *Studia Biblica Athanasiana* 13., L'Harmattan Könyvkiadó és Terjesztő Kft., 2012

A KONFIRMÁCIÓS ELŐKÉSZÍTŐ TANMENETE

GÖRÖZDI Zsolt¹

Abstract

The preparatory curriculum for confirmation is one of the essential and actual issues of catechesis. The theological assessment of, as well as the catechetical and paedagogical approach to credal statements, vows (confirmation) and its preparatory work, including the receiving party, the prerequisites, abilities, areas of interest, age determination of the pupil, and the current possibilities of preparation are factors that significantly influence the curriculum. The study builds some practical conclusions on the author's previous theoretical research and practice. It outlines a possible curriculum, including weekly and monthly schedules respectively, in several categories: dogmatic knowledge, ecclesiastical knowledge, issues of Christian life and practice, church history, current issues.

Keyword

Curriculum, confirmation, catechism, catechesis

Bevezetés

A konfirmáció a katechetikai tudományág egyik lényeges és folyamatosan aktuális kérdése. A hitvallás- és fogadalomtétel és az arra felkészítő munka teológiai megítélése, katechetikai és pedagógiai megközelítése, a befogadó fél, a növendék előfeltételei, képességei, érdeklődési területei, korosztálybeli meghatározottsága, valamint a felkészítés jelenlegi lehetőségei olyan faktorok, amelyek alapvetően meghatározzák a tanmenetet. Tanulmányunkban a korábban közzétett kutatásaink és az e téren szerzett tapasztalataink alapján vonunk le praktikus következtetéseket. Egy lehetséges tanmenet-modellt vázolunk fel heti, illetve havi beosztással, amelyben több típusú ismeretanyagot próbálunk harmonizálni (pl. dogmatikai, ekkleziasztikai, egyháztörténeti ismeretek; felekezeteket, világvallásokat, a keresztyén életet és egyéb aktuális, a növendékeket érintő kérdéseket).

A tanmenet szükségessége

A konfirmáció értelmének, lényegének református és evangélikus megítélésében máig döntő jelentőséggel bír a reformátorok véleménye és a kazuália általuk rögzített gyakorlata. Ugyanakkor a legtöbb teológiai irányzat, iskola, felekezet a saját felismerései, hangsúlyai nyomán nem csupán árnyalják, hanem esetenként alaposabban megváltoztatják ezt az értelmezést. Ez megnyilvánulhat akár a konfirmáció céljait illetően is.² Mindez magával vonja a tananyag kérdését, ti. Azt, hogy mit, mi alapján és milyen forrásból tanítsunk, milyen szerepet kap a Biblia, a hittételek, hitvallások (káték), az egyház (felekezet, gyülekezet) életének, történetének ismerete, a lelki élet gyakorlása, stb.³

---

¹ Mgr. Görözdí Zsolt, Th.D, Selye János Egyetem Református Teológiai Kara, gorozdz@uj.s.sk

² vö. MEYER-BLANCK, Michael, DIENST, Karl. Die Konfirmation. In: SCHMIDT-LAUBER, Hans-Christoph szerk. *Handbuch der Liturgik*, Göttingen 2003, 481-494. o., vö. LANDOVÁ, Tabita. *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Pavel Mervart, 2014. 185-199. o.

³ vö. KOVÁCS, Ábrahám. A Heidelbergi Káté útján vagy arról letérve?: Újorthodox és liberális református antropológiák a Biblia fényében. In: Ösztönző lelkiség : Tanulmányok Bodó Sára 60. születésnapja alkalmából. BARÁTH Béla Levente, FEKETE Károly, KIS Klára. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2019, 213-221. o.

Ha a konfirmáció lényegének meghatározásában konszenzusra jutunk és behatároltunk egy azzal összefüggő tananyagot, egy ismerethalmazt is, felmerül az a katechetikai kérdés, hogyan érhetjük el a kitűzött célunkat⁴. Mi módon rendszerezzük a tananyagot úgy, hogy az teológiai-
lag logikusan egymásra épüljön, érthető, befogadható és építő, egyben véleményalkotó legyen, sőt, egyfajta lelki, hitbeli változásnak, fejlődésnek nyisson utat.

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház konfirmációs előkészítőt vezető lelkészei számára magyar nyelven segédanyagként jelenleg a „Megtaláltuk a Messiást!” c. konfirmációs olvasókönyv, esetleg az „És te miért neveztetel keresztyénnek?” c. kézikönyv és munkafüzet áll rendelkezésre⁵. A gyakorlatban azonban általában a „Református keresztyén kis káté”⁶ szolgál alapul a konfirmációs munkában. Korábban rámutattunk, hogy ez, a tartalmában releváns káté tankönyvként kevésbé, csak komoly többletmunkával használható. Az egyes témákat zárt blokkokban tárgyalja s nem veszi tekintetbe a növendékek ismereteit, képességeit⁷.

Szükséges ezért a tananyagot egy olyan tanmenetben rögzíteni, amely

- lehetőleg az összes fontos, elvárt ismeretet tartalmazza, viszont úgy építi fel a tananyagot, hogy a növendéket egy úton vezeti, lépésről- lépésre gyarapítva ismereteit.
- abból indul ki, amit a növendékek már ismernek (az iskolai hitoktatás, vagy a családban, ill. gyülekezetben folyó lelki nevelés nyomán), s ezeket az ismereteket bővíti, mélyíti el.
- figyelembe veszi az életkori sajátosságokat, a konfirmandusok elvárásait (is), valamint azokat a témákat, amelyek megtárgyalása ajánlott a konfirmációs korosztálynak, oly módon tematizálva azokat, amely a befogadó közegnek megfelel.⁸
- komolyan veszi a konfirmáció, mint ünnepélyes hitvallás- és fogadalomtétel hitvallásos jellegét, s elsődlegesen erre készít fel.
- emellett azonban megpróbálja szem előtt tartani a konfirmációs felkészítés további céljait is, pl. a lelki-pneumatikus közösség kialakítását, a hit gyakorlatába való bevezetést, a jövőbeli egyháztagságra való felkészítést, a bibliaolvasásra való nevelést, az egyházi szolgálatokban való részvételt.⁹

⁴ vö. PÁNGYÁNSZKY Ágnes. A konfirmáció célja és gyakorlata. In: *Lelkipásztor* 2021: (7) (0133-2821): 96-8-9 pp 324-326.o.

⁵ SZÉNÁSI, Sándor. *Megtaláltuk a Messiást!*: Református konfirmációs olvasókönyv. Budapest: Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992. TWARDELLA, Günter: *És te miért neveztetel keresztyénnek?* Építőkövek a Heidelbergi Kátéhoz. Budapest: MRE Kálvin János Kiadója, 2001

⁶ vö. LÉVAI Attila. A Felvidéken használt református káték 1920-tól napjainkig. in: *Református Szemle*. 107. Évf. 2. sz. 2 (2014), 147-158. o.

Református Keresztyén Kis Káté, összeállította: Varga Imre, Komárom: Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, 2008

⁷ GÖRÖZDI Zsolt. A konfirmációs felkészítés teológiai-katechetikai lépcsőfokai. in: *Amit szeretnénk, és ami lehetséges*. Komárom: Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia, 2011. 123-130.o.

⁸ PÁNGYÁNSZKY Ágnes, HÁMORI Ádám, SIBA Balázs. A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják. in: *Lelkipásztor* 2015:(7) 249-256. o., SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla – PÁNGYÁNSZKY Ágnes szerk.: *Együtt a hit útján* – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv. Budapest, Kálvin Kiadó, 2019., SZÉNÁSI Lilla. Szempontok a Z generáció katechéziséhez. in: *Magyar Református Nevelés: Református pedagógiai folyóirat*, Sz. 4 (2017), 15-29. o.

⁹ vö. SIBA Balázs, HÁMORI Ádám. Bevonódás vagy kikonfirmálás?: A konfirmációs munka, mint az ifjúsági misszió eszköze – kutatások tükrében. in: *Igazság és élet: folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára*, 2015/I.: 138-147.o., MOLNÁR Miklós. A konfirmáció célja és értelme. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 178-185. o., GÖRÖZDI Zsolt, A konfirmációs munka anyaga. in: *Teológiai Fórum* : A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata. - ISSN 1337-6519, Évf. 15, sz. 1 (2021), PÁNGYÁNSZKY Ágnes: Kontextuális kérdésfelvetések a gyülekezetpedagógiában. In: *Lelkipásztor*. 2020. (0133-2821): 95 5 172-175.o.

A tanmenet ismérvei

Az általunk összeállított tanmenet 13-16 éveseknek ajánlott (az alapiskolák 8., 9., valamint a középiskolák 1. évfolyama). A konfirmációs felkészítés egyházunk gyakorlatában kétéves, az iskolai oktatás ideje alatt folyik, ezért 60 találkozóra osztottuk el a tananyagot. Ez a szám csak irányadó, amelyet tapasztalatunk alapján átlagoltunk. A találkozók lényegi időtartama kb. 60 perc.

Az egyes foglalkozások szembetűnően tagoltak, töredezetek. Ennek oka részben abban van, hogy vannak olyan tevékenységek, amelyeket rendszeresen gyakorolnunk kell (pl. rövid áhítatok, „csendes órák” csaknem minden találkozó kezdetén), s ezeknek teret kell adnunk, ennél fogva tagolják az órát; illetve vannak olyan jellegű ismeretek, amelyeket csak részleteiben tudunk megtanítani, óránként néhány percben. (pl. egyházi élet, egyházunk felépítése, egyháztörténelem, felekezetismeret, világvallások, stb.). De úgy véljük, a központi témákat is ajánlatos részleteiben átvenni, úgy, hogy időről-időre visszatérünk azokra, ismételjük és bővítjük az ismereteket (pl. sákramentumok, megváltás, teremtés). Erre egyrészt az anyag nehézsége miatt van szükség, másrészt azért, hogy jobban elmélyülhessenek a konfirmandusok egy-egy témában, valamint, hogy ezek a témákhoz való többszöri visszatérés nyomán a köztudatba jobban beépüljenek. Néhány kérdéshez természetes módon többször visszatérünk (pl. ünnepeink).

Az egyes találkozók különféle típusú tananyagokkal foglalkoznak. Külön hangsúlyt kapnak a dogmatikai ismeretek (pl. a Tízparancsolat, az Apostoli Hitvallás magyarázata, a sákramentumok, az egyházi ünnepek kapcsán), a keresztyén élet kérdései (pl. imádság, szolgálat), az ekkleziológiai-ekkléziasztikai ismeretek, hitvallásismeret, közéleti, társadalmi, politikai, etikai, életvezetési kérdések. A találkozók szerves része a közös bibliaolvasás, imádság.

Terjedelmi korlátok miatt itt nem térünk ki az éneklésre, a találkozók imádságaira (minden találkozó ezzel kezdődik és ezzel zárul), a memoriterek kérdéseire. A „házi feladatokat” csak rendhagyó esetekben tüntetjük fel. Nem térünk ki a találkozók végére ajánlott útravaló, rövid, frappáns, bibliai tanulással bíró történetekre. Nem jelöltünk ki külön tananyagot összefoglaló, ismétlő találkozókat sem. Az egyházi ünnepekkel való foglalkozás időpontjait hozzávetőlegesen határoztuk meg.

Tanmenet

ELSŐ TANÉV

Szeptember

1. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt 7, 12.

Ismerkedés (bemutakozás, ismerkedést elősegítő játékok, gyakorlatok, esetleg közös sportolás).¹⁰

A lelkész bemutatkozása (ha szükséges) „kérdézd meg a lelkészedtől, amire kíváncsi vagy...”
Ekkleziológiai anyag: A református templom alaposabb megismerése (kívülről). A csillag (vagy kakas) magyarázata. Ki építette (feltehetőleg a konfirmandusok ősei), miért építették, miből építették (adakozás). Ha lehetséges, menjünk fel együtt a toronyba, nézzük meg a harangokat, beszéljünk arról, mire hívogatnak, figyelmeztetnek. Ismerjük meg a harang feliratát (ha ige van rajta, beszéljünk annak üzenetéről).

---

¹⁰ Az első találkozókon figyelembe kell vennünk azt, ha a konfirmandusok nem ismerik egymást az iskolából (egyre több esetben különböző helyeken tanulhatnak). A felkészítőn olyan témákról van szó, amelyeket nehezebb úgy elfogadni, közösen feldolgozni, hogy a fiatalok egymást idegennek érzik. Ezért szükséges, hogy olyan csoport alakuljon ki - a vezető segítségével - amelynek tagjai egymást ismerik, nem éreznek félelmet, szégyent, esetleg szorongást. Több ismerkedő játék, foglalkozás segíthet ebben.

Otthoni foglalkozás: Saját kommentár, magyarázat, kérdés, ötlet, észrevétel az igével kapcsolatban¹¹ Mt 7, 12.

2. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Isten kijelentése, tapasztalatunk megosztása Isten vezetésével kapcsolatban: 2 Tim 3,16, Ézs 48,17.

A Biblia, mint Isten kijelentése: Ószövetség, Újszövetség (39, ill. 27 könyv).¹²

A Biblia eredeti nyelve (nézzünk meg egy héber Ószövetséget és egy görög Újszövetséget. Olvassunk néhány verset mindkettőből.)

Mit jelent a konfirmáció? Mit szeretnénk elérni, hova szeretnénk eljutni? Játékszabályok, szervezési kérdések tisztázása.

Beszélgetés arról, mit várnak a konfirmandusok a felkészüléstől.

Kezdő imádság megtanulása.¹³

Otthoni foglalkoztatás: a család felekezeti feltérképezése, előre elkészített kérdőív alapján.¹⁴

3. találkozó

Rövid áhítat, imádság: a hit megvallása, az Istentől jövő megbízatás vállalása Mt.5,14-16.

Beszélgessük a konfirmációról! Isten megszólít a Biblián keresztül, válaszunk: vallást tenni Róla –egyrészt a konfirmációkor, illetve a mindennapokban, különböző élethelyzetekben. A hitünk, alapállásunk, értékrendünk megvallásának akadályai és lehetőségei.

Egyháztagság: a keresztelési anyakönyvben megkeressük a konfirmandusok keresztelési bejegyzését, elolvasva (ha fel van jegyezve) az alapigéket.

Záró imádság megtanulása.¹⁵

Ekkleziológiai anyag: a templom belső elemei, berendezése: szószék, úrasztala, „mózeszék”, persely, kegytárgyak (sákramentumokkal kapcsolatosak). Miért hiányoznak a templomunkból az oltár, kereszt, feszület, képek, szobrok, díszítések?¹⁶

Biblia: az egyes bibliai könyvek tagolása. Tájékozódás a fejezetek, versek szintjén. Néhány klasszikus igehely kikeresése (keresési verseny).

Otthoni foglalkoztatás: A Csendes óra gyakorlása (Mt.5,14-16).

Október

4. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 2Móz 14,1-26.

Dogmatikai anyag: Isten kijelenti magát - a Tízparancsolatban. A Tízparancsolat, mint ajándék, lehetőség, „segítség az emberré válás útján.” A két kőtábla.

Biblia: a Biblia, mint Isten kijelentése. Az isteni kijelentés területei, „fajtái“ (lelkiismeretben, történelemben, életünk eseményeiben, próféták által, Jézus Krisztusban adott kijelentés, Szentírásban).

A keresztyén élet kérdései: imádság. Kötött imádságok. Reggeli és esti imádság.

Ekkleziológiai anyag: A konfirmandusok egy gyülekezet tagjai. Mit tudtok a gyülekezetéről? Kérdőíves felmérés a szolgálati területekről, létszámról, személyekről, stb.)

---

¹¹ Ha lehetőség van rá, több bibliai igének a saját kommentálását kérhetjük rendszeresen, házi feladatként a konfirmandusoktól, egy papírra kinyomatott ige hátlapjára írva.

¹² Hasznos lenne, ha mindegyik konfirmandusnak jutna egy-egy Biblia a felkészülés idejére.

¹³ pl. a gyülekezetben használatos, istentisztelet előtt mondott csendes imádság.

¹⁴ (milyen felekezethez tartoznak a szülők, nagyszülők, testvérek, hol voltak kereszttelve, konfirmáltak-e (ha nem, mi az oka), volt-e a növendékek felmenői között lelkész, gondnok, presbiter.

¹⁵ pl. a gyülekezetben az istentisztelet végén mondott csendes imádság.

¹⁶ Mozogjanak szabadon (de ne tiszteletlenül) a templom terében, ott is, ahol az istentisztelet alatt csak a lelkész tartózkodik, próbálják ki az orgonát, stb.

Adakozás. Miért adakozunk? Milyen célokra? Adakozás elindítása a konfirmációs felkészítő-kön.¹⁷

Egyéb kérdések: október 6.: nemzeti ünnepünk. A szabadság, mint Istentől jövő ajándék, amelyért felelősek vagyunk.

5. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt. 7,7-11.

Dogmatikai anyag: Tízparancsolat- 1. Parancsolat.

Ekkleziológiai anyag: Isten megszólít - válaszolunk a gyülekezeti munkánkkal. Milyen területeken működünk gyülekezetként, egyénenként, egyetemes egyházként? Isten szól a gyülekezet munkáján keresztül is, a szolgálatunk által is.

Istentisztelet, ünnepek: templomlátogatás.¹⁸

Egyháztörténeti anyag: a keresztyén egyház megalakulása.

Egyéb kérdések: ezoterika, horoszkóp (az 1.parancsolattal is összefüggésben).

6. találkozó

Rövid áhítat, imádság: a gondviselésről. Mt. 6,25-33.

Dogmatikai anyag: Isten gondviselése (az 1. parancsolattal is összefüggésben). Isten akarata. Miért történnek a jó és rossz dolgok? Isten akarja? Engedi? Isten mindenhatósága. Rábízás, bizalom, aggódás.

Egyháztörténeti anyag: Luther és a reformáció kezdetei I.

Bevezetés az otthoni csendes óra gyakorlatába (imádság, bibliaolvasás, az üzenet keresése, „megharcolása”, az ige alkalmazása az életünkre, imádság).

A keresztyén élet kérdései: étkezés előtti és utáni imádság.

Egyéb kérdések: október 23. - nemzeti ünnepünk (ellenállás, forradalom jogosultsága, alapvető információk a kommunizmusról, az egyház elnyomásáról).

Házi foglalkozás: Mt. 6,25-33.

7. találkozó

Rövid áhítat, imádság: a hit megvallása, kiállás az igazság, meggyőződés mellett (a reformációra nézve is) Mt. 10,32.

Dogmatikai anyag: 2. Parancsolat.

Biblia: az ÓSZ könyvei. Próbáljuk memorizálni az Ószövetség könyveit, pl. egy dallamra vetített szöveggel, amelyet ismételhetünk néhány találkozón.

Istentisztelet, ünnepek: reformáció (október 31., elhunytak emléknapja, a közismert katolikus ünnep (mindenszentek) ismertetése.

Egyháztörténet: Luther és a reformáció II.

Egyéb kérdések: gyertyagyújtás a temetőben, templomban? A temetői szokások (helyesnek és helytelennek tartottak ismertetése. Mit jelent a gyertyagyújtás? Miért nem gyújtunk mécsest a sírokon?

Házi foglalkozás: a szokásos temetői látogatásokkor fényképezzék le a családi sírkövek igeverseit.

---

¹⁷ Nyissunk egy kofirmandus-perselyt, amelybe adakozhatunk. Fontos, hogy ne kérjünk a szülőktől erre pénzt, azt adakozzuk, amit Isten dicsőségére tudunk személy szerint felajánlani. Választhatunk konfirmandus-pénztárost, aki számon tartja a befolyt adományokat.

¹⁸ Ismertetjük a gyülekezet igényét (a konfirmandusok vegyenek részt az istentiszteleteken és gyülekezeti eseményeken, ha lehet, minél több alkalommal.

November

8. találkozó

Rövid áhítat, imádság: téma: teremtés. 1 Móz 1, Jel. 4,11.

Dogmatikai anyag: a teremtés I. A teremtés, mint Isten gondviselésének a jele.

Dogmatikai anyag: Tízparancsolat - 3. parancsolat. Isten szent volta, szentsége.

Egyéb kérdések: Káromkodás, blaszfémia, vulgáris beszéd. Isten dicsőítése.

Egyháztörténeti anyag: az első keresztyén gyülekezetek élete, szolgálatuk.

Istentisztelet: a gyülekezeti énekeskönyvünk megismertetése.

Keresztyén élet kérdései: adakozás - a tized. Saját adakozási szokásunk, tapasztalataink.

Egyéb kérdések: az otthoni csendes órai tapasztalatok megbeszélése.

9. találkozó.

Rövid áhítat, imádság: 1 Móz 2.

Dogmatikai anyag: a teremtés II. Az ember teremtése. Istenképességünk. Néhány problematikus kérdés megbeszélése: pl. természettudományos világnézet és a hit).

A 4. Parancsolat. Az Úr napja. A vasárnap lelki töltete. Mire szánja számunkra Isten a nyugalom napját? Templomlátogatás.

Ekkleziológiai anyag: Beszélgessünk az istentiszteletről! Az istentisztelet elemei I.

Egyháztörténeti anyag: Péter, András, János és a többi apostol munkássága, missziója.

10. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt 5, 38-42

Dogmatikai anyag: Tízparancsolat . az első kőtábla ismétlése. Az 5. parancsolat (szülők, felebbvalók, világi vezetés).

Biblia: könyvek fajtái (prófétai, tanítói, történeti). Kik írták? Mit jelent az, hogy Isten által ihletett? Az ÚSZ könyvei I. Evangéliumok, Apostolok cselekedetei, levelek, Jelenések könyve. A levelek sorrendjének memorizálása egy dallam alapján.

Egyéb kérdések: hogyan válaszol Isten az imádságunkra? (Igében, történésben, személyeken keresztül). Mit jelent, ha nincs válasz, ha „hallgat”? A meghallgatott imádság. Az állhatatos imádság.

Egyéb kérdések: kapcsolataink a családon belül, felelősségünk, (szülőkkel, nagyszülőkkel szemben)

Házi foglalkozás: a csendes óra igéje folytatásának otthoni tanulmányozása: Mt. 5,43-48.

11. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt. 5,21-22.

Istentiszteletek, ünnepek: az egyházi év. Az egyházi év utolsó vasárnapja, kitekintés az örökévalóságba. Advent. Jelentése, megünneplésének formái. Adventi programunk, terveink - gyülekezeti, egyéni, családi, kisközösségi szinten. Hogyan éljük meg az adventet ?

Dogmatikai anyag: 6. Parancsolat I. (pl. gyilkosság, halálbüntetés, háború, önvédelem). Krisztus magyarázata a Hegyi Beszédben.¹⁹

A keresztyén élet kérdései: adakozás: mi a célja? Mire költjük az egyházban? (Nem személyek kapják meg, hanem Isten országa terjedésére szolgál). Adakozás Isten dicsőségére, egyházfenntartási járulék.

Egyháztörténeti anyag: Pál apostol élete, missziós útjai.

---

¹⁹ KÓKAI NAGY Viktor. *Hegyi beszéd* : A hegyi beszéd értelmezése a nagyobb igazság tükrében. 1.kiad. Budapest : L'Harmattan, 2007. 346 o.

December

12. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Lk. 1,26-38 Lk. 1,32 -38

Dogmatikai anyag: „Angyali üdvözlét.” Jézus Krisztus személye. A Jézus név jelentése, a Krisztus (Messiás) jelentése. Eljövételének célja. Bevezetés Jézus isteni és emberi lényegének kérdésébe).

Tízparancsolat: 6. Parancsolat - 2. rész. Öngyilkosság, abortusz, euthanázia.

Ekkleziológiai anyag: Az egyház szolgálata: az advent mint az adakozás különleges lehetősége. A diakóniai szolgálatunk.²⁰

Igei adventi kalendárium készítése – közös kézműveskedés.

Házi foglalkozás: készítsünk szeretteinknek igei adventi kalendáriumot ajándékba.

13. találkozó

Rövid áhítat, imádság: A Lélek gyümölcse - Gal. 5,22-23

Dogmatikai anyag: Az ember nyomorúsága, Honnan ismerjük meg? Megtarthatjuk-e Isten parancsolatait?²¹ Vétek és bűn, szóval, tettel, gondolattal, szándékkal, mulasztással.

Miért lett Isten emberré? Az inkarnáció szükségessége és üzenete. Mit adott Jézusban az Atya?

Istentisztelet, ünnepek: advent, adventi programunk. Karácsony a gyülekezetben.

A keresztyén élet kérdései: egyes kéréseink az imádságban (helyes, hasznos, helytelen, nem helyénvaló). Milyen kérésekkel fordulhatunk Istenhez?

Keresztyén élet kérdései: karácsonyi szolgálati lehetőségek a gyülekezetben (karácsonyi igés kártyák készítése, osztása, gyermekek mellett felügyelet, stb.)

Ekkleziológiai anyag: diakónia II. Egy konkrét gyülekezeti/egyéni adakozási projekt sorsa, folyamata, eredménye. (kórháznak, betegnek, gyermekothonnak, rászoruló családnak katasztrofásújtottaknak, stb.)

14. találkozó

Évzárás és ünneplés.

Rövid áhítat, imádság: Ézs 9, Mt 1, 21.

Karácsonyra való közös lelki készülődés, elcsendesedés, áhítat (esetleg rövidfilm, zenemű, művészeti alkotás segítségével).

Dogmatikai anyag: Karácsony lényege, Isten szeretete. Kicsoda a kis Jézus? Kit tisztelünk/imádunk benne?

Istentisztelet, ünnepek: ünnepi istentiszteleti alkalmak (karácsony, dec.31. - óévi hálaadó istentisztelet, január 1 – újévi ünnepi istentisztelet).

Egymás megajándékozása, közös éneklés.

Ünnepi (adventi, karácsonyi) szeretetvendégség közös elkészítése, elfogyasztása.

Óévi gondolataink, üzenetünk. Visszatekintés az elmúlt évre, hálaadás.

---

²⁰ A konfirmandus korosztály gyülekezetbe, egyházi életbe, szolgálatba való bevonásához l. SZÉNÁSI Lilla. "Mert kell egy hely, egy vonzás, melyhez tartozunk" a serdülők egyházi életbe való bevonásának lehetőségeiről. in: A Selye János Egyetem 2018-as 10. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete: Teológiai szekció : Sekcia teologických vied. - Komárno : Univerzita J. Selyeho, 2018. ISBN 978-80-8122-254-2, CD-ROM, 20-26.o.

²¹ A parancsolatok eddigi részletezés révén is, a közelgő karácsony kapcsán is aktuálissá válik konkrétan a bűnösségről beszélni.

Január

16. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Zsolt. 68,20 Jób 10,12.

Dogmatikai anyag: Isten gondviselése II. (A Gondviselés jelei, „bizonyítékai” életünkben, bizonyosságunk, személyes tapasztalataink. Újévi kilátásaink, Isten vezetése az új évben.

Dogmatikai anyag: Tízparancsolat. 7. Parancsolat. A test és lélek tisztán tartása (a kapcsolatainkban, házasságban). Szerelem, házasság, hűség, házasságtörés, hűtlenség.

Egyéb kérdések: szexualitás.

A keresztyén élet kérdései: az Úrtól tanult imádság. A Miatyánk magyarázata I. Isten - Meny-nyei Atyánk (érintve az Apostoli Hitvallás 1. cikkelyét is).

Egyháztörténeti anyag: keresztyénüldözések, az ókeresztyének élete, hitvallása.

Istentisztelet, ünnepek: január 6-val kapcsolatos keresztyén ünnepek, üzenetek (vízkereszt, „háromkirályok”, Jézus megkeresztelése, epifánia).

17. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Ef. 4,28.

Dogmatikai anyag: Jézusról. Jézus mint tanító, Isten igazságainak kinyilvánítója, tanításának sajátossága, lényege, központja.

Dogmatikai anyag: a 8. parancsolat. (A másik értékeinek megbecsülése, megőrzése, a javaink becsületes megszerzése, a munka erkölce) adakozás-lopás helyett.

A keresztyén élet kérdései: tanítványságunk egy jele: Jézus tanításainak követése.

Ekkleziológiai anyag: szolgálataink lehetősége a gyülekezetben: segítségnyújtás gyülekezeti rendezvényeken, (lekció felolvasása, istentiszteleti ünnepi műsorokon szerepvállalás, harangozás, takarítás, területrendezés, istentiszteleti énekek kifüggesztése, igék szórólapok kiosztása, stb.).

Biblia: az otthoni csendes óra néhány felmerülő kérdéséről.

Egyéb kérdések: párkapcsolat, párválasztás.

18. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt. 5,10

Dogmatikai anyag: 9. Parancsolat. Az igazság szeretete, az igazságért való küzdelem, a másik igazságának/becsületének/jó hírének megőrzése, megóvása. A népek jó hírének megőrzése, pletyka.

Dogmatikai anyag: Eredendő/örökletes bűn. Bűnösség, emberi természet, engedetlenség.

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata - szenteltessék meg a Te neved.

Egyháztörténeti anyag: a Konstantini fordulat, Milánói ediktum.

Egyéb kérdések: a szabad akarat.

Ekkleziológiai anyag: gyülekezeti összejövetelek megismerése (bibliaórák, ifjúsági biblia-órák, minifi, konferenciák, táborok, hittanok, gyermekistentiszteletek, stb.).

FEBRUÁR

19. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Zsolt. 103,2.

Dogmatikai anyag: a 10. parancsolat. Irigység. Megelégedés az Istentől kapott javakkal, azok tudatosítása, hála, hálaadás.

Ekkleziológiai anyag: kik szolgálnak és milyen területen a gyülekezetben (diakónusok, hitoktatók, kántor, gondnok, presbiterek, harangozó, egyházfő).

Biblia: a Károli Biblia, Szenci Molnár Albert.

Az (iskolai és konfirmációs) 1. félév lezárása beszélgetéssel, játékkal. Hálaadás, ünneplés, szeretetvendégség, játék.

20. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Józs. 1,7-8.

Dogmatikai anyag: a második kőtábla összefoglalása. A törvény hármasszava (alapszinten) Törvény - bűn - büntetés (kárhozat). Isten haragja. Büntet-e Isten? Miért szükséges, hogy a bűnt büntetés kövesse? (Isten igazságossága) Hogyan büntet Isten? Most, vagy egy más „létmódban”? A büntetés megfelel az elkövetett bűn nagyságának? Mi a célja Isten büntetésének? Mit jelent az örök büntetés (kárhozat)? Ha irgalmas, miért büntet?

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata: jöjjön el a Te országod.

Istentisztelet, ünnepek: a bűjt, a bűjti időszak lényege, jelentősége, időtartama, (esetleg hamvazószerda ismertetése).

21. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Ézs. 58, 3-7.

Dogmatikai anyag: a bűn egyenes következménye (halál, örök halál, kárhozat kitérve esetleg a tisztítóűz kérdésre). Mit tudhatunk az üdvösségről, örök életről? A mennyről?

Ekkleziológiai anyag: az egyházközség (anyaegyházközség, leányegyházközség, szórvány, missziós egyházközség).

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata: legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is.

Egyháztörténeti anyag: pápaság intézménye, középkori egyház.

MÁRCIUS

22. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Ján 3,16.

Dogmatikai anyag: Nagypéntek. Jézus Krisztusról - a testet öltés célja: megváltás. Jézus életútjának célja: a passió. A bűn, mint adósság. Isten megoldása - váltás, adósság lefizetése, megváltás, bűnbocsánat. Jézus - Isten báránya. A (páska)bárány és Jézus Krisztus kereszthalálának összefüggése. Helyettes áldozat.

A keresztyén élet kérdései: bűjt, igen, vagy nem? Lelki bűjt.

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata: mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma.

Egyháztörténeti anyag: a középkori egyház elfordulása a rendeltetésétől, visszaélések.

23. találkozó

Rövid áhítat, imádság: az igazi bűjt. Mt. 6,16-18.

Dogmatikai anyag: miért kellett Jézus Krisztusnak meghalnia? (Helyettem-miattam- érettem). Halálának szükségszerűsége. Isten igazságossága – elégtétel, közbenjáró szükségessége. Jézus halálának „haszna” számunkra. Bűnbocsánat és az ebből eredő/fakadó örök élet. Isten könyörülete, irgalma, kegyelme.

Dogmatikai anyag: büntudat, lelkiismeret, bűnbánat.

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata: bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.

Egyéb kérdések: március 15. - a szabadságért vívott harc(unk), felelősségünk, őseink küzdelmei, áldozatvállalása.

Házi foglalkozás: egy ige magyarázata Kr áldozatára. Jn. 1,36. Róm. 5,6-9.

24. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Krisztushoz tartozunk. Róm. 8,38-39.

Dogmatikai anyag: Nagypéntek. Mit jelent Krisztushoz tartozni. Nem az ördöghöz tartozom. Krisztusé vagyok testemmel, lelkemmel, életemben, halálomban. Ennek vigasztalása (bátorítás, megerősödés, kétségbeesés, félelemből való szabadulás lehetősége).

A keresztyén élet kérdései: Péter tagadásával kapcsolatban a mi tagadásaink, árulásaink, küldetésünk.

Egyháztörténeti anyag: a magyarok felveszik a keresztyénséget. István király. A keresztyénség, a keresztyén etika, életszemlélet, értékrend, hit, jelentősége a kultúránkban, társadalmunkban, gondolkodásunkban).

Nagyheti ünnepeink: virágvasárnap.

Ekkleziológiai anyag: a presbitérium (presbiterek, feladatuk, választásuk, elnöksége, gondnok (beszélgetés a gondnokkal, gondnokhelyettesekkel).

Április

25. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Jn 13, 1-10, Róm 5, 6-8/lábmosás és JK vállalja a rosszért a halált, helyettünk, miattunk, értünk.

Dogmatikai anyag: Jézus utolsó vacsorája és Nagypéntek történései.

Istentisztelet, ünnepek: a nagyhét ünnepei: Virágvasárnap, Nagypéntek, Húsvét.

A keresztyén élet kérdései: hálaadás, dicsőítés (élettel, imádsággal).

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata: ne vígy miket a kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól.

Egyéb téma: a gonosz, sátán kérdése (Jézus győzelmének fényében).

26. találkozó

Rövid áhítat, imádság: A feltámadás - Mt 28.

Dogmatikai anyag: Húsvét történései - Jézus feltámadása az evangéliumokban. A feltámadott megjelenései. Krisztus feltámadása - a halál legyőzése. Jézus Krisztus Úr. Az élet- halál - örök élet új „képlete” a feltámadás nyomán. Új teremtés.

Istentisztelet, ünnepek: a húsvéti ünnepkör, az egyházi év kicsúcsosodása nagyhét – nagypéntek, húsvétvasárnap, húsvéthétfő.

Ekkleziológiai anyag: egyházunk címere (szimbólumok magyarázata).

27. találkozó

Rövid áhítat, imádság: a mi feltámadásunk - 1 Kor 15.

Dogmatikai anyag: Jézus feltámadásának a haszna - a mi feltámadásunk, örök élet/élet az örökkévalóságban, Istennel való közösségben. Üdvösség Eszkatológiai váradalmaink, reménységünk.

A keresztyén élet kérdései: a Miatyánk magyarázata: mert Tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség Mindörökké. Ámen

Egyéb kérdések: reinkarnáció.

Szeretetvendégség. Ha van rá lehetőségünk, megtehetjük ezt a páskavacsora elemeinek a felidézésével.

Május

28. találkozó

Rövid áhítat, imádság: egy csoda. pl. bethesda. Jn. 5,1-9 vagy: Lk. 18,35.

Dogmatikai anyag: Jézus Krisztusról - messiási jelek, ereje, csodatételek, Vannak-e ma csodák? Gyógyít-e Isten ma is?

Dogmatikai anyag: a húsvéti ünnepkör történéseinek, üzenetének összefoglalója.

Ekkleziológiai anyag: A gyülekezet szolgálata: katechézis.

Egyháztörténeti anyag: az 1054-es egyházszakadás (keleti és nyugati keresztyénség).

A keresztyén élet kérdései: tanítványságunk kérdése - az isteni szeretet hogyan van jelen, mi-ben látszik meg az életünkben, gondolkodásunkban, tetteinkben? Hitvallásunk.

A keresztyén élet kérdései: hogyan imádkozzunk? Az imádságaink elemei- hálaadás, bűnbánat, dicsőítés, kérések. Miért kell hálát adnunk? Mit jelent a nem gépies bűnbánat?

29. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Zsid 11,1.

Dogmatikai anyag: Krisztus valóságos Isten és valóságos ember.

Dogmatikai anyag: Beszéljünk a hitről! A hit fogalma. A hit tárgya? A személyes hitrejtés, a hit megélése. A hit tartalmának összefoglalása: a Credo.

A keresztyén élet kérdései: kísértés.

Ekkleziológiai anyag: diakónia - a rászorulóknak között.

Egyéb kérdések: betegség, fogyatékoság.

30. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Róm 8, 34 közbenjáró, szószóló.

Dogmatikai anyag: Krisztus mennybemenetele. Isten Országa, mennyország. Közbenjáró. Krisztus könyörög értünk. Lelkét küldi alá. Helyet készít nekünk. Krisztusnak alávetetik minden hatalom.

Ünnepek: Áldozócsütörtök.

Ekkleziológiai anyag: egyházmegye (szervei, vezetése, egyházunk egyházmegyéi).

Egyháztörténeti anyag: előreformátorok Vald, Wyclif.

Egyéb kérdések: terrorizmus.

A keresztyén élet kérdései: bekapcsolódás a szeretethíd diakóniai kezdeményezésbe.

Június

31. találkozó

Rövid áhítat, imádság: a pünkösdi történet. Apcsel 2.

Dogmatikai anyag: Szentlélek. Kitöltetése, jelei, munkája, ajándékai. A Szentháromság kérdése.

Istentisztelet, ünnepek: pünkösdi - sátoros ünnepünk.

Egyéb kérdések: a szentlélek ajándékainak tulajdonított jelenségek (pünkösdisták)

Egyháztörténeti anyag: előreformátorok: Husz János.

Egyházi élet: az előző konfirmációs csoport vizsgájának, konfirmációjának megbeszélése

Egyéb kérdések: június 4.- nemzeti emléknapunk keresztyén megközelítése.

32. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Az egyházzal - 1Pt. 2,4-5.

Dogmatikai anyag: mit hiszel az anyaszentegyházról? (egyúttal a gyülekezetéről). A gyülekezet - szentek egysége/közössége. A közösség gyakorlása.

Keresztyén élet kérdései: jó cselekedetek kérdése (érdemszerzés). Jó cselekedetek- hála. A hit gyümölcsei.

Egyéb kérdések: angyalok.

Ekkleziológiai kérdések: egyetemes egyházunk, szervei: zsinat, zsinati tanács, zsinati elnökség, püspök, főgondnok, helyettesek. Feladatuk, hatáskörük.

Istentisztelet, ünnepek: Szentháromság vasárnapja.

Egyháztörténeti anyag: előreformátorok - Husz János.

Ekkleziológiai anyag: az egyház szolgálata: lelkipályozás.²²

Az összegyűlt perselypénz felajánlása valamilyen célra.

---

²² Beszéljünk erről a szolgálatról, a fiatalok számára érthető, fontosnak tartott esetekről, amely által betekintést nyernek ebbe a szolgálatba (pl. kórház, betegek, esetleg haldoklók).

33. találkozó

Az első tanév lezárása. Áhítat, rövid összefoglalás, értékelés, némi ismétlés.
Visszacsatolás, szeretetvendégség. Tervek a jövőre nézve.

MÁSODIK TANÉV

Szeptember

34. találkozó

Beszélgetés.

Rövid áhítat, imádság: hála a megtartatásért 105. Zsoltár.

Dogmatikai anyag: Az apostoli Hitvallás átvett tételeinek memorizálása. A három cikkely, Szentháromság.²³

Ekkleziológiai anyag: lehetőségünk a misszióra, misszionáriusok.

Ekkleziológiai anyag: Mi jellemzi a reformátusokat (a múltban és most)? Hol élnek reformátusok (országok, földrészek).

A keresztyén élet kérdései: hogyan kell adakozni?

35. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 2Tim 4,2.

Dogmatikai anyag: a Heidelbergi Káté 1. kérdés-felelete részletesen, a már megtanultak alapján. A megigazulás fogalma, értelme.

Ekkleziológiai anyag: hitvallásaink: a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás.

Ekkleziológiai anyag: szolgálattevők a gyülekezetben: a lelkész munkája, tevékenysége, céljai. Örömei és munkájának nehézségei.

A keresztyén élet kérdései - imádság: nyelvezet, terjedelem, testtartás, hely (helyzet, ahol és amikor imádkozhatunk).

Egyéb kérdések: keresztyénüldözés – ma.

36. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Jézus visszajöveteléről. Mt 24,14-40.

Dogmatikai anyag: Parúzia (Krisztus visszajövele), második ádvent. Krisztusvárás. Ítélet, (utolsó ítélet). Miért vigasztaló az, hogy Krisztus visszajön? Jézus kérdései a visszajövetelkor,

Dogmatikai anyag: mi az értelme a jó cselekedeteknek, ha ingyen kapjuk a kegyelmet?

A keresztyén élet kérdései: miért szükséges imádkozni?

Egyháztörténeti anyag: Zwingli

Október

37. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Gal 3, 26-27.

Dogmatikai anyag: sákramentumok. Mik a szentségek? Hány szentséget szerzett Krisztus? A keresztség. Megmosatás, megtisztulás, szövetség.

A keresztyén élet kérdései: mi szükséges ahhoz, hogy Isten kedvelje az imádságot?

Egyéb kérdések: világi felsőbbség. Engedelmesség a felsőbbségnek? Állampolgári kötelességek, engedetlenség, lázadás, ellenállás joga.²⁴

---

²³ vö: PÓLYA Katalin. Kiben hiszünk, avagy az Apostoli Hitvallás magyarázata. In: Teológiai Fórum: A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata, Évf. 16, sz. 2 (2020), 32-52. o.

²⁴ KÓKAI NAGY Viktor. A hatalomról: Textus: Róma 13,1-7. In: Igazság és élet: folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára. Évf. 10, sz. 4, 551-260. o.

Ekkleziológiai kérdések: keresztyén felekezetek. A római katolikus egyház néhány jellemzője.

Egyéb kérdések: október 6. – a nemzeti ünnep keresztyén megközelítése.

38. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Jer 1, 5. 139. Zsoltár,

Dogmatikai anyag: sákramentumok. Az újjászületés fürdője. Gyermekkereszttség. Isten feltétlen, megelőlegező szeretete. A kereszttség lefolyása. Szülők, keresztszülők szerepe, kötelességei.

Egyháztörténeti anyag: Kálvin I.

Ekkleziológiai anyag: református és evangélikus egyház, a protestáns egyház fogalma.

A keresztyén élet kérdései: Mire való a Biblia? Az egyéni bibliaolvasás nehézségei, kérdései.

Egyéb kérdések: test és lélek (halhatatlan lélek?).

Ekkleziológiai anyag: Hogyan szolgál a gyülekezetünk? Mi a gyümölcse, „haszna” a szolgálatunknak?

39. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 1 Kor 11,23-26.

Dogmatikai anyag: sákramentumok. Az úrvacsora szereztetése, értelme. Krisztus – páskabarány párhuzam. Az úrvacsorával kapcsolatos ígéretek: bűnbocsánat és örök élet.

Ekkleziológiai anyag: a gyülekezet: közösség. (az úrvacsorában is).

Ekkleziológiai anyag: a közösségvállalás néhány speciális területe (diakónia): gyermekotthonok, anyaházak, fogyatékosok, szenvedélybetegek.

Egyháztörténeti anyag: Kálvin II.

Egyéb kérdések: reagálás a társadalmi történésekre - migráció, migránsválság.

A keresztyén élet kérdései: mit jelent a keresztyén (keresztény) (Christianos) szó, mit jelent, hogy keresztyén vagyok. Mik ennek a következményei ránk nézve?

Egyéb kérdések: október 23. - nemzeti ünnepünk keresztyén megközelítése.

40. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 1Pt 1,3.

Dogmatikai anyag: hogyan viseljük a gyászunkat, mit tartunk az elhunytakról?

Dogmatikai anyag: sákramentumok: az úrvacsora elemei, benne a bűnvallás, hitvallás, fogadalom. Egyéni és közös készülődés az úrvacsorára.

Ekkleziológiai anyag: a közelgő egyházi ünnepek ismétlése- (esetleg látogatás a helyi temetőben, a sírköveken található hitvalló bibliai igék keresése).

Egyéb kérdések: a Halloween eredeti értelme.

November

41. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt 18, 21-35.

Dogmatikai kérdések: ingyen kegyelem (sola gratia).

Egyházi élet kérdései: úrvacsorai imádságok. Évente hányszor/mikor veszünk úrvacsorát?

Egyéb kérdések: a gyászév értelme, hagyománya.

Egyházi élet kérdései: mit kíván egyházunk azoktól, akiket kisgyermekként megkereszteltek? (hitvallás, konfirmáció)

Egyháztörténeti anyag: a magyar reformáció I.

42. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 1Tim 2,5-6.

Dogmatikai anyag: solus Christus (közbenjárók, érdemszerző jó cselekedetek kérdése) szentek, Mária.

Dogmatikai anyag: sákramentumok - a sákramentumok jegyei (transsubstantiatio kérdése). Az úrvacsorához járulás feltételei/lehetősége. Az úrvacsoravétel belső, személyes (egyéni) és közösségi élményei.

Egyháztörténeti anyag: a magyar reformáció II.

Egyéb kérdések: kisebbségi lét, nemzetiségünk.

Egyéb kérdések: mit kell tudnunk az ismert felekezetekről - a római katolikusokról?

43. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 2Tim 3,16.

Dogmatikai anyag: sola Scriptura (a Biblia páratlan volta). Isten kijelentése a Bibliában, a Biblián kívül (teremtett világ, történelem, lelkiismeret).

Ekkleziológiai anyag: az egyháztag kötelességei.²⁵

Keresztyén élet kérdései: imaéletünk.

Egyéb kérdések: betegség

Egyéb kérdések: mit kell tudnunk az ismert felekezetekről? A keleti keresztyénség.

Istentisztelet, ünnepek: az egyházi év vége, kitekintés az örökkévalóságra.

December

44. találkozó

Rövid áhítat, imádság: megbékélés: Mt. 5,23-24.

Dogmatikai anyag : sola fide.

Dogmatikai anyag : Mit hozott Krisztus? Összefoglalás: Isten igazságainak kinyilvánítása, tanítás, csodák, gyógyítás, segítségnyújtás, megváltás.

Ekkleziológiai anyag: advent - adventi programunk.

Ekkleziológiai anyag: szolgálataink lehetősége a gyülekezetben: gyermekotthon, idősek otthona, kórház - szolgálat ifjúsági énekekkel, ajándékozás, további lehetőségeink ezen a területen.

Egyéb kérdések: népek közötti megbékélés. Bosszú, történelmi sérelmek, megbocsátás, megbékélés, rendezés.

Egyéb kérdések: mit kell tudnunk az ismert felekezetekről? Az evangélikus egyház.

45. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 1Jn. 4,8

Dogmatikai anyag: advent, inkarnáció - a tavalyi összefoglalása, bővítése, kiegészítése.

A keresztyén élet kérdései: bűnbánat, megtérés (metanoia), ó ember megöklése, új ember megelevenítése.

Egyháztörténeti anyag: ellenreformáció - hitvalló őseink, gályarabok.

Egyéb kérdések: gazdagság, szociális jólét, szegénység.²⁶

46. találkozó

Adventi ünnepi együttlét, évvárás, szeretetvendégség.

Ünnepeink: decemberi ünnepi istentiszteleteink.

Egymás megajándékozása.

---

²⁵ vö. SOMOGYI Alfréd. Egyháztagság és választójog. in: Theológiai Fórum. 1. Évf. 1. sz. 1 (2007), 41-61. o.

²⁶ KARASSZON István. „Szaporodjatok és sokasodjatok“: Világméretű és helyi problémák a Biblia fényében. In: Confessio: A Magyarországi Református Egyház figyelője. Évf. 42. sz. 1. 6-12. o.

Január

47. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Jn 9, 1-3.

Dogmatikai anyag: szenvedés, betegség és Isten akarata. Hogyan viseljük a nehézségeinket, próbáinkat?

Dogmatikai kérdés: szálla alá poklokra.

A keresztyén élet kérdései: bizonyágtétel, hitvallás.

Istentisztelet, ünnepek: január 6.

Egyháztörténeti anyag: A türelmi rendelet, 1781.

Egyéb kérdések: rasszizmus, antiszemitizmus.

Ekkleziológiai anyag: a zsinat-presbiteri rendszer alapismereteinek összefoglalása.

48. találkozó

Rövid áhítat, imádság: 1 Kor 12-13. A Lélek ajándékai.

A keresztyén élet kérdései: Isten gyermekeként élek (megszentelődés)

Egyéb kérdések: a lélek különleges, atraktív ajándékai?

Egyéb kérdések: világvallások – iszlám.

Egyháztörténeti anyag: a református egyházunk megalakulása Trianon után.

Ekkleziológiai anyag: mit kell tudnunk az ismert felekezetekről? baptista, methodista, anglikán, adventista.

Egyéb kérdések: cigánykérdés. Egyházunk cigánymissziója.

49. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismétlése. A Heidelbergi Káté (továbbiakban: HK)

1. és 2. kérdése, Kérdések az ember nyomorúságáról (HK 3-11. kérdés).

A Bibliáról tanultak összefoglalása (pl. Kis Káté II/1-20.).

Egyháztörténeti anyag: Egyházunk, a SZRKE adatai.

A keresztyén élet kérdései: újjászületés.

Egyéb kérdések: világvallások – buddhizmus.

Egyéb kérdések: genetikai, orvostikai kérdések.

Február

50. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismétlése. Az ember megváltásáról, (HK 12-24.).

A Hitvallásainkról átvett anyag ismétlése (pl. Kis Káté II/21-27.).

Egyháztörténeti anyag: gyülekezetünk története, jelenlegi helyzete.

A keresztyén élet kérdései: a keresztyén élet megélése - Istennel szembeni kötelességeim.

Egyéb kérdések: világvallások – judaizmus.

A keresztyén élet kérdései: a keresztyén házasságkötéssel kapcsolatos tudnivalók. (templomi esküvő).

51. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismétlése. Az apostoli hitvallás 1. cikkelye (HK 25-29).²⁷

Az ünnepeinkről átvett ismeretek összefoglalása (pl. Kis Káté II/ 28-38).

Ekkleziológiai anyag: az ökumenikus kapcsolataink, lehetőségek, közeledés, értékeink megtartása.

Egyéb kérdések: gyermekáldás, gyermekvállalás.

---

²⁷ Amikor a konfirmandusok a hit alapfogalmairól, a hitigazságokról elegendő ismerettel bírnak, az ismétlésben helyet kap a Heidelbergi Káté hármas felosztása, amely a bűnösség – megváltás – hála hármasában tárgyalja a hittételeket. Ennek a felépítésnek az érvényességét nem vonjuk kétségbe, viszont a tanítás kezdeti fázisában nem a rendszert magát oktatjuk, hanem annak elemeiből jutunk el a rendszer felismeréséhez.

Egyéb kérdések: világvallások – hinduizmus.

52. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismételése. Az Apostoli Hitvallás II. cikkelye (HK 30-36.).

Az egyházzal kapcsolatos néhány kérdés összefoglalása (pl. Kis Káté II/ 39-50).

Egyéb kérdések: helyem, szerepem, feladatom a családban – testvérekkel, szülőkkel, nagyszülőkkel szembeni kötelességeink.

Egyéb kérdések: szekták - életük, missziójuk, nézeteik, veszélyek: Jehova tanúi.

Március

53. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismételése Az Apostoli Hitvallás II. cikkelye: HK 37-45.).

Az egyházunk felépítésével kapcsolatos ismeretek összefoglalása (pl. Kis Káté II/ 93-112.).

Egyéb kérdések: szekták - életük, missziójuk, nézeteik, veszélyek. A Hit Gyülekezete.

A keresztyén élet kérdései: a keresztyén hit megélése - emberekkel szembeni kötelességeink-segítségnyújtás, diakónia, adakozás.

Ekkleziológiai anyag: Az egyháztag jogai.

Istentisztelet, ünnepek: Felkészülés a konfirmációra. A konfirmáció elemei.

54. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismételése Az apostoli hitvallás II. cikkelye: HK 46-52.).

Néhány egyháztörténeti fordulópont ismételése (pl. Kis Káté III/1-14).

Istentisztelet, ünnepek: felkészülés a konfirmációra. A hit megvallásának formája

A keresztyén élet kérdései: a böjti időszak üzenete, lehetőségei.

Egyéb kérdések: felelősségünk a környezetünkért, a református szellemiség örököseiként.

55. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismételése: Az apostoli hitvallás III. cikkelye: HK 53-61.).

Egyháztörténeti ismételés: Luther Zwingli, Kálvin. (pl. Kis Káté, III/15-18).

A keresztyén élet kérdései: házi áhítat. Készítsünk el közösen egy házi áhítatot a családjuk számára!

Istentisztelet, ünnepek: felkészülés a konfirmációra: a konfirmációs fogadalmunk tartalma.

Egyéb kérdések: munkanélküliség, munkamorál, felelősség, a munka értelme a boldogulásunk, gyarapodásunk útján.

Egyéb kérdések: nemzeti ünnepünk (március 15.) keresztyén szemlélése.

56. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismételése Jó cselekedetek (HK 62-64.), a háládatosságról (HK 86-91.).

Egyháztörténeti ismeretek összegzése: (pl. Kis Káté III/19-24.).

Istentisztelet, ünnepek: Felkészülés a konfirmációra: a felnőtt egyháztagságunk.

Egyéb kérdések: környezetvédelem. A teremtett, ránk bízott világ megőrzése.

Április

57. találkozó

Rövid áhítat, imádság: Mt. 21,7-13.

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismételése: a Tízparancsolat (HK 92-115.).

A kötött imádságok számbavétele.

Nagyheti ünnepeink üzenete: Jézus Krisztus király volta - egyedülálló erényekkel, hozzáállással.

Nagyheti ünnepeink üzenete. Jézus halála és feltámadása. Nagypéntek üzenete. Krisztus szenvedésének és halálának gyümölcse, következményei. Megváltás. Jézus, mint Isten Báránya kereszthalála, áldozat.

58. találkozó

Az átvett anyag kibővített, szisztematizált ismétlése: sákramentumok (HK 65-82.).

Húsvét, a feltámadás örömeinek újabb összefoglalása.

Krisztus hármassága.

Felkészülés a konfirmációra – a konfirmációs istentisztelet elemeinek lényege (liturgiája).

59. találkozó

Készülődés a konfirmációs vizsgára.

Május

60. találkozó

Készülődés a konfirmációra. A konfirmáció lefuttatása.

Hálaadás, szeretetvendégség.

Beszélgetés a közös jövőről, a várható ifjúsági alkalmakról, táborokról.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] A genfi egyház kátéja. 1545. In: *Kálvin János kisebb művei*. Pápa: Magyar Református Egyház, 1912, 5-69.o.
- [2] *A Heidelbergi Káté*. in: I.A Heidelbergi Káté, II. A Második Helvét Hitvallás.a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház hitvallási iratai. Bratislava:A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinati Elnöksége, 1955.
- [3] *A Második Helvét Hitvallás*, in: I.A Heidelbergi Káté, II. A Második Helvét Hitvallás.a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház hitvallási iratai. Bratislava:A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinati Elnöksége, 1955.
- [4] ADAM, Gottfried, SCHWEITZER, Friedrich szerk. *Etikai nevelés az iskolában*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, 2005.
- [5] *Evangélický katechismus '88*. Praha: Kalich, 1989.
- [6] GÖRÖZDI Zsolt. A konfirmációs felkészítés teológiai-katechetikai lépcsőfokai. In: Amit szeretnénk, és ami lehetséges. Komárom: Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia, 2011. 123-130.o.
- [7] GÖRÖZDI Zsolt, A konfirmációs munka anyaga. in: Teológiai Fórum : A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata. - ISSN 1337-6519, Évf. 15, sz. 1 (2021)
- [8] GRUBER, Jiří. *Otázky a odpovědi: evangelický katechismus pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce*. Praha: Kalich, 2004.
- [9] HVOŽDARA, Miroslav. *Verím a sľubujem*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius,1997.
- [10] KARASSZON István. „Szaporodjatok és sokasodjatok“: Világméretű és helyi problémák a Biblia fényében. In: Confessio: A Magyarországi Református Egyház figyelője. Évf. 42. sz. 1. 6-12. o.
- [11] KARASSZON István. *Mi van az Ószövetségben?* : Bibliaismereti vezérfonal. 1. kiad. Komárno : Univerzita J. Selyeho, 2018. 143 o.
- [12] KOVÁCS Ábrahám. A Debreceni Hitvallás (1875) mint a liberális teológia 'dogmatikájának' görbe tükre. In: *STUDIA. Debreceni Teológiai Tanulmányok*. Sz. 1 (2015), 43-49. o.
- [13] KOVÁCS Ábrahám. A Heidelbergi Káté útján vagy arról letérve?: Újorthodox és liberális református antropológiák a Biblia fényében. In: *Ösztönző lelkiség : Tanulmányok* Bodó Sára 60. szü-

- letésnapja alkalmából. BARÁTH Béla Levente, FEKETE Károly, KIS Klára. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2019, 213-221. o.
- [14] KOVÁCS Ábrahám. *Hitvédelem és egyháziasság: A debreceni új ortodoxia vitája a liberális teológiával*. 1. kiad. Budapest: L'Harmattan, 2010. 229 o.
- [15] KÓKAI NAGY Viktor. A hatalomról: Textus: Róma 13,1-7. In: Igazság és élet: folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára. Évf. 10, sz. 4, 551-260. o.
- [16] KÓKAI NAGY Viktor. *Hegyi beszéd*: A hegyi beszéd értelmezése a nagyobb igazság tükrében. 1.kiad. Budapest : L'Harmattan, 2007. 346 o.
- [17] LANDOVÁ, Tabita. *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Pavel Mervart, 2014.
- [18] LÉVAI Attila. A Felvidéken használt református káték 1920-tól napjainkig. in: Református Szemle. 107. Évf. 2. sz. 2 (2014), 147-158. o.
- [19] LÉVAI Attila. *Honi egyháztörténet 1520-1920*. Komárno: Univerzita J.Selyeho, 2015. 121 o.
- [20] LÉVAI Attila, MOLNÁR Béla. *Majdnem száz év - avagy a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház vázlatos története*. In: Az MTA Veszprémi Területi Bizottság Neveléstudományi Szakbizottsága konferenciakötete. 1. kiad. Veszprém : Neveléstudományi Szakbizottság, 2017. 157-162.o.
- [21] LÜBKING, Hans-Martin. *Kursbuch Konfirmation*, Ein Arbeitsbuch für Konfirmandinnen und Konfirmanden. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2014. ISBN 978-3-579-06180-1
- [22] LÜBKING, Hans-Martin. *Kursbuch Konfirmation*, Ein Anwendungsbuch für die Uunterschiedlichen Modelle in der Konfirmandenarbeit. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2015. ISBN 978-3-579-07435-1
- [23] LÜBKING, Hans-Martin. *Kursbuch Konfirmation*, Ein Praxisbuch fürUnterrichtende in der Konfirmandenarbeit. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2014. ISBN 978-3-579-07414-6
- [24] MOLNÁR Miklós. A konfirmáció célja és értelme. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 178-185
- [25] MEYER-BLANCK, Michael, DIENST, Karl. Die Konfirmation. In: SCHMIDT-LAUBER, Hans-Christoph szerk. *Handbuch der Liturgik*, Göttingen 2003, 481-494. o.
- [26] MEYER-BLANCK, Michael, WEYEL, Birgit. *Studien-und Arbeitsbuch Praktische Theologie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.
- [27] NAGY István. A konfirmáció gyakorlata egyházunk életében. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 186-199. o.
- [28] NÉMETH Dávid. *Vallásdidaktika*. A hit- és erkölcsstan tanítása az 5-12. osztályban. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó 2017.
- [29] PÁNGYÁNSZKY Ágnes. A konfirmáció célja és gyakorlata. In: Lelkipásztor 2021: (7) (0133-2821): 96 8-9 pp 324-326.o.
- [30] PÁNGYÁNSZKY Ágnes: Kontextuális kérdésfelvetések a gyülekezetpedagógiában. In: Lelkipásztor. 2020. (0133-2821): 95 5 172-175.o.
- [31] PÁNGYÁNSZKY Ágnes, HÁMORI Ádám, SIBA Balázs. A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják. in: Lelkipásztor 2015:(7) 249-256. o.
- [32] PÓLYA Katalin. Hitvallás- a magasztalástól a szimbólumig. In: Studia Doctorum theologiae Protestantis: Jubileumi kötet a Heidelbergi Káté születésének 450. évfordulójára. Évf. 5. sz. 1 (2014), 101-108.o.
- [33] PÓLYA Katalin. Kiben hiszünk, avagy az Apostoli Hitvallás magyarázata. In: Teológiai Fórum: A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata, Évf. 16, sz. 2 (2020), 32-52. o.
- [34] *Református Keresztyén Kis Káté*, összeállította: Varga Imre, Komárom: Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, 2008
- [35] SIBA Balázs, HÁMORI Ádám. Bevonódás vagy kikonfirmálás?: A konfirmációs munka mint az ifjúsági misszió eszköze – kutatások tükrében. in: Igazság és élet: folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára, 2015/I.: 138-147.o.
- [36] SIBA Balázs, SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla, PÁNGYÁNSZKY Ágnes szerk.: *Együtt a hit útján* – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv. Budapest, Kálvin Kiadó, 2019.

- [37] SOMOGYI Alfréd, LÉVAI Attila. *A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház története 1918-1938*. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2015. - CD-ROM, 144 o.
- [38] SOMOGYI Alfréd. Egyháztagság és választójog. in: *Theológiai Fórum*. 1. Évf. 1, sz. 1 (2007), 41-61. o.
- [39] SZABÓ Lajos szerk.: *Kezed rajtunk*. Körültekintés a konfirmációval kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdések világában Budapest: Teológiai Irodalmi Egyesület, 2000., 42-44. o.
- [40] SZÉNÁSI Lilla. Kihívások és lehetőségek a Digitális generáció oktatásában. in: *Teológiai Fórum : A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata*. - ISSN 1337-6519, Évf. 9, sz. 1 (2015), 17-27. o.
- [41] SZÉNÁSI Lilla. "Mert kell egy hely, egy vonzás, melyhez tartozunk" a serdülők egyházi életbe való bevonásának lehetőségeiről. in: *A Selye János Egyetem 2018-as 10. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete: Teológiai szekció : Sekcia teologických vied*. - Komárno : Univerzita J. Selyeho, 2018. ISBN 978-80-8122-254-2, CD-ROM, 20-26.o.
- [42] SZÉNÁSI Lilla. Szempontok a Z generáció katechéziséhez. in: *Magyar Református Nevelés: Református pedagógiai folyóirat*, Sz. 4 (2017), 15-29. o.
- [43] SZÉNÁSI Sándor. *Megtaláltuk a Messiást!:* Református konfirmációi olvasókönyv. Budapest: Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992.
- [44] TWARDELLA, Günter: *És te miért neveztetetl kereszténnek? Építőkövek a Heidelbergi Kátéhoz*. Budapest: MRE Kálvin János Kiadója, 2001.

PRÁVNÝ STATUS ECAV PO VZNIKU ČSR

Radoslav Hanus, PhD.

V dejinách evanjelictva na území dnešného Slovenska počnúc 17. storočím sa konalo viacero synôd, kedy každá z nich riešila tie najpodstatnejšie problémy jednak cirkvi samotnej a jednak vzťahu cirkvi a štátu daného obdobia. Synoda v Trenčianskych Tepliciach, ktorá zasadala v mesiacoch január a máj roku 1921 a ktorej storočnicu si budeme v roku 2021 pripomínať má v dejinách Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku¹ osobitý význam. Koná sa totiž v dobe po páde monarchie a po skončení prvej svetovej vojny. Následne došlo k prekresleniu hraníc nielen Európy ale predovšetkým k zániku Uhorska v rámci ktorého ECAV stáročia existovala. Po vyhlásení Martinskej deklarácie 30.10.1918, ktorou sa Slováci na základe práva na sebaurčenie prihlásili za život vo zväzku Československej republiky vznikol v ECAV bývalého Uhorska stav právnej neistoty. Na území Slovenska totiž nezostal ani jeden biskup, neexistovalo žiadne vedenie cirkvi, platná ústava a cirkevnoprávne predpisy - o jej organizačnej štruktúre nehovoriac.

Prvý významný krok smerujúci k ustáleniu cirkevných pomerov ECAV na Slovensku v povojnovej Československej republike² sa konal 4. novembra 1919, kedy sa do Liptovského Sv. Mikuláša zišlo množstvo duchovných aj svetských predstaviteľov cirkvi za účelom vyriešenia otázky ďalšieho postupu organizácie cirkevného života. Na tomto zasadnutí sa zúčastnení dohodli na dôležitej otázke – totiž, či v budúcnosti dôjde k zlúčeniu - teda únii protestantských cirkví v ČSR alebo ECAV bude existovať ako *samostatná evanjelická a. v. cirkev na Slovensku v rámci československého štátu*. Jednohlasne sa vyjadrili za samostatnosť cirkvi a odmietli akékoľvek organizačné či teologické unionistické snahy do budúcnosti s inými protestantskými cirkvami. Vyjadrili tak vernosť Augsburgskému vyznaniu a Knihe Svornosti ako vieroučným fundamentom ECAV v ostatných storočiach jej existencie. Osobitným listom požiadali Vavra Šrobára - ministra pre správu Slovenska, aby zvolal oficiálnu poradu popredných predstaviteľov existujúcich seniorátov z čias Uhorska ohľadom riešenia cirkevných pomerov. Porada za zišla 21. januára 1919 v Žiline. „Dr. Vavro Šrobár vymenoval 30-člennú Generálnu radu, ktorá dočasne riadila podľa stanovených zásad administratívu evanjelickej a. v. cirkvi pod predsedníctvom dr. M. Ivanku a dr. J. Janošku v období do dvoch rokov kým bude zvolaná synoda“.³ Táto januárová porada opätovne zdôraznila formou memoranda zásadu neporušiteľnej autonómie ECAV v ČSR na základe čoho „minister Šrobár vydal dňa 30. januára 1919 pod č. 875 nariadenie o dočasných ustanoveniach pre cirkev evanj. a. v. na Slovensku“.⁴ ECAV bola z dôvodu potreby dočasnej organizácie jej vnútorného života rozhodnutím Generálnej rady rozdelená do dvoch dištriktov - administrátorom - biskupom západného dištriktu sa stal Samuel Zoch a dozorcóm dr. Milan

---

¹ ďalej len ECAV

² ďalej len ČSR

³ VESELÝ, D. Cirkevnoprávny vývoj slovenských evanjelikov. In ONDREJOVIČ, D (eds) Evanjelickej teológie na prahu nového storočia. Žilina : Žilinská univerzita v Žiline v EDIS, 2001, s. 76.

⁴ JANOŠKA, J. Sriadenie a vývin cirkvi po roku 1918. In RUPELDT, F (eds) Almanach cirkvi Evanjelickej a.v. na Slovensku z rokov 1919 – 1928. Turčiansky SV. Martin : Knihtlačiarstvo Uč. Spol., 1930, s. 27.

Ivanka; administrátorom - biskupom východného dištriktu sa stal Jur Janoška a dozorcem Ján Ružiak. Obdobne boli zvolení administrátori – seniori jednotlivých seniorátov.⁵

Jesenné zasadnutie Generálnej rady v roku 1919 prijíma ďalšie kroky smerujúce od provizórneho povojnového riadenia cirkvi k zvolaniu synody ECAV na Slovensku ako jej najvyššieho zákonodárneho orgánu. Zriaďuje 8 – členný výbor, ktorý promptne - už na januárovom zasadnutí v Modre (21. januára 1920) predkladá konkrétne smernice na vypracovanie návrhu budúcej ústavy ECAV na Slovensku a rieši tak detailne jej právny podklad. Významne sa v týchto úvodných pred-synodálnych prípravných návrhových dokumentoch obsahovo angažoval biskup Samuel Zoch. Udalosti tak mohli nabrat' rýchly spád. „Generálna rada 30. septembra 1920 návrh prípravného výboru prerokovala a rozhodla sa zvolať do Trenčianskych Teplíc a Trenčína na 18. januára 1921 synodu.“⁶ Zároveň na tomto zasadnutí v Turčianskom Sv. Martine stanovila termín – 30. november 1920 – do ktorého majú byť zvolení tzv. synodálni vyslanci.⁷ Zasadnutia synody sa konali od 18. januára do 4. februára a následne ešte 23. a 24. mája 1921.

Zasadnutie synody prakticky začalo deň vopred 17. januára 1921, kedy bola slávnostne otvorená na Službách Božích v chráme v Trenčíne. Slovo Božie na text Jud 17,21 kázal biskupský administrátor východného dištriktu dr. Jur Janoška. V kázni dal dôraz aby *práca synody bola založená na viere v Ježiša Krista a vedená v duchu lásky a svornosti*. Večeru Pánovu prislúhuoval biskupský administrátor západného dištriktu Samuel Zoch. Po modlitbe a príhovore zastupujúceho generálneho dozorcú dr. Milana Ivanku, nasledovali príhovory členov vlády, župy a hostí. Ako prvý sa prihovoril minister pre správu Slovenska dr. Mičura, ktorý zároveň vystúpil aj ako zástupca prezidenta a vlády slovami: „Poverila ma vláda republiky, aby som ju zastupoval na tejto synode. Oceňujem historickú chvíľu evanjelikov na Slovensku, ktorí sa po prvý raz zišli na vlastnom cirkevnom sneme, aby zriadili a stabilizovali svoje cirkevné veci podľa nových pomerov v novej štátnej forme a nových zásad štátnej politiky.....Demokratická forma republiky je v súhlase s tradičným starým duchom a s demokratickým zriadením evanjelickej cirkvi..... S radosťou som prišiel na synodu ako zástupca vlády a radosť moja je spoločná s radosťou všetkých účastníkov synody, veď je ona novým krokom ku konsolidácii Slovenska, keď evanjelická cirkev na Slovensku vstúpi na definitívnu cestu svojej administrácie.....Evanjelická cirkev bola dlhé časy útočiskom našej materskej reči a zachovala našu inteligenciu až do chvíle, keď slnko slobody zasvietilo. Z histórie nemôže vymiznúť čo ona vykonala pre slovenský národ.“⁸ Jeho príhovor tak vyvolal mimoriadne pozitívny ohlas nielen medzi synodálmi ale aj medzi celou evanjelickou verejnosťou. Synodálov pozdravili následne aj zástupca ministerstva školstva a osvety dr. Folprecht; trenčiansky župan Bellai; Predsedníctvo Synodného výboru českobratskej cirkvi evanjelickej či biskup dištriktu reformovanej cirkvi v Rimavskej Sobote Štefan Czinke. Po príhovoroch nasledovala oficiálna časť úvodného rokovania synody - voľba predsedníctva, zriadenie jednotlivých výborov synody (školský, administratívny, hospodársky, právny) a voľby ich zástupcov. Za predsedu bol zvolený dr. Jur Janoška spolu s dr. Vladimírom Fajnorom; podpredsedami sa stali Pavel Sekerka, Albert Kübecher, dr. Ján

---

⁵ Podrobne pozri ďalej: Cirkevné listy (ďalej CL), august – september 1919, roč. XXXIII., č. 8–9, s. 197–200: Zo zasadnutia generálnej rady a CL, 1921, roč. XXXV.

⁶ ŽILÁK, O. Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1918 – 1948. In Uhorskai, P.; ALBERTY, J (eds) Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry III. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 2002, s. 113.

⁷ Podrobne: Ústredný archív ECAV na Slovensku, Bratislava. Fond: Zbierka zápisníc dištriktuálnych konventov. Zápisnica o zasadnutí generálnej rady z roku 1920, bod č. 9.

⁸ ŠKROVINA, O. Prvé zasadanie synody evanj.a.v.cirkve na Slovensku. In CL. 1921, roč. XXXV., č. 1-3, s. 46-47.

Vanovič a dr. Milan Ivanka; za zapisovateľov boli určení Otto Škrovina, Cyril Bodický, Emerich Varga, dr. Bohuslav Klimo, dr. Otokár Jamnický a Fridrich Dérer; ako hospodár pokladník bol zvolený Vladimír Jurkovič spolu s dr. Karolom Štúrom.

Celý priebeh rokovania synody bol iste z nemalej časti ovplyvnený aj množstvom problémov z rozmedzia rokov 1919 až 1921, ktoré cirkev sprevádzali od založenia nového štátneho útvaru – ČSR. Okrem už spomínanej základnej problematiky – teda otázky doslovného novo-zriadenia ECAV na Slovensku v ČSR, stála pred synodálmi aj otázka udržania jednoty evanjelickej cirkvi na danom území. Nemeckí a maďarskí veriaci mali totiž problém uznať stav novej povojnovej reality po rozpade Uhorska a s teda ich ochota začleniť sa do zväzku novovznikajúcej ECAV bola aspoň v úvodných rokoch minimálna. Svedčí o tom i fakt, že cirkevné zbory Šamorín a Komárno ostali ešte niekoľko rokov mimo zväzku ECAV a nemeckí veriaci – hoci nakoniec ostali vo zväzku ECAV na Slovensku – v roku 1923 konštituovali vlastný tzv. nemecký bratislavský seniorát. Ďalším problémom bola otázka vzťahu cirkvi a štátu v povojnovej republike či rozluky cirkvi a štátu. Synodáli si museli byť vedomí, že táto otázka bude položená na stôl v najbližšom období. Problémy sa vynárali v oblasti školstva, kedy sa cirkev okrem dvoch gymnázií v Kežmarku a Prešove musela vzdať všetkých stredných škôl v prospech štátu (s výnimkou ľudových) a čo viac – otázka zriadenia a budúcej formy vysokoškolskej teologickej ustanovizne pre výchovu budúcich novokňazov nebola ani v základoch vyriešená. Následné hospodárske aj personálne problémy povojnovej ECAV však nijak nebránili masívnemu rozvoju jej vnútromisijnej a sociálnej práce, ktorú cirkev začala organizovať prakticky okamžite po synode v Trenčianskych Tepliciach.⁹ Synodou novozriadená evanjelická cirkev tak verejne dokazovala, že v spoločnom štáte Slovákov a Čechov nie je zbytočným elementom či spoločensky a verejne bezobsažnou organizáciou.

Sumarizujúc môžeme tvrdiť, že význam synody a jej kánonov v dejinách evanjelictva je predovšetkým v skutočnosti, že ako prvá synoda po rozpade monarchie prijala novú cirkevnú Ústavu slovenských evanjelikov augsburského vyznania v ich novodobej histórii. Stala sa tak na najbližších niekoľko rokov základným právnym a zároveň právne – teologickým dokumentom ECAV v novovzniknutej ČSR. Dr. Ján Vanovič podáva nasledovnú dobovú charakteristiku Ústavy: „Ústava Cirkvi ev. a. v. na Slovensku je súhrnom všetkých zákonných pravidiel, ktoré do Trenčianskych Teplíc zvolaná prvá synoda cirkvi vo svojich zasadnutiach uzniesla, ktoré sa na zriadenie, spravovanie, hospodárenie, súdnictvo cirkvi, na práva a povinnosti cirkevných úradníkov, na práva a povinnosti údov cirkvi, slovom na všetky právne pomery vonkajšieho života cirkvi vzťahujú.“¹⁰ V charakteristike daného základného zriaďujúceho dokumentu cirkvi pokračuje ďalej konštatovaním, že je pre *všetkých* *záväzná* – nielen pre členov cirkvi, ale aj pre *neevanjelické necirkevné úrady*. Tieto právne konštatovania vyplývajú z faktu, že jednak bola nakoniec odsúhlasená všetkými zástupcami seniorátov a cirkvi - tak slovenskej, nemeckej ako maďarskej národnosti (aj napriek ich počiatočnému nesúhlasu ako sme uviedli v príspevku vyššie), ako aj z faktu, že jej ustanovenia boli vládou a štátom riadne potvrdené a v Zbierke zákonov a nariadení uverejnené. Teda - nadobudla charakter verejného zákona vzťahujúceho sa na všetkých členov ECAV a „štátne úrady sú povinné v prípade potreby dať svoju výkonnú moc na uplatnenie jej ustanovení a tak i všetkých nariadení a súdnych výrokov, ktorí administratívne

---

⁹ Začali vznikať rôzne fondy na podporu cirkevných ustanovizní a kňazov – tzv. Podporný, Bytový a Pomocný fond; vznikali začali charitatívne ústavy, sirotince, starobínce, ústavy pre chudobných etc...

¹⁰ VANOVIČ, J. Ústava Cirkvi ev.a.v. na Slovensku. In RUPELDT, F (eds) Almanach cirkvi Evanjelickej a.v. na Slovensku z rokov 1919 – 1928. Turčiansky SV. Martin : Knižtlačiarstvo Úč. Spol., 1930, s. 36.

vrchnosti a súdy cirkvi našej v zmysle tejto Ústavy vynesú.“¹¹ Faktograficky ešte spresníme, že jej text, ktorý bol - ako sme o pár riadkov vyššie uviedli - schválený vládou a predostretý Ministerstvom pre správu Slovenska 10. mája 1922, podpísal minister pre správu Slovenska dr. Mičura pod číslom 6534 15. mája 1922 a uverejnená bola v Zb.zákonov a nariadení pod číslom 61/1923. Obsahovo je rozdelená do 395 paragrafov a tematicky na desať následných samostatných častí:

- I. Všeobecné ustanovenia
- II. Voľby a volebné právo
- III. Územno-správne rozdelenie ECAV na dištrikty, senioráty a cirkevné zbory
- IV. Cirkevná správa
- V. Zákonodárstvo a synoda
- VI. Školstvo a výchova mládeže
- VII. Cirkevné hospodárstvo
- VIII. Súdnictvo
- IX. Cirkevno-zborová disciplína
- X. Prechodné ustanovenia

Zo zásad cirkevnej samosprávy ECAV v ČSR v zmysle jej prijatej Ústavy je potrebné zdôrazniť zásadu cirkevnej autonómie v danej otázke. Znamená to, že cirkev v rámci platných zákonov ČSR má právo slobodne riadiť a upravovať svoje vnútorné právne a teologické záležitosti *in sacris et in circa sacra*. Táto zásada (*in sacris*) v preklade hovorí, že cirkev autonómne prijíma všetky zásady svojej vierouky, mravouky či charakteru bohoslužieb; cirkevného školstva a disciplíny. V súdnictve, zákonodarstve a a v cirkevnej správe si zároveň samostatne prijíma právne úpravy a vlastné zákony (*circa sacra*). Vo *Všeobecných ustanoveniach ústavy cirkvi Evanjelickej a. v. na Slovensku* samú seba pokladá za *právne zriadené bratské spoločenstvo veriacich uznávajúc Ježiša Krista za jej hlavu; ďalej sa pokladá za člena všeobecnej kresťanskej cirkvi ako Duchom Svätým povolaneho a zhromaždeného spoločenstva veriacich v jedného Boha skrze Ježiša Krista* a následne sa obsahovo teologicky vymedzuje ako *cirkev patriaca do kruhu cirkvi reformácie, ktorá uznáva nezmenené Augsburské vyznanie a všetky v Knihe Svornosti obsiahnuté symbolá za najvernejší výklad Písma Svätého ako jediného pravidla viery a života*.¹² Je zriadená podľa synodálno-presbyteriálnych zásad kedy vo všetkých stupňoch cirkevnej správy (zbor, seniorát a dištrikt) rozhodujú presbyterstvá a konventy riadené zásadou tzv. dvojitého predsedníctva (kňaz-zborový dozorca; senior-seniorálny dozorca; dištriktuálny biskup-dištriktuálny dozorca; generálna cirkev: starší biskup-generálny dozorca). Takéto predsedníctvo historicky ukotvené v zásadách cirkevnej správy už na synode v Pešti v závere 18.storočia má byť prejavom parity duchovných a laikov v správe cirkvi reflektujúc tak reformačné učenie o všeobecnom kňazstve všetkých pokrstených. Hlasovať na zborovom konvente má právo každý - cirkevnú daň platiaci člen zboru.

Za základ cirkevnej organizácie Ústava ECAV pokladá cirkevný zbor, z ktorého – prostredníctvom prijatých uznesení konventu - pramení všetka moc v cirkvi. Vyjadruje tak myšlienku, že cirkev ako spoločenstvo veriacich je *vo veriacich* - a - prostredníctvom veriacich zhromaždených v zborovom spoločenstve koná svoje dielo. V správe cirkvi platí ďalej tzv. *zásada postupnej reprezentácie cirkevných zborov* zdola nahor až po najvyšší stupeň cirkevnej samosprávy. Ako zaujímavosť uvedieme, že predstavitelia najvyšších úradov

---

¹¹ JANOŠKA, J. Synoda roku 1921. In RUPELDT, F (eds) Almanach cirkvi Evanjelickej a.v. na Slovensku z rokov 1919 – 1928. Turčiansky SV. Martin : Kníhtlačiarstvo Úč. Spol., 1930, s. 32.

¹² Pozri ďalej: Ústava cirkve evanjelickej augšpurského vyznania na Slovensku. Bratislava 1922.

v rámci cirkevnej správy – teda biskupi a dozorcovia (i keď o tom Ústava ECAV doslovne nehovorila) boli volení doživotne. Dôvody boli uvádzané tieto: stáročná tradícia a prax evanjelickej cirkvi v Uhorsku, čiastočný episkopalizmus (teda biskupské riadenie) evanjelictva v dobách Uhorska a dôraz na biskupskú dôstojnosť, ktorá má napomáhať k udržiavaniu apoštolského poriadku v správe cirkvi. Živú diskusiu vyvolala aj otázka postavenia úradu generálneho biskupa – konkrétne – či bude volený ako samostatný biskup alebo jeho úrad bude vykonávať starší biskup z dvoch zvolených dištriktuálnych biskupov. Bola prijatá zásada, že citujem *nateraz*¹³ nebude volený ako samostatný biskup ale popri zvolenom generálnom dozorcovi bude úrad a postavenie generálneho biskupa zastávať hodnostne starší dištriktuálny biskup. Cirkev bola konečne právoplatne rozdelená (ako to už z textu príspevku vyplýva) do dvoch dištriktov – vo východnom dištrikte bolo zriadených 9 seniorátov a 158 zborov a v západnom dištrikte 8 seniorátov a 148 zborov. V roku 1922 po potvrdení Ústavy vládou ČSR boli vykonané voľby predsedníctiev generálnej cirkvi, dištriktov a seniorátov. Za biskupa východného dištriktu bol zvolený Jur Janoška, ktorý ako starší zastával aj úrad generálneho biskupa a za dozorcú Ján Ružiak; za biskupa západného dištriktu bol zvolený Samuel Zoch a za dozorcú Ľudovít Šimko. Do funkcie generálneho dozorcú bol zvolený Ján Vanovič. Slávnostná inštalácia biskupov a dištriktuálnych dozorcú sa konala 22. októbra 1922 v Liptovskom Sv. Mikuláši a generálneho dozorcú 29. novembra 1922 v Modre.

Inštaláciou predsedníctva dištriktov a generálnej cirkvi po ustanovujúcej synode v Trenčianskych Tepliciach bol završený proces konštituovania a konsolidácie ECAV v jej novodobej histórii v rámci ČSR.

Zoznam použitej a citovanej literatúry

AUTORSKÉ ČLÁNKY Z NOVÍN, ČASOPISOV A ZBORNÍKOV

- [1] JANOŠKA, J. Sriadenie a vývin cirkvi po roku 1918. In RUPELDT, F (eds) Almanach cirkvi Evanjelickej a.v. na Slovensku z rokov 1919 – 1928. Turčiansky SV. Martin : Kníhtlačiarsky Úč. Spol., 1930
- [2] VANOVIČ, J. Ústava Cirkvi ev.a.v. na Slovensku. In RUPELDT, F (eds) Almanach cirkvi Evanjelickej a.v. na Slovensku z rokov 1919 – 1928. Turčiansky SV. Martin : Kníhtlačiarsky Úč. Spol., 1930,
- [3] VESELÝ, D. Cirkevnoprávny vývoj slovenských evanjelikov. In ONDREJOVIČ, D (eds) Evanjelická teológia na prahu nového storočia. Žilina : Žilinská univerzita v Žiline v EDIS, 2001
- [4] ŠKROVINA, O. *Šematizmus cirkvi evanjelickej augšp. vyznania na Slovensku*. Turčiansky Svätý Martin : Nákladom cirkvi evanj. augšp. vyzn. na Slovensku, 1924
- [5] ŠVORC, P. Slovenskí evanjelici v prvých troch desaťročiach 20. storočia. In DANIEL, D. (ed.) *Evanjelici a evanjelická teológia na Slovensku*. Bratislava : EBF UK v Bratislave, 1999
- [6] ŽILAK, O. Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1918 – 1948. In Uhorskai, P.; ALBERTY, J (eds) *Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry III*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 2002

PRAMENE, ARCHÍVNE FONDY

1. Ústredný archív Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku. Fond: I.14 Najdôležitejšie dokumenty.
2. Ústredný archív Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku. Fond: Ústredné orgány ECAV na Slovensku.

---

¹³ Pozri: ŠKROVINA, O. Prvé zasadanie synody evanj.a.v.cirkve na Slovensku. In CL. 1921, roč. XXXV., č. 1-3, s. 54.

3. Ústredný archív Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku. Zbierka zápisníc dištriktuálnych konventov.
4. Ústava cirkve evanjelickej augšpurského vyznania na Slovensku. Bratislava 1922.

PERIODIKÁ

1. Cirkevné listy, ročník XXXIII., 1919, č. 8 a 9
2. Cirkevné listy, ročník XXXV., 1921, č. 1 a 3

CRISIS MANAGEMENT IN THE LETTER TO THE HEBREWS 21ST CENTURY REFLECTIONS

Emese JASPER-MAKAY¹

Abstract

The study aims to investigate the possible intersections between Hebrews and contemporary issues which are called in question in the scenario of this conference, and lumped together under this umbrella expression: „Restart in theology”. Such title anticipates the lurking crisis in the Christian church which take insidious forms to fall for. The reflections that are expected to surface will not be satisfactory at all, on the contrary, only take a bird’s eye view and take the forms of questions to which the answers or solutions are to be discovered, worked out and understood by responsible Christian bodies.

Keywords

pastoral, social-rhetoric, liturgical, sacrificial, identity, restart

The Letter to the Hebrews has always been in the focus of scholarly interest, which implies that the text reserves issues that trouble readers of every stance, lay or scholar, in every era, contemporary and bygone. The text appeared to be just as intriguing in the first centuries of church history and canonization as it is today when the readers are shocked by the sacrificial language and symbolism which is at the core of this brilliantly composed rhetorical masterpiece. The value and message of the text can be puzzling for modern readers who, being philistine or simply misunderstanding it, might even dismiss it as obsolete. But this writing, as well as all the others in the Scripture, invites us to engage in conversation. The hermeneutic question immediately arises: what does the text mean now? As Paul Ricoeur argues,

„the mere fact of being *written* detaches a discourse from its author, its original situation and its first readers, so that they lose their authority as arbiters of meaning: the text than attains a free existence as potential meaning, having to be actualised, given reference, by each new reader in his or her concrete situation, for whom it becomes ’a possible world’.”²

Taking this liberty, the study aims to investigate the possible intersections between Hebrews and contemporary issues which are called in question in the scenario of this conference, and lumped together under this umbrella expression: „Restart in theology”. Such title anticipates the lurking crisis in the Christian church which take insidious forms to fall for. The reflections that are expected to surface in the following will not be satisfactory at all, on the contrary, only take a bird’s eye view and the forms of questions to which the answers or solutions are to be discovered, worked out and understood by responsible Christian bodies.

---

¹ Phd doctoral candidate, Lutheran Theological University, Budapest

² DUNNILL 9. Dunnill quotes Ricoeur. See original: RICOEUR, P. *Hermeneutics and the Human Sciences* (ET Cambridge, 1981), p. 177, and cf. pp. 182–93.

An introductory glimpse on the Letter to the Hebrews

The date of writing, the authorship, the addressees, their location and situation, the content and structure, the language and genre of the text have proved to be a prolific field in scholarly research over the centuries, eventuating today in a considerable amount of disparate assumptions in that regard. As for the purpose of this study it is enough to review only a couple of these questions in brief, which contribute to the interest in deploying the resonating issues of our time in the 21st century. To this end the author, the addressees and the pastoral situation is going to be reviewed tententiously with an eye that seeks to discover the staples between the text and the reader of our time.

A sermon? A letter? A treatise? – As for the genre, structure and content it is this pastoral situation which prescribes what is needed to be applied. A widely accepted view is that the epistle to the Hebrews is rather a speech, a sermon, in effect, which alternates between exposition and exhortation, construed with carefully designed means of rhetoric.³ Besides this, many scholars are adamant that this writing can be regarded as a letter only to the extent of its external features, thus, notably „an encyclical letter addressed to a series of small churches of predominantly Jewish Christians, most probably in Western Asia Minor.”⁴ This opinion is largely grounded in the author’s interest in abstract doctrinal reflections, which is fairly conspicuous.

At the heart of the argumentation lies the sacrificial terminology and symbolism, which is proposed not only self-evident, but also axiomatic to the addressees who were raised and socialised in a culture profoundly pervaded by such religious understanding and practice. These sacrificial categories surely appear daunting to modern readers, who are baffled by the obscurity and the repulsiveness of such substances, objects, acts and meanings that are assigned to the efficacy of the religious practice and disposition. For example, „the emphasis on the shedding of blood, the priestly action and the element of the numinous, the necessities of sacrifice and purification” are compulsions that are alien to us today, or, at least, repressed in a way that it makes „dwelling on such themes psychologically painful and dangerous”.⁵

A committed pastor? – As the adage said, going back to Origen in the 3rd century AD, „*But who wrote the epistle? God knows the truth.*” Scholars have proposed a number of possibilities in identifying the author⁶, but what appears as matter of fact based on the Scripture is that the writer marks himself as „one who has been evangelised by the apostolic founders” (Heb 2:3), being „distinct from the audience” in terms of attributing himself to a circle of leaders that were responsible to „exercise authority over the apostle’s, i.e. Paul’s mission field, and seek to preserve his work.”⁷ His authoritative, yet caring relationship with the audience can be detected from him identifying with them as a „we” or „us” at every corner, when he expects them to honor his instructions in response to his rebuke and exhortations.⁸ This is immensely buttressed up by his excelling rhetorical skills, eloquence, and mesmerizing persuasiveness. All in all, as the writer of Hebrews evolves from the mist of anonymity in front of us, we come to recognise a deeply loving and resolute pastor in him,

---

³ DESILVA 697.

⁴ For further reading see: DUNNILL 22–24.

⁵ DUNNILL 6.

⁶ For example Priscilla, Luke, Silas, Epaphras, Aristion, Barnabas and Apollos make a compelling list, of which the last two have been approved of by the majority, especially the latter, having been acknowledged for his rhetorical abilities and cunning handling of the Old Testament. DESILVA 696.

⁷ DESILVA renders the probability that Timothy, having been part of this circle (Heb 13:23), its apostolic founder must have been Paul. DESILVA 696.

⁸ *Ibid.*

who has set forth on the mission to fight the seducing and destructing influences that began to erode the community, and reaffirm discipleship in unsupportive surroundings.

The author, or else, the mindful pastor, a charismatic spiritual leader aligns every possible means to dissuade the addressees from apostasy: his brilliant rhetorical skills, linguistic virtuosity, scriptural literacy demonstrated by reasonable applications of the scriptural examples and the sacrificial language to attain his goal, i.e. to urge them not to succumb to compromise or conform to patterns, models and ideals that the world imposes on them, but stick fervently to what they know and have experienced (Heb 6:1–2, 9–10).

A mixed group of addressees? – As regards the audience, it is a common view, the so-called „traditional” view, that this writing aimed to warn the Jewish Christians against the danger of reverting to non-Christian Judaism, whose conformity was quite diserable in order to appease tension between family and social bonds both on indivudal and system level. However, research has proved that the instruction and education of Gentiles into the Christian faith, ethics and worship, icluding the preparation for the conversion and practice of Scripture reading, allows us to assume that they were mastered in Old Testament narratives and symbolism with a profoundly Christ-oriented mindset, and so, able to take in the highly composite cultic language of sacrifice applied by the author, jampacked with examples from the Jewish history.⁹ Another, even more established argument is that the spread of Christianity in the cities of the Diaspora depicted in Acts took the forms of establishing rival synagogues, thus construing mixed communities of Christian worship, in which Gentiles and Jews got together on somewhat more agreeable terms.¹⁰ This could account for the complete omission of the circumcision issue from Hebrews that racked the Pauline mission.¹¹ It is conceivable, therefore, that by contrast to the second-century conjectural title („*To the Hebrews*”) the text could have addressed Christians of mixed ethnic backgrounds, not merely Jewish Christians. If this had been the case, it is all the more enthralling how empowering „the sustained comparison of Jesus with the mediators of access to God under the Torah and Levitical cult” was for the audience, and „contributed positively to the formation of Christian identity.”¹²

Evoking a contemporary urban congregation of the Western culture? – Much is revealed in the text about the addressees throughout the exhortations. That the birth of the community took place „in response to the preaching of the gospel by the witnesses of Jesus”¹³ (Heb 2:1–4) forms a solid ground in insisting to the existential experience of the divine call and work of the Holy Spirit. The congregation consists of members from all social levels, with potentials to charity and hospitality (Heb 10:33–34; 13:2, 16), even needed to be warned against overambition (Heb 13:5, 17). It goes without saying that they must have been considerably literate, i.e. capable of meaningfully grasp the message wrapped in the elevated style of the sermon, abound with images and symbols.¹⁴ An experience of tests in faith can already be ascribed to the history of the community to account for, which the author makes use of in praising the addressees for remaining „intensely loyal to Christ and to one another”, and endure suffering willingly. They could resist triumphally society’s pressure to succumb to the

---

⁹ For more arguments for the possibility of a Gentile audience see DESILVA 686–688.

¹⁰ DUNNILL 25.

¹¹ Although, we don’t know weather the circumcision question had been or not among the causes of the former hardships and persecution alluded to in the text. DUNNILL 25.

¹² DESILVA 688.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ DESILVA 688.

loss of their reputation, economic security, and the erosion of their connections within the patron-client system, which weaved through the whole society to ensure mutual existential care. These offences and humiliations were carried out by means of „shaming and reviling”, which were „society’s ways of neutralizing the threat Christians posed to the accepted worldview and values.” Thus, the author alludes to these past experiences as „a severe contest of sufferings” (Heb 10:32), „including insult, physical assaults, public disgrace, imprisonment and confiscation of goods, but no martyrdom”. The eloquent rhetor knows exactly how to win the audience for his purpose: he brings up the collective memories of the spiritual victories, and reminds of the big *why*, and so he encourages the Christ-set identity and commitment of the believers, which have weakened recently and is in danger now.¹⁵

Quite impressively, the author steps forward as a mindful pastor throwing his charisma into the scale when he brings the words of encouragement to the devotees amidst of daily temptations, extortions and seductive trends to compromise. The threats stem from some „drifting away” and neglecting the message that they received (Heb 2:1, 3), but they also take the forms of „turning away from the living God” (Heb 3:12), of failing to attain the promised rest (Heb 4:1), of neglecting to meet (Heb 10:25), of internal strife caused by some „root of bitterness” (12:15)¹⁶, of the slackness of disappointed hope (Heb 12:4; 10:25, 39), of failing through unbelief in the same way as the wilderness generation had done (Heb 4:11), of growing weary and losing heart (Heb 12:3), even of falling away (Heb 6:6), and, above all, of „trampling underfoot the Son of God, regarding as profane the blood by which you are sanctified, and affronting the Spirit of grace” (Heb 10:29).¹⁷ Faltering commitment is quite a dire threat to the Christian community, which placed them into grave spiritual danger.

Reviewing the character of this audience, perhaps it rings a bell when recalling our present day Christian communities mainly in urban area. Multi-ethnic congregations with diverse cultural background, social upbringing, status and emulations, not to mention mobility and fluctuation, are already a reality in the Western countries, which poses new challenges on the pastors, who struggle to survive, and stay loyal to their call. The shock that greeted the 21st century church ministry is suffocating. The pandemic even accelerated the ongoing processes.

Life-saving paradigms

A good crisis manager. Faltering commitment is quite a general symptom in modern day church of Western culture in particular, although it is triggered by different reasons. These reasons ought to be recognised and identified as *threats* in order to set up a strategy to ward them off and counsel communities as well as individuals on how to manoeuvre Christian life and remain appealing witness to the gospel. It is quite praiseworthy from the author that he is in possession of abilities that are indispensable in successful crisis management. Apart from the charisma and verbal talent,

- he **understands clear-sightedly the ongoing tendencies** that affect and deviate the community, down to the individuals’ level
- he is able to **present the Christian worldview and identity** in a way to which the addressees can bond with in their existential concerns
- he is able to **lift these concerns to spiritual level**
- he is able to **apply different narratives** to reconstruct the addressees’ self-reflection, e.g. the identity narrative (themes of sonship, citizenship, household, family, Heb 2:13; 2:16; 3:1; 5:12; 12:7) the faith narrative (faith

---

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ DUNNILL 21.

¹⁷ DESILVA 690.

paragons in Heb 11), the passion narrative (themes of suffering, Heb 2:9–10; 12:2–3), the secular priesthood narrative (Heb 10:10; 13:15), the freedom narrative (Heb 2:15), the sojourner narrative (the motif of „having and yet not having” (cf. Abraham sojourned in the land of promise as in a foreign land, Heb 11:9)¹⁸

- he is **able to set up a strategy** which incorporates all this knowledge to subsume it to the aim of persuasion

The text discloses the underlying **pastoral strategy** with which the author works through his way to persuasion:

- He **helps them rediscover their priorities** in light of their Christian confession, as opposed to the priorities that would emerge from contemplating their disprivileged place in society.
- He **reminds them of the value of the gifts they have received** from God, the value of Jesus as their mediator with God, and the value of the ultimate benefit of an eternal homeland that they are yet to enter.
- Since sensitivity to shaming and reviling was a pressing factor, **he encourages them to continue to „despise shame”**, as Abraham, Moses, and Jesus did, with a view to attaining the promised reward.
- He **further insulates them** from the effects of being devalued and marginalized, turning their endurance of such hostility into **an opportunity for honor** in God’s sight.
- He **mobilizes the community members** to support one another, to keep watch for signs of straying, and to show such love for and solidarity with one another that each member finds the strength to press on.
- Finally, **he replaces any self-image** the believers might have formed on account of their neighbours’ censure and rejection with a powerful picture of their place in God’s plan.¹⁹

Helping a community in rediscovering their priorities requires a clear and appealing worldview. The author builds his arguments upon cosmological and eschatological grounds, thus depicting a trajectory between the visible realm and heaven that draws, embraces and holds the Christian identity embedded in firm principles.²⁰ He presents this worldview in such a palpable way that it immediately resonates with the audience’s deepest fears, concerns, insecurities and needs. Only such existential encounters have the power to reorient the wavering Christian. In the deliberation process triggered by the confrontations, the author constantly places the focal point on the Son, his mediatory and expiatory acts and role, and urges the addressees to respond to the person of Jesus, which is of utmost significance!²¹

Interests at stake. A social-rhetoric reading. – The argumentation undertakes the means of intimidation when it points at God’s wrath as the real danger for the ungrateful if Jesus is „trampled underfoot”. According to **the social rhetoric reading** of Hebrews the patron-client relationship was generally viewed to operate both on earthly, social grounds and in human-divine relations. That is why the person of Jesus as the mediator between God and human was

---

¹⁸ DUNNILL 30.

¹⁹ DESILVA 698–699.

²⁰ DESILVA 699.

²¹ Jesus’ „divine sonship, his exaltation to the high priesthood of the better sanctuary, and his session at the right hand of God” appoints him to be the most effective person to accomplish this. DESILVA 700.

of crucial importance. Bodily and spiritual ambitions, attitudes and deeds were all fuelled by the ultimate goal: to be in God's favour. „Who can effectively bring human beings in there? Who can establish and sustain a lasting relationship between God and humanity?”²² The author's answer is: Jesus *only*.²³ In a culture which is based on reciprocity²⁴, followers of Christ can enjoy the greatest gift ever, i.e. they can have direct access into God's realm „for which they have been prepared by Jesus' sacrifice and priestly intervention” (e.g., Heb 4:14–16; 10:19–25; 12:28).²⁵ The author backs up his argumentation with historical precedents, such as the story of the wilderness generation (Heb 3:7–4:11) or Esau etc. to shed light on the consequences of God's wrath in case of ungratefulness (Heb 12:16–17)²⁶ in order to deter apostasy.

In the above mentioned narratives that contribute to the reconstruction of the self-image the ones that evolve from the historical examples (Abraham, Melchizedek and Moses) and the addressees' own experiences of suffering (former persecution and now „drifting away”) carry dire warnings in the stances when God's wrath brought death on the unfaithful.²⁷ Whereas the ones that evolve from Jesus' once-for-all sacrifice transform death into hope, underpinning the worldview and Christ-like identity that is offered as an alternative to the audience.

Liminal areas. A liturgical reading. – The significance of Jesus' priestly sacrifice and the fashion the author portrays this tableau is even more scrutinized and celebrated in Dunnill's structural analysis of the text, which he words as a „liturgical reading”. He argues that the governing element of the composition is the „logic of sacrifice”, and everything is subsumed to furnish the sacred time and space which embody the „vision of worship as a face-to-face relationship between humanity and God expressed in a pattern of speech-acts”.²⁸ Verbal exchange – oaths, promises, blessings, curses and praise – takes over the role of the Levitical „trade in blood”, which is terminated by Jesus' sacrifice once and for all.²⁹ „What results is a liturgical understanding of the present moment, expressing a theology of *communion* in the actual presence of God, the destroyer and preserver.”³⁰ Dunnill concludes that the ambiguity of God, in that being feared and loved, the elements of risk and pain (filial discipline) are all essential both for readers of all time and for Jesus.³¹ Based on anthropological evidence,

„death is the subject of blood-sacrifice of all sorts (including the communion sacrifice), arising from a deep human need to recognise death at the boundary of human life, and so in some way to control it and remove its fear.”³²

The liturgical reading of Hebrews devotes much attention to explore the areas of marginal ambivalence (problem of impurity), which is experienced in the course of a sacrificial event, thus highlighting that the theology of holiness that unfolds in the Priestly code, is understood as *separation*.³³ The author of the Hebrews applies the common motif of the Tabernacle to

---

²² *Ibid.*

²³ DESILVA 700–701.

²⁴ „... receiving gifts well and returning gratitude in an appropriate manner.” DESILVA 701.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ DESILVA 702.

²⁷ DUNNILL 39.

²⁸ DUNNILL 262.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Cf. DUNNILL 261–263.

³¹ DUNNILL 262.

³² *Ibid.*

³³ DUNNILL 85.

illustrate the need for separation on dangerous, holy ground, but at the same time to give space for Jesus to enter the stage and spectacularly abolish the boundary between man and God. It appears reasonable that the author of Hebrews refers to the Tent of Meeting having been situated „outside the Camp” (Heb 13:13), so the interest in personal encounter as the mode of communication grabs the focus from sacrifice.³⁴ The typology of the sacred, therefore, takes on a personal-conjunctive character.³⁵

What is intriguing about this structural analysis is that it widens the scope of hermeneutic approach. From the perspective of ritual practice and symbolism the focus is shifted to direct communication between God and human. The question of boundaries, liminal experiences and concept of sin, weather transgression, rebel or defilement, the access to direct communication etc. are all food for thought for today’s readers. The golden thread that Dunnill follows in his analysis is the „Coleridgean argument that it is the property of a complex unity to alter the very nature of its constituent parts in the process of unifying them.”³⁶

Conclusion – „He made the large basin of bronze and its pedestal of bronze from the mirrors of the women who served.” (Exod 38:8)

The quest for identity. – Identity formation is a central means in the arsenal of the author and a forcing necessity in the process of persuasion. The author of Hebrews calls for the power of discourse, equipped with a refined illocutionary competence, by which the modern performative identity theory can be caught up. In addition, the success of applying this means effectively lies in one’s ability to understand patterns, models and ideals by juggling with the definition of the self. We have seen that sacrificial symbolism played a crucial role in helping people understand their cosmological position by representing the rigidity of boundaries, whereas by the deconstruction of these same boundaries helped people form a new identity in Christ. Separation and fusion, boundaries and freedom, negative and positive as the two sides of the coin have been the engine of identity formation in human history of old.

Byung-Chul Han, a modern day philosopher and cultural theorist, talks about „the dialectic of negativity”³⁷ as the main feature of a society of an immunological age. In that regard he marks the 20th century as such, and describes the epoch to have „sought to distinguish clearly between inside and outside, friend and foe, self and other.”³⁸ He ponders about the recent phenomenon that critique occurs when a paradigm declines. In this age of transition it appears that „more and more, contemporary society is emerging as a constellation that escapes the immunological scheme of organisation and defence altogether. It is marked by the disappearance of *otherness* and *foreignness*.”³⁹ The problem surfaces in that *otherness* is replaced with *difference*. As it does not entail any immunoreaction, „in terms of immunology it represents the *Same*”.⁴⁰ „*Otherness* provoking an immune reaction would work against the dissolution of boundaries. This proves to be incompatible with the process of globalisation,

---

³⁴ Exod 33:7–10; Num 11:16, 24–6, 12:4; Deut 31:14f. DUNNILL 87.

³⁵ DUNNILL gives a thorough description on how cultures differ in regarding divine power. The vertical extremes are labelled as IMPERSONAL-PERSONAL, the horizontal extremes are marked as CONJUNCTIVE-DISJUNCTIVE. The sacrifices corresponding these deities are as follows: 1. P-C, communion; 2. I-C, participation; 3. P-D, propitiation; 4. I-D, expiation/aversion. For THE description of these categories see DUNNILL 78–79.

³⁶ DUNNILL 3. See original: S. T. Coleridge, *Biographia Literaria*. Ed. G. Watson, London 1956, pp. 137f.

³⁷ HAN, Byung-Chul 8–10. Byung-Chul Han: *The Burnout Society*. Stanford Briefs, 2015.

³⁸ HAN, Byung-Chul 6.

³⁹ HAN, Byung-Chul 7.

⁴⁰ *Ibid.*

therefore we are experiencing an era which is poor in negativity, while there is *an overwhelming excess of positivity*. As there is no place to discuss the whole theory within the frames of this study, we must pose the question immediately: how does this surface in Christian theology? This cannot be answered with ease. First and foremost, in terms of performative identity and its formation, it must be asserted that in order to define or, at least, orient the Own in one way, it is necessary to compare it to the Other.⁴¹ Otherwise, balanced self-reflection can never take place. One *must* look into the brass laver⁴² to be able to perceive and conceive his own self. Another, serious threat of the epoch of positivity is that it imposes on humanity a freedom narrative by making them believe that they can be and do whatever they want. This proves to be a dreadful violence on humanity as they are made to exploit themselves to death voluntarily while „pursuing their dreams”. Byung-Chul Han calls this the era of *neuronal violence*.

„The violence of positivity does not deprive, it saturates; it does not exclude, it exhausts. That is why it proves inaccessible to unmediated perception. [...] Neuronal violence does not proceed from system-foreign negativity. Instead, it is systematic – that is, system-immanent – violence. Depression, ADHD, and burnout syndrome point to excess positivity. Burnout syndrome occurs when the ego overheats, which follows from too much of the Same.”⁴³

The 21st century spiritual leader has to deal with and counsel more and more people who suffer from some kind of neuronal disease that can be traced back to latent identity crisis, which stem from surpassing professional ambitions, unfruitful private life, misconceived self-image. Surveillance capitalism has mastered its algorithms to transform human beings into products, and mould the individual’s identity to serve its commercial purposes.⁴⁴ Statistics and psychological research show that suicide and depression in gen Z has taken extreme rates.⁴⁵ The conformity of Christian faith to issues in sexual (LGBTQ) or political views, has lately become quite conspicuous. Many Christians happen define their faith on the basis of the self-enhancing, cosumeristic individualism: „what does it do for me?” Others nurture an image of a hugging and loving God on emotional basis which seeks for „good vibes only”. And then there are always the so-called „righteous ones”, whose doctrinal faith and practice rarely meet.⁴⁶ In the whirl of such influences and religious corruption church-goers’ identity has been shaken during the pandemic, and attempts to maintain virtual service brought up new losses and individualised community experience in screen boxes. What would the author of Hebrews say to this? Probably very much the same: Do not compromise! Fear God’s wrath! – Do we?

„Not without blood” (Heb 9,7) – As regards Jesus’ priestly sacrifice, admittedly, it is hard to bond with for a child of the Western culture, let them be gen X, millennial, or iGen. The

---

⁴¹ A very simplistic wording, though.

⁴² Looking into and washing the hands in the brass basin used to be part of the purification ritual in the court of the Tabernacle.

⁴³ HAN, Byung-Chul 13.

⁴⁴ For further reading see: ZUBOFF, Shoshana *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Profile Books Ltd. 2019. p. 704. ISBN: 1781256853

⁴⁵ For further reading see: TWENGE, Jene M. *iGen. Why Today’s Super-Connected Kids are Growing up less Rebellious, More Tolerant, Less Happy, and Completely Unprepared for Adulthood – And What That Means for the Rest of Us*. Atria Books, 2017. p. 352. ISBN 1501151983.

⁴⁶ For further reading see: McCracken, Bratt 5 Foundations that Feed to Compromise on Sexual Ethics. August 3, 2021. <https://www.thegospelcoalition.org/article/foundations-sexual-ethics/>

sacrificial symbolism depicted in Hebrews is not any more part of our everyday experience or worldview, nor is it constitutional in constructing the identity of the self. Birth and death depend on human decisions (abortion, artificial insemination, euthanasia). How could, therefore, people not interested in free access into God's realm through Christ's blood be expected to act responsibly in such matters? How could such a 21st century youngster, absorbed in social media, find a firm basis for self-interpretation, for whom blood is a mere healthcare substance, vampire drink or paint in a paintball match, or an everyday prop and sight in video games? If the church wants to survive and continue to fulfill the task of spreading the gospel, persuade devotees not to conform to the influential zeitgeists, trends and fashions, and avoid becoming corrupt at an individual and institutional level, we are compelled to rediscover the staples between Christ's priestly sacrifice and the way we interpret Christian identity. That would be a real „restart“! The world is spiritually starving for a genuinely competent Christian identity. We must „see to it“ not offer them corrupt ones!

BIBLIOGRAPHY

- [1] DESILVA, David A, *An Introduction to the New Testament. Contexts, Methods & Ministry Formation*. 2nd ed. IVP Academic, p. 897. 2018 ISBN 978-0-8308
- [2] DUNNILL, John *Covenant and Sacrifice in the Letter to the Hebrews*. Society for New Testament Studies, Mon. series 75. Cambridge University Press, 2nd ed. 2005. p. 297. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511554926>
- [3] HAN, Byung-Chul *The Burnout Society*. Stanford University Press, Stanford, California, p. 74. ISBN 978-0-8047-9750-4, <https://doi.org/10.1515/9780804797504>
- [4] McCracken, Bratt *5 Foundations that Lead to Compromise on Sexual Ethics*. August 3, 2021. <https://www.thegospelcoalition.org/article/foundations-sexual-ethics/>

MIT ÜZEN RAVASZ LÁSZLÓ A POST-COVID REFORMÁTUS EGYHÁZNAK?

KOVÁCH I. Bendegúz¹

ABSTRACT

László Ravasz is unquestionably one of the most defining Reformed bishops. In his episcopal ministry, he could not and did not want to remain silent about the Trianon-tragedy and its impact. The experience of fragmentation which followed Trianon is very similar to the experience of fragmentation caused by the COVID-19 pandemic and the resulting lockdowns and quarantine. In the sermons of Ravasz the tragedy of Trianon appears as an event from the hand of God and the theological reason behind it is the sin of pride. In his view, the spiritual healing after such a tragedy is in the spiritual unity that can only be experienced in Christ. Because of this his entire ministry – as bishop and preacher – was characterized by mission and evangelism. Based on the parallels observed between the COVID-19 pandemic and the Trianon event, Ravasz would certainly emphasize the urgent importance of evangelization even now on the centenary of his episcopal inauguration.

KEYWORDS

László Ravasz, preaching, Trianon, message, COVID-19, pandemic, reformed church, evangelism, spiritual unity

Ravasz László minden bizonnyal a legmeghatározóbb református püspökök egyike. Egyházvezetői szolgálata alatt vitathatatlan bizonyítékát adta annak, hogy kiváló egyházkormányzó, lelkipásztor és igehirdető. Püspöki szolgálatát Trianon kataklizmáját követően kezdte meg 1921. október 1-én a Dunamelléki Református Egyházkerület élén, ahol elsősorban az egyházépítés halaszthatatlan feladata várta.² [5] [6] Püspöki-igehirdetői szolgálatában nem tudta és nem is akarta szó nélkül hagyni a párizskörnyéki eseményeket, azok társadalomra és egyéni életekre gyakorolt hatását. Jelen társadalmunkban sok párhuzamot tudunk húzni a trianoni tragédia és a COVID-19 okozta pandémia hatásai között. Ebből kifolyólag, az előadásban megvizsgáljuk, hogy Ravasz László igehirdetéseiben hogyan dolgozta fel Trianon tragédiáját és ennek tekintetében mik azok a sarokpontok, amik aplikálhatók a Post-COVID református egyházra. Megvizsgáljuk, hogy püspöki beiktatásának 100 éves jubileumán, mit üzen Ravasz László Trianon fényében a COVID-19 járványt megszenvedő, de az újrakezdésre utat kereső református egyháznak.

Ravasz több alkalommal említi meg a trianoni eseményt igehirdetéseiben, melyekről mindig reális alapokon, ugyanakkor sohasem tényszerű közömbösséggel beszél – említi meg Hős Csaba 2020 februárjában megjelent Trianon Ravasz László igehirdetéseiben című tanulmá-

---

¹ Kovách I. Bendegúz, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, kovachibendeguz.reformatus@gmail.com

² Ravasz László: *Emlékezéseim*, Budapest, A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1992, 395. [9], Ravasz László történelemformáló hatását mutatja az is, hogy idegen nyelvű könyvek fejezetei is megemlékeznek máig ható munkásságáról. Hughes Oliphant Old: *The reading and preaching of the Scriptures in the worship of the Christian Church*. The modern age. Volume 6. Eerdmans, Grand Rapids, 2007. 864-872. [6], illetve: Literáty Zoltán: *Rhetorical preaching. Studies on Rhetoric, Homiletics and Preaching*. Collection Károli Monograph, Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, L'Harmattan Publishing, Éditions L'Harmattan, Budapest-Paris, 2020. 59-70. [5]

nyában.³ [1] Ez a munka igen fontos a számunkra, mert alapos áttekintést ad az olvasónak arról, hogy hogyan jelenik meg a száz évvel ezelőtti kataklizma a református püspök igehirdetéseiben. Itt, ahogyan a szerző is elmondja, nem csak istentiszteleteken elhangzó prédikációkra kell gondolnunk, hanem egyéb nyomtatásban megjelent beszédekre is.⁴ [1] Ravasz igehirdetésein túl, nagy mértékben támaszkodom az említett tanulmány következtetéseire is azzal a kitételrel, hogy az előadás fő kérdése tekintetében nem vehetjük át az említett publikáció teljes tartalmát, hiszen Trianon egy lokális, társadalmi kataklizma volt, ahol nemzet részek szakadtak el egymástól. A COVID-19 pandémia pedig, bár globális terjedelmű, mégis az egyének életében sokkal nagyobb hatást gyakorol, mint nemzeti tekintetben. Ebből kifolyólag Ravasz László igehirdetéseiben is azokat a tartalmakat vehetjük forrásként, amelyek Trianon tragédiáját lelki oldalról közelítik meg. A két esemény legmeghatározóbb közös pontja minden bizonnyal a szétszakítottság-élmény. Ezáltal ennek a szétszakítottság-élménynek a lelki oldalára adott válaszait kell megvizsgálnunk a református püspök igehirdetéseiben.

Ravasz László Trianon eseményét két oldalról közelíti meg. Egyrészt újra és újra igyekszik teológiai tekintetben értelmezni a párizskörnyéki eseményeket. A krízis alaphelyzetét, a nemzeti létforma eredetét vizsgálja, okokat keres, amelyek következtében Isten megengedte a tragédiát, valamint megkeresi azt az utat, amire vissza kell térnie, és amin a kataklizma után a szétszakított nemzetnek járnia kell. Másodsorban, olyan képeket keres az események bemutatására, amelyeket párhuzamba hoz bibliai történetekkel és amik további segítséget nyújtanak az események teológiai értelmezésében.⁵ [1]

A nemzet

Bár elsősorban a két tragédia lelki oldalát vizsgáljuk, mégis szót kell ejtenünk a nemzet kérdéséről, hiszen a nemzet szétszakadása a trianoni kataklizma origója és ennek ismeretében tudunk annak lelki vonatkozásáról beszélni. Ravasz Lászlónak a nemzetről vallott teológiai értelmezése egy, Istent minden esemény fölé rendelő és azoknak irányítójaként bemutató, igazi református értelmezés, mely két sarokponton nyugszik. Elsősorban a református püspök vallja, hogy magyarnak lenni nem emberi választás kérdése, hanem predestináció. Isten rendeltetésének része a nemzeti létforma. Ravasz László így fogalmaz: „a nemzet nem földi erők terméke, nem magától adódó gondolatoknak az összegeződése, hanem Istennek teremtő gondolata. Olyan tényező, mely hozzátartozik a világmindenség rendjéhez, szépségéhez és teljességéhez. A magyar nemzet nem véletlenül támadt, léte nem történelmi szeszély.”⁶ [16] Másodsorban – ahogyan majd Trianon tragédiájának okainál részletesebben tárgyalni fogjuk – Isten nem csak a nemzeti létformának alkotója, hanem a magyar nemzet szétszakadásának eszközlője is. Ezen túl, a nemzeti létforma predestinált jellegéből adódik, hogy ez a fajta nemzeti öntudat erkölcsi elvárásokat támaszt és krisztusiságra kötelez. „A népet nemzetté – mondja Ravasz – tehát nem konkrét hivatás teszi, ... hanem az, hogy a legmagasabb szellemi életet megvalósítsa.”⁷ [10] Hős Csaba a nemzet kérdését így foglalja össze: „A nemzeti eszme teológiai alapokon nyugszik, a magyarság gondolata pedig Krisztushoz kötötten jelenik meg.”⁸ [1] Ennek alátámasztásaként hozza Ravasznak „A minőség becsvágya” c. igehirdetéséből egy mondatát: „A minőségbecsvágy nem

---

³ Hős Csaba: Trianon Ravasz László igehirdetéseiben, *Sárospataki Füzetek*, XXIV.évf., 2020/2, 34. [1]

⁴ Hős: Trianon Ravasz László igehirdetéseiben, 33., 2.sz. lábjegyzet. [1]

⁵ Hős: Trianon Ravasz László igehirdetéseiben, 35. [1]

⁶ Ravasz László: Nemzeti lét és nemzeti öntudat (1935), in *Uő.: Legyen világosság*, III. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1938, 230. [16]

⁷ Ravasz László: Faj, nép, nemzet a magyarság szempontjából (1942), in *Uő.: Korbán*, II. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942, 299. [10]

⁸ Hős: Trianon Ravasz László igehirdetéseiben, 38. [1]

egyéb, mint Krisztus a magyar földön, Krisztus a magyar sorsban, Krisztus a magyar szívben.”⁹ [8] Ezek a sarokpontok határozzák meg Ravasz László nemzetről alkotott teológiai képét. Megállapítható tehát, hogy a református püspök úgy tekint Trianon kataklizmájára, mint aminek központi krízise, a nemzet szétszakítottságának kérdése, Isten kezében van. Ő az alkotója a nemzeti létformának, Ő határozza meg sorsát és ebből a nemzeti öntudatból következik a krisztusiságra kötelezettségünk.

A kálvini, református történelem-értelmezésnek sajátja, amit Ravasz László is kiemel a már említett ígértetésében, hogy az események, nemzetek alakulása nem valamiféle „történelmi szeszély”. Isten az, aki kezében tartja az eseményeket. Ennek fényében ma is megállapíthatjuk, hogy a COVID-19 pandémia sem valamiféle véletlen műve, hanem Isten akaratának része. Sok teológus próbálkozott a világjárvány értelmezésével. Én most Köntös László gondolatát idézem, mert ő pont a találkozás lehetőségétől való isteni elzárásról beszél, amikor egy a reformatus.hu weboldalon megjelent publikációjában ezt írja: „Isten az ő kikutathatatlan akaratából elzár bennünket ettől (a hit közösségi megvallása) a lehetőségtől.”¹⁰ [4] A COVID-19 és a trianoni tragédia kapcsán közös pontként jelenik meg, hogy mindkettő teológiai értelmezésében Isten úgy jelenik meg, mint aki cselekvője a kataklizmának. Mind a Trianon következtében megjelenő nemzeti szétszakadás, mind a COVID-19 eredményezte egyéni szétszakítottság Isten akaratát, amivel valamilyen célja is van. Ennek felkutatása érdekében adnak segítséget a teológiai okok.

Teológiai okok

Ravasz László a párizskörnyéki történésnek a teológiai okait is igyekezett feltárni. Hős Csaba említett publikációjában a püspök ígértetéseit vizsgálva két okot említ. Ravasz egyik oldalról próbatételként tekint a 1920-as történésre. Másik oldalról pedig a bűnt, egészen konkrétan a magyar nemzet gögösségének bűnét említi.¹¹ [1] A megpróbáltatás kapcsán viszont meg kell említeni, hogy a püspök szerint egyszerre tekinthető ez az Istennek, a mi őszinteségünkről és hűségünkről bizonyosságot nyerni akaró próbatételének, ugyanakkor a Sátán furfangos munkájának is, a célból, hogy a hívő lelkeket megzavarja, tönkre tegye, kárhozatra vigye.¹² [1] Mindkét lehetőségre találunk példát Ravasz László ígértetéseiben. Az isteni próbatétellel kapcsolatban így fogalmaz: „Jár a rosta, de Isten kezében jár. ... Isten rostájában is egyformák a nemzetek, de sorsa mindenkinek összefügg a többiek sorsával. Nincs egyedülálló nemzet, Isten mindeniket a másik élete és sorsa által neveli.”¹³ A Sátán kárhóztató munkájáról pedig így szól: „A Sátánnak még válogatott eszközei vannak, amelyeket kipróbál rajtunk: nemzeti és egyéni sorsunkon egyaránt.”¹⁴ [11]

Meg kell említeni, hogy a trianoni tragédia és a COVID-19 pandémia teológiai értelmezése kapcsán megmutatkozik egy párhuzam. A pandémia kitörése szinte azonnal ugyanazt a kérdést szülte meg emberek millióiban. Ez a kérdés így hangzik: Miért? A különböző teológiai blogokat, weblapokat, és közösségi média oldalakat elárasztották a választ kereső írások. A leghangsúlyosabb értelmezésként mégis az emelkedett ki, amit Huszár Pál, a Magyarországi Református Egyház Világi Elnöke, újévi közöntőjében így fogalmazott meg: „Sokakkal együtt magam is úgy vélem, hogy Teremtő és Megtartó Istenünk megsuhogtatta pálcáját, fi-

---

⁹ Ravasz László: A minőség becsvágya (1941), in Uő.: *Korbán II.*, 251. [8]

¹⁰ Köntös László: *Hitvallás és vírus*, 2020. május 7., Webhely: <https://reformatus.hu/egyhaziunk/hirek/hitvallas-es-virus/> (Letöltés: 2021.08.19. 16:44). [4]

¹¹ Hős: Trianon Ravasz László ígértetéseiben, 41–42. [1]

¹² Hős: Trianon Ravasz László ígértetéseiben, 42. [1]

¹³ Ravasz László: Isten rostájában (1940), in Uő.: *Isten rostájában*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1941, 301–302. [13]

¹⁴ Ravasz László: Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? (1938), in Uő.: *Isten rostájában I.*, 185. [11]

gyelmeztetve az embert, hogy nem te vagy a világ ura, még ha elbizakodottságodban időnként annak is képzeled magadat.”¹⁵ [3] Szépen kirajzolódik a párhuzam, mely szerint mindkét egyházi vezető az aktuális krízisnek eredendőjeként az ember gögójének bűnét nevezi meg.

Trianonra használt képek

Az ember gögje egy újra és újra visszatérő bűn a Bibliában is. Ravasz László különböző képeket használ igehirdetéseiben a tragédia leírására, melyeket bibliai történetekhez párosítva további értelmezést segítő többletjelentést kapunk. Hős Csaba ujjbegyre szedi ezeket a képeket, mi azonban kettőt emelünk ki, amik a szétszakítottság-élmény tekintetében fontosnak bizonyulnak. Elsősorban a széttépés képét kell kiemelnünk, ami kapcsán Ravasz így fogalmaz: „Magyarországról nemcsak a nemzetiségi szakadtak le, s egyesülve a szomszédos anyaországokkal, egészen új fiatal államok formájában próbálnak élni és visszaélni páratlan világtörténelmi szerencséjükkel, hanem magukkal tépték az ezeréves magyar néptest élő, véres darabjait is.”¹⁶ [18] Ehhez a széttépetséghez, illetőleg a széttépetségből fakadó magánynyal kapcsolatban jelenik meg Ravasz igehirdetéseiben a pusztá képe is, amelyet a Trianon okozta Istenre szorultságunkhoz hasonlítva így említ meg: „Ki ne érezné, hogy mi most a népek pusztájában egyedül, árván vagyunk?”¹⁷ [19] A pusztá képe a Bibliában az Úrral való találkozásnak és – ha Hóseás könyvére gondolunk, akkor – az újrakezdesnek is a helye, ahova az Úr pont a nép gögössége miatt hívta a népet, mivel magukénak tulajdonították mindazt, amit az Úrtól kaptak (Hős 2).

A széttépetség és magány mellett Ravasz a börtönülethez is hasonlítja a Trianon utáni életformát, amellyel kapcsolatban külön említést tesz arról is, melyen rettenetes hatással van Trianon az egyéni élettörténetekre is.¹⁸ [12] A börtönületet természetesen gyakran a babiloni fogsággal hozza párhuzamba, amelyet előre hirdettek a próféták. Figyelmeztették a népet, hogy forduljanak el a bálványoktól és „térjenek meg”, térjenek vissza a láthatatlan Istenhez. Ez nem történt meg, így ennek következményeként jelenik meg a babiloni fogság. Nem szeretnénk ebbe is a gögösséget belelátani, mint az ember saját maga felé fordulását, de azt mindenképp megállapíthatjuk, hogy az Istentől való elfordulásnak a következménye a babiloni fogság.

A COVID-19 pandémia következményének egyik talán legtalálhatóbb megfogalmazása a bezártság. Hiszen a világjárvány okozta kijárási korlátozások az egész világot az otthonába szorították. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy globális babiloni fogságot éltünk meg. Elzárva barátoktól, rokonoktól, a korábban jól megszokott élettől. A két képben egyszerre jelenik meg az Istentől való elfordulás bűnéből fakadó magány és kiszolgáltatottság érzése, amelyek helyett keresve sem találnánk találóbb jelzőket a COVID-19 pandémia eredményezte élethelyzet jellemzésére.

Az eddigiek alapján szépen kirajzolódik, hogy Ravasz László igehirdetése alapján, a trianoni kataklizma, valamint a COVID-19 világjárvány teológiai értelmezése és okai közt párhuzamot fedezhetünk fel. Ebből kifolyólag a következőkben megvizsgáljuk, hogy a református püspök a párizskörnyéki tragédiára milyen választ és megoldást ad, és ezáltal mit üzenhet a nagyon hasonló küzdelmekkel harcoló Post-COVID református egyháznak.

---

¹⁵ Huszár Pál: Újévi köszöntő, *Reformátusok Lapja*, LXV. évf., 1. szám, 2021. január 3., 7. [3]

¹⁶ Ravasz László: Tisza István (1938), in Uő.: *Isten rostájában*, III. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1941, 230. [18]

¹⁷ Ravasz László: Vessző alatt (1938), in Uő.: *Isten rostájában I.*, 190. [19]

¹⁸ Ravasz László: Így szólt a mezőnek virága (1941), Uő.: *Korbán*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942, 434. [12]

Az üzenet

Ravasz László a nemzet szétszakítottságának krízisét sok alkalommal lelki oldalról közelíti meg és lelki megoldást kínál rá. A „Szellemi egység” c. igehirdetésében így fogalmaz: „A nemzetet nem a terület, nem az állami szervezet, nem a gazdasági közösség tartja össze, hanem a lélek... A széttört területeken élő nemzet lelkileg lehet éppen olyan egységes, mint amilyen testileg volt.”¹⁹ [17] Továbbá a református püspök vallja, hogy a bűnre van bűnbocsánat, ezáltal a válság megoldása a váltság.²⁰ [14] Ebből kifolyólag minden további nélkül állíthatjuk, hogy Ravasz válasza a trianoni tragédia lelki oldalára az evangélium hirdetés. A szétszakadt magyar nemzetnek megtérésre, Istenhez való visszatérésre van szüksége, mert ez alkothatja meg a lelki egységet. Ennek hiánya sokkal nagyobb veszély, mint a trianoni tragédia. „Minket az öl meg – mondja Ravasz –, ha eltávolodunk egymástól...”²¹ [15] Egy másik beszédében ezt mondja: „Isten... Azért teremtette körülöttünk ezt az óriási sötétséget, mert látni akarja az áldozat gyertyalángját, azért dobott bele az irtózatos nyomorúságba, mert hősök veteményeskertjét akarja meglátni most, azért tépett darabokra egy zokogó és vonagló nemzetet, mert csodát akar látni: vajon a lélek újra teremti-e a széjjeltépett testet?”²² [7] Ebből kifolyólag Ravasznak kifejezetten fontos volt a misszió, igehirdetői tekintetben pedig az evangelizáció. Ezt nem csak igehirdetései, hanem püspöki munkássága is alátámasztja. Amikor elkezdte püspöki szolgálatát „sem a Dunamelléki Egyházkerület, sem az Egyetemes Konvent tárgysorozatán nem volt felvéve missziói, belmissziói tárgy. Húsz év múlva a missziói bizottság jelentései majdnem akkora helyet foglaltak el mindkét testület tárgysorozatán, mint az iskolaügy vagy az anyagi ügyek.”²³ – tesz róla tanúbizonyságot a püspök visszaemlékezéseiben. A rengeteg újonnan épült templom és gyülekezet mellett még missziói lelkületét bizonyítja, hogy végig járta a Dunamelléki Egyházkerület gyülekezeteit, és minden alkalommal hirdette az igét. Ezek a látogatások voltak a 20. század első felének legnagyobb evangelizációs kampánya, hasonló ahhoz, amit Szász Károly, vagy Báthory Gábor tett korábban.²⁴ [2] A megállapított párhuzamok szerint – Trianon kataklizmája és a COVID-19 pandémia között – azt mondhatjuk, hogy Ravasz László a pandémia szétszakítottságában élő Post-COVID református egyháznak minden bizonnyal az evangélium hirdetésének halaszthatatlan fontosságát üzenné. Ma ráadásul a COVID-19 pandémián túl több gonosz erő is munkálkodik társadalmunkban, ami szintén széthúzást és ellenségeskedést próbál szülni. Ebben az élethelyzetben egyedül a tiszta evangélium hirdetése, a megtérésre hívás és az ezáltal megszülető szoros lelki egység tarthat meg minket. A kérdés az volt: „Mit üzen Ravasz László a Post-COVID református egyháznak?”. A válasz így hangzik: „Hirdessétek az evangéliumot! Hívjátok megtérésre az embereket! Legyetek egyek a Krisztusban!”

---

¹⁹ Ravasz László: Szellemi egység (é.n.), in Uő.: *Legyen világosság III.*, 301. [17]

²⁰ Ravasz László: Korunk válsága (1930), in Uő.: *Alfa és Omega*, II. kötet, *Prédikációk, beszédek, cikkek*, Budapest, Franklin-Társulat, 1932, 246. [14]

²¹ Ravasz László: Nem vagyunk mi magunkéi (1942), in Uő.: *Korbán*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942, 365. [15]

²² Ravasz László: A magyar vallás (1923), in Uő.: *Alfa és Omega II.*, 41. [7]

²³ Ravasz: *Emlékezéseim*, 182. [9]

²⁴ Hatos Pál: *Szabadvésművesből református püspök, Ravasz László élete*, Budapest, Jaffa kiadó, 2016, 171. [2]

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] HŐS Csaba: Trianon Ravasz László igehirdetéseiben, *Sárospataki Füzetek*, XXIV.évf., 2020/2, 33–48.
- [2] HATOS Pál: *Szabadkőművesből református püspök, Ravasz László élete*, Budapest, Jaffa kiadó, 2016.
- [3] HUSZÁR Pál: Újévi köszöntő, *Reformátusok Lapja*, LXV. évf., 1. szám, 2021. január 3., 7.
- [4] KÖNTÖS László: *Hitvallás és vírus*, 2020. május 7., Webhely: <https://reformatus.hu/egyhaziunk/hirek/hitvallas-es-virus/> (Letöltés: 2021.08.19. 16:44).
- [5] LITERÁTY Zoltán: *Rhetorical preaching. Studies on Rhetoric, Homiletics and Preaching*. Collection Károli Monograph, Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, L'Harmattan Publishing, Éditions L'Harmattan, Budapest-Paris, 2020.
- [6] OLD, Hughes Oliphant: *The reading and preaching of the Scriptures in the worship of the Christian Church*. The modern age. Volume 6. Eerdmans, Grand Rapids, 2007.
- [7] RAVASZ László: A magyar vallás (1923), in Uő.: *Alfa és Omega*, II. kötet, *Prédikációk, beszédek, cikkek*, Budapest, Franklin-Társulat, 1932.
- [8] RAVASZ László: A minőség becsvágya (1941), in Uő.: *Korbán*, II. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942.
- [9] RAVASZ László: *Emlékezéseim*, Budapest, A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1992.
- [10] RAVASZ László: Faj, nép, nemzet a magyarság szempontjából (1942), in Uő.: *Korbán*, II. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942.
- [11] RAVASZ László: Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? (1938), *Isten rostájában*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1941.
- [12] RAVASZ László: Így szólt a mezőnek virága (1941), Uő.: *Korbán*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942.
- [13] RAVASZ László: Isten rostájában (1940), in Uő.: *Isten rostájában*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1941.
- [14] RAVASZ László: Korunk válsága (1930), in Uő.: *Alfa és Omega*, II. kötet, *Prédikációk, beszédek, cikkek*, Budapest, Franklin-Társulat, 1932.
- [15] RAVASZ László: Nem vagyunk mi magunkéi (1942), in Uő.: *Korbán*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1942.
- [16] RAVASZ László: Nemzeti lét és nemzeti öntudat (1935), in Uő.: *Legyen világosság*, III. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1938.
- [17] RAVASZ László: Szellemi egység (é.n.), in Uő.: *Legyen világosság*, III. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1938.
- [18] RAVASZ László: Tisza István (1938), in Uő.: *Isten rostájában*, III. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1941.
- [19] RAVASZ László: Vessző alatt (1938), *Isten rostájában*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1941.

A DEBRECENI ÚJORTODOXIA TEOLÓGIAI LÁTÁSMÓDJA

Kovács Ábrahám¹

A magyar protestáns liberális teológia dogmatikai felfogását, még pontosabban szólva, a hit-tételekről való gondolkodását legjobban a folyóiratokban leközölt cikkekből lehet rekonstruálni igen kitarató munkával.² Az 1860-as és 1870-es években lejátszódó heves vitákban mind a liberális mind pedig a kialakuló újortodoxia hívei nem mindig szabatosan, rendszerezetten és nagy gondossággal fejtették ki a teológiai állásfoglalásukat egy-egy témában. Azonban éppen a vita akut volta, néha egészen meglepően alapos kritikákra ragadtatta el mind a két oldal híveit. Emiatt mégis vannak olyan krisztológia és szótériológia, sőt ekkleziológiai kérdések, amelyeket sikerül rekonstruálni. A jelen tanulmány nem feltétlen egy-egy dogmatikai témakört jár körbe, hanem inkább annak a az eszmei és gondolati keretrendszernek felvázolására törekszik, amelybe egy adott típusú teológiai gondolkodás beilleszthető. Így válik, sokszor szinten még a résztvevők számára is észrevétlenül, igen hangsúlyossá a vallásfilozófiai megalapozottság eszmeisége a dogmákat megvitató teológusok számára.

Vallásfilozófiai alapvetés: az eredően immanens és transzcendens világnézet összeütközése

A magyarországi liberális teológusok az ortodox teológia elutasítása során ellenfeleiket nem tartották jobbaknak a vaskalapos pápistáknál. Szerintük ugyanis a katolikusok az „auctoritást” a pápai tekintélyre és az egyházra helyezték, míg azok akik, „evangyéliomi elvűnek kívánnak címeztetni” ugyanezt a Szentírásra ruházzák.³ Itt egyértelműen egyfajta sematizálással, meglepően könnyed leegyszerűsítéssel találkozunk. A liberális teológusok a maguk rendjén – talán a felvilágosodás túlzott önbizalmából örökölt göggel – az ész abszolút biztosnak tartott valóságába helyezték bizalmukat. Erre az érzékeny pontra az ortodoxok nagyon jól rátapintottak. A keresztyén vallást, a Szentírást, a hitvallásokat ugyanis nem lehet „csak az ész és a lelkiismeret törvényei” szerint megítélni – ahogy ezt a liberális teológia vallja.⁴ Az 1875-ben megjelent *Debreceni Hitvalló Nyilatkozat* első lényeges megállapítása is az volt, hogy a tételes vallástól elszakadt egyén a „puszta emberi észre” bízta magát, amely „könnyen téved, mivel természetileg korlátolt és a korszellemtől” is függ. Ez a modernkori hitvallás elismeri az ész „kitűnő jelenségeit, roppant vívmányait”, de hangsúlyozza annak „korlátolt és tökéletlen voltát is”.⁵ Ebből a látásmódból következik, hogy az Ész nem tekinthető „biztos kalauznak”, azaz abszolút egyedülálló kritériumnak, legalábbis a hívő ember számára nem. A debre-

¹ Prof. Kovács Ábrahám, PhD. a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Történelmi Tudományok Tanszékének vezetője. E-mail: kovacsab@uj.s.sk

² Ez a munka, egy korábbi kutatásom újra gondolt és kibővített változata.

³ Ballagi Mór, „Nyílt levél az »Evang. prot. lap« szerkesztőjéhez I.”, *PEIL* (Protestáns Teológiai és Iskolai Lap) 18. 5. (1875. január 31.), 129–138. (p.133).

⁴ Kiss János, „Egy hittanár új rohama a hit és egyházvédő ellen”, *EPL* (Evangyéliumi Protestáns Lap) 1. 21. (1875. május 21.), 161–164. (p. 162).

⁵ Tóth Sámuel, Menyhárt János, Tóth Mihály és Balogh Ferenc, „A debreczeni jelenlegi teológiai tanárok hittani álláspontja főbb vonásokban I.”, *EPL* 1875. 1. (1875. január 1.), 3–5. (p. 3). Vö. Küroszi Theodorétosz: *Az Úr emberré válásáról 17*: „nagy érték az értelem, de gyógyításra szorul”. Pásztori-Kupán István, „Hagyomány és viszonyulás”, *Református Szemle* 103. 2. (2010), 163–176. (p. 167).

ceni szellemi mozgalom vezére Balogh Ferenc, dogma- és egyháztörténész volt, aki a debreceni újortodoxia szellemi vezére lett id. Révész Imre nagytemplomi lelkész után. A fiatal tanár szellemesen válaszolt Ballagi Mór budapesti liberális teológus azon vádjára, hogy a protestáns ortodoxia gyakorlatilag teljesen úgy működik, mint a Vatikán. Érvelésüket ellenük fordítva azzal vágott vissza, hogy míg a katolikusok az „infallibilis” pápában hisznek, addig a liberálisok az „infallibilis” észben.⁶ Gyakorlatilag ugyanezt az érvet ismétli meg Hajnal Ábel békési református esperes is: a Protestáns Egylet bizonyos tagjai „magoknak vagy legtágasabb értelemben a papoknak követelik” az infallibilitást.⁷ A nagyvonalakban felvázolt történeti keretek után vizsgáljuk meg a vallásteológiai, vallásfilozófia keretrendszerét és az abból fakadható tartalmakat.

A liberális–ortodox vita alapvetően az eltérő axiómákra épülő „hit-világnézeti rendszerből” érthető meg. A kiindulópont teljesen más mindkét irányzatnál, de – hogy bonyolult legyen az elemző dolga – egymás gondolati rendszeréből is átvesznek elemeket, mégpedig úgy, hogy azokat átszűrrik saját rendezőelvükön. Az ortodox álláspont a liberalizmus „észből kiinduló axiómáit botránykönek találja”. Szerintük a természettudományos és történeti kritériumok teológiára való alkalmazása „következtesen a materialisztikus állásponthez vezet”. Ezzel természetesen az ortodoxok a lehető legfenyegetőbb képet festették a hazai liberális teológia lehetséges végkifejletéről. Ahogy erre Karl Barth rámutatott, a teológia- és szellem-történetben volt erre bőven példa. Sokszor éppen ez a radikális álláspont valósult meg, mint például a teológus David Strauss, a filozófus Feuerbach vagy épp Marx világszemléletében.⁸ Mindazonáltal ezt óvatosan kell kezelni, mert ez csak az egyik, igaz, az ortodoxok és maga az egyház számára cseppet sem kívánatos végkifejlete lehet a vallásos liberalizmusnak. A materializmus teljesen elvetette Istent és a vallást, a radikális filozófus pedig levonta a szükségszerű logikai következtetéseket a liberális vallásbölcseleti álláspontból. A liberális, modernnek nevezett teológia a hagyományos teológiai istenértelmezést és vallásfelfogást az egyházon belül igyekezett módosítani, de ehhez túlfeszítette a teológiai kereteket. A konfliktust valójában ez idézte elő.

A két tábor eltérő istenfogalma jól szemlélteti a vallásfilozófia keretrendszerből fakadó dogmatikai állásfoglalásoknál megjelenő különbséget. Míg a liberálisok Istent olyan abszolút szellemként képzeltek el, amely (és nem aki!) az emberben lakozik, sőt azonos azzal, addig az ortodoxok Istenről általában, mint élő személyről, személyi valóságról beszéltek. Persze meglepő, sajátos egyéni vonások is előfordultak egy-egy teológiai gondolkodásrendszeren belül. Volt olyan újortodoxiához tartozó személy, aki a vallásbölcseleti eszköztárral fejezte ki gondolatait. Heiszler József - kitűnő filozófiai alapokkal rendelkezve - bátran mert „Abszolút Szellemtől” beszélni Istenről. Heiszler ugyanakkor, a liberális teológusokkal ellentétben azonosította az „Abszolút Szellemet” a Bibliában kijelentett, Jézus Krisztusban testet öltött Istennel, és sohasem az emberrel.⁹ Ezzel a hagyományos hit mellett tette le a voksát. Meglepő sajátossága a heiszleri vallásfilozófiai gondolkodásnak hogy elkerülte a hegeli bölcselet azon vonását, mely szerint a saját filozófiája a keresztyénség felett áll. Az előbbi elsődlegesen, de nem kizárólagosan általános vallásbölcseleti elképzelésen nyugszik, az utóbbi pedig elsősorban bibliai megalapozottságú teológiai istenkép. Az észről vallott elképzelés

---

⁶ Balogh Ferenc, „Nyílt válasz Ballagi Mór úr 2. nyílt levelére II.”, *EPL* 1. 15. (1875. április 9.), 133–138. (p. 133).

⁷ Hajnal Ábel, „Absque ira et odia”, *EPL* 1. 23. (1875. június 4.), 100–104. (p. 102).

⁸ Karl Barth, *Protestant Theology in the nineteenth century* (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 2002), pp. 546 k. Lásd még: McGrath, pp. 97–98, 296–297.

⁹ Heiszler József, „Korlátlan protestantizmus”, *MPEIFő* (Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező) 5. 9–10. (1874), 413–426. (p. 414).

még jobban érzékelteti az egyházi megújulás ügyének egyaránt elkötelezett kétféle teológiai (világnézeti) látásmód közötti különbséget.

A liberálisok hitték, hogy a hitet és a tudományt, pontosabban a 'vallás-erkölcsöt', ahogy azt ők megfogalmazták, és a tudományt egymással teljes mértékben összhangba lehet hozni, de úgy, hogy a modern eszmék diktálják a tempót. Lényeges kiemelnünk a következőt: a tapasztalatnak és az észnek hajlandók voltak alárendelni minden más hitben megfogalmazott teológiai igazságot. A liberális teológia sokszor jogtalanul azzal vádolta a debreceni újortodoxiát hogy a modern tudományt teljesen elveti. Ez nagyon felületes bíráló volt. Ellenkezőleg: a debreceniek meggyőződése szerint abból, hogy nem lehet a hitet teljes összhangba hozni a kortárs műveltségi fogalmakkal, „nem következik, hogy a hívőnek, vagy az ész nyomozódásainak biztos eredményét figyelem nélkül kell hagynia, vagy ha ezt nem akarná, a hittől el kell szakadnia”.¹⁰ A debreceni „hittani álláspont” igen összeszedetten mutat rá, hogy más az észnek és más a hitnek a „munkássági köre” ti. *az észé az ismeret, a hité az erkölcs országa*. Megállapítja, hogy mindegyik a másiktól függetlenül „munkálkodhatik” és „viheti az embert előre a tökéletesedés pályáján”. Amikor a kettő saját rendszerében a „tökélyesbítés” végcéljáért dolgozik és egymással érintkezik, akkor az érintkezés nem egymástól való függést, hanem kölcsönös támogatást kell jelentsen.

Az újortodoxia az ész feladatát abban látja, hogy kutassa a természet országában az ismeret tárgyait, de ezután „emelkedjen fel az ok és okozatok egybefüggő láncolatán a tapasztalat alá esőkről a tapasztalat felettiekre, a mulandóról az örökre, a végesről a végtelenre”.¹¹ A hit szerepét pedig abban jelöli meg, hogy világítsa meg az őskor azon történeteit, „melyekben Isten a maga gondviselő vezérletét, atyai szeretetét, és üdvkegyelmét kitüntette, majd kapcsolatban hozván a régmúltakkal a végső jövődőt s ozlatván ennek sötét kódét, emelje fel az embert a síron túl következő élet szemlélésére”.¹² Miután meghatározta a hit feladatkörét, a debreceni ortodoxia azt is megmondja, *hogyan* is végezze mindezt a feladatot a modernkorban élő teológus hitvalló szellemben. Rámutat arra, hogy a hit és az ész, a hit és a tudomány összhangba hozható valamelyest, *amennyiben* a tudományos vizsgálódás figyelembe veszi a hit, azaz a vallás szempontjait is. Eszerint a kutatás ne a szigorú történéssz, természetbúvár és bölcselkedő érdeklődésével, ésszerű szemlélődés és tudatérdekéből tegye, hanem „azon erkölcsi indokból [a debreceniek kiemelése – K. Á.] hogy akképp az embert annál határozottabban figyelmeztesse Istennel való viszonyára, mennyei rendeltetésére, ebből származó kötelemére, s meggyőzvé a maga bűnös voltáról, megismertetvén vele az Isten atyai szeretetét, és a Jézus Krisztusban mindeneknek ajánlott üdvkegyelmét, hálára indítsa és arra bírja, hogy a kegyelem feltételének eleget tenni ti. a Jézus Krisztussal, a maga gyarlósága érzetében annyira egyesülni törekedjék, hogy az ő példaadását s irányadó tanításait követve, s szellemétől vezérelve a bűnnel teljesen szakítson, s erkölcsi életirányát megváltoztatván, lassan-lassan annyira megjobbuljon, hogy oly indulat s érzület lakozzék benne, minő a Jézus Krisztusban.”¹³

Ezen sorokból kihallatszik a Heidelbergi Kátéban szereplő háládatosság alapvető hite, a bűnös ember megváltásra szoruló állapotának megváltoztatása és a Krisztus himnuszban is szereplő 'hasonló' indulatra vonatkozó utalás. Annak okáért az az indulat legyen bennetek, ami Jézus Krisztusban volt, aki nem tekintette zsákménynak...”. A biblikus, hitvallásos megfogalmazás igazi sajátossága a Debreceni Hitvallásnak. Az újortodoxia álláspontja szerint, bár a hitet és a tudományos műveltséget nem is lehet „tökéletes összhangba hozni, de igenis kies-

---

¹⁰ Tóth Sámuel, Menyhárt János, Tóth Mihály és Balogh Ferenc, „A debreceni jelenlegi teológiai tanárok hittani álláspontja főbb vonásokban IV.”, *EPL* 1. 5. (1875. január 29.), 37–38. (p. 37).

¹¹ *Ibid.*, p. 37.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

közölhető az, hogy az emberben magába, a szív és az ész összhangzásban legyenek”¹⁴ A debreceniek Pál apostol, Augustinus és Kálvin nyomán, de még jóval Barth előtt megfogalmazták azt a teológiatörténetben ismerős keresztyén tételt, hogy az ember magának készíti a vallást és az isteneket, de az igaz Isten az embertől függetlenül létező valóság. Rámutatnak, hogy már maguk a bibliai szerzők is megtették ezt a disztinkciót, mely szerint a gyarló ember fabrikálja saját isteneit, természetesen kiemelve a saját, önnön vallására vonatkozó istenfogalmat és vallásszemléletet az alap referenciarendszereiből. Ez az állítás minden népre (értsd minden emberre is) vonatkozik, kivéve Izrael népére és majd a lelki Izrael népére, a keresztyénekre is. Ez a sajátos, egyfajta disszonanciát is közvetítő látásmód öröklődött tovább a keresztyén tradícióban.

Az istenek anyagi kiábrázolását, szellemi-gondolati megszületését, illetve azok megfogalmazását a debreceni teológusok az embernek tulajdonították. A klasszikus Feuerbaché, a Peter Berger-féle¹⁵ vagy éppen bibliai megfogalmazás sajátos debreceni formuláját láthatjuk, mely szerint: „...a népek anyagiasították az isteneiket, s oly tárgyakat tiszteltek istenek gyanánt, melyen nem hogy isteni természettel bírnának, de még csak nem is létező lények, mert létezőket egyedül az emberi ábrándos képzeletből nyerték”¹⁶ Az ortodoxia szerint a modernsek látásmódja az mutatja, hogy az ember, az emberi ész teremti az Istent, és nem hiszik, hogy Isten az embertől független valóság lenne. És, itt érkezünk el egy igen lényeges következtetéshez. Ebből a sajátos vallásfilozófia látásmódból fakad, hogy a liberális teológusoknál tehát a transzcendens és az immanens, az emberi és az isteni összeolvad. Márkus Jenő helyesen észrevételezte, hogy a szabadelvűek itt az azonossági filozófiát alkalmazzák.¹⁷

A debreceniek az észvallást a hit megvallásával, annak keresztyén módon történő kifejezésével és bizonyágtételével állítják szembe. Az ész abszolút voltába vetett hitttel, az ésszerűen megfogalmazott állításokkal, tételekkel ellentétben fontosnak tartják a hittételekhez való ragaszkodást. Hangsúlyozzák, hogy a szív nyugalma miatt is szükséges a keresztyén vallás tételes dogmáihoz ragaszkodni: „mert a hit, ha megháborítja is békés nyugalmaiban az embert az által, hogy bűnösnek és büntetendőnek nyilvánítja őt és ismerteti egy magát magával: de szabadulásra is utat mutat. Ha erkölcsi indokból, folyvást figyelmezteti is az embert az élet végére, de kiveszi a halál fullánkját az által, hogy a halált úgy tünteti föl, mint a boldog örökélet kapuját. Ellenben az ész a szívben nyugtalanúságot, zavart, fájdalmat, rettegést támasztani igenis tud, de azokat eloszlatni nem képes.”¹⁸

A debreceni hitvallás nyilatkozatának szerzői nagyon fején találják a szöveget, amikor kifejtik: tudatában vannak a két egymással egyenértékű vallásbölcseleti érvrendszer egymásmellettségének, amikor az alapaxióma az egyik oldalon az ész, a másikon pedig a hit. A nyilatkozat készséggel elismeri, hogy „a tételes vallás hitelvei, nem mind olyanok, melyek az emberi ész fóruma előtt teljesen ésszerűnek bizonyulhatnak be, de nem is akarnak azok az emberi ész igazoló pecsétjével ellátva, ésszerű tudat köntösében megjelenni, mert azok hittételek. De ha nem ésszerűek, nem is *észellenesek* inkább *észfeletti*ek; jellegüket az észfeletti ismereteket közlött isteni kijelentésből nyert eredetök nyomta rájuk.”¹⁹

---

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Peter Berger, *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion* (London: Faber, 1969).

¹⁶ Tóth Sámuel, Menyhárt János, Tóth Mihály és Balogh Ferenc, „A debreczeni jelenlegi teológiai tanárok hittani álláspontja főbb vonásokban II.”, *EPL* 1. 2. (1875. január 8.), 13–15. (p. 13).

¹⁷ Márkus, pp. 54–55.

¹⁸ Tóth Sámuel, Menyhárt János, Tóth Mihály és Balogh Ferenc, „A debreczeni jelenlegi teológiai tanárok hittani álláspontja főbb vonásokban II.”, *EPL* 1. 2. (1875. január 8.), 13–15. (p. 14).

¹⁹ Tóth Sámuel, Menyhárt János, Tóth Mihály és Balogh Ferenc, „A debreczeni jelenlegi teológiai tanárok hittani álláspontja főbb vonásokban III.”, *EPL* 1. 3. (1875. január 15.), 21–23. (p. 21). vö. ugyanaz szerepel a következő cikkben is: Menyhárt János, „Észrevételek Ballagi Mór első nyílt levelének némely pontjaira”, *EPL* 1. 12. (1875. március 19.), 105–107. (p. 106).

A liberális teológia nem az emberek bűneiért megfeszített, meghalt és feltámadott Krisztust prédikálta, hanem a legeszményibb valláserkölcsiséget megvalósító ember Jézust hirdette. Hogy Ballagi Mór az ortodoxok szerint mennyire nem volt hitvalló és Krisztuskövető keresztyén, egyértelműen tetten érhető egyik nyílt levelében. A liberális teológia atyja így tesz vallomást: „az én hitem és életem irányadója nem más, mint az ész”.²⁰ Balogh Ferenc erre zseniálisan jó, elgondolkoztató választ adott találóan idézve Tertullianust: *Quid alieno uteris clypeo si ab Apostolo armatus es? Quid vestiris a nudo, si Christum induisti?*, azaz „Miért használod másnak a pajzsát, ha téged az apostol fegyverzett fel? Miért öltöztet téged a mezítelen, ha [már] Krisztust felöltöztet?”²¹

A fenti idézetből is világosan látható, hogy Ballagi az észvallást követte, és ha nem is imádta, „hódolata” mindenekelőtt az Észhez szállt, ahhoz az Abszolút Szellemhez, amelyet nem azonosított a Bibliában Jézus Krisztusban kijelentett istenemberrel. Ugyanez volt érvényes a Protestáns Egylet másik meghatározó alakjára, Kisantal Sámuelre is. A hitvalló Kálmán Lajos Ballagiék észalapú, névleg keresztyén vallásosságáról írja, hogy ha az észet tartjuk a szeretet forrásának, akkor „a keresztyén morál talajáról átlépünk az észmorál szóvirágos, de gyümölcstelen mezejére”.²² A liberalizmus észvallás keretében épített fel egyfajta erkölcsi történeti Jézus képet, akinek a személyében a magas etikai mérce megtestesülését látta. Balogh szórakoztató iróniával jegyezi meg egyik vita levelében: „üdvözljük (Ballagit) a nyílt őszinteségéért, ez már nem homilétai eljárás, nem csűrés-csavarás, és tojás táncz, de a legmeztelebb confessio a legridegebb racionalizmus felől.”²³

Ugyanezt az érvelést a fentiekhez nagyon hasonló szavakkal használja a kijelentés Istenehez ragaszkodó Homolya István is a liberális Weber Sámuel ellen.²⁴ Jogosan teszi fel a kérdést, hogy „mondta e valaha apostol, vértanú, confessor, reformátor, egyházi atya, hívó keresztyén azt ki, hogy az ő irányadója a hitben nem más, mint az ész”.²⁵ Balogh alábbi bírálata liberális, dogmatikai szempontból tévtanítást hirdető teológizáló vallástudósok elevenjébebe talál amikor Ballagi megjegyzését tovább kritizálja: „ezennel köszönetet szavazhatunk (Ballaginak. A szerző megjegyzése), hogy megismertetett bennünket a dogma uralom ellen küzdők sarkdogmájával, s ez új, nem is *hapax legomenon*, mert a szentírásban nyoma sincs, valódi modern dogma, „hogy a hitnek és életnek nem más az irány adója, mint az ész” – uralma alá akarja juttatni egyházunkat és az egyéneket. Tehát új tekintélyt [kiemelés Baloghtól – K. Á.] állít fel a hit világában.”²⁶ Az emberi Észvallás tekintélyével, az ember önmagába vetett hitével állítja szembe Balogh a keresztyén hittételt. Az újortodoxia szellemi vezére a saját hitvallását így fogalmazta meg: „Mi nekünk a hitben, életben és halálban vezérünk a Jézus Krisztus és az ő igéje amint azt a szentírás tartalmazza: azt hisszük ez keresztyén dogma, s ha valaki ez alól is felakarna mentetni a keresztyéneket – nem az emberiségről van itt szó – akkor nem tudjuk, hol keressük a keresztyén jelleget.”²⁷ Ezt a megállapítást valóban lehet ortodoxiának nevezni hiszen a hagyományos teológia, a niceanum talaján áll. A debreceni teológiai tanárok el is fogadták az 'orthodoxia' a címkéjét Ballagiéktól.

Hogy teológiai értékelést tegyünk elmondható arról van szó, hogy a liberálisok – akár felismerték, akár nem akarták bevallani – kétségtelenül átlépték a Rubicont. Ők már nem nyi-

---

²⁰ Balogh Ferenc, „Nyílt válasz Ballagi Mór úr nyílt levelére”, *EPL* 1. 11. (1875. március 12.), 93–96. (p. 94).

²¹ „Miért használod másnak a pajzsát, ha téged az apostol fegyverzett fel? Miért öltöztet téged a mezítelen, ha [már] Krisztust felöltöztet?” Tertullianus, *De resurrectione carnis (A test feltámadásáról)*, 3. (PL 2, 799).

²² Kálmán Lajos, „Észrevételek Kisantal Sámuel hitvallására I.”, *EPL* 1. 32. (1875. augusztus 6.), 287–288. (p. 288).

²³ Balogh Ferenc, „Nyílt válasz Ballagi Mór úr nyíltlevelére”, *EPL* 1. 11. (1875. március 12.), 93–96. (p. 94).

²⁴ Homolya István, „Egy kis szóváltás a modernekekkel”, *EPL* 1. 24. (1875. június 11.), 209–211. (p. 210).

²⁵ Balogh Ferenc, „Nyílt válasz Ballagi Mór úr nyíltlevelére”, *EPL* 1. 11. (1875. március 12.), 93–96. (p. 94).

²⁶ *Ibid.*, p. 94.

²⁷ *Ibid.*

tott gondolkodású, haladó szellemű, hitvalló teológusok voltak, hanem az egyházas teológia szempontjából tévtanítók. Mit is csináltak ők valójában? Az amúgy nagyon szép haladó nemzeti, politikai és társadalmi liberalizmus életfilozófiáját a hegeli vallásbölcsezet segítségével teológiai szempontból nézve helytelenül igyekeztek átültetni a keresztyénség üzenetét hordozó testbe, a református és evangélikus egyházakba Magyarországon. A liberálisok hibája tehát nem a korabeli tudományok eszközeinek a teológiában történő alkalmazása (hiszen erre szükség volt, és az ortodoxok is alkalmazták), hanem az, hogy vallásfilozófiai antropológiájukkal magát az egyházi teológiát akarták felülírni.²⁸ Ők valójában kultúrprotestánsok voltak, azaz teológiával és vallással foglalkozó vallásbölcsesek, filológusok és vallástörténészek. Márkus Jenő frappánsan fogalmazta meg azt a jelenkori magyar protestáns teológiában és vallástudományban igen kevesek által észlelt igazságot, hogy a liberális egyházi teológusok alapján véve egyfajta vallástudományt, még pontosabban szólva „vallástudományi antropológiát” művelnek és nem teológiát.²⁹ Hasonló megállapításra jutott generációkkal később ifj. Révész Imre püspök is.³⁰

Hogy Balogh mennyire képes volt más eszmei síkokon is gondolkodni, illetve, hogy tulajdonképpen ő is a megújulás és haladás pártján állt, mégis tudatosan választotta a hit Jézus Krisztusban közölt tényét, azt a következő részlet tárja elénk meglepő világossággal: „Kérdésbe tesszük van-e valaki ment a világon dogma uralom alól? Van dogmája, mint láttuk, ellenfelünknek, van a fetisch imádónak, van az emberiség színe-javának és selejtesének egyaránt, csak az a kérdés, mily dogmái vannak, az *a fő kérdés itt mely dogmák* alól akar ellenfelünk felmenteni bennünket, hadd lássuk azokat, mert így általánosságban a minden mondás a semmit mondással határos.”³¹ Az észvallás az ember eleve jó voltába vetett határtalan hiten alapul, amely a megigazulásról szóló keresztyén tanítást az önerőből való tökéletesedéssel helyettesítve, a „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes” Jézustól származó felhívását is másként értelmezi. Ez az ókori pelagianizmusnak modern köntösben való megisméltése volt. Az ész optimizmusán nyugvó *haladásba* vetett hitet felcseréli a Krisztushoz való hasonulással, az ő követésével, illetve az általa az embernek nyújtott megigazulással. Az emberbe, az emberi szellem nagyságába, az észbe vagy az emberi erőbe vetett hit alapján úgy véli, hogy önmaga által haladhat elő a tökéletesedésben.³² Ezzel szemben a Szentírás arról beszél, hogy az ember csak úgy lehet tökéletes, ha Isten őt Jézus Krisztusban annak látja. Egyedül csak Krisztus tudja megigazítani az embert, ingyen kegyelemből és hit által, ha az ember elfogadja bűnös mivoltát és azt, hogy önmagától semmit sem tehet jobbá válása, önnön tökéletesedése érdekében.

A szekuralizálódó vallástudományi, vallásbölcseleti és az egyházas teológiai premisszák elkülönülése

A két tábor álláspontjának alapvető különbségét az határozta meg, hogy ki milyen fogalomrendszerrel dolgozott, és mit tekintett valónak, igaznak, igazságnak és ténynek. Az újortodox tábor számára a Biblia kijelentése igazságot tartalmaz, sőt az egyedüli igazságot, bárhogyan is

---

²⁸ Kovács Ábrahám, A vallástudomány és a protestáns teológia határkérdései és mai relevanciájuk Kovács Ödön rendszeralkotása kapcsán, *Vallástudományi Szemle* XI. évf. 2. szám (2015) 105-121. Lásd még: Kovács Ödön, „Teológia és új világnézet”, *PTSz* 1. 1. (1869), p. 5 kk. Kovács Ödön, „A teológia és a vallástudomány”, *PTSz* 1. 12. (1869. június 12.), 177–180 (p. 177).

²⁹ Márkus, p. 52. kk.

³⁰ Lásd Ballagi életútját elemző rész.

³¹ Balogh Ferenc, „Nyílt válasz Ballagi Mór úr nyíltlevelére”, *EPL* 1. 11. (1875. március 12.), 93–96. (p. 94).

³² Kálmán Lajos, „Észrevételek Kisantal Sámuel hitvallására II.”, *EPL* 1.4. (1875. augusztus 13.), p. 293–284.

fejtették ki azt majd a rendszeres teológusok. Ez ismeretelméleti szempontból egyfajta hitbeli állítás, amely az adott egyén számára valóságot jelent. A Szentírást egyedülállóan látja, amely abszolút érvényű isteni bölcsességet közöl. Ezzel szemben a teológiai liberalizmus szerint a Biblia a sok vallásos könyv egyike. Amikor a vallásfilozófia fogalomrendszerével kísérelték meg leírni a vallással kapcsolatos elveiket, a két tábor bemutatása abban hasonlított, hogy a vallást emberi alkotásként szemlélték. Az ortodoxok azonban mást értettek a vallás fogalmán, mint a liberálisok.

Az utóbbiak a keresztyénséget is emberi eredetű megvalósításnak tartották, akár nyíltan kimondták ezt, akár nem.³³ Míg a hagyományos keresztyénség talaján álló hívő teológus a világvallásokat (buddhizmus, hinduizmus és iszlám) és a különböző törzsi vallásokat az ember által alkotott vallásoknak (mintegy „alulról felfelé” irányuló kezdeményezésnek) tartotta, ezzel szemben a sajátját, a speciális kijelentés köntösében megjelent keresztyén örömhírt isteni eredetű, a személyes Istennek az emberhez („felülről lefelé”) történő megnyilatkozásaként szemlélte.³⁴ Ezt a különbségtételt a zsidó és a keresztyén teológiai gondolkodás úgy vezette be, hogy saját vallását kiemelte a vallások általános referenciarendszeréből és azt más területre posztulálta: így a vallások esetében már megállapított szabályok a keresztyén hitre nem vonatkoznak. Ennek következtében két halmaz jelent meg: egyikben az emberi indítékú vallások, a másikban Isten kijelentése található: ez utóbbi mentesül az előbbi kategóriát érintő kritikai kérdések alól abban az értelemben, hogy a vallások emberi kreálmányok, míg a Biblia hite felülről érkező kijelentés. Bár Barthnak tulajdonítják azt a mondást, hogy a vallás az ember alkotása, míg a kijelentésben Isten nyúl le hozzánk, ebben semmi eredeti sincs.³⁵ Maga a Szentírás is megteremtí az a különbségtételt. Balogh szerint: „pogány felfogás és szokás az a mi már Ábrahám korában dívott, a terafimok tiszteleténél, hogy az ember teremti saját képére istenét, akkor keze, most esze művelete által: a keresztyén felfogás az, hogy Isten teremté az embert a maga képére.”³⁶

Itt a logikai felépítmény és az arról vallott nézet a mérvadó. Mivel a vallást az ember teremti, következésképpen az isteneket is az ember teremti. Ezt látszik igazolni a sok kézzel alkotott ókori szobor is. A (zsidó-keresztyén) vallás azonban Isten létezését eleve bizonyításra nem szoruló ténynek tartja, és ez is axióma. A két axióma közül a keresztyén teológus önmagára nézve azt tartja kötelezőnek, hogy Isten van, ő létezik, ő irányít. Ez alapján véve szubjektív hit. A másik állítás, amely az észvallást és a fizikai tapasztalatot természettudományi értelemben hangsúlyozza, értelmezi és helyesli, és azt teszi meg mérvadónak, normának és dogmának, hasonlóan szubjektív döntésen alapszik. Abszolút értelemben véve nincs tárgylagosság, csak a szubjektívától az objektív felé való törekvés létezik. A tény, mint fogalom, az észvallás esetében a természettudományos módszerrel megfigyelt és igazolt tapasztalatra vonatkozik. A keresztyénségben pedig a tények a hit által igaznak és valóságnak tartott dolgok. Itt a valóság fogalma nemcsak a fizikailag megtapasztalt valóságot jelenti, hanem egyidejűleg az azt bármikor felülről képes *transzcendensként megtapasztalt* valóságot.

---

³³ LIPTAY Lothar, *A keresztyénység viszonya más vallásokhoz. Második, javított kiadás.* (Pozsony: Kalligram Kiadó, 2005), p. 93.

³⁴ Kovács Ábrahám, „Karl Barth és a vallási pluralizmus. Vallás, hit és hitetlenség”, *Teológiai Szemle*, LV évf. 4. szám (2012), pp. 202-213.

³⁵ McGRATH, Alistair E., *Bevezetés a keresztyén teológiába.* Ford. Zsellengér József. (Budapest: Osiris Kiadó, 2002), p. 399.

³⁶ Balogh Ferenc, „Nyílt válasz Ballagi Mór úr nyíltlevelére”, *EPL* 1. 11. (1875. március 12.), 93–96. (p. 96).

Mindkét nézet tulajdonképpen hit- és meggyőződésbeli, a szubjektum által meghozott és akár tárgyilagosságnak tartott döntésből indul ki.³⁷ Azonban a valóság, a tény és az igazság fogalma mindkét tábor számára különböző premisszákon alapszik, és a kétféle nézet képviselői a sajátjuktól eltérő gondolati–filozófiai elképzeléseket nem igazán tudják elfogadni. A teológiának ugyanakkor a Szentírásen keresztül kijelentett, az embernek adott hitbizonyosságon kell nyugodnia. Ez a keresztyén hit alapja, az a biztos ismeret és szívbéli bizodalom, amely által az ember felismeri, hogy eredendően bűnös, szabad akaratából elfogadja a megváltást és a megigazítást, hogy Krisztussal örökké tartó boldogságban élve Istent dicsőítse és magasztalja.³⁸ Ezt a hitet támadta meg a humanisztikus elveket teológiai köntösben képviselő liberális egyházi gondolkodás. A liberális teológia nagyon sok mindenben hasonlított a hagyományos teológiához, de a szavaknak, kulcskifejezéseknek merőben más értelmet tulajdonított, és emiatt alapvetően radikálisan át kívánta írni a keresztyén hit alapjait elvetve a testi feltámadást, a szűztől születést, a váltságshalált, mert az embert alapvetően jónak tartotta a kortárs szellem hatásának következményeként. Ennek a törekvésnek esett áldozatul a keresztyén hit tartalma, az, amit a Credo második artikulusa, a krisztológiai hitvallási rész fogalmaz meg.

---

³⁷ Michael Polanyi: "The Stability of Belief", *British Journal for the Philosophy of Science* 3:11 (November, 1952): 217-232. Érdemes Polányi természettudományra alkalmazott ismeretelméleti állásfoglalását erre a vitára is alkalmazni. Valójában a "hit" határozza meg mind a két teológiai állásfoglalást, nem pedig a ténynek láttott, láttatott, empirikusan bizonyított valóság. A vita azon aspektusa érdekes, hogy a valóság létét egy egyénre vetítve, a hit szempontjából, nehéz vitatni. Annak vonatkoztatási rendszere viszont mindig szubjektív. Polányi kritizálja az abszolutizált 'objektív igazság' fogalmát, amely a 19. századi pozitívista gondolkodás (pl. történetírás is) ott van, valamint a természettudományos kutatásban is látenszen mint feltételezett premissza, anélkül hogy a *teljesen objektívnek* tartott kiindulópontonról a kutató feltételezné, tudná hogy valójában az ő axiómája is egy hit. Az ő hite.

³⁸ Heidelbergi Káté 21. kérdése és válasza. „Mi az igaz hit?”.

„MOZDÍTOTT, HATOTT, ADOTT, KÖTÖTT” GYÜLEKEZETI IFJÚSÁGI TÁBOROK LEHETŐSÉGEI

Laki Tamásné¹

ABSTRACT

The study deals with Reformed congregational youth camps. The question is whether the need for these programs is catechetical, i.e., whether they contribute to discipleship, taking into account the age specifics of adolescents. In a longitudinal study, we followed the youth camp of the Pécs-Belváros Reformed Church for six years. We conducted a community study, during which we filled out questionnaires with the young people, took part in several conversations and analyzes, and in two summers we looked at the state and changes of the community of the same camp with a sociometric study. At the end of the study, taking into account the results of the surveys and the specifics of the age group, we make suggestions on how to organize youth camps, if the goal is to make a disciple.

KEYWORDS

Camp, teenagers, discipleship, religious education, community, sociometry.

BEVEZETÉS

Mit kaptam az ifitáborokban? Közvetlenül a rendszerváltoztatás előtt és után, kicsit még játszva az illegalitást, majd keresve a szabadságot, ott találtam meg Istent, a reformátusságot, a barátaimat, magamat, a házastársamat, a hivatásomat. Voltam református, baptista, evangélikus, katolikus és felekezeti táborokban. Erdő közepén sátorban, nagyvárosban, Magyarországon és külföldön. Átbicikliztük Tolnát és Baranyát, csodáltuk éjjel a pusztán a földtől földig érő Tejutat és a hullócsillagokat, csonkig égő gyertya mellett beszélgettünk éjszaka az élet nagy kérdéseiről. Sérült emberekkel sátraztunk, olvasótáborban hallgattunk író, teológust, pszichológust és csillagászt, egészen fiatal és egészen idős keresztény és hitüket kereső embereket. Eleinte gyermekként, később ifivezetőként, segítőként, táborvezetőként. Játszottam, mosogattam, főztem, vigyáztam csecsemőkre, gyerekekre. Vezettem kiscsoportot, akadályversenyt, bibliatanulmányozást és zuhogó esőben ablaktörő nélküli Trabantot. Mind-ebben sűrítetten van jelen minden, ami számomra a keresztény közösséget jelenti.

A kutatás kérdése: Milyen a „jó” ifitábor?

A dolgozat a református gyülekezeti ifjúsági táborokkal foglalkozik. A kutatás kérdése, hogy katechetikailag indokolható-e ezeknek a programoknak a szükségessége, azaz hozzájárulnak-e a tanítvánnyá tételhez, mennyiben felelnek meg a tizenévesek életkori sajátosságainak. Ha igen, akkor milyen a „jó” ifi-tábor? Keressük a választ arra a kérdésre, hogy van-e olyan tudományosan is alátámasztható szempontrendszer, ami alapján javaslat tehető arra, hogy milyen az a tábor, ami a legalkalmasabb a fiatalok megszólítására. Mit tehetünk annak érdekében, hogy olyan táborokat tartsunk, amin keresztül Jézushoz, a gyülekezethez és ezen belül az ifi közösséghez szorosabban kötődhetnek a fiatalok?

¹ Dr. Laki Tamásné PhD, RAMPA Alapítvány; rampa@rampa.eu

Kutatási módszerek

A Pécs-Belvárosi Református Gyülekezet 2017-es sellyei, 2018-as alsónánai, 2019-es fekedei, 2020-as galamboki és 2021-es kisbajomi ifjúsági táborát követően a résztvevők körében felmérést végeztünk a táborról. A megkérdezett táborozók 11-18 év közöttiek, az ifivezetők pedig 18-25 évesek. 2019-ben a fiatalok a tábor utolsó napján papíron töltötték ki a kérdőívet, a többi évben pedig a tábor követően név nélkül, internetes felületen jelölték, mennyire tetszettek nekik az egyes programok, illetve nyitott kérdésekre válaszolva értékelhették a táborát. A résztvevők 76-91%-a válaszolt a kérdésekre. Bár egy-egy évben összesen csak 22-40 választ kaptunk, mivel valamennyi résztvevőnek volt lehetősége kitölteni a kérdőívet, és ezt a táborozóknak legalább háromnegyede meg is tette, a táborra vonatkozólag a vizsgálat reprezentatív és elemezhető.

2018-ban és 2019-ben valamennyi – a záróalkalmon részt vevő – fiatallal (27 és 29 fő) szociometriai vizsgálatot végeztünk. A kitöltők 11 és 25 év közöttiek. A Moreno [38] által fejlesztett, majd Mérei Ferenc [35] által részletesen kidolgozott többszemponútú szociometriai vizsgálat rokonszenvi kérdéseivel dolgoztunk. A szerző javaslata alapján használtunk együttélésre, együtt dolgozásra és együttes társas életre vonatkozó kérdéseket. Külön vizsgáltuk a táborozók között az ifivezetők szerepét.

A konkrét vizsgálatokon felül használok a dolgozatban azokat a tapasztalatokat, amiket az elmúlt évtizedekben résztvevő megfigyelőként szereztem különböző gyülekezeti táborokban. Ez tudományos módszerként közösségtanulmányként [7, 29, 30, 43] értelmezhető. Szerepelnek továbbá egy korábbi Baranya megye református táborait vizsgáló kutatás tapasztalatai. [32]

Az ifjúsági tábor definíciója

Minden többnapos gyülekezeti (vagy akár több gyülekezet összefogásával megvalósuló) fiatalok számára szervezett közös együttlétet ifjúsági tábornak nevezünk függetlenül attól, hogy napközis vagy bentlakásos szervezésűek. Idetartozónak gondoljuk a tematikus táborokat is.

Műfaja lehet nagyon különböző – például bibliatanulmányozó hét, közösségépítő vagy önismeretre fókuszáló, nomád vagy sporttábor (ezen belül pl. gyalogos vándortábor, kerékpártúra, kenutúra), szolgáló tábor (ezen belül sérültek között, kisgyerekek között végzett ifjúsági szolgálat), művészeti tábor (ezen belül például zene, festés, ének) idegen nyelvű vagy bibliatanulmányozó tábor. Burns több tucat lehetőséget sorol fel. [10] Ezek ötletadóan hasznosak lehetnek, de természetesen nekünk a sajátos magyar körülményekhez kell alkalmazkodnunk. Mindezen műfajok keveredése is igen gyakori. Például sérült fiataloknak szerveznek játékos bibliatanulmányozó hetet, ahova az ép fiatalokat hívják szolgálni, vagy a közös délelőtti áhítatok és bizonyágtételek után délután választható kézműves, zenei és sportprogramok vannak. Magyarországon évek óta jelen vannak a nem szorosán gyülekezethez kötődő táborok, akár felekezeti köztiek. Például egyházmegyei konfirmandushetek, cserkésztanulmányozások, zenei és idegen nyelvi táborok.

Nem teszünk különbséget a különböző műfajú táborok között, mert a mélyen ugyanarról szólnak: nyitás Isten, a többiek és magunk felé. A cél a kapcsolatok rendezése, átgondolása, szorosabbá tétele. Jó, ha van valami kihívás, valami feladat, de tulajdonképpen nem lényeges a különbség a között, hogy naponta száz kilométert kell biciklin tekerni, mozgássérült fiatalokat emelgetni és pelenkázni, egy négyszólamú kórusművet megtanulni vagy óvodásokkal hajtogatni és vagdosni. Fontos, hogy megtaláljuk a megfelelő arányokat: [33] a programok között szerepeljen lelki program, szolgálat, kihívást jelentő feladat és felszabadult játék.

AZ IFJÚSÁGI MUNKA „HOGYAN”-JA

A legtöbb szerző – kortól és felekezettől függetlenül – egybehangzóan mindenfajta katechetikai tevékenység alapvető céljaként a tanítvánnyá tevést jelöli meg Mt 28,19-re hivatkozva [pl. 2, 10, 11,16, 17, 24, 52]. Az ifjúsági munka nagy kérdése a HOGYAN. Az elmúlt száz évben egyre többen hívják fel arra a figyelmet, hogy akkor tudunk hatékonyan foglalkozni az ifjúsággal, ha ismerjük és végiggondoljuk a serdülőkort biológiai, pszichológiai, szociális és valláspedagógiai szempontból. Nem elég a teológiai tudás, azaz nem elég pontosan tudnunk az üzenetet, amit közvetíteni szeretnénk, hanem alkalmazkodnunk kell az adott korosztályhoz, szükség van pszichológiai és pedagógiai tudásra is. Továbbá figyelembe kell vennünk az itt és most sajátosságait, azaz a 21. századi magyar fiatalok számára fogható módon tudjuk csak őket megszólítani. Lenkey István megfogalmazásában „El kell menni hozzájuk!” [33]

A serdülőkor jellemzői

Edgar Joseph Korherr [28] – többek között Piaget és Erikson kutatásaira alapozva – a serdülőkornak négy legfontosabb pszichológiai jellemzőjét sorolja fel. Az első a családtól eltávolodás, a második a befelé fordulás, ami segíti az önmegtapasztalást, a saját belső világ felfedezését, a harmadik az életre szóló döntések problematikájával találkozás, a negyedik pedig a valódi értékítéletek megjelenése. Mindezek a belső folyamatok az emberi kapcsolatok hálójában történnek, azokkal összefüggésben, és azokra igen jelentős hatással.

A családtól való függetlenedés természetesen átalakítja a szülőkhöz fűződő kapcsolatot, jó esetben egyfajta partneri viszony alakul ki. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a család hatása jelentéktelen lenne, hanem általában a szülők és a kortársak hatása együttesen érvényesül. [28] Ezt a folyamatot nehezíti, hogy társadalmunkban a serdülőket még a szülei tartják el, tőlük függenek egzisztenciálisan. [31] A tizenévesek számára létfontosságú, hogy egy hasonló korúakból álló közösséghez tartozzanak, ahol elfogadják őket, ami biztonságot és identitást ad. [25,48] Annyira fontos számukra az elfogadó kortárs csoport, hogy képes akár valódi énjét is „elnyomni” annak érdekében, hogy a többiek elfogadják. [15]

A serdülőkorúak hite és vallásossága

Deconchy és Babin diákok között végzett felmérése [44] azt mutatja, hogy a serdülők istenképe jelentősen átalakul: személyesebbé és absztraktabbá válik. A Piaget-nél megfigyelt absztrakciónak, a módszeres és kérdéseket feltevő gondolkodásnak természetes következménye a kételkedés.

Robu Magda a nemzetközi szakirodalmat áttekintve megkülönbözteti a kognitív istenfogalmat az emocionálisabb istenképtől, amely kettő egymáshoz kapcsolódva, együttesen alkotja az adott személy istenreprezentációját. [41] Előfordulhat, hogy egy adott személynek adott időpontban egymásnak ellentmondó istenfogalma és istenképe van.²

Edgar Joseph Korherr felsorol négy – a pszichológia által kutatott – serdülőkori jellemzőt, melyek a vallási magatartásnak határozott irányt szabnak. [28] Ezek közül az első a befelé fordulás és önmaga felfedezése, amely lehetővé teszi mély barátságok létrejöttét. Szerinte a „15-16 éves fiatalok Istent elsősorban a saját belső világukban folytatott beszélgetések bizalmasának tekintik.” A második jellemző pszichológiai tényező az idealizálás, amelynek során a vágyakozott tökéletességet barátokra, sztárokra vetítik ki. Itt a valláskutatók különbséget érzékeltek a nemek szerint. A fiúk inkább Istennek a tökéletes lény képét hangsúlyozzák, míg a lányok az Isten és az én közötti szeretetkapcsolatot tartják tökéletes ideálnak. A harmadik

---

² Hittanórán gyakran találkozom ezzel a jelenséggel. Például súlyos terheket hordozó vallástalan kamaszok esetében, akik évek óta hittanórákra járnak, rengeteg tudásuk van a teremtő, szerető és megbocsátó Istenről, ám érzelmileg nem kötődnek Hozzá.

jellemző a moralizmus és a bűn mint az erkölcsi ideálok kudarcának megtapasztalása, negyedik pedig a vallási kételkedés.

A vallási kételkedés

Több egymástól független kutatás [44] megállapította, hogy ebben az életkorban jellemző Isten létének megkérdőjelezése, az egyház kritizálása. A különböző szerzők véleménye azonban erősen különbözik abban a kérdésben, hogy ez a kételkedés elsősorban érzelmi vagy értelmi folyamat. Ez a kérdés valláspedagógiai szempontból igen jelentős, hiszen a hittanoktatók és a lelkészek felelhetnek a kételyekre, segíthetnek a válasz megtalálásában, de nagyon különböző a feladatuk, ha racionális kérdésekre racionális választ kell adniuk, és ha a fiatalok valójában érzelmi síkon várják a feleletet.

Hézser Gábor [22] részletesen elemzi az általa serdülőkori ateizmusnak nevezett jelenséget. Szerinte az elutasítás alapja és lényege a korábban tapasztalt, rákényszerített vallásosságra válaszoló érzelmi reakció. A fiatalok racionális kritikákat fogalmaznak meg, hittételeket kérdőjeleznek meg. Mindeközben nem várnak a feltett kérdésekre racionális, hitértelmező választ, sőt ez kifejezetten káros, az „engem sosem értenek meg” érzését erősítik. Ha az őket körülvevő felnőtteknek sikerül az érzelmekre reagálniuk, akkor van lehetőségük a személyes hitformát megtalálniuk. „Az érzelmekre értelmi választ lehet adni, de akkor a válaszadás egy másik síkon történik, és a fiatalnak nincs arra esélye, hogy ellenérzéseit rendezze” [22].

Kalevi Tamminen a kételyt Erikson fejlődésméleteivel magyarázza. Szerinte a vallási krízis alapvető oka az identitáskeresés. „Az érett vallásos meggyőződés rendszerint a kételkedés műhelyében születik.” [52] Kézdy Anikó részletesen foglalkozik a vallásos kételkedés érzelmi és intellektuális oldalával. [26] Szerinte mindkét oldal egyértelműen jelen van. „Az, hogy a serdülő vallásos vagy nem vallásos személlyel osztotta meg és beszélte át kételyeit, nagymértékben előre jelezte vallásosságának későbbi alakulását.” Úgy tűnik, hogy a serdülőkori vallásos kételkedés nem „spórolható meg”, hiszen enélkül nem jöhet létre valódi, felnőtt Istenember kapcsolat, csak „konvencionális, ingatag alapokon álló vallásosság”.

A közösség szerepe

Mindebből következik, hogy ha a fiataloknak segítségére akarunk lenni ebben a korszakban, amikor mindenképpen megkérdőjeleződik intellektuálisan és emocionálisan is az eddig elfogadott hitük, akkor késznek kell lennünk meghallgatni őket, beszélgetni és imádkozni velük, mindezt nagy tapintattal és türelemmel, hiszen ezekről a kérdésekről senkinek nem könnyű beszélnie. Ráadásul ez az a korszak, amikor már nagy valószínűséggel nem járnak konfirmációs órákra, megszűnik a hittanoktatás – az érettségit követően az egyházi iskolások életében is.

Mivel a kamaszok számára az értékeket, a viselkedésmintát, sőt az elfogadásra méltó hitigazságokat is a kortárs csoport határozza meg, igen nagy segítség, ha részesei lehetnek egy olyan keresztény ifjúsági csoportnak, ahol be- és elfogadják őket. Hatalmas lehetőség egy többnapos intenzív együttlét, ami ebben a korosztályban elegendő ahhoz, hogy a megismerkedéstől eljussanak egészen a barátságig. Nagyon jó, ha a tábor végén azt tudjuk mondani, hogy ugyanezekkel az emberekkel, hasonló formában hetente-havonta ifjúsági órákon újra együtt lehetünk. Nem véletlen, hogy a táborok utáni időszakban sokkal nagyobb az ifiőrak látogatottsága.

A Biblia Isten népéről beszél, közösségben, gyülekezetben gondolkodik. Nem csak a serdülőkre, hanem az idősebb korosztályra igaz, hogy „ahhoz, hogy valakinek a személyes hite növekedjék, tartoznia kell egy hitét megvalló közösséghez, ahol segítik és bátorítják a döntések meghozatalára, az egyéni útkeresésre, a kérdésésre, de még a kérdéseinek a megfogalmazására is.” [18]

Párbeszéd lehetősége

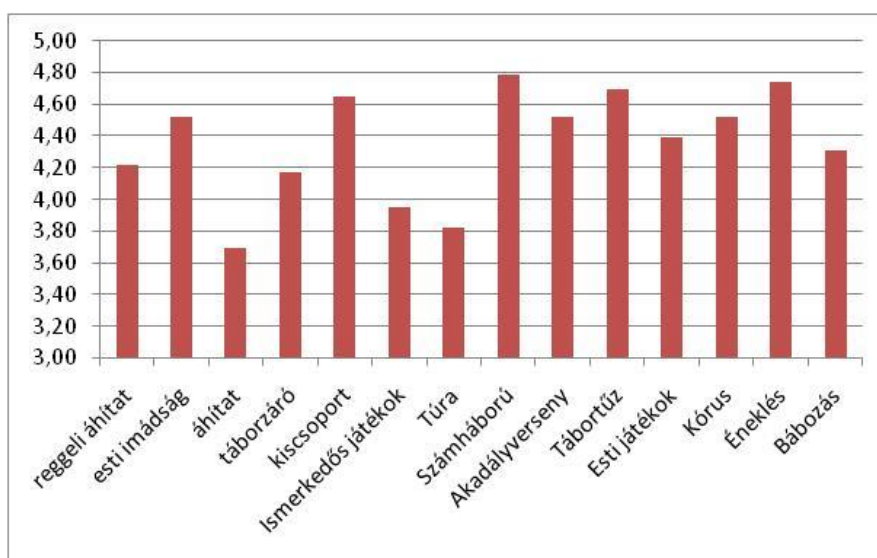
Mivel ennek a korosztálynak a feladata identitásuk és hitük újrafogalmazása, a gyermekiből fokozatosan a felnőtt viszonyulások kialakítása, ehhez kapcsolatokra, és azokon belül párbeszédre van szükség. [18] Olyan közeg ideális számukra, ahol Istennel, a kortársakkal, stabil személyiséggel és érett hittel rendelkező felnőtt személyekkel és nem utolsó sorban magukkal is párbeszédbe elegendhetnek. Ehhez időre, térre, nyitott fülekre és szívekre van szükség. Táborokban este körben ülve szavakkal nehezen leírható élményt ad, amikor közösen érezzük, hogy „elférünk és ráérünk egymással édes testvérek.” [18] Nevezhetjük magyar mentalitásnak, a környezet hatásának, a Szentlélek ajándékának, más-más aspektusból valószínűleg mindegyik igaz.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A Pécs-Belvárosi fiatalok visszajelzései 2017-2021

Öt éven át névtelen kérdőív segítségével értékelték a résztvevők a tábort. Ennek a dolgozatnak nem célja a kérdőívek teljes körű értékelése, csupán néhány szempontú elemzése, amelyek a témához szorosan kapcsolódnak. Mindegyik évben kértük, hogy értékeljék az egyes tábori programokat. Volt év, amikor 5-ös, máskor 10-es skálán mértünk. Az értékelést az egyes programokra kapott átlagos értékek összehasonlításával végezzük.

1. táblázat CÉLOK 2017 Pécs-Belvárosi Református Egyházközség ifitábor a kérdőívre adott válaszok összesítése
Az egyes programelemek értékelése 1-5 skálán (N=23)

Az első két évben az áhítat és a templomi istentisztelet kaptak a legkevesebb pontot. A magyarázat nem abban áll, hogy a fiatalok nem szívesen vesznek részt igei alkalmakon, vagy, hogy ezek rövidege elengedhetetlen, hiszen a körülbelül félórás esti imádság 2017-ben ötödik, 2018-ban hetedik, 2019-ben hatodik, 2021-ben pedig a második helyen végzett, tehát a legnépszerűbb programok közé került. Több vizsgálatra lenne szükség, de az a sejtésem, hogy a gyerekek fogékonyak az őszinte bizonyágtételre és nyitottak sokfajta imádságra, amikor Istennel személyesen kapcsolatba kerülhetnek. Ugyanakkor néhány percig sem hallgatják szívesen, amikor egy felnőtt az Igét magyarázza. Akkor sem, ha egy általuk ismert és szeretett felnőtt beszél, és úgy, hogy kifejezetten az ő korosztályukat célozza meg. Sokszori próbálko-

zással is kudarcot vallottunk. Az a sejtésem, hogy az iskolákban valahogy betelik a gyerekek „áhitat-puffere”, nem fér bele több.

Mind az öt évben kiemelkedően magas (9, illetve 4,4 fölötti) pontértéket kapott a közös éneklés és a számháború, kétszer az akadályverseny, a kórus, a kiscsoport, a táborzáró, a bábozás és az esti imádság. Kiemelkedő a kórus, amit egy huszonéves kórusvezető fiatalember tart napi kemény próbákkal, általában játékidő alatt, ragaszkodva ahhoz, hogy ne tegyük kötelezővé. Ennek ellenére szinte minden táborozó menni szokott, az ötödik nap végére a négyszólamú kórusművek tisztán szólalnak meg. Nem volt szempont a jelentkezéseknél az éneklés, ez nem egy zenei tábor, mégis mással össze nem hasonlítható élményt ad a kóruséneklés. A közös éneklés, Isten dicsőítése hangszeres kísérettel mindig dobogós helyet ért el. Különösen kevés pontot az igei alkalmakon kívül a 2017-es túra kapott, aminek nagy része 40 fokban, árnyék nélkül volt, ezt utólag szervezési hibának tartjuk. A 2019-es kiscsoport lepontozása azért szomorú, mert ugyanez a program a többi évben kifejezetten magas értékeket kapott. Választ keresve észrevettük, hogy igen magas volt a szórás, azaz sokan adtak ötöst, de többen kettest és hármast is. Az ifivezetőkkel közös elemzésen kiderült – ami már a tábor során is tudható volt –, hogy egy kiscsoport nem működött. A harmadik napi személycseréje kicsit javított rajta, de lényegileg nem tudtuk kezelni a helyzetet. Érdekes még, hogy míg az első két évben az akadályverseny a legnépszerűbb programok közé került, 2019-ben a reggeli áhítattal holtversenyben hátulról a harmadik helyet foglalta el. Utólag visszagondolva elképzelhető magyarázat egy konfliktus, ami a kimerült felnőtt vezetők és ifivezetők között közvetlenül az akadályverseny előtt csúcsosodott. Elgondolkodtató, hogy milyen befolyással van egy táborra, ha a felelősei nem egyet akarva, egy szívvel és lélekkel vannak jelen. A vitát egyébként öszinte bocsánatkérés és kibékülés oldotta meg.

Megkérdeztük a táborozókat, hogy a következő évi táborban miből szeretnének többet, illetve kevesebbet, mint az idei évben volt. Ezeket a válaszokat a következő tábor tervezésénél valóban figyelembe vettük. Legszembetűnőbb, hogy minden alkalommal sokkal több az olyan program, amit hosszabbnak szeretnének, mint azok, amit rövidebbnek. Az első három év alatt összesen 195 javaslat érkezett arra, hogy valamilyen program hosszabb legyen, 79 pedig arra, hogy rövidebb. 2021-ben ez az arány már 60:13. A 2019-es tábor „hosszabb, több” szavazatai azt mutatják, hogy játékból és zenéből semennyi sem elég. A javaslatok 73%-a játékot, sportot, 18%-a pedig kórust, éneket szeretne még többet. Alapvetően mindegyik év adatai azt mutatják, hogy a gyerekek nagyon szeretik a szervezett, közös mozgást és a zenét, éneklést. Ennek alapján jutunk újra és újra arra a következtetésre, hogy a táborainkban nincs „szabadidő”, illetve amikor az lenne, akkor az ifivezetőink ajánlanak mozgásos és zenés programokat.

A kiscsoportokra érdekes módon mindig mindkét oldalon érkeznek szavazatok, azaz vannak, akik szívesen beszélgetnének akár tovább, másoknak a napi körülbelül másfél óra is soknak tűnik. Éveken át küszködtünk azzal, hogy panaszkodtak a túl hosszú előadásokra, ugyanakkor többször másfél-két óra után sem akarták a nagyobbak abbahagyni a kérdezést. Az első két viszonylag magas mért adat (9 és 7) után 2017-ben már csak 2 fő érezte túl hosszúnak az előadásokat. A korábbi évekhez képest az előadások „nettó” ideje nem változott, azaz továbbra is körülbelül másfél órák voltak, azonban néhány apróságnak tűnő szervezési kérdésben változtattunk. Nagyon komolyan vettük a kezdési időt. Egy játékos órán 200-tól 0-ig számolva pontosan megszólalt az első akkord a gitáron. A második nap ilyenkor már határozottan többen voltak jelen. A másik változtatás az volt, hogy előadóinkat arra kértük, hogy körülbelül háromnegyed óra után tartsanak szünetet, amikor az előadások helyszínéül szolgáló pajtát el nem hagyva kiosztottuk az előre készített tízórait, amit eszegetve lehetett kérdéseket feltenni. 2021-ben bevezettük a kerekasztalt, ami azt jelenti, hogy előre felkért és alaposan felkészült ifivezetők beszélgetnek az előadókkal. Ezek a változtatások azt hozták magukkal, hogy ebben

az évben már 6 fő túl rövidnek tartotta az előadásokat, melyek egyébként a másfél órát mindig meghaladták.

A 2018-as nyitott kérdésre „Hogyan értékeled összességében a tábort?” összesen 20 válasz érkezett. Ezek közül negatívumot egy sem tartalmaz. Néhány idézet talán érvként szolgál amellelt, hogy az ifitáborok hozzá tudnak járulni a tanítvánnyá tételhez.

„Nem voltam még olyan táborban, ahol ennyire jó lett volna a közösség és a programok.” „Ez a tábor vetekszik az első rampa táborral, ami nagyon jót jelent. Nem véletlenül a kedvenc táborom, tábora sok mindenkinek. ...” „Mozdított, hatott, adott, kötött.” „Nagyon jó közösségépítő tábor volt, úgy gondolom, hogy a lehetőségekhez mérten Mindenki jól érezte magát, és a végére magáénak érezte a tábort. Felemelő volt látni, hogyan kezdenek el egyre jobban figyelni a környezetükre, egymásra, megérteni egymást és ezáltal elfogadni a hibáikat, és felfedezni az értékeket. Azt hiszem jobban nem sikerülhetett volna.” „Igazán hálás vagyok, hogy ott lehettem, egy közösség része lehettem. A szervezés is tökéletes volt és a kiscsoportos beszélgetéseket is élveztem. Tetszetek az áhítatok és jól el lehetett gondolkodni egy-egy témán. Életem egyik legjobb tábora volt. Köszönöm a lehetőséget!”

A Pécs-Belvárosi ifitábor szociometriája 2018-2019

2018-ban és 2019-ben a tábor utolsó napján valamennyi résztvevő kitöltött egy három kérdésből álló szociometriai felmérőívet. Ezek alapján számoltuk ki a közösségre vonatkozó mutatókat.³ Ezeket összevetettük a Magyarországon mért standard értékekkel. [19] A szociometriai felmérőíveket alapvetően hosszan együtt lévő közösségek mérésére használják, például iskolai osztályok, sportszabatok, korábban munkahelyi csoportok vizsgálatára. Nem találtunk szakirodalmi adatot arra vonatkozólag, hogy korábban hasonló vizsgálatot végeztek volna néhány napos tábort követően. Az eszköz nyilvánvalóan használható, bár elképzelhető lenne, hogy ilyen rövid idő alatt nem tudnak – korábban ismeretlen személyek között – kapcsolatok kialakulni. Ennek ellenére az eredmények azt mutatják, hogy a hét végére mindkét évben a legfejlettebb közösségi forma alakult ki: több központú szerkezet zárt alakzatokkal, amelyek egymáshoz láncokkal kapcsolódnak. A kohéziós mutatók a magyarországi átlagövezetekkel [19] összehasonlítva sokat elárulnak a tábor közösségéről.

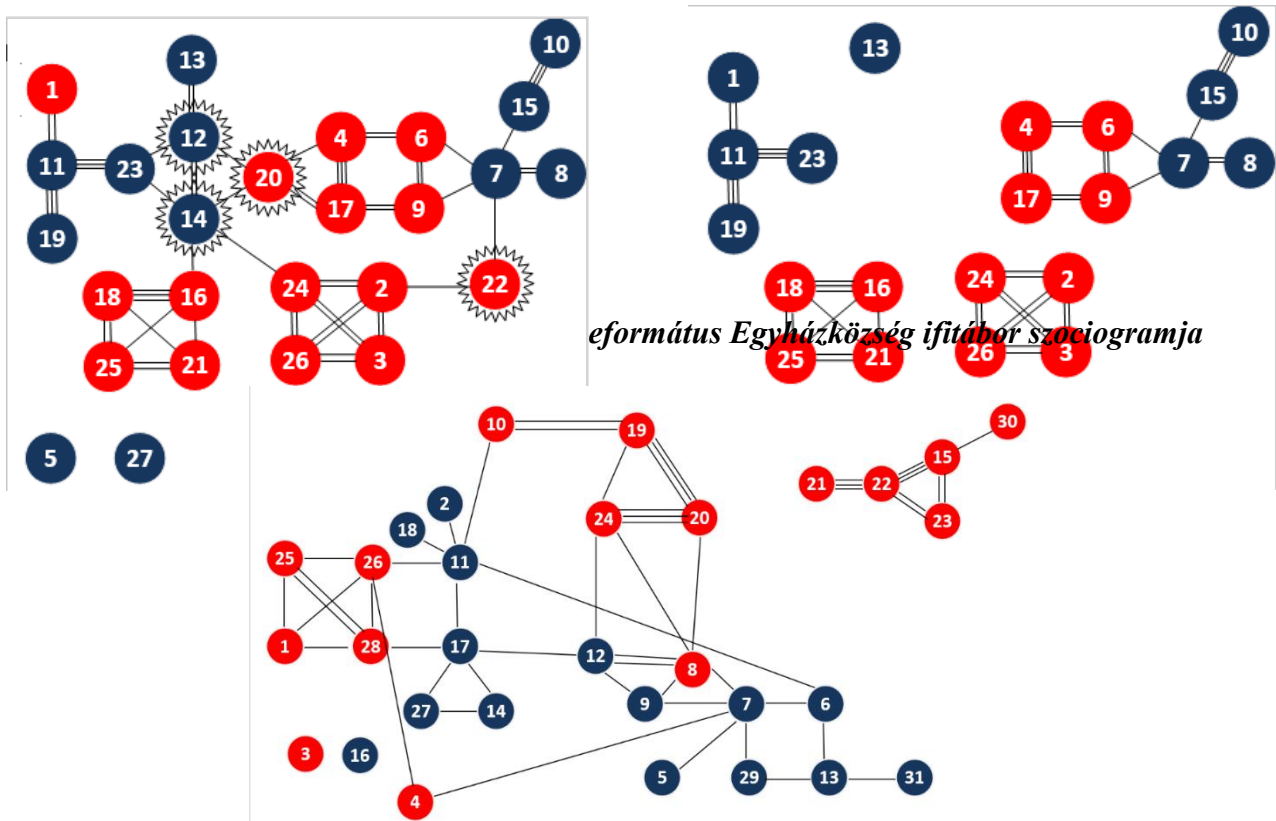
2. táblázat

A Pécs-Belvárosi Református Egyházközség 2018-as és 2019-es ifitáborában felvett szociometria kohéziós mutatói a magyarországi átlagövezetekkel összehasonlítva

	2018	2019	magyar átlag
Kölcsönösségi index (%)	96,3	93,5	86-95
Sűrűségi mutató (%)	1,4	1,4	1-1,3
Kohéziós index (%)	10,8	9,5	8-12
Viszonzott kapcsolatok mutatója (%)	58,9	54,0	49-59

1. ábra MIÉRTÉK 2018 Pécs-Belvárosi Református Egyházközség ifitábor szociogramja – csillagozott ifivezetőkkel és nélkülük

³ A mutatók számítása és értelmezésük Mérei Ferenc: *Közösségek rejtett hálózata* [35] alapján történt.

A kölcsönösségi index (kapcsolatokkal rendelkező személyek százalékos aránya) és a sűrűségi mutató (egy személyre jutó kapcsolatok száma) a magyar átlaghoz képest magas értéket vesz fel, ami azt jelzi, hogy erős a közösségi tudat, a csoport szolidaritása, és a tagok elkötelezetten vesznek részt a közös ügyekben. A kohéziós index, ami a lehetséges kapcsolatok közül a realizálódottak számát határozza meg, átlagosnak mondható. Figyelembe véve, hogy egy egyhetes tábor végén mértünk, és a kapott értékeket kialakult osztályközösségi adatokkal vetjük össze, ez így is magasnak mondható. A viszonzott kapcsolatok mutatója – szemben az eddigiekkel – optimális esetben 50-60 között van, tehát nem feltétlenül a nagyon magas érték jelenti a jó közösséget. 2018-ban az optimális övezet felső határán van a mért érték, ami stabil kapcsolatokra, ugyanakkor fegyelmezett közösségre vall. 2019-ben kicsit alacsonyabb a kohéziós index, ami azt jelzi, hogy nem csak nagyon stabil, kialakult kapcsolatok léteznek, hanem kicsit erősebben megjelenik a vágy újabb kötődésekre. Ezt a feltételezést megerősíti a tábor valamennyi lakóját megjelenítő szociogram. (1. ábra) Ritkán látni ennyire sűrűn átszőtt szoros kapcsolatokat megjelenítő hálózati ábrát. Egy négyszög (1,25,26,28) és öt háromszög (14-17-27; 19-20-24; 8-20-24; 8-12-24; 8-9-12; 7-8-9) is található a központi alakzatok által befolyásolt övezetben. A 7-es kisfiúnak hat realizálódott kapcsolata van, a 8,11,17,26 fiataloknak öt, ami igen soknak mondható. Jól látszódik, hogy mennyire sűrűn átszőtt, „keresztbe-kasul” kapcsolódó baráti közösség alakulhatott ki.

A 2018-as tábor szociogramján (1. ábra) a lányokat piros, a fiúkat kék színnel jelöltük, az ifivezetőket csillagos keretbe tettük, egyébként a hagyományos jelölést használtuk az egyszeres, kétszeres, illetve háromszoros választások jelölésére. Összesen 27 fő vett részt a felmérésben, valamennyi fiatal, aki jelen volt a tábor utolsó napján. Természetesen voltak osztálytársak, barátok, testvérek, illetve 12 fő a kisfit különböző rendszerességgel látogatja. Voltak viszont olyanok is, akik úgy jöttek el, hogy csak egy vagy néhány embert ismertek. Az termé-

szetesen nem a tábor munkájának az eredménye, hogy a meglévő barátságok itt is kirajzolódnak, bár nyilván egy ilyen intenzív egyhetes együttlét hozzájárul a barátságok elmélyüléséhez. Tanulságos, amit a szociogram megmutat az ifivezetők szerepéről. A 22-es lány – bár minden évben részt vett a táborban –, más településen lakik, a többiekkel csak ritkán, egy-egy virtuális üzenettel tartja a kapcsolatot. A 12-es fiú – bár Pécsen tanul – nem tartozik gyülekezetünkhöz, de ő is minden évben ifivezetőként jelen van a táborban. A 14-es fiú és a 20-as lány először voltak ebben a közösségben, a 12-es fiú hívására jöttek, rajta kívül nem ismertek senkit. Ennek ellenére ők ketten is, és a másik két egyetemista fiatal is több táborozóval került kölcsönös kapcsolatba. Ők mind a négyen mindenki számára voltak jelen egész héten. Szemléletesen mutatja ezt a 2. ábra, ahol a szociogramról töröltük az ifivezetőket kapcsolataikkal együtt. Így megszűnne a tömbszerkezet, két négyszög és egy háromszöghöz kapcsolódnának néhányan, azonban ezek nem tekinthetők központnak, hiszen nincs kapcsolatban egyik sem a táborozók többségével. Nem lenne meg a „mi” tudat, nem lenne meg a közösség-érzés. Fogalmazhatunk úgy, hogy az ifivezetők voltak ebben a táborban a „mindenki barátai”. Ez nem azt jelenti egyébként, hogy feltétlenül sok választás esett mindegyikőjükre. A két lányt 2, illetve 8 fő választotta csupán, egy főre jutó átlagos 8,4 választás mellett. A fiúkat viszont 19 és 22 fiatal választotta összesen, így ők a szerephatárt is messze meghaladják.

Kíváncsiságból a 2019-es évben megengedtük és kifejezetten hangsúlyoztuk, hogy nem csak táborozókat és ifivezetőket, hanem a táborvezető házaspár tagjait is megjelölhetik a kitöltők. Egyetlen táborozó egyetlen kérdésre sem írta egyiküket sem, miközben az ifivezetők egy része ebben az évben is kifejezetten magas értékeket kapott. (4, 4, 11, 20, 21 – az átlag 8). Ez nagyon világossá teszi az ifivezetők jelenlétének fontosságát a táborban. Ők azok, akik úgy vannak jelen, hogy mindenkinek a barátai, ugyanakkor tekintélyek, elismert vezetők. A felnőttek lehetnek kedvesek, aranyosak, fordulhatnak hozzájuk bizalommal a gyerekek, de ők nem válhatnak a közösség igazi, egyenjogú tagjaivá.

Szó kell, hogy essen még a magányosokról. Bár a kölcsönösségi index, azaz a nem magányosok aránya mindkét évben meghaladja az országos átlagot, egy jó közösségben egyetlen magányos ember is nagyon sok. A két szociogramon magányosként megjelenő 5-ös és 16-ossal jelölt kék körök ugyanazt a fiút jelölik. Pozitívum, hogy a második táborban – bár kölcsönös kapcsolata még nem volt – őt is választotta már valaki. A 2018-as 27-es jelű fiú nem jött többször. Szomorú így kimondani, de az ő terheit nem tudta ez a tábor felvállalni, más megfogalmazásban ő nem tudott annyi mindennel szembenézni, amivel szembesülnie kellett volna. A 2019-es 3-as kislány a legfiatalabbak közé tartozik, egy fiúval érkezett késve és fáradtan. Neki az előző évben voltak kölcsönös kapcsolatai. A 15-22-23 egymással kétszeres és háromszoros kötésekkel kapcsolódó háromszög a hozzájuk tartozó 21-es és 30-as kislányokkal nem tudott a többiekhez kapcsolódni.

A TIZENÉVESEKET MEGSZÓLÍTÓ, TANÍTVÁNNYÁ TEVŐ TÁBOROK

A fentiekben bemutatott összefüggések, kutatási eredmények és az egyes területek katechetikai szakirodalma alapján ez a fejezet összefoglalja azoknak a táboroknak a jellemzőit, amelyek megpróbálják a tanítvánnya tétel általános célját kézzel fogható, konkrét, apróbb célokként megvalósítani.

Szórakoztatás

Nem mindig könnyű a különbségtétel aközött, hogy alkalmazkodunk a fiatalok sajátosságaihoz és az ő nyelvükön szólunk hozzájuk, vagy a keresztyén értékeinket feladva, a célokat szem előtt tévesztve szórakoztatni [5, 51] akarjuk őket. Különböző szerzők elméleti álláspont-

ja és az egyes lelkészek és gyülekezetek gyakorlata igen eltérő, és talán konkrét szabályokat nehéz is megfogalmazni. Meg kell találni az egyensúlyt! Egyrészt szabadságban, új formákra és a korosztályra nyitottan, változtatásra készen kell az egyes kérdésekben döntenünk, másrészt a számunkra fontos elveket és gyökereket nem szabad feladnunk. A közvetítés módjában, és ne a teológiában keressünk új utakat! [1]

Szabályok

Ne féljünk – a fentieknek megfelelően – szabályokat felállítani! Ha azokat mi magunk is betartjuk, a munkatársak is azonosulnak vele, és értelmesen meg tudjuk indokolni, akkor az a fiatalokért és a tábortól vannak. Például a különböző digitális eszközökre vonatkozólag bármilyen szabály betartható, ha azt következetesen képviseljük. Ugyanakkor igaz az is, hogy értelmetlen előírásokkal és tilalmakkal felesleges a tizenéveseket terhelni. Akkor fognak működni a szabályaink, ha „egy oldalon állunk”. Jim Burnsnak egy megvalósított kicsit merész ötlete, hogy egy táborban összesen három szabályt szükséges felállítani, de ezek mellett megpróbálni kitartani: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. [...] Szeresd felebarátodat, mint magadat.” (Mt 22,37.39); „Amit csak szeretnétek, hogy az emberek tegyenek veletek, mindenben ugyanúgy tegyetek ti is velük, mert ezt tanítja a törvény és a próféták.” (Mt 7,12); „Zúgolódás és vonakodás nélkül tegyetek mindent” (Fil 2,14). [10] Akár a tábor elején, a fiatalokkal közösen kidolgozható, hogy mindebből mi következik.

Munkatársak

Egy tábor megvalósításához mindenképpen egy csapatra van szükség, egy ember felörlődik benne. Egy lelkész házaspár teljes hetét rááldozva már valamennyi gyakorlati és igei szolgálatot meg tud oldani, de ez sem az ő, sem a gyülekezet szempontjából nem az ideális megoldás. Ahol a hittanoktatók is részt vesznek az igei szolgálatban, a gyülekezeti nénik sütik a süteményt, a kicsit idősebb fiatalok bekapcsolódnak a csoportvezetésbe, a presbiterek segítenek a fuvarozásban, ott egyrészt a lelkészek munkája válik könnyebbé, másrészt a gyülekezetet is erősíti a fiataljaiért végzett szolgálat.

Fontos a munkatársak képzése és a táborra való konkrét felkészítése. Akkor tudunk együtt dolgozni, ha az alapvető célokban és eszközökben egyetértünk. A szolgálatba állítás fokozatosan történjen, legyen világos a feladat, legyen lehetőség kérdezni, segítséget kérni, és kapjon a munkatárs visszajelzéseket. Legalább egy rövid egyeztetést minden nap tartsunk, és a tábor elején és végén legyen idő és mód az alaposabb felkészülésre, illetve értékelésre. [10, 11, 16, 17] Ez azon kívül, hogy a jelenre és a jövő évi táborra vonatkozólag is hasznos segítség, miniat is ad. A fiatalok belenőhetnek a gyülekezet közösségébe, családjába, személyesen átélhetik a felelősségvállalást, a munkamegosztást.

A fiatalok szolgálata

A gyülekezetnek, az egyháznak szüksége van a fiatalok szolgálatára, és a fiataloknak szüksége van arra, hogy szolgálhassanak. Az adott csoporthoz alkalmazkodva közösen érdemes kitálatni, hogy ők miben tudnak másokért tenni. [25] A bevezetőben láttuk, hogy ebben a korban jellemző az elbizonytalanodás, saját magának az újraértékelése és a kortárs csoport jelentősége. Ebből adódik, hogy ha lehetőségük lehet együtt szolgálni, látni, hogy másoknak örömet okoznak, az sokszorosan erősítően hathat. [10] Vannak olyan táborok, melyeknek kifejezetten elsődleges célja a fiatalok szempontjából a szolgálat örömeinek megélése például sérült személyek vagy állami gondozott gyermekek között. Más táborokban a nap egy kisebb részét töltik a fiatalok például a szállást adó faluért végzett munkával, vagy a résztvevő kisebb gyermekek segítségével.

A megkérdezett baranyai lelkészek közül többen számoltak be arról, hogy középiskolás fiatalok – elsősorban olyanok, akik korábban éveken át kisgyermekként részt vettek a táborokban – segítőként jönnek vissza örömmel. Kézműves foglalkozásokat vezetnek, énekelnek, a könyhán segítenek, szüleiket hiányoló kicsiket vigasztalnak. A nagyobbaknak ilyenkor általában reggel, este vagy a délutáni csendes pihenőben szerveznek kifejezetten őket célzó áhítatokat, beszélgetéseket vagy játékos programokat.⁴

A 12-18 évesek ifitáborában hasonlóan segítőként, ifivezetőként hívhatjuk a náluk kicsit idősebb 18-24 éves korosztályt. Rájuk ugyanúgy érvényes, hogy örömmel és lelkesen tesznek a kicsit fiatalabb korosztályért. Néha önmagukról megfelelően gyerekként játszanak velük, máskor viszont teljes felelősséggel felnőttként gondoskodnak róluk. A tizenévesek előtt nagy tekintélye van egy egyetemista ifivezetőnek, gyakran példaképként néznek fel rá.

A PROGRAMELEMEK MEGHATÁROZÁSA

A tábor egészét ki kell töltenünk programokkal úgy, hogy közben tudnunk kell, „a tinédzsermunka közösségépítés nem pedig alkalmak.” [25] „A programok nem tudnak kapcsolatokat kialakítani, az emberek viszont igen.” [16] Kezdő kiscsoportvezetőként bizonytalanul kértem a táborvezető segítségét. Akkor hangzott el az a mondat, amit azóta minden tábor elején elmondok a munkatársaknak: „Tulajdonképpen mindegy, hogy mit csinálunk, az a lényeg, hogy Jézushoz szeressük a gyerekeket.” Lehet, hogy teológiailag vitatható ez a mondat, de nagyon lényegretörően fogalmazza meg azt, hogy elsődleges feladatunk Jézus szeretetének továbbadása, ennek módszere és az ehhez használt eszközök ehhez képest másodlagosak.

Áhítat, bizonyágtétel, istentisztelet, tanítás

Míg a mitikus – szó szerinti hit szakaszában lévő kisiskolások táborában a bibliai történetre épülő tematikus hét a korosztály sajátosságaihoz jól illeszkedik, a serdülőkorúakra ez már nem igaz. Nekik is szükségük van Isten Igéjére, az üzenetre. Ugyanakkor a monológ igemagyarázatokat – még ha rövidek és a korosztályukhoz illeszkednek is, [49] egyre kevesebb figyelemmel és egyre több unalommal és lázadással hallgatják. Az őszinte bizonyágtételre [1, 17] ezzel szemben nagyon nyitottak.

Pedagógiai kutatások is alátámasztják, hogy a tanulás folyamata során az olvasásnál hatékonyabb a hallás, annál a látás, de a legtöbbet jegyez meg az ember abból, amiben tevőlegesen részt vesz. [10,18] Fokozottan igaz ez akkor, ha nem tárgyi tudás átadása a cél, hanem a hit erősítése. Fodorné Nagy Sarolta szerint a fiatalok katechetikai kommunikációs formája a diskurzus és a csoportmunka, "számukra gyerekes módszer a történettel tanítás, a tekintélyelvű monológ hittanóra; elutasítják az életidegen katechézist, hiszen azért jöttek, mert éppen az életkérdéseikre szeretnének választ kapni; és nem utolsó sorban kiábrándítja őket a felnőttek képmutató kegyessége." [18] A korosztályt legjobban megérintő liturgikus forma a zenés meditatív áhítat, a Biblia olvasása, a közös imádság és az ének. Szívesen énekelnek és kísérik hangszerekkel. [1, 18, 49]

A táborban helye van az istentiszteletnek, akár többször is, akár úrvacsoraosztással. Több gyülekezetben gyakorlat, hogy a szombaton véget érő ifihét után vasárnap a fiatalok szolgálnak az otthoni gyülekezetben az istentiszteleten: énekelnek, bizonyágot tesznek. Arra is van példa – ha vasárnap is a táborban vannak –, hogy közösen a helyi istentiszteleten vesznek részt.

---

⁴ Erre a modellre épül a cserkészlet őrsvezetői rendszere, ahol 14 éves kortól már a hat-hét éves újonc őröket vezethetik az erre felkészített őrsvezetők. A fiatalok számára ez a tábori szolgálat annyira fontos, hogy egy tapasztalt táborvezető úgy fogalmazott, „a gyerektáborok valójában értük vannak”.

A párkapcsolat és a szexualitás témája

Semsey Gábor tekintette át átfogóan a hazai és a nemzetközi szakirodalmat és vizsgálta a magyarországi egyházak és középiskolák nevelési gyakorlatát. Fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a szexuális nevelés semmiképpen nem lehet azonos a felvilágosítással, és javasolja, hogy koncentráljunk a párkapcsolati kultúra egészére. [45] A pszichoszexuális érettség kritériumaként⁵ a tartós érzelmi kapcsolat képességét, a saját nemiség fejlesztését, a felelősségvállalást (önmagunkért és a másikért) és a saját szexuális szükségletek feletti uralkodás képességét jelöli meg. [45] Semsey Gábor áttekinti az elmúlt évtizedek hazai kezdeményezéseit. Az állami oktatásban jellemző az orvosi-egészségügyi megközelítés anatómiai ismeretekről, fogamzásgátlásról és nemi betegségekről. A katolikus gyakorlatot és szakirodalmat elsősorban a szigorú erkölcsi normák bemutatása és indoklása jellemzi. [45] A szerzőnek – az egész országra kiterjedő – kutatási eredménye megegyezik a saját tapasztalatainkkal: Egyre több iskolában téma a párkapcsolati és szexuális nevelés. Ugyanakkor jellemző, hogy vagy az orvosi oldal, a fogamzásgátlás kerül túlsúlyba, vagy a szex tilalmáról beszélnek, amivel a diákok nehezen tudnak mit kezdeni, hiszen egy részük már tizenévesen rendszeres szexuális életet él⁶, mások éppen egy kapcsolatra vágnak. A fiataloknak lenne igényük arra, hogy erről a témáról többet beszélgethessenek, méghozzá úgy, hogy a saját kérdéseiket is feltehessék. Nagyon kevés olyan bizonyoságtételt hallani, ahol arról beszélnek, hogy a párkapcsolat, a házasság és azon belül a szexualitás Isten ajándéka, ami örömet ad, amiért érdemes és kell dolgozni, és ezért tizenévesen már tudatosan lépéseket lehet tenni.

Tapasztalataink szerint minden ifitáborban érdemes egy napot a párkapcsolat és a szexualitás kérdéseire szánni, nem unják meg a fiatalok. Erre a témára is érvényes, hogy ha találunk olyan párt, akik vállalják, hogy bizonyoságtétellel készülnek, hogy saját magukról beszélnek, akkor ezt nem csak örömmel hallgatják, hanem elgondolkodtatja őket, saját magukra vonatkoztatják, és lendületet adhat további beszélgetésekhez. A kiscsoportban – akár nemenként, akár korosztályonként bontjuk a résztvevőket – minden évben élénk vita alakul ki. Ezeket az alkalmakat hónapok múlva is emlegetni szokták. Figyelembe kell vennünk, hogy erre a témára is igaz, hogy olyan ember tud egyszerre hitelesen és biblikusan beszélni róla, akire igaz, hogy rendben van a saját párkapcsolata és ezen belül a szexuális élete, és erről legalább a saját házastársával szokott beszélgetni.

Kiscsoportos foglalkozás

Ha a táborozók létszáma meghaladja a 12-15 főt, akkor érdemes egy-egy alkalomra kiscsoportokat szervezni. Ezek létszáma ideálisan 7-15 fő, [4] tekinthetjük példának a Jézus 12 fős tanítványi körét. Bonthatunk korosztályok vagy nemek szerint, sorsolással, a barátokat és testvéreket szétszedve, téma szerint önkéntesen választva stb. Ha a csoportokat a tábor egészére hozzuk létre, az sokkal jobban segíti a csoportdinamikát. A kiscsoporton belül használhatunk kooperatív módszereket, drámát, élménypedagógiát, lehetőség van több napon átívelő projektekre. Az elején mindenképpen érdemes a csoport összekovácsolódását segíteni, és a módszertől függetlenül fontos, hogy mindenki nagyjából azonos mértékben jusson szóhoz. [4]

Imádság

Az ifitáborban az imádság az egyik legszebb, legnehezebb, legizgalmasabb feladat. Kérdés, hogy lehet-e egyáltalán az imádságot tanítani. [2] Az biztos, hogy csak olyan ember vezethet mást imádságos életre, aki maga is Isten felé fordul. Így tud a szolgálattévő magán túl az Úrra mutatni. [21] A katechetika egyértelmű álláspontja, hogy az imádságos életre nevelés elsősor-

---

⁵ döntően FORRAI Juditra és Lew STAROWICZRA hivatkozva

⁶ „Magyarországon a fiatalok átlagosan 17 évesen kezdenek nemi életet élni. A fiúk átlagosan 16,7, a lányok 17,2 évesen szerzik első szexuális tapasztalatukat.” [40]

ban a család feladata, ott kezdődik már egészen kicsi gyermekkorban. [21] Sok előnye van, ha ilyen háttérrel érkeznek a gyermekek, de ezen a területen mindenképpen van feladatunk a táborban. Akkor is, ha a fiatal imádkozó családi háttérrel érkezik, és akkor is, ha nem.

A serdülőkorban jellemző a vallási kételkedés, a személyes hit kialakulásának kezdete, és a szülők által adott vallási minták megkérdőjelezése. Mindezek miatt nagyon jó, ha tudjuk őket abban segíteni, hogy kortársaikkal egy közösségben találhassanak olyan alkalmakat, amikor ők maguk az Élő Istennel személyesen beszélhetnek. Ehhez segítségre van szükségük akkor is, ha édesanyjuk csecsemőkorukban imádságra kulcsolta a kezüket, [24] és ha sok-sok verses gyerekimát tudnak fejből. Hiszen a szintetikus-konvencionális hit szakaszában meg fogja kérdezőjelezni az „Én Istenem, jó Istenem...” vagy a „Jó Atyánk, Istenünk...” hűséges mondogatásának értelmét. Ugyanúgy megkérdőjelezi a „Köszönjük, hogy szeretsz minket!” és a „Gyógyítsd meg a Nagypapát!” típusú imádságok értelmét, majd mivel úgylis üres szólamok, elhagyja őket, ha mindezek nem nőnek bele a lassan felnőtté érő hitbe, nem alakulnak át a szintetikus-konvencionális, majd az individualizáló-reflektív hitbe.

A táborokban, és máshol is az ifjúsági munkában, párhuzamosan tapasztaljuk a hatalmas vágyat az őszinte, valóságos, Istennel párbeszédben álló imádságra és az ellenállást. Meg kell találni azokat a formákat, amikbe be tudnak kapcsolódni a fiatalok. A tábor azért különösen alkalmas erre, mert több reggel és este együtt vagyunk, van alkalmunk szokásokat kialakítani, ezen kívül egy-egy mélyebb alkalomra van lehetőségünk fokozatosan ráhangolódni. Bölcsföldi András egészen konkrét ötleteket ad, hogyan lehetünk fiatalokkal imaközösségben, hiszen „hitéletünkben az egymással való közösségnek, egymás hordozásának egyik legmélyebb módja a közös imádkozás”. [9] Imádkozhatunk klasszikusan egymás után megszólalva vagy például bibliai igékkel, énekekkel. Ha sokan vagyunk, akkor lehet kiscsoportokba vonulni, ha van rá lehetőség külön helyiségekben. Olyan közösségekben, ahol nehezen szólalnak meg a többiek előtt, segíthet egy továbbadandó tárgy, egy meggyújtandó mécse, a bűnünket jelképező kő, kosárba gyűjtött cetlik, előre megírt imaszövegek. Segítheti az elcsendesedést az erdő csöndjében kialakított imaösvény, akár esti lámpásos sétával, imasátor vagy zoltárösvény. [9] Imádkozhatunk zoltárok szavával a templomot körbejárva, [17] vagy akár a szeretnyelvekhez kapcsolódóan igeversek alapján elcsendesedésre berendezett imaséta-állomásokon. [46] Imádkozás közben soha nem fegyelmezhetünk. Tapasztalataim szerint ha ez a korosztály imádság közben fegyelmezetlen, az leginkább valami nem tudatos ellenállás megjelenése, ami elmúlik, ha érzik a biztonságot és a szeretetet. Ha szükséges, az imaközösség végén beszélgethetünk a fegyelmezetlenségről, illetve előtte felhívhatjuk arra a figyelmet, hogy tiszteletben tartjuk mások imáját, ha én nem is szeretnék most Istennel találkozni, csendemmel lehetővé teszem ezt más számára.

A kamaszok – függetlenül attól, hogy milyen családból érkeznek – fogékonyak a csendes, meditatív imádságra. [18] Ezt mindig be kell vezetni, ide együtt tudunk megérkezni. Szükség van megfelelő térre és időre, a legjobb, ha körben tudunk ülni. A csendet tanulniuk kell, szükségük van a vezetésre.

Példa: A 2017-es táborban esténként⁷ az „Ó, halld meg Uram!” Taizéi éneket sokszor ismételve a templom közepén lévő nagy térben körbe leültünk. Elolvastuk az aznapi reggeli igét, majd vezetett csendben végiggondoltuk a napunkat. Miért vagyok hálás? Mit rontottam el? Mit szeretnék holnap másképpen? Egy mécses körbeadva mindenki hozzátett egy egymondatos imádságot. Ezek között volt bűnbánat, hálaadás a vízi csatáért vagy a saját sütésű pizzánkért. Olyan tarka volt, amilyenek mi voltunk. Zárásként egymás kezét fogva elmondtuk az Úr Jézustól tanult imádságot, majd elénekeltük né-

---

⁷ Az ima-formához az alapötletet Szabóné László Lilla adta, a részletekben is sokat segítettek konkrét útmutatásai.

hányszor az „Irgalmas Istenünk jóságát” kezdetű Taizéi éneket. A táborvégi visszajelzéskor 4,52-es átlagot kapott, de ennél is többet mond el, hogy többen hónapokkal később elmondták, mennyit jelentett számukra. Egy tizenhét éves lány azóta is imádságai kezdetén rendszeresen azokra az alkalmakra gondol vissza, mert ott érezte magát Istenhez egészen közel.

Élménypedagógia

Itt is érvényes az, hogy a fiatalokat nem szórakoztatni akarjuk, hanem az a cél, hogy az élményen keresztül tanuljanak, a Bibliát, Istent más úton egyre jobban megismerjék.

A tábor különösen alkalmas élménypedagógiai foglalkozásokra, hiszen adott a tér és az idő. A hagyományosabb hittanórai tevékenység helyett itt azt élhetjük meg, hogy egészen szabadon, máshonnan nézhetünk rá a Biblia történeteire, vagy akár a saját érzéseinkre, a közösségünkre, egymásra. A meglévő tudás átrendeződhet, egy élmény hatására személyessé válhat. Lehetőség van arra is, hogy egy-egy sorozatot több napon át folytassunk. [5,37] Mindenképpen figyelemmel kell lenni az adott korosztály sajátosságaira, a csoport összetételére és a külső körülményekre. Jó lehetőség a kiscsoportos foglalkozás, ahol lehetőségünk van arra is, hogy korosztályonként bontsuk a csoportot.

Ének, zene

A gyülekezet éneke az ószövetségi kor óta folyamatosan hangzik, Jézus is énekelte a zsoltárokat a tanítványaival, az ókeresztények, a reformátorok és azóta is magyar református gyülekezeteinkben, hittanórákon, konfirmációs órákon énekelünk. Természetesen a táborokban is. Az a kérdés, hogy mit, hogyan, mi okból és mi célból. Erről egészen különböző nézeteket vallanak különböző teológusok, lelkészek, egyházon belüli és kívüli mozgalmak. Ezeknek részletes ismertetése túlmutatna ennek a dolgozatnak a keretein. Az biztos, hogy kapcsolódunk kell az egyetemes egyházhoz, mégis meg kell találnunk a tizenévesekhez, a nyári forráshoz, a 21. századhoz illeszkedő formát.

Az ének lehet igehirdetés és imádság. [14] Az éneklés gyógyíthat, a közösségi lelkigondozásnak eszköze lehet. [27] Az együtténeklés közösséget teremt. [51] „Az éneklés közben a szívben kinyílik egy kis kapu, s abból kinyúlik a >> lelki kéz << és megszorítja a mellette, előtte, mögötte kinyúló lelki kezeket. Azaz belekapcsolódtam a többiek énekébe, életébe, örömébe, hitébe, várákoszába, következésképpen – közösségébe.” [21] A közös éneklés vagy zenélés teljesíti a kooperatív tanulásszervezés [3] minden kívánalmát, hiszen párhuzamos interakciók zajlanak. Akkor tud csak egy csoport együtt zenélni, ha egymásra figyelnek, összehangoltan játszanak. Folyamatosan „egyeztetni” kell a ritmust, a hangerőt, az ismétléseket, stb. A számonkérés is folyamatos, hiszen akkor szólal meg szépen még a leg-egyszerűbb kis dalocska is, ha mindenki hozzáteszi a maga részét.

Több évszázados, de inkább évezredes – már ószövetségi – tapasztalat Isten dicsőítése örömmel, énekkel és hangszerekkel. Az biztos, hogy az ifitáborban helye van a gitárnak, az összes többi hangszernek, amin a fiatalok szívesen játszanak. Támogatni kell a helyes ritmusú tisztán éneklést. Saját tapasztalataink azt mutatják, hogy szívesen énekelnek akár többszólamú kórusműveket, akár nehéz kánonokat, vagy énekeskönyvi énekeket áthangszerelve, pontos ritmussal és megfelelő tempóval. A megkérdezettek a közös éneklésre 4.74, a kórusra pedig 4,52 pontot adtak. Ez azzal együtt meglepő, hogy a kórusban alapvetően nehéz, négyszólamú műveket tanultunk, foci és más játékok alternatív programjaként.

Játék, sport

Ebben az alfejezetben azokról a játékokról van szó, amikor nem kifejezetten a tematikába illeszkedően játszunk vagy mozgunk, hanem a résztvevők igényeihez is igazodva mindannyi-

an vagy többen együtt örömmel és felszabadultan focizunk, métázunk, pingpongozunk, csapatjátékokat játszunk, számháborúzunk, társasjátékozunk, vízi csatázunk. A táborban nem azért játszunk, hogy a hasznos programelemek közötti időt kitöltsük, hanem a játék a leghasznosabb tevékenységek közé tartozik. Ha nem így lenne, akkor nem játszánánk, hiszen véges időnk van, azt szeretnénk a legjobban kihasználni. Itt is érvényes, hogy nem cél a fiatalok szórakoztatása, még akkor sem, ha játék közben – mellékesen – kiválóan szórakoznak, bár a „szórakozás” helyett sokkal pontosabb a felszabadult öröm kifejezés.

Huizinga vezette be a homo ludens, a játékos/játszó ember fogalmát, [23] amit azóta a fejlődéslélektan és a coaching-irodalom is átvett. A játék feszültségoldó, örömszerző tevékenység. [42] Mérei Ferenc önmagáért való örömszerző tevékenységként definiálja, és felsorolja azokat a forrásokat, melyekből az öröm táplálkozik. [36] A funkcióöröm (képes vagyok valamire), az önérvényesítési vágy kielégítése (nem a szükséglet, hanem a játéktudat szintjén), a ritmusosság és az utánzás, amiben megjelenik a realitás és a fikció kettőssége, benne az illúzió, ami szintén csökkenti a feszültséget. Örömforrás továbbá a véletlen, a titok, a humor, az átváltás, a beleélés feszültsége és ezek levezetése, a konfliktus csökkentése, az ismétlés lehetősége. [36]

Tapasztalataink szerint a kamaszok éppen azt játszó szívesen, ami az ő személyiségfejlődésük szerint számukra feszültségoldó hatású. Nem találtam olyan elemzést, amelyik a tizenévesek „cserkészjátékok”-nak is nevezett örömszerző tevékenységét dolgozná fel tudományosan, akár a fent említett Mérei-kategóriák alapján. Ez a dolgozat keretein túlmutat, de fontosnak tartom rámutatni, hogy amikor például babzsákokat dobálunk egymásnak egy bonyolult alakzatban, az egyszerre jeleníti meg a funkcióörömet és a ritmus örömet. A titkos jelek továbbadásakor, amikor egy kém megpróbálja észrevenni, hogy mikor, hol halad el az üzenet, akkor jelen van a titok feszültsége és izgalma, egymás megszólítása, a visszautasítás lehetősége azonos és különböző neműek között, a szerepcseré, stb. Megélhetjük sokszor egymás után az összefogást, a kirekesztettséget és a befogadottságot, a kirekesztést és a befogadást.

A játék mindig tartalmas időtöltést jelent. Erre is érvényes, ami az egész táborra érvényes, hogy egy olyan hetet próbálunk együtt eltölteni, ami mintaként szolgálhat abban, hogy a közösen elfogadott értékek szerint élünk, és mindenekelőtt abban, hogy az egész napunkat istentiszteletként próbáljuk élni. [39] Ebből következik, hogy olyan játékot, amit rombolónak tartunk, ami nem illeszkedik keresztény értékrendünkhöz vagy a tábor egészének koncepciójához, nem játszunk.

Minden gyermeknek – és természetesen a felnőtteknek is – szüksége van a napi rendszeres mozgásra. [8] Különösen igaz ez a serdülő fiúkra. [12] Bármilyen az időjárás és bármilyenek a táborhely adottságai, lehetőséget kell biztosítanunk arra, hogy minden nap több órát mozoghassanak a fiatalok a szabadban. Ezek az alkalmak is istentiszteletek lehetnek, ha közben egymásra figyelünk, ha adni akarunk, ha örömmel, felszabadultan játszunk, ha a túra közben rácsodálkozunk a teremtett világ szépségére, ha a nagyfiúk a kicsiknek is passzolják a labdát. Nagy hatása van, ha a munkatársak is beállnak focizni, számháborúzni, ha ők is a fiatalokkal együtt felszabadultan játszanak, elfáradnak, leizzadnak.

Az, hogy mennyit jelentenek a közösségi játékok és a közös mozgás a táborozóknak, jól látszódik a kérdőívek eredményén. Amikor megkérdeztük, hogy melyik programokból legyen több a jövő évi táborban, 23 válaszoló közül 17-en megjelölték a játékot, 15-en a számháborút, 9-en a focit. Az esti közös játék pedig a számháború, a tábortűz, az éneklés, a kórus és az esti imádság után a hatodik legfontosabb programpontnak tűnt a fiatalok számára. Amikor azt kérdeztük, hogy miből szeretnének kevesebbet, senki nem nevezte meg a játékot.

Étkezések

Az étkezések is a tábor része. Nagy ajándéknak tekinthetjük, hogy naponta legalább háromszor egy asztalközösség részesei lehetünk, ezt érdemes kihasználnunk. Jézus korában az asztalközösség az életközösséget jelentette, [50] de a mi magyar kultúránkban is hagyományosan nagy jelentősége van. Ha pedig olyan családokból érkeznek gyermekek, ahol a közös étkezés nem része a család mindennapjának, akkor használjuk ki az alkalmat, és mutassuk meg, hogy minden étkezés – a legegyszerűbb is – ünnepi lakoma lehet, az egymásra figyelő, vidám együttlét ünnepe!

Visszatérő kérdés, hogy mi legyen azzal az édességgel, amit valaki magának hoz. Engedélyezzük-e a „dugi-nasi”-t, tiltsuk meg vagy hunyjunk szemet felette, mintha nem vennék észre? A harmadik megoldás azért nem jó, mert elvileg van gond azzal, ha egy kérdéssel nem merünk szembenézni, feszültség lehet belőle. A megtiltás azért nehéz, mert ha valaki otthonról hozza, a saját pénzéből veszi, nincs jogunk elvenni tőle. Ugyanakkor fontos, hogy a táborban olyan „társadalmat” alakítsunk ki, amiben alapvetően osztozunk. Érdemes előre tisztázni, hogy mindenki olyan enivalót hozzon, amit szívesen megoszt a többiekkel. Elfogadják a fiatalok, hogy lehet édességet enni, de nem titokban, nem egyedül, hanem közösen, megosztva, és így semmivel nem jut kevesebb, hiszen a közösbe beadottat szétosztjuk. Ha egy-egy gyülekezeti tag megérkezik egy nagy tálca süteménnyel, akkor közös a bővölködés élménye, ha pedig az egyik ebéd kevésbé sikerül finomra, akkor is közös a szűkölködés élménye.

Szabadidő

Egészen különböző jellegű táborok tapasztalt vezetőitől⁸ hallottam, hogy „egy jó táborban nincs szabadidő.” Van pihenés, van játék, lehet alternatív program, de nincs olyan időkeret, amikor mindenki azt csinálja, amit szeretne. Az egyik ok, hogy ha nincs felkínált program, az nem jó annak, akinek nincsenek barátai, mert ilyenkor hirtelen nagyon magányossá válhat. A másik ok, hogy nehéz mit válaszolni annak, aki ilyenkor unaloműzéseként a telefonját nyomkodja, buta viccekkel szórakoztatja a többieket, stb. A legfontosabb azonban az, hogy a tábor véges hosszúságú, ezért minden lehetőséget ki szeretnénk használni arra, hogy a kitűzött célok érdekében tegyünk. Így a pihenés, a feltöltődés, a kikapcsolódás is lehet közös, építő tevékenység.

A legtöbb felnőttnek – a táborozókkal ellentétben – szüksége van pihenőre, ezt biztosítani kell. Ezért fontos, hogy a tábort egy munkatársi csapat irányítsa. A szabadidő helyett szervezhetünk fakultatív sportprogramot, kézműveskedést, játékot, akár egymással párhuzamosan. Itt is számíthatunk az ifjvezetőkre abban, hogy lelkesítik a csapatot, hogy hívják a kívül maradókat, hogy felnőtt jelenléte nélkül vezetni tudnak.

Személyes beszélgetések, találkozások

Ebben a fejezetben háromfajta találkozás szerepel, mindegyiket érdemes kihasználni. A tábornak óriási előnye az egész napos együttlét.

Az első találkozási forma a közös tevékenység, a félkomoly beszélgetés, a jelenlét. Amikor nem cél lelki mélységeket megjárni, hanem jelenlétünkkel igyekszünk mutatni a fiatalok felé figyelmünket, szeretetünket. Sokat tanultam egy táborvezető lelkésztől,⁹ aki ebéd után kiült egy székre a tábor udvarában, és minden arra járó fiatalal beszélgetett. Néha kis csoport volt körülötte, néha egy-egy embert szólított meg. Reggeltől estig számtalan alkalom van, amikor jelen lehetünk a fiatalok számára, amiből érzik, hogy érdekel minket is, ami őket foglalkoztat-

---

⁸ Eisner Tímea matematikai tábor; Tóth Anna katolikus hittantábor stb.

⁹ Pénzes Péter a 2009-ben Fekeden tartott táborban

ja, ami számukra fontos. [10] A kézműves foglalkozások kiváló alkalmai a kapcsolatépítésnek, ugyanúgy a közös mosogatás, zenélés, játék.

A második találkozási forma a sok-sok néhány perces beszélgetés, amit a táborozók gyakran kezdeményeznek. Jó, ha hallgató fülekre találnak. A tizenéveseknek nagy igénye van a személyes beszélgetésekre. A táborban gyakran nyílik alkalom néhány perces, akár egészen mély, a fiatalokat foglalkoztató kérdésről négy szemközt vagy kisebb csoportban beszélgetni. Túra közben, a kiscsoport végén egy szűkebb körben együtt maradván, a tábortűz mellett, stb. Sok múlik azon, hogyan fogadjuk a megszólításukat olyan esetben, amikor tudjuk, hogy hosszabb beszélgetésre nincs időnk, de abban a pár percben egy villámbeszélgetésben mégis történhet valami meghatározó, a következő lépést előremozdító. [34]

Ha van rá lehetőség, érdemes felkínálni a lelkigondozói beszélgetés alkalmát. Akár ennek elindítója lehet egy spontán – az előzőekben bemutatott – rövidebb beszélgetés. A programokkal párhuzamosan meghirdethetők olyan időszavok, amikor előre feliratkozva lehetőség van egy-egy személyes kérdés megbeszélésére, közös imádságra egy lelkigondozóval. Ezt a lehetőséget a tábor folyamán érdemes többször hirdetni. Technikailag úgy megoldható, ha van legalább egy személy, akinek erre naponta több óra ideje van.

BEFEJEZÉS

A katechetika egyértelmű célja a tanítvánnyá tétel, amihez a serdülők életkori sajátosságaiból adódóan különlegesen jó alkalom egy egyhetes, intenzív együtt töltött hét. Az elsődleges cél mindig Istennel találkozás, ami a közösségen keresztül valósulhat meg. Érdemes megfogalmazni néhány alcélt, például a közösségépítést, szolgálatra, gyülekezeti taggá nevelést. Fontos, hogy ezek világosak legyenek minden szolgáló munkatárs számára. Ha ezt kimondtuk, akkor mindent ezek alá rendeljünk! A programot, a szabályokat úgy állítsuk össze, hogy az legyen a szemünk előtt, hogy célunk a tanítvánnyá tétel, ami a tábori közösségben valósul meg!

A tábor és az egész év nem létezhetnek egymás nélkül. A tábor soha nem magában létezik, hanem időben része az egész évi gyülekezeti munkának, kapcsolatrendszerében pedig a gyülekezet része kell, hogy legyen akkor is, ha a fiatalok nem egy zárt közösségből érkeznek. Lehetnek és legyenek is meghatározó istenélmények egy ifitáborban, de a rendszeres gyülekezeti élet nem pótolható semmivel! Ugyanakkor az ifiórák a hétfői együttlétek és táborok nélkül lassan kiürülnek. A táborok megújítják, elevenebbé teszik az egyházközösség mint szervezet és annak egyes tagjainak mindennapjait.

KÖSZÖNET

Köszönetet szeretnék mondani valamennyi táborozónak a közös munkáért, a sok-sok beszélgetésért és a kérdőívek kitöltéséért. Férjemnek és gyermekeimnek a gyakorlati segítségükért és türelmükért, Szabóné László Lillának a dolgozat megírása során nyújtott segítségéért.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] ABLONCZY, Á: *Zenit (Zenés Ifjúsági Istentisztelet)* in: Fodorné Ablonczy, M. (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2016. 30–32.
- [2] ADORJÁN, J. (szerk.): *Úgy neveltem.* Budapest, Református Zsinati Iroda sajtóosztálya, 1988.
- [3] ARATÓ, F. – VARGA, A.: *Együtt-tanulók kézikönyve. Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelmeibe,* Budapest, Educatio, 2008.

- [4] BAGDY, E. – TELKES, J.: *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1988.
- [5] BÁNYAI, S. – DEMETER, I. (szerk.): *Gyümölcsnek gyümölcse, avagy hogyan tegyük emészthetővé a Lélek gyümölcsét 6-12 éves gyermekek számára*. Élménypedagógiai foglalkozások, Marosvásárhely, KOEN, 2013.
- [6] BÁNYAI, S.: Bevezetés az élménypedagógiába. in: Demeter, I. – Bányai, S. (szerk.): *Gyümölcsnek gyümölcse*, Marosvásárhely, KOEN Alapítvány, 2013. 9-18.o.
- [7] BECZE, Sz.: *Közösségtanulmány: diszciplínák árnyékában*, Budapest, Aetas, 2010.
- [8] BÍRÓNÉ NAGY, E.: *Sportpedagógia*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2011.
- [9] BÖLCSFÖLDI ANDRÁS: *Kreatív spiritualitás a lelki közösség megélése és az imádság különböző formáinak használata a fiatalok között*. in: Magyar Református Nevelés 11/2 (2012), 22-36.
- [10] BURNS, J.: *Ifjúságépítők – Ifjúsági vezetők kézikönyve*, Debrecen, Új Remény Alapítvány, 2005.
- [11] CLAIR, B. S.: *Jézus központú ifjúsági szolgálat*, Budapest, Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, 2006.
- [12] COLE, M. – COLE, SH. R.: *Fejlődéslélektan*, Budapest, Osiris, 1998.
- [13] DEMETER, I.: Keresztény kompetencia-fejlesztés, keresztény-kompetencia fejlesztés. in: Demeter, I. – Bányai, S. (szerk.): *Gyümölcsnek gyümölcse*, Marosvásárhely, KOEN Alapítvány
- [14] DRASKÓCZY, L.: *Himnológia*. Jegyzet, Pápa, Pápai Református Teológiai Akadémia, 2001.
- [15] ERIKSON, E. H.: *Identity. Youth and Crisis* New York, W.W. Norton, 1968. idézi Cole – Cole: *Fejlődéslélektan*, 1998.
- [16] FIELDS, D.: *Céltudatos ifjúsági szolgálat*, Új Remény Alapítvány, Debrecen, 2005.
- [17] FODORNÉ, ABLONCZY M.: *Tiniből tanítvány* (Ifi-kap-tár füzetek II), Dunamelléki Református Egyházkerület Ifjúsági Missziója, Budapest, 2015.
- [18] FODORNÉ, NAGY, S.: *A katechézis kommunikációs problémái, Theológiai doktori értekezés*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1996.
- [19] GEBAUER, F.: *A Mérei-féle „Többszemontú Szociometria” mai alkalmazási lehetőségei*. In: Budapesti Nevelő. XLIV. évfolyam 2. sz. 67-72. pp., 2008.
- [20] GYÖKÖSSY, E.: *Hogyan tartsunk gyermek-bibliaórát? Kis módszertan*. Budapest, Református Zsinati Iroda sajtóosztálya, 1992.
- [21] HÉZSER, G.: A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei (Elméleti és gyakorlati pasztorálpszichológiai szempontok). in: Magyar Református Nevelés 11/1 (2010), 6-36.
- [22] HUIZINGA, J.: *Homo Ludens*, Budapest, Athenaeum, 1944. (reprint: Szeged, Universum Kiadó, 1990.)
- [23] IMRE, L.: *Katechetika. A református keresztyén vallásos nevelés rendszere*, Budapest, Magyar Református Egyház. 1942.
- [24] KERÉKES, SZ.: A tinédzsermunka közösségépítés, nem pedig alkalmak. in: Magyar Református Nevelés 11/1 (2010) 2–5.
- [25] KÉZDY, A.: *Fejlődési krízisek késő serdülő- és fiatal felnőttkorban. A vallásosság jellegzetességei és összefüggései a lelki egészséggel középiskolás és egyetemista mintában*. Doktori értekezés, Kézirat, Budapest, 2010.
- [26] KIS M.: *Istencsökkentés – Istentisztelet. Szempontok a református gyülekezeti éneklés istentiszteleti szerepének és lelkigondozói lehetőségeinek újragondolásához*. Doktori értekezés, Kézirat, Debrecen, 2006.
- [27] KORHERR, E. J.: *A valláspedagógia fejlődéslélektani alapjai*. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2000.
- [28] KOTICS, J.: A magyar közösségtanulmányok huszadik századi története. in: Kovács, É. (szerk.): *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Néprajzi Múzeum. PTE-BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Pécs., 2007, 23-42.
- [29] KOVÁCS, É.: A közösségtanulmánytól a lokális megismerésig. in: Kovács, É.(szerk.): *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Néprajzi Múzeum, Pécs, PTE-BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2007. 7-22.
- [30] KULCSÁR, É.: *A serdülőkorai fejlődés pszichológiai jellemzői*. Budapest, ELTE, 2005.
- [31] LAKI, T.: Gyülekezeti ifjúsági táborok. Szakdolgozat. PRITA, 2019.

- [33] LENKEY, I.: El kell menni hozzájuk... in: Fodorné Ablonczy, M. (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2016.
- [34] LOHSE, T. H.: *Villámbeszélgések a lelkigondozásban és a tanácsadásban. Módszertani bevezetés.* Budapest, Kálvin Kiadó, 2009.
- [35] MÉREI, F.: *Közösségek rejtett hálózata*, Budapest, Osiris, 1996.
- [36] MÉREI, F. – V. BINÉT, Á.: *Gyermeklélektan*, Budapest, Gondolat, 1986.
- [37] MIKLYA LUZSÁNYI, M. – MIKLYA, Zs.: *Milyen vagyok, Istenem?* Bibliái önismereti tábor, Kiskunfélegyháza, Parakletos, 2014.
- [38] MORENO: *Who shall survive?* Párizs, 1934. idézi: MÉREI, F.: *Közösségek rejtett hálózata*, Budapest, Osiris, 1996.
- [39] PÁSZTOR J.: *Liturgia*, Komárom, Selye János Egyetem Református Teológiai Kara, 2005.
- [40] PÉTER-SZARKA, K.: *Kollégiumi nevelés*. Kézirat
- [41] ROBU, M.: *Egy istenarc van eltemetve bennem... Istenképek pszichológiai feltérképezése.* in: Embertárs 4. 2007. 307-318.
- [42] RUDAS, J.: *Delfi örökösei*. Önismereti csoportok: elmélet, módszer, gyakorlat. Budapest, Kairosz Kiadó, 1990.
- [43] SÁRKÁNY, M.: *Közösségtanulmányok és összehasonlításuk lehetőségei.* in: SÁRKÁNY MIHÁLY (szerk.): *Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában*. Harmattan, Budapest, 2000. 56–71.
- [44] SCHWEITZER, F.: *Vallás és életút. Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1999.
- [45] SEMSEY, G.: *A szexuális nevelés gyakorlata a magyarországi gimnáziumokban*. Doktori értekezés. Kézirat, Budapest, 2016.
- [46] SZABÓ, E.: *Imaséta a szeretetnyelvekhez.* in: Fodorné Ablonczy, M. (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2016. 56–61.
- [47] SZABÓNÉ LÁSZLÓ, L. 2017. tavaszi félévében a PRTA katechéta szakán megtartott vallásdidaktika kurzusa
- [48] SZÁSZI, A.: *Közösségépítő/közösségteremtő játékok serdülőkorban.* in: Magyar Református Nevelés 11/1 (2010), 74–85.
- [49] SZIKSZAI, SZ.: *Karzat – egy évszázados tradíció újragondolása.* in: Fodorné Ablonczy, M. (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2016. 28–29.
- [50] SZŰCS, F.: *Hitvallásismeret*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, 1995.
- [51] SZŰCS-FEKETE: *Újítsuk meg együtt istentiszteleti életünket!* (2010)
- [52] TAMMINEN, K. — VESA, L. — PYYSIINEN, M.: *Hogyan tanítsunk hittant? Vallásdidaktika*, Budapest, Evangélikus Sajtóosztály, 2001.
- [53] VARGA, P.: *Spielhözni*, Budapest, Zászlónk Stúdió, 2002.

WHAT WILL MAKE PREACHING RELEVANT? Consequences of Tillich's religious phenomenology on preaching

Máté MÁRKUS

The title of my study is **What makes preaching relevant?** This question can be examined from many points of view. Below I would like to approach the question from Tillich's religious phenomenology. So, my exact question is what implications Tillich's religious phenomenology has on the relevance of preaching.

The question is prompted by a phenomenon the church has to deal with in the present decades. This phenomenon is the decline in the number of church members, those participating in our Sunday services. The church has to determine the reasons for this decline rapidly and react. Practically the reasons for the drop can be examined on the side of both the preaching and the listeners of the preaching, and - naturally - in the interdependence of the two. Ordinarily, the side of the preaching is examined by homiletics, and the side of the listeners by sociology, mainly religious sociology. Though under the layer of religious sociology, there is a deeper layer on this side, that should be considered too: religious phenomenology.

The subject of religious phenomenology is the religiosity of man, as an essential element of the human being, and as an expression of this essence in the practice of religion. Participating in the practice of the church is a particular case of participating in the practice of religion. At this point, the decline in the number of participants of the church is converting to the subject of religious phenomenology. Theoretically, there could be two possible reasons for the phenomenon above. People are less religious than they used to be. This explanation shifts the responsibility of those who form religious practice to those who do not participate. But the lack of religious practice does not mean the lack of religiosity. A starting point of religious phenomenology is that the human being is essentially religious. This means that the human being is not able to lose from his religiosity, because it belongs to him, as his essence. So, if we negate that the cause of the lack of religious practice is the lack of religiosity, we have to accept the second reasoning. Which states: people are as religious as they used to be, but the present religious practice (here preaching) is not in connection to their religious concern, and this is why they are not participating in it. So, the lack of religious practice is not the lack of religiosity but the lack of relevance of this present practice. Consequently, what people front in the church is not relevant for them. If it is correct, it results in two logical questions. 1. What is the subject of human being's religious concern? / What is relevant for the human being? 2. How could connect the religious practice (here preaching) to this religious concern? / How the practice (here preaching) could be relevant?

These are the two questions of this study that I would like to examine processing Paul Tillich's **Courage to Be, Dynamics of Faith, The Religious Situation, Systematic Theology**.

What is the subject of human being's religious concern?

Tillich, writing on the state of human existence, introduces is a term. The term of alienation. Man is alienated from himself. The actual existence of man is not equal to his essential

existence. Man is not existing in the state, how he should, or how he could. This existential experience is expressed in the symbols of religions. (The symbol of the Garden of Eden expresses this alienation too.)

The essence of the alienation of man is, that within the conditions of his existence non-existence is also present, as the negativity of his existence. Man is aware of his existence and his possible non-existence. Non-existence manifests within the conditions of existence for every being. But the human being is the only one, who is aware of that. The awareness of his possible non-existence forms the religious situation.

So, man has the possibility to be aware of his existence, and his possible non-existence. Non-existence manifests within the conditions of existence. If we consider the conditions of existence as a sphere, non-being breaks through this sphere, breaks into this sphere, and manifests in three points: 1. suffering, 2. sin, 3. death. The possibility of non-existence, which is a determinism, makes the man anxious. The anxiety from death manifests in the awareness of senselessness of life, the anxiety from sin in the awareness of self-accusation, and the anxiety from suffering in the awareness of eventuality. Man is aware of his non-existence; this is the cause of his anxiety.

This awareness of non-existence is the basis of the religious situation. The world 'exist' originally means standing out. Man wants to stand out against non-existence, to exist again non-existence. So, the question of man is how to resist non-being. Tillich differentiates the two functions of the mind. The technical mind here proves to be powerless. The technical mind can neutralize many problems but is powerless against the power of non-being. Here the ontological mind asks *How can I defend non-being?*

This is the religious question of man. Religions are formed on the experience of people, who at a particular point of their being experienced, that something, somehow resisted to the swallowing power of non-being. The experience that something resisted nothing. This tremendous experience has to be expressed and will be expressed in symbols. Then symbols, in the case of interdependence, will form myths and cults, creating the phenomenon we name religion. But the very source of the religion is the tremendous experience that something resisted nothing. (In the Old Testament, this experience is expressed in the symbol of the burning bush. It is burning but it is not burning down. The expression of the resistance.)

So, man's religious concern is how to resist. It is not an abstract question for him but his question. How he could participate in the resisting power of being against non-being. This is the religious concern of man. All the religions, which were developed naturally, can be originated from this experience of some people. And consequently, all religion offers the possibility of ontological resistance somehow. The difference between the religions and the protestant religion is that the protestant religion is the only one, that keeps the discontinuity between being and non-being, everything and nothing, so the paradox element of religion. It is inevitable for the ontological resistance to have a paradox element, considering that nothing finite can have enough power to resist the infinite power of nothing. Something is not the opposite of nothing, because it is less than nothing with its infinite power. The opposite of nothing is not something but everything. Only everything can compensate for nothing. So, the religion has to keep the discontinuity in its experience, the paradox element. But religions commonly operate with a logic that something finite accumulates and results in something infinite in its significance that can compensate the infinite power of nothing.

It is spectacularly detectable in the case of Catholicism. Here the finite acts accumulate and will have an infinite significance, and so will be able to compensate the infinite power of non-being manifested in sin. Contrary to this the tremendous recognition of Protestantism is that man is '**Simul Iustus at Peccator**', sinner and right at the same time. This maintains the discontinuity of religion. The man not being able to compensate for his sins remains a sinner

but will be righteous in front of God, because the infinite powerful being, God himself compensates the infinite power of non-being. Participation in the resistance is presented from out of the sphere of the human existence that is in the continuous presence of non-existence, so it has a redemptive element. This redemptive element is the source of the tremendous power of Protestantism.

The religious concern of man: How can I resist the manifestations of non-being? Non-being manifests in three points: 1. suffering, 2. sin, 3. death. In analogy with this Christianity has three main counterpoints. Contrary to the sufferings Christianity sets out the providence of God even in the sufferings (**Creatio** and **Creatio Continua**). Contrary to the sin Christianity sets out God, who justifies the sinner (**Iustificatio**). Finally, contrary to death Christianity sets out God, who raises from the death (**Resurrectio**). Christianity sets out the ground of all being, the infinity contrary to the infinite power of non-being. It is obvious that the Apostolic Creed also follows this trichotomy. Christianity proclaims extremely focused counterpoints against the breaking points of non-being.

How could preaching connect to this religious concern?

Returning to the original question: what will make preaching relevant? What does religious phenomenology have to do with preaching at all? The starting hypothesis was, that the present religious practice is not in connection to people's religious concern, and so they are not participating in it. Tightening it to preaching: preaching seems to be not relevant for people, this is why they are not participating in the Sunday service. However, people are not unconcerned about their existence. People are concerned about their existential questions, which are religious ones. These can be summarized like this: **how can I have victory over the manifestations of non-being?** The preaching will be relevant not by filling it up with life situations, but by reflecting on the religious situation, where someone stands the swallowing power of non-being asking: **how can I have victory over this?**

The language of this study is abstract. Yet, the preaching is not allowed to use abstract language to describe the existential, religious situation of the man considering that the religions themselves never use abstract language but a symbolic one. In a symbolic language, the religions are reflecting the existential questions of man.

Bible too - by its religious essence - is reflecting these very questions. Bible is expressing exactly that in a particular historical situation how Yahweh's people experienced the redemption of Yahweh from non-being.

As the Bible itself reveals an existential message, so the preaching has to reveal an existential message too.

The critical question, in a homiletical sense, is if the hermeneutics, the text-perception of the preacher can determine the existential message of the text and the existential situation to which it replies. In this approach, preaching can be perceived as a counterpointing operation contrary to the points of non-being.

In this present study, we wrote about non-existence as an independent entity as if it existed. But non-existence is not existing, but it manifests itself as if it would exist, but it would not be possible in itself, without the conditions of existence. Non-existence can manifest itself only within the conditions of existence. It manifests in the life of people and manifests in the text too. The task is to determine its manifestation in the text and then counterpointing it by determining the manifestation of being, God, which cannot be defeated by death, or if so, raises from it, and so the final victory will be his.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Tillich, Paul: *Dynamics of Faith*, Harper, New York, 1958.
- [2] Tillich, Paul: *Courage to Be*, Yale University Press, New Haven, 1980.
- [3] Tillich, Paul: *Systematic Theology*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.
- [4] Tillich, Paul: *The Religious Situation*, Henry Holt and Company, New York, 1932.

EDGAR CAYCE, THE SLEEPING PROPHET

András MÉNES¹

ABSTRACT

The writer of the below lines introduces the typical American life of Edgar Cayce.

András Ménes describes what kind of so-called spiritual life events were needed for Edgar Cayce to become a sleeping prophet and the healer of the people. His prophetic visions told about the past, present and future. Concerning the future, on one hand he spoke about his own future (until the end of his life), on the other hand about the future of the mankind and of the Earth (until the end of the world). However, his so-called healing true visions made him famous. In such cases, he proposed healing methods in a deep self-hypnosis to the persons contacting him. András Ménes introduces some of them, as well.

KEYWORDS

Cayce, prophet, sleeping, hypnosis, truth sense

Life of Edgar Cayce

Edgar Cayce was borne on 18 March, 1877 on a farm near to Hopkinsville, Kentucky state. His father was a marshal called by the people around him as “the Landlord”. Probably his farmer grandfather had psi-capabilities. Supposedly, he succeeded in find water with a two-leaved fork made of hazelnut. In spite of his usual family background, he was remarkably different from the other boys [1]. He devoured the Bible, and preferred to visit the congregation meetings of the Christian Church, a version of the Presbyterian Church. He was not really interested in playing. He was about seven or eight years old when he mentioned an experience being similar to an enlightenment, which completely determined his fate. He was sitting alone in a secluded spot of the forest reading the Bible. Suddenly, he heard a humming sound and a bright light covered the glade where he hid to read the Bible. As he looked up, he saw a splendid white figure and heard a sound:

- Your prayers were listened to. What can I do for you?

The boy was not frightened. He already at that time considered natural that he had visions.

- I just would like – he answered – to be able to help others, especially the sick kids and to be able to love my fellow man. [2] [3].

The splendid figure disappeared noiselessly.

After leaving the school, first he worked at a farm, then in a shoes shop, and later on in a book shop. He fell in love with the girl, Gertrude Evans living next door. He wanted to be a pastor, but he had no money, nor willingness to have higher studies.

Just like Edgar’s mother who surrounded his son with overflowing tenderness, Gertrude also thought so that the germinating skills of Edgar should be used for helping others. They already before their marriage saw that if Edgar instead of using his abilities in favor of the people rather concentrated on earning money, always something wrong happened. E.g. he had a bad headache, had a stomachache or sometimes lost his voice. Due to the latter one he had to give up his agent work. The loss of his voice got the attention of several hypnotists and physicians.

---

¹ Dr. Ménes András MBA;Ph.D. Jánosik Kft Munkatárs, menes.andras@gmail.com

They tried to heal the unexplainable loss of voice by hypnosis. No one could help Edgar until Al Layne appeared. Layne was a kind of aborted miracle doctor. He wanted to be a physician, but due to the circumstances he had to content himself by the completion of a correspondence course educating hypnotists and chiropractors. Layne's method was different from the conventional hypnosis. He also made Edgar sleep, then left Edgar to carry out the hypnotic suggestion on himself. The healing himself was successful. Layne and Edgar and Edgar's parents were very happy for the successful healing. On the next day, they tried healing Layne with full success. While Edgar during his hypnotic dream listed the illnesses and the medicines, Layne took notes. After returning from the hypnotic dream to the real world, Edgar was very surprised about the notes. He did not want to believe that he had dictated these medical terms. Some of them were even difficult to read for him [4] [5].

The first medical "truth sense" of Edgar happened in 1901. He continued to read the Bible every year, and regularly went to the church. He had not only medical "truth senses". In his hypnotic dreams he spoke about the Essenes. Two years after his death, in 1947, the Dead Sea Scrolls were found, and they confirmed his "truth senses" about the Essenes. He also spoke about the Stock Market Crash in 1929. He also spoke about the Atlantis. He put in the far future the "awakening of the Chinese people" and their conversion to Christianity.

He had "truth senses" about himself, as well, he told the date and circumstances of his death and an interesting thing about his reincarnation. Referring to his rebirth he said that it will happen in 2100 in New York. He will be still a kid when he will remember his present life and old scientists with glasses and white hair will examine him [6].

He and his wife were happily married, they had three children. His "truth senses" were recorded by a stenographer for the future generations. During his life more than nine thousand of his "truth senses" were recorded.

Edgar Cayce gave his soul back to his Creator on 3rd January, 1945, as and when he forecasted.

After the death of her husband, Gertrude began to wither rapidly. As she told to her friend, she felt like an organ having vital importance would have been ripped out from her. Her two sons fought in the war, for which she could have leave, but she felt like Cayce would have gently pulled her to himself in the grave. On 1st April, 1945, on the bright Sunday morning of Easter she confidently followed her husband to the underworld.

Picture 1: Edgar Cayce

His health “truth senses” [7] [8] [9]

“In our present life we are constructing the next one” – Cayce said. That means that during our previous life we made the basis of the present. Just let us have a look to our illnesses and problems and note that now we are facing all what we made in the past. After that let us be glad and happy, as we already know that at the time of the next return we already will not have to cope with problems which we solved in our present life.

Edgar Cayce said that the root of illness should be looked for in our spiritual ritual. We have to eliminate all hatred and malice from our conscience. I wonder why the individual wants to heal. Does he/she want to increase his/her own egoism? If that is so, it's better to leave everything as it is. Do you accept the things or refuse them? That is all up to you.

Diseases exist. As a result of what you eat, drink, as your sole and spirit processes the things – and if you do all that correctly, your body will purify, if not, you will become ill.

Edgar Cayce said that still before arriving at the Earth we installed in our body the possibility of the illness. If we depart from our way, we become ill. The illness may help in finding again the right direction. Naturally, that does not work always. We fall in love with our own diseases so much that we no longer want to get rid of it. If we lose our sicknesses, who will love or regret us? We demand love, but do not give anything to the others. According to the universal laws we can get back only what we have given.

The basis of all the Edgar Cayce's healing is that the organ is able to treat itself. For this reason, let's trust our body, it knows what to do.

First of all, try to leave a balanced life. Let's have each day some time for relaxation, it's not possible to live under continuous pressure. Let's walk or swim every day or exercise regularly.

As we eat let's relax and be cheerful. According to the truth senses you should not eat if you are excited or angry. That is because the anger can damage your brain in the same way as any sickness, because it is the thickness of the spirit itself. “Each treatment is more successful if it is combined with resting periods.” Edgar explained it so that as a result of that we let the pain to go away and cleanse ourselves from the sickness, at the same time our body learns how to heal without external help.

After the recommendations referring to the life style, let's continue with feeding. Always leave the table feeling a bit hungry. The inhabitants of Great Britain were the healthier people during the World War 2 mainly because they were short of food. If you eat the proper food, you can avoid all the illnesses in the future.

In our diet 80% of our food should be alkaline and 20% acidic. That means that in 80% of the meals we should eat different vegetables, salads and fruits. If somebody has skin problems, he/she should eat few potatoes and tomato, both of them being a member of the nightshades and represent few benefits to the organ. You should eat some bread also every day.

Sugars and carbohydrates together, have a very bad effect on the body, in other words, be careful with cakes and biscuits, but it is even better to banish them from your diet.

Each day one of the meals should consist of fruit only, but eat only one kind of fruit each case, and at least two - three kinds a week. The apple should be cooked because although the raw apples have a strong cleaning effect, but remove the valuable materials from your organ. Have a day when each meal is made from salads only. The organ is not able to process the protein and the carbon hydrate together. However, with vegetables and salads you can eat proteins and carbon hydrates. However, be careful: for the digestion of meats the organ produces acid and for the carbon hydrates alkaline saps. If it produces both at the same time it is like nothing has happened. The undigested passes through the organ and finally destroys.

In case of gaining weight on your belly, in most cases that not mean accumulation of fat, but a lot of undigested food accumulated along the large intestine. The average toxic substance stored in the abdomen can be up to 3-4 kg. It poisons the body until it is finally defeated. It is worth to make enemas, a cure should consist of 7 sessions. After each intestinal bath eat a lot of yoghurt in order to get proper number of bacteria back in the large intestine. Edgar frequently proposed to eat "Hungarian milk", at that time this was the name of yoghurt in America.

The fluid consumption is also very important. During the day, drink as many cups of herbal tea as you wish. Drink eight glasses of water each day. The lack of water can become the reason of several diseases in the future, partially that is true referring to the Alzheimer's disease, as well. As you can see from the above written, in Edgar Cayce's opinion, the emphasis should be on the prevention. Following the advises of Cayce anyone can experience that his/her health problems – should they be of any kind – will not continue to worse, even in a lot of cases heals completely. The healing can take even two years, but perseverance will bear its fruits. However, healing happens only in case when our thoughts are also directed in the good direction: let's love people, let's love God. If someone does not believe in the Creator that does not make a problem. Instead of offering your love to the Creator pay attention to the inner voice as frequently as you can and you will achieve the same result as the religious people. God doesn't rule anyone out. He believes in us independently on whether we like it or not, and in this way the non-believers also can achieve the perfect health. And now let's see some specific recipes about which Edgar Cayce always said that they not substitute the medical treatment, but make an addition to it.

Acne: Rub with vaseline and then camphor.

Allergies: Just before bedtime, drip four drops of castor oil under the tongue, then, drink half a glass of warm water. Another method is based on intellectual exercises. Send loving thoughts to such people, which we have not liked earlier, be kind with them, etc. The third method: drink a lot of water each day and replace the salt having been washed out of our body.

Apple: For the detoxification of your body, for three days eat apples only. In the evening of the third day drink a half cup of olive oil by sips. Those who do not like apples can eat oranges for four days, or grapes for five days. In each case the cleaning cure should be completed by olive oil.

Sleeping: Before going to bed eat lettuces. It includes natural sleep inducing agent. Cayce also told that if you become tired, sleep a bit.

Moles: Frequently rubbing with the 1:1 mixture of olive oil and red wine may help. However, the best is if we do not touch them, they are special formations.

Hemorrhoids: Stand on tiptoe, stretch your arms high, then still standing on tiptoe try to touch the ground in front of your feet. Make this exercise 4-5 times in the morning and in the evening. It will have result very quickly.

Endoparasitic verminosis: For two days cabbage only and drink a lot of water, do not drink either tea or any other drinks.

Citrus fruits: Never eat the citrus fruits together with cereals.

Hiccup: The best thing is the suggestion: if hiccup is very strong and permanent, the suggestion should be carried out in the evening, just before bedtime. This is very effective for the children. In case you live alone, the suggestion can be recorded on a tape recorder and start it when going to bed in the evening. Use positive suggestions only: My body works perfectly. I breathe easily and without obstacles. I am perfectly healthy, etc.

Stuttering: This problem can be solved by the correction of the position of the upper back vertebrae and the cervical vertebrae no. 2-3-4. Because if in this areas the position of the spine is not appropriate, too much energy is directed to the vocal cords in case the concerned person is under a spiritual burden and that inhibits the sound formation.

Diabetes: The patient should eat each day Jerusalem artichoke. This plant includes a large quantity of natural insulin. Massage hazelnut oil to the sacrum region and the hip.

Eczema and psoriasis: Any skin problem can be healed by the appropriate diet, in most of the cases nothing else is needed. The regular water drinking is important, at least 12 glasses of water is necessary. Eat raw lettuces and a few of bread only. Follow this diet for a week, if necessary for ten days always adding only one new element. You will see soon which ingredient causes the problem.

Epilepsy: There is a description in Edgar Cayce's legacy that was useful for him. The method is the following: once a week for 45 minutes massage the spine from the base of the skull to the end of the spine. The massage oil should be a 1:1 mixture of peanut oil and olive oil. Move your hand in a circular motion down both sides of the spine. Three times a week, on consecutive days for one hour place castor oil wrap all over the abdomen. Keep the castor oil warm, place a bottle containing warm water on the wrap. The patient should drink 8 glasses of water daily.

Preparation of meals: The best is if the meals are prepared in a pressure cooker. Never prepare meals fried in fat. You should eat the vegetables either in raw or in a well cooked form. Our organ is not able to digest the partially cooked vegetables.

Scars: Mix together equal quantities of lanoline, olive oil, camphor and peanut oil. Every morning and evening, rub the scar surface with this mixture. If the scar occurred within 6 months, instead of the scar massage the two sides of it. In case of the scars going down to the bone, the treatment should be continued for 1 or 2 years.

Muscle atrophy: Alternating rub your leg – from the toes towards the hip – one day with camphor oil, on the other with peanut oil. Continue the treatment for weeks until you feel improvement.

Camphor oil: It is made of olive oil and pure camphor. Mix them together under warming up slightly.

Sweating of the feet: Maintain you digestion in a good condition. Eat a lot of salads and drink a lot of water.

Ingrown toenail: Mix together equal amount of sodium bicarbonate and castor oil and spread it on the nail. Cover it by a thin foil and take on it a sock. Let it so for a whole day. Replace it daily until it heals.

Migraine: Its reason is the poor secretion and the water deficient condition of the body. In order to make the intestines clean our organ needs a lot of water.

Blackheads: There is a problem with the secretion, defecation, so that must be urgently cured. It is important to drink a lot of liquids.

Laughing: It releases endorphins, the body's natural painkillers, and so does crying, as well, but laughter is more pleasant and has a better effect on our environment.

Embracing: We need at least 12 embraces a day. That is the best help for fully realizing our creativity.

Hereditary diseases: Hereditary diseases can usually be traced back to four generations. If you do not follow those instruction which I have already mentioned (love the God and love the people), they usually appear.

Prostate problems: Perform an enema every day and you will never have a prostate problem. The treatment by vibration may also help. Therefore, with the back surface of our fists, hit the spine below the caudal vertebrae relatively hard, about 12 times. Repeat that daily until feeling improvement.

Rheumatism: Drink a lot of water. Eat a lot of vegetables and salads. Do not eat sugar and sweets. Twice a week prepare Epson salt bath. In each case put in the bath water 6 kg Epson salt. Each day, drink a drop of tincture of iodine with a glass of water, but after 5 days have a 5 days break.

Weight, overweight: Half an hour before each meal drink 1 deciliter red grape juice diluted by 1/3 deciliter water.

Eyes: Carrot is useful, advantageous both in winter and summer.

Warts, cysts, liver spots: Mix together equal amount of baking soda and castor oil. Mix it until it looks like the chewing gum. Put it on the skin to be treated, cover it by a binding, and leave on it for 2 days. Repeat the process until the problem disappears. Before starting the treatment consult a dermatologist.

Kidney problems: The most frequent kidney problem is the renal calculus. Put in a glass of water 2 ml pure coca-cola syrup and drink it 3 times a day on three days of the week. After a month have a one month break. Do not forget the break. Its effectiveness is conditioned by having the required break. By that you can eliminate becoming dependent on the treatment.

Blood cleaners: Eat garlic or onion, or both of them regularly.

Water: If you drink at least 8 glasses of water per day, you also need to add some salt to the foods. The body needs salt, as well.

Gelatin: The gelatin added to the meals helps the perfect adsorption of the nutrients.

REFERENCES

- [1] SURGUE, Thomas (2004): Edgar Cayce élete és filozófiája. Édesvíz Kiadó, Budapest, 494. p. ISBN 963-528-750-X.
- [2] KIRKPATRICK D. Sidney (2001): An Americas Prophet, Riverhead Books, New York, 592. p. ISBN 978-157-322-8961
- [3] STEARN, Jess (1989): The Slipping Prophet. Mantam Books, New York, 304. p. ISBN 978-055-326-0854
- [4] BÉNYEI Márta (szerk.) (2004): Karmadiagnosztika. A karma és a testi egészség összefüggései. Hermit Kiadó, Miskolc, 118. p. ISBN 978-615-534-2875
- [5] TODESCHI, Kevin (1998): Edgar Cayce ont he Akaxhic Records. A: R. E. Press, New York, 181. p. ISBN 978-0-87604-401-8
- [6] LANGLEY, Noel (1994): Cayce a reinkarnációról. Édesvíz Kiadó, Budapest, 250. p. ISBN 963-8290-43-9
- [7] WALSH, John (1996): Házi kezelésesek Edgar Cayce nyomán. Új Elixir Magazin, 1996. december, 58-59. pp. ISSN 0865-994-X
- [8] WALSH, John (1997): Házi kezelésesek Edgar Cayce nyomán. Új Elixir Magazin, 1997 január, 31. p. ISSN 0865-994-X
- [9] WALSH, John (1997): Házi kezelésesek Edgar Cayce nyomán. Új Elixir Magazin, 1997 február, 24. p. ISSN 0865-994-X

DIE ANFÄNGE WEIBLICHER ERZIEHUNG UND BILDUNG IN UNGARN

Mit besonderem Hinblick auf die pädagogische Tätigkeit von Therese Karacs

NEMES-NÉMETH – SANDA¹

Abstract

In Hungary, the vibrant social and economic life of the early nineteenth century also opened up new opportunities for women. Most of the primary industrial vocational schools or courses established at that time served the training of women. Social organizations and women's associations took on the responsibility of establishing and maintaining these institutions.

Teréz Karacs, raised in the national spirit in the Karacs House, which was considered unique at the time from the aspect of the history of education and culture, was an educated lady with a remarkable reasoning ability, who did not regard women's disadvantage in the field of education and culture as a predestined and unchangeable phenomenon but specifically as one to be overcome. In nearly all of her writings, she argued for the education of Hungarian girls in the Hungarian language and national spirit.

In the bosom of the Reformed Church, she founded and operated girls' educational institutes in Miskolc and Kolozsvár with far more success than her contemporaries. In her career as a writer and teacher, a sense of responsibility for national culture and selfless service were intertwined.

Keywords

Girls' education, culture for women, women's vocational training, women's associations, girls' educational institutes

Sozialgeschichtliche Ansätze

Das pulsierende Gesellschafts- und Wirtschaftsleben des Reformzeitalters eröffnete neue Möglichkeiten für die Frauen. Zugleich wegen der eigenartigen Wirtschaftsverhältnisse regelten die Zünfte die Lehrlingsausbildung auf Elementarstufe. Die Mädchen und Frauen waren in den vorigen Jahrhunderten vom Zugang zu Bildungseinrichtungen fast vollständig ausgeschlossen, ihre Ausbildung hielt lange Zeit nicht mit jener der Knaben Schritt. Für die Verbesserung und den Ausbau der Mädchenbildung haben sich hauptsächlich Frauen eingesetzt und dazu beigetragen. Erst auf massivem Druck der Frauenvereine und Gesellschaftsorganisationen wurden neue Einrichtungen für die Mädchenbildung eröffnet.

Die Reform der Berufsbildung auf Elementarstufe mit besonderem Hinblick auf die Mädchenerziehung

In Pest wurde 1788 neben der Elementarschule von Theresienstadt ein Web- und Spinnkurs für die armen Mädchen geöffnet. In den Städten von Oberungarn öffnete die Evangelisch-Lutherische Kirche Schulen für Frauen. Außer den Lateinschulen der Jungen wurden „drei-jährige Klassen“ für die 12-15jährigen Mädchen eröffnet, die bereits die Elementarschule absolvierten. Die Auffassung, dass Mädchen andere schulische Bedürfnisse als Buben hätten, wurzelt jedoch bereits zu dieser Zeit. Grundprinzip des Unterrichts war, dass die Anregung der intellektuellen Fähigkeiten stets durch praktische Tätigkeiten auszugleichen sei. Ein be-

---

¹ Dr. Nemes-Németh Nóra Teleki Gimnázium, Székesfehérvár. e-mail: nemes.nemeth.nora@gmail.com
Dr. Sanda István Dániel, Óbudai Egyetem KVK-TMPK, Budapest. email: sanda.daniel@uni-obuda.hu

trächtlicher Teil der verfügbaren Stunden wurde für Handarbeit eingesetzt. Den Mädchen wurden dort die häuslichen Tugenden eingerichtet und Kenntnisse vermittelt, die für das Führen eines Haushalts nützlich waren. Die Zahl solcher Schulen nahm rasch zu: 1776 in Eperjes, dann in Lócse, um die Jahrhundertwende in Ödenburg, in Rozsnyó, in Selmechánya und in Késmárk, später in Pressburg (1818) und in Pest (1832) wurden sie eröffnet. Das Bildungsniveau der Schulen in Eperjes und in Ödenburg ragte weit über den Durchschnitt heraus. [1]

Erst im 19. Jahrhundert wurden die ersten Erlässe betreffend den örtlichen Mädchenunterricht getroffen. Es entstanden Bildungsvereine und verschiedene Hilfsorganisationen, die die Ausbildungsanforderungen von Mädchen der armen Familien genügen wollten. Der Frauenverein von Buda gründete eine Schule für Handarbeitsunterricht 1828 in Christinenstadt, die von Therese Brunszvik (1775-1861) geführt wurde. Der Handarbeitsunterricht wurde im Rahmen des Primarschulunterrichts oder ergänzend erteilt. Die 6-10jährigen Mädchen lernten mit Hilfe eines Meisters den Umgang mit Nadel und Faden. Die Mädchen nähten dort Kleider und andere Textilien wie Strohhut, Strohpanzertücher, Kasel, Erntehut, Tuchpanzertücher, Tuchhut. Nach dem Muster der Schule in Christinenstadt gründete der ortsansässige Frauenverein 1832 in Klausenburg eine ähnliche Einrichtung.

Die Ausbildung bzw. die Einschulung von Mädchen hielt aber lange Zeit nicht mit jener der Knaben Schritt. In der von Männern dominierten Gesellschaft dachte man nicht daran, dass die Frauen auch gebildet werden könnten. Dies widerspiegelt den langsamen Wandel der Geschlechterrollen in der Gesellschaft. In der Bevölkerung wurde die Ehe als ein gesellschaftliches Privileg angesehen. Sie stand für Wohlstand, soziale Sicherheit und eine geregelte und gesicherte Altersvorsorge. In der von Männern dominierten Gesellschaft wurde auch von Ferenc Kazinczy dieses Frauenbild geteilt. Er wies den Frauen das Aufgabenfeld der Ehefrau, Hausfrau und Mutter zu und nahm sie vor allem über ihre Beziehung zu Männern und Kindern wahr. Gelehrte Bildung galt als nutzlos oder sogar schädlich, um die Pflichten einer Ehefrau, Hausfrau und Mutter zu erfüllen. [2] Aber Frau Karacs geb. Éva Takáts wollte Veränderungen und konzentrierte sich auf gleiche Bildungsrechte für Jungen und Mädchen.

Auf ihre Forderung - Mädchen sollen die gleiche Ausbildung wie Knaben erhalten - wurde die Ausbildung weiblicher Jugend immer besser angenommen. Karacs wurde eine Verfechterin der Reform der Frauenrechte. Sie wollte die erforderlichen finanziellen Mittel für die überregionale Mädchenerziehungsanstalt durch einen finanziellen Untergrund aufreiben.

Die Lebensbahn von Therese Karacs als Erzieherin

Therese Karacs wurde am 18. April 1808 in Budapest geboren. Das protestantische Familienheim war ein Treffpunkt für Intellektuelle. Sie pflegten zu allen Gesellschaftsschichten - vom Leibeigenen Mihály Táncsics bis zum Erzherzog Joseph von Habsburg - enge Kontakte. Das Familienoberhaupt stattete seine Besuche mit seiner Frau und seinen Kindern ab. Györgyi Sáfár schreibt: „*Ihr Verantwortungsgefühl für die nationale Kultur ist ergreifend: alles fördern und allen helfen, die in diesem Bereich arbeiten.*“ Sie kauften nur einheimische Produkte. Sie nahmen an allen Vorstellungen der ungarischen Schauspieler von Pest-Buda teil. Unter anderem wohnten bei ihnen József Katona, Ferenc Kerekes, Károly Kisfaludy, József Márton, Benjámín Mokry, Benedek Virág, Ferenc Kazinczy, Ferenc Kölcsey, Mihály Vörösmarty, János Garay, Gábor Döbrentei, István Horvát, Ferenc Pethe, István Ferenczy, András Fáy, István Kultsár besuchten sie oft. [3] Die zwei Letzteren setzten sich ab Anfang des Jahrhunderts für die Verbesserung der Mädchenerziehung aktiv ein. Kultsár fasste 1822 seine Vorstellungen wie auch tatsächliche Aktivitäten und Ereignisse in den Bereichen Mädchenerziehung und Bildung für Frauen in dem Organ *Nützliche Unterhaltungen* zusammen. Darüber machte Frau Karacs in den *Wissenschaftlichen Sammlungen* Bemerkungen. András Fáy dis-

kutierte über seine Ziele nicht nur ausführlich schriftlich, sondern auch setzte er sie in die Praxis um. Auch seine kleine Pflgetochter freundete sich 1825 mit Therese an.

1822 wollte László Óváry aus den Zinsen seiner Spende im Wert von 5000 Forint die Gründung eines Erziehungsinstituts für Mädchen und das Lyzeum in Miskolc unterstützen. Später nahm Therese den Auftrag an, in dem Erziehungsinstitut in Miskolc zu arbeiten. In demselben Institut wurde sie auch Direktorin. Zu dieser Zeit wurde in Pest einzig in der Schule der Reformierten Kirche auf dem Széna- (heute Kálvin-) platz auf Ungarisch unterrichtet. Dort erhielt sie ihre Grundschulbildung ab 1814, aber wegen der Krankheit ihrer Mutter und weil ihre größere Schwester schon verheiratet war, musste sie sich um den Haushalt und ihre jüngeren Geschwister kümmern. Sie bildete sich zur Autodidaktin aus und erwarb unter den Fittichen ihrer hochgebildeten Mutter weitere Kenntnisse. Die Kinder durften Bücher von bestimmten Regalen ihres Vaters frei benutzen. Die Lieder ihrer deutschsprachigen Freundinnen sangen sie auf Ungarisch. Sie schreibt: *„ab dieser Tatsache rechne ich den Anfang meiner Laufbahn als Erzieherin.“* *„Sie haben über die historischen Sehenswürdigkeiten und einzelne Orte auf unseren zahlreichen Landkarten Ereignisse gern gehört.“* Für ihre Kameraden stellte sie Fangfragen zusammen, die 1823 im Organ *Nützliche Unterhaltungen* erschienen sind. (zitiert von Kéri, 2008) [4] Sie war 1824 von einem zehnmonatigen Aufenthalt in Wien besonders inspiriert, den sie bei der Familie des Professors József Márton verbrachte. Im Herbst 1825 machten sie mit der Familie von András Fáy im Burgtheater einen Besuch, wo Therese u. a. Vörösmarty und Kölcsey kennenlernte. Ab 1826 verweilte sie bei ihrem Schwager in Alcsút lange, wo sie mit der palatinischen Familie einen engen Kontakt knüpfte. Katalin Kéri schreibt: *„... die im nationalen Geist erzogene Therese war eine gebildete und logisch argumentierende Frau. ... In ihren Schriften schrieb sie über die Erziehung in echtem nationalem Geiste in der Muttersprache, ihrer Meinung nach ist die Frau die Hauptbedingung des Fortschrittes nicht nur der Nation, sondern auch der ganzen Menschheit.“* [5] Sie dachte, dass die Frauenerziehung durch eine starkbetonte nationalgerichtete Bildung auf Muttersprache die Sicherung der nationalen Einheit und eine Forderung der menschlichen Gemeinschaft sein kann, deshalb stellt die Bildung der Mädchen ein gesellschaftliches Anliegen oberster Priorität dar.

Der Mediziner und Schriftsteller Pál Kovács schrieb seine Dissertation über die weibliche Jugend, die er um die Bitte von Therese auf Ungarisch veröffentlichte. Bald verwöhnte er für Therese und ihre Mutter mit einem Theaterstück. Es war auch eine Überraschung an der Silberhochzeit der Eltern. Die Regie führte dabei Fáy und Vitkovics, und die Kinder Karacs und ihre Freunde spielten die Rollen. Den Sommer 1828 verbrachte Therese beim Freund ihres Vaters, Pál Szabó, der als Pfarrer in Mezötúr diente. Dort lernte sie den Kaplan István Jakab kennen. Ihre Liebe konnte sich nicht entfalten, aber sie schlossen eine lebenslange Freundschaft. Therese floh in die Dichtung, schrieb Gedichte, Erzählungen, Aufsätze und auch Theaterstücke im erziehungspädagogischen Sinne. Ihre Gedichte sind in *Uránia* und in *Regélő* erschienen. Die drei Schwester und ihr Bruder Árpád machten oft in den Budaer Bergen Spaziergänge. Péter Vajda, János Garay, Endre Kunoss, Mihály Táncsics und Frau Déry begleiteten sie oft. Mit Vajda diskutierte sie häufig über erziehungspädagogische Themenschwerpunkte. [6]

Nachdem Frau Karacs ab 1833 vom Schreiben abgesehen hatte, regten Gábor Mátrai und Miklós Jankovich ihre Tochter an, in ihren Schriften über die Erziehungs- und Unterrichtsaufgaben zu diskutieren und für das Recht der Frauen zur Bildung weiter zu kämpfen. Die Ansichten der Frau Karacs und der Therese stimmten im Wesentlichen überein. Beide bestrebten sich nach höherer geistiger Bildung der Frauen, weil sie meinten, dass die Frauenerziehung eine Forderung der menschlichen Gemeinschaft ist. Sie betonten, dass die Mädchen-erziehungsanstalten als Ergänzung für die Familienerziehung gelten können.

Therese begann folglich über diese Ideen zu schreiben. Sie meinte, dass die Frauen auf das Schreiben auch Anspruch erheben können. Dabei erscheint dieser Gedanke von hoher Bedeutung, als sie sich für ihre Werke hinter dem männlichen Pseudonym "István Tóth" versteckte. Die schreibenden Schriftstellerinnen nutzten ganz häufig Pseudonyme, um sich ihre schriftstellerische Freiheit zu schützen und überhaupt selbständig veröffentlichen zu können.²

Sie war bei der Eröffnung des Nationaltheaters am 22. August 1837 auch anwesend. Ihre Komödie „*Die Liebe besiegt die Prinzipien*“ wurde mit 40 Forint belohnt. Im Herbst 1837 wurde sie von ihrer Jugendfreundin und ihrem Mann (Julianna Blaskovich und Viktor Ebergényi) nach Vasszécseny eingeladen, wo sie fast zwei Jahre verbrachte. Von hier machten sie nach Sósokút, nach Tarcsa, in den fürstlichen Besitz nach Körmend und nach Némétújvár richtige Lehrausflüge. „*In Wien hatte ich auch Gelegenheit, die deutsche Ungezogenheit zu studieren.*“ (zitiert von Karacs, 2008)

1838 während des katastrophalen Hochwassers rettete Baron Miklós Wesselényi zahlreiche Menschen u. a. die Familie Karacs vor dem Ertrinken. Nach diesen Aufregungen ist ihr Vater gestorben. Im März 1839 fuhr sie nach Hause: „*Ich habe dieses vornehme Leben satt, bin ins Elternhaus heimgekehrt, nachdem ich den größten Teil meiner schriftstellerischen Flickwerke im Komitat Vas geschrieben hatte.*“ – lesen wir in ihren Rückerinnerungen.

Sie setzte ihre literarische Karriere fort, wurde zu einer bekannten literarischen Figur in Ungarn und trug regelmäßig zu Literaturzeitschriften bei. Sie wollte die Erziehungsaufgaben nicht nur in den Erziehungsinstituten verwirklichen, sondern auch in Zeitschriften und Büchern.

Ihre Direktorschaft in Miskolc

Am Ende 1844 überredete János Papp Therese, die Erziehungsinstitut der Reformierten Kirche in Miskolc zu leiten. Im Mai 1845 wurde sie von der Frau De Gerando Gräfin Emma Teleki zur Erziehung des Enkelkinds des französischen Königs aufgefordert. Wegen der Krankheit ihrer Mutter musste sie nach Pest zurückkehren, aber nach der Aufforderung stand sie in enger Zusammenarbeit mit den Gräfinnen Blanka Teleki und Theresa Brunszvik. Mit Hilfe von Therese Brunszvik konnte sie am Fest von Pestalozzi teilnehmen, und auf ihre Anregung schrieb sie ihre Arbeit mit dem Titel „*Entwurf eines Instituts für die Bildung der Erzieherinnen*“. Sie schrieb über ihren lange gehegten Wunsch, weibliche Erziehungsinstitute in Ungarn zu errichten, um die Möglichkeit des gründlichen muttersprachlichen Unterrichts der jungen Generation zu sichern. Gräfin Teleki eröffnete ein Erziehungsinstitut für Mädchen der Oberschicht in Pest und bot Therese an, dort zu arbeiten. Therese wollte nicht in einem Institut für die adligen Mädchen arbeiten, wies deshalb die Aufforderung zurück und schlug statt sich selbst Klára Leövey vor. So nahm sie Abschied: Die zwei Herrinnen „*haben mir täglich mehr Kraft gegeben, die mühselige Laufbahn als Lehrerin mit Selbstwertgefühl einzuschlagen.*“ Von Fáy verabschiedete sie sich auch, - „*Sie sollen gute, sanfte, selbständige Mädchen erziehen ... wenn die Frau keinen Willen hat, wird sie unterdrückt* – teilte mit ihr seine Gedanken András Fáy.

Zur Verwirklichung ihres Zieles arbeitete sie den Plan einer Mädchenerziehungsanstalt aus, in dem auch bürgerliche Mädchen erzogen werden, die in ihre zukünftigen durch das Familienleben bestimmten Pflichten eingeführt werden. Deshalb nahm sie 1846 den Auftrag an, die Direktorin des Erziehungsinstituts der Reformierten Kirche in Miskolc zu sein, in der die Schulerziehung außer ihr unter der Leitung von vier dazu geeigneten Erziehern und Erzieherinnen stand. An die Erzieher gestellten Aufforderungen hielt sie vor allem die Berufseig-

---

² Tóth István (Karacs Teréz) Visszhang a magyar förendi nők neveltetése ügyében emelt szózatra. *Fonderü*, 1846. 2. sz.

nung, ruhiges Gemütsleben, festen Charakter, Wahrheitsliebe, Folgerichtigkeit, Menschenliebe und Fähigkeit zum Verständnis des kindlichen Seelenlebens für wichtig. [8] Sie betonte, dass die Mädchen andere schulische Bedürfnisse als Buben haben. Deshalb stellte sie einen auf die 12-16jährigen Mädchen aufgerichteten Lehrplan zusammen, der aus Fachausbildung für den Lebensunterhalt wie Zuschnitt oder Nähen und aus Nebenstudien wie Rechnen, fremde Sprachen, Tanz, Musik bestand.

Die nötige Ausstattung deckte sie zum Teil aus ihrer Erbschaft, aber auch die Schülerinnen unterstützten finanziell die Schulbibliothek. Aus den ausgeliehenen Büchern führten die Schülerinnen Lesetagebücher, in denen ihre Leseerfahrungen, die eigenen Eindrücke beim Lesen parallel zur Lektüre festgehalten wurden. Im ersten Schuljahr kauften sie aus dem gesammelten 25 Forint „... unter anderen die Gesamtwerke von Károly Kisfaludy und den Roman von József Eötvös: *Ungarn im Jahre 1514*“. Zitiert von Lajos Orosz. [9] Nach dem Ausbruch der Revolution 1848 wollten die Mädchen auf weibliche Art und Weise auch ihren Beitrag leisten. Während der Revolution funktionierte die Schule wie eine kleine Manufaktur. Die Mädchen sollten Näharbeiten für die Soldaten an die Front verrichten. 1859 dankte sie wegen finanziellen Schwierigkeiten ab. Während 13 Jahren unterrichtete und erzog sie insgesamt 855 Mädchen.

Am 12. August 1859 kam sie in der Hauptstadt von Siebenbürgen an. Ihre hohe Beliebtheit unter den Schülerinnen wurde schnell deutlich. Ihre Persönlichkeit trug dazu bei, dass die Mädchen aller Konfessionen bei ihr lernen wollten. Die finanziellen Probleme ereilten sie hier wieder, deshalb dankte sie am Ende des Schuljahres 1862 wieder ab. Aber um die Bitte der Eltern zu erfüllen, errichtete sie in Eigenleistung eine Privatschule. Während ihren Schuljahren in Klausenburg hatte sie insgesamt 460 Schülerinnen.

Therese als Privatlehrerin

Am Anfang Dezember übernahm sie in Kendilóna die Erziehung der Tochter vom Grafen Miksa Teleki, solange sich ihre Freundin Klára Leövey in Paris aufhielt. Im August 1865 kehrte sie nach Budapest zurück, aber geachtet ihres Alters übernahm sie die Leitung neuer Institute nicht mehr. In den kommenden zwölf Jahren gab sie in Grammatik, ungarischer Geschichte und Geographie Privatstunden. Aus der Straße Mozsár besuchte sie ihre Schüler jeden Tag, unter anderen Piroska Szél, die Enkelin von János Arany. Bis 1877 beschäftigte sie sich in Budapest mit 140 Privatschülern.

Am 2. Mai 1877 zog sie nach Kiskunhalas um, wo ihre zwei Nichten in der höheren Mädchenschule der helvetischen Kirche Erzieherinnen waren. Hier nahm sie viermal pro Woche am Unterricht teil. 1880 veröffentlichte sie in den Hauptstädtischen Zeitschriften die Richtigstellung eines falschen Berichts über Benedek Virág. Von da an wurde sie durch die pädagogischen Zeitschriften und die Tageszeitungen wiederentdeckt. Áron Szilády, Ferenc Badics und Kálmán Géresy ermutigten sie zur Veröffentlichung neuer Publikationen. Ihr Neffe nahm sie im Juni 1885 in Békés zu sich, weil ihre linke Hand lahm wurde. Von Miksa Teleki und vom Hilfsverein der Ungarischen Schriftsteller erhielt sie eine ständige finanzielle Unterstützung. Janka Zirzen lud sie 1886 zum Heim der Lehrerinnen und Erzieherinnen ein. Ihre alte Freundin Frau Papp, Emma Teleki, Frau Kállay hielten an ihr fest.

Die Alterspräsidentin der Lehrerinnen wurde durch die Volksbildungskörperschaft der Hauptstadt im Festsaal des Neuen Rathauses begrüßt. Auch eine Stiftung wurde durch den Verein Eötvös unter dem Namen „Karacs-Stiftung“ zur finanziellen Unterstützung für die alten Lehrerinnen gegründet. In Gyoma und in Arad erschienen ihre Bände, in den hauptstädtischen Zeitschriften kamen ihre Schriften über die Stadt Pest-Buda heraus. Nachdem ihr Neffe verwitwet wurde, wurde sie im Pfarrhaus von Békés in Pflege genommen. Ihre letzten Lebens-

jahre musste sie fast völlig im Bett verbringen. Am 9. Oktober 1892 ist sie still entschlafen.
[10]

ZUSAMMENFASSUNG

Therese Karacs und ihre Mutter waren die bedeutendsten Vorkämpferinnen der Mädchenerziehung in Ungarn. Ihre Bedeutung in der ungarischen Erziehungsgeschichte ist unbestritten. Sie widmeten ihr ganzes Leben der Erziehung der Mädchen und richteten die Aufmerksamkeit auf die Mädchenerziehung. Sie hielten diese Aufgabe für die wichtigste, waren von der Allmacht der Erziehung überzeugt.

Therese forderte die Gründung von weiblichen Erziehungsinstituten, wo die Mädchen auf ihren Frauenberuf vorbereitet werden. Es ist auch bedeutend, dass sie für die Frauen, die ihren Beruf als Frau oder Mutter nicht erfüllen konnten oder wollten, sog. Brotstudien errichtete. So konnten die Unverheirateten selbständig und für die Gemeinschaft auch nützlich bleiben.

In der ersten, in Miskolc gegründeten höheren Mädchenschule und später in der Mädchenerziehungsanstalt in Klausenburg konnte sie als Erzieherin ihre Ideen zur Erziehung auch praktisch verwerten. In Miskolc unterrichtete sie während 13 Jahren 863, in Klausenburg während 4 Jahren 460 Schülerinnen.

Wir stimmen mit dem Festhalten von Béla Pukánszky überein, dass Therese Karacs keine großen Emantipationsbestrebungen hatte, sie blieb auf dem Boden der Realität. Der Zweck der Erziehungsinstitute war die Bildung künftiger Hausfrauen und das Bestreben nach höherer geistiger Bildung. Ihrer Ansicht nach sollten die Mädchen zu gewissenhaften, kenntnisreichen Ehefrauen und Mütter erzogen werden. Hauptanliegen ihrer weiblichen Bildungsstätten war es, die jungen Frauen und Mädchen auf ihre dreifache Rolle als Gattin, Hausfrau und Mutter vorzubereiten.

„Sie nahm die Bedürfnisse der zukünftigen Mütter in Betracht, wenn sie für die Mädchen weibliche Handarbeit, den Zuschnitt, das Nähen und die Herstellung der Unterwäsche unterrichtete. Aber sie wollte nicht nur „die Hand“ geschickt machen, sondern auch „den Kopf“ und das Herz bilden. Mit Hilfe ihrer Erzieherinnen unterrichtete sie ihre Schülerinnen Französisch, Musik, Schönschreiben und Tanz.“ [11]

Therese Karacs setzte sich für eine Verbesserung und den Ausbau der Mädchenbildung ein und trug dazu bei. Die Erziehung der weiblichen Jugend lag an ihrem Herzen. Ihre Forderungen in Bezug auf eine gleichberechtigte Erziehung beider Geschlechter wurden langsam angenommen. Das Erziehungs- und Bildungswesen der Frauen erhielt einen immer höheren Stellenwert.

LITERATURVERZEICHNIS

- [1] PATYI, Gábor *Külföldi minták a magyarországi értelmiség képzésében a dualizmus korában*. In: Szála, Erzsébet (szerk.) *Tudomány Napja 2000: Tanulmányok a pszichológia, a pedagógia és a kultúrtörténet tárgyköréből.*, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar, 68-76. 2001. Sopron.
- [2] STUMMER, Krisztina *A nőkről alkotott kép hazánkban a 20. század első felében sajtótermékek tükrében*. *Képzés és Gyakorlat: Training and Practice* 19: 1-2. 39-48. 2021.
- [3] SÁFRÁN, Györgyi *Zirzen Janka és az egységes magyar nőnevelés kezdete*. A kir. Horthy Miklós Tudományegyetem Pedagógiai Intézetének Közleményei 4., 1942. Szeged.
- [4] KÉRI, Katalin *Hölgyek napernyővel: Nők a dualizmus kori Magyarországon (1867-1914)*. Pécs. 2008. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány.

- [5] AMBRUSNÉ KÉRI, Katalin *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*. Kronosz Kiadó, 2019. Budapest. 240.
- [6] KARACS, Zsigmond *Karacs Teréz a 19. századi magyar nőnevelés sodrában*. 2008. <http://www.klauzal.hu/cikk/372.html?PHPSESSID=34db176dbe8e1340f53f65459c0d8968>
- [7] EWA, Gabriella *A magyar nőnevelés két úttörője*. M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Pedagógiai Intézet, 1933. Szeged. 73. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/39075/>
- [8] TAKÁCS, Ádám *Karacs Teréz összes munkái*. 1853, szerk. Miskolc.
- [9] OROSZ, Lajos *A magyar nőnevelés úttörői*. 1989. Tankönyvkiadó, Budapest. 111.
- [10] ZOVÁNYI, Jenő *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Szerk. Ladányi Sándor. 3. jav., bőv. kiadás. 1977. Budapest. Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodája.
- [11] PUKÁNSZKY, Béla *A nőnevelés évezredei*. Gondolat Kiadó, 2006. Budapest. 119-120.

A REFORMÁTUS TANÍTÓKAT ÉRT SÉRELMEK A TRIANON UTÁNI CSEHSZLOVÁKIÁBAN

Petheő Attila¹

Oktatásügy Trianon után

A csehszlovák államhatalom fontos feladatának tartotta a magyar nyelvű oktatás visszafejlesztését, a felsőfokú oktatás terén pedig a teljes leépítést. Az 1919. április 3-án elfogadott 189/1919. sz. törvény adott alapot a kisebbségi iskolák szervezéséhez és fenntartásához. A nyelvtörvény részét alkotta az 1920. február 29-én elfogadott alkotmánynak. A nyelvtörvény 5.§-a az iskolák tanítási nyelvvel foglalkozott: kimondta, hogy a nemzetiségi kisebbségek számára szervezett iskolákban az ő nyelvükön tanítanak, és kulturális intézményeik igazgatási nyelve is ugyanaz. Az elemi, a polgári és magániskolákra az 1919. április 3-i törvény volt irányadó, ez háromévi átlagban, legalább 40 iskolakötelest írt elő az elemi iskolák, 400-at a polgári iskolák szervezésénél, az oktatás pedig azon a nyelven folyt, amilyen anyanyelvű tanulókról volt szó. A törvény a polgári iskolák esetében nem kötötte meg a művelődésügyi miniszter kezét. A törvényhez szükséges végrehajtási rendeletet sosem adták ki, ami ártott a magyarságnak.

A középiskolákra és tanítóképzőkre az 1923. június 8-i törvény vonatkozott.² E törvényt azonban sosem alkalmazták, hiszen Szlovákiában külön rendeletnek kellett volna intézkednie az életbelépéséről. Mindez azt jelenti, hogy a tárgyalt területen tulajdonképpen egyedülként a Csehszlovák Köztársaság Alkotmánya lehetett volna a magyarság számára mérvadó, hiszen ez biztosíthatta volna a törvény előtti egyenlőséget.

A református egyház és az állam kapcsolata

Trianon után a csehszlovákiai magyar reformátusság elesett hagyományos oktatási központjától, de az egyház szervezetéből is kiszakadt. 492 református gyülekezet és 3237 rendszeresített lelkészi állás került évszázados történelmi beágyazódottságából az új államalakulatként létrehozott Csehszlovákiához.³ A 223 168 református lélek 449 magyar, 12 vegyes és 31 szlovák nyelvű gyülekezetben élte életét. A békediktátum három református egyházkerületet érintett: a dunántúlit nyugaton, a tiszáninnenit középen és a tiszántúlit keleten.⁴

A vezetők már 1920-ban memorandumot intéztek az államfőhöz, melyben a teológiai főiskola mielőbbi felállításának szükségességét fogalmazták meg. Ennek több változata is volt. Az első, már hiteles példányok 1920. szeptember 8-i dátummal vannak aláírva. Az aláírók a tiszáninneneni kerület elnökei: Pálóczi Czinke István püspök és Lukács Géza főgondnok. Március 31-én meg is érkezett a pozsonyi minisztérium válasza a Memorandumra, melyben leírják, hogy a lelkészképzés kérdésében a minisztérium fenntartja korábbi álláspontját, hogy Csehszlovákiában csak az lehet lelkész, aki az ország területén végezte el a nyolc gimnáziumi

¹ PaedDr. Petheő Attila, PhD. történész. E-mail: petheoa@uj.s.sk

² Arató Endre: Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből 1918-1975. Magvető, Bp., 1977. 52.

³ További adatokat lásd: Szénási Lilla: Trianon hatása az oktatásra és az iskolai katechézisére a Szlovénországi és Kárpátaljai Református Egyházban. In: Somogyi A. (ed.): 12th International Conference of J. Selye University. Theological Section. Conference Proceedings. J. Selye University, Komárno, 2020. 59-68.

⁴ Mgr. Lévai Attila, PhD – ThDr. Somogyi Alfréd, PhD: A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház története 1918–1938. – 1., Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, Komárom, 2015. 17.

osztályt, és érettségizett.⁵ A református tanítók honossági és végzettségük elismerése körüli áldatlan helyzetére leginkább a Református Egyház Egyetemes Konventje nevében 1922 májusában, Czinke István és Lukács Géza által aláírt memorandum mutat rá. Ebben a levélben a kormánytól az 1920. április 9-én kelt, 236-os alkotmánytörvény 1.§ 4. pontjának kiterjesztését kérik a református lelkészekre és tanítókra. Azaz, a hivatalnokokhoz hasonlóan róluk is mondják ki, hogy ha a Csehszlovák Köztársaság területén valós állást töltenek be, minden egyéb feltétel nélkül tekintsek őket az ország állampolgárának.⁶ Ez azért lett volna fontos, mert ősi református felfogás szerint egyházi iskolában „csak felelős, gyakorlattal és megfelelő készségekkel rendelkező személy oktathat”⁷. Nem volt könnyű feladat a helyükről elmozdított tanítók „pótlása”. A fent hivatkozott törvény szerint tartózkodási hellyel az bír, aki közterheket visel. Ez alá viszont nem tartoznak sem a tanítók, sem a lelkészek, hiszen vagyonuk nincs, illetve sokukat néhány év után új helyre helyezik szolgálatba. A módosítással az állami hivatalnokokkal kerültek volna egy szintre a református lelkészek és tanítók, hiszen az esetükben az állampolgárság létét nem kötik tartózkodási helyhez.

Református iskolaügyi sérelmek

Jeszenszky Lenke losonci tanítónő esetéhez sok hasonló ügy volt, hiszen a teljhatalmú miniszter kormánybiztosa, formanyomtatványon közli 1919 májusában – egy esztendővel a békediktátum ratifikálása előtt – az érintettel, hogy a tanfelügyelő jelentése szerint nem bírja annyira a szlovák nyelvet, hogy szlovák iskolában tanítson, ezért állásából elbocsátják, az illetményét pedig az adott év júliusáig folyósítják. A szlovák nyelvű levélben a panaszaival a magyar állam szerveihez utalják a tanítónőt, de fellebbezésével a minisztériumhoz fordulhat.⁸ A losonci református egyháztanács válaszában igyekezett eloszlatni a tévedéseket, miszerint az oktatási intézményük sosem volt szlovák nyelven oktató intézmény, illetve, hogy szlovák anyanyelvű diákjuk sem volt az elmúlt évtizedekben. Sérelmezik, hogy az állam beleszól az egyház autonómiájába is, hiszen beleszólási lehetősége az egyházon keresztül van módja az állami szerveknek. Az egyház ragaszkodik Jeszenszky Lenkéhez, aki született losonci, ahogy Losonc is magyar város.⁹ A tanfelügyelő második, kézzel írott levelében közli a losonci református iskola igazgatóságával, hogy a megüresedett tanítói állás pályázatát a túrócszentmártoni *Národni Noviny*ban vagy a *Novohradská Stráž*ban hirdessék.¹⁰ 1921-ben Jeszenszky Lenkét felfüggesztették, fizetését beszüntették. Az egyház többször is kérte visszahelyezését, de 1924-ig kevés sikerrel.¹¹ 1924-ben a zólyomi nagyzsúpán elrendelte a fegyelmi eljárás befejezését. A július 23-i fegyelmi tárgyaláson a vádat képviselő államügyész fegyelmi vétség helyett csak kihágás miatt kérte a tanítónő megbüntetését. A fegyelmi válasszmány Jeszenszky Lenkét a legenyhébb büntetésre, megintésre ítélte.¹² A tanítónő ezek után sikerrel vezette a losonci leányegyesületet még az 1930-as években is.

Panzl Emma losonci tanítónőnek 1920. november végén tiltotta meg a további tanítást a losonci tanfelügyelő, mert nem tett hűségsküt.¹³ A Sörös Béla elleni ügyben tanúként idéz-

---

⁵ Mgr. Lévai Attila, PhD – ThDr. Somogyi Alfréd, PhD: A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház története 1918–1938. – 1., Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, Komárom, 2015. 40.

⁶ Memorandum a református lelkészek és tanítók állampolgársága ügyében. DREL Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

⁷ Görözdí Zsolt: Profestáns egyházértelmezés a reformáció századában a jelentősebb egyházi rendtartásokban. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014. 83.

⁸ Mélyen tisztelt referens úr! DREL Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

⁹ Mélyen tisztelt referens úr! DREL Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

¹⁰ Bodicky tanfelügyelő 89. sz. levele. Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

¹¹ A Barsi Református Egyházmegye 1921., 1922., 1923. és 1924. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Összeállította: Akucs Lajos, Léva, 1925. 171.

¹² Prágai Magyar Hírlap, 1924. VII. 31., III. évf. 172. sz., 5.

¹³ Tanfelügyelő 2291. sz. levele. Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

ték be, és ebből kiderült, hogy az ekkor huszonkilenc éves pedagógust a továbbiakban is alkalmazták az iskolában ideiglenes tanítóként.¹⁴ Ebből gond is származott, mert Sörös az iskolaszék elnökeként nem tett eleget bejelentési kötelezettségnek, sőt a tanítót eskütételi kötelezéséről sem tájékoztatta. 1922-ben Lábos Zoltán tanítónak tiltották meg az oktatást a hubovái református elemi iskolában, mert nem volt csehszlovák állampolgár.¹⁵ Ugyanezen okból Kömley László tanítónak tizenöt évnyi nagysallói tanítóskodás után vették el a kenyerét.¹⁶ Szalay Pál marcelházi tanítót felmentették állásából csehszlovák állampolgársága nemlétére hivatkozva, kiállított illetékességi bizonyítványát megsemmisítették. 1921-ben a Skolsky Referát elfogadta illetőségi bizonyítványát, és a fizetését kiutalták. Ennek ellenére folyamosított a csehszlovák állampolgárságért, illetve a tanítói oklevelét nosztrifikálták, miután Pozsonyban különbözeti vizsgát tett.¹⁷ A tanfelügyelőségnek írt levele érdekessége, hogy egyik mondatában összeomlásról ír, míg a másikban a magyarul leírt Csehszlovákia szót szlovák írásmóddal jegyzi, illetve a helységneveket is szlovákul használja. Szalay kilencvenhárom gyermeket tanított eredményesen a településen. Munkájával és a honosításért tett lépéseivel olyannyira elégedettek voltak, hogy még a komáromi tanfelügyelő is levelet írt fizetése folyósítása érdekében. A helyi lelkész püspöknek írott levelében arról ír, hogy a kántortanító elvesztése a tanárihiány miatt a hatszáz fős gyülekezetben nagy gondot okozna, mert tisztességes fizetést és jó lakhatást ennyi fővel nem tudnak biztosítani. Amennyiben a tanítót elvesztik – jelzi a püspöknek írott levelében Nehézy Károly lelkész –, az iskolát kénytelen lesz az államnak átadni, hiszen úgy biztosan kapnak tanítót.¹⁸

Hasonlóan járt el a hatóság Réthy Gyula tanítóval, aki a Réte-Boldogfa egyházközségben működött mindenki melegegedésére 1911-től, de 1921-ben magyar állampolgárságára hivatkozva kiutasították. Hiába ismerte őt el Réte község helyi illetőségűnek, hiába viselte a közterheket és folyamodott állampolgárságért, hiába tette le a nosztrifikációs vizsgát és a hűségesküt, a miniszter a hozzá érkező falusi küldöttség kérése ellenére 1923 májusában megerősítette döntését.¹⁹ Az oktatásügyi minisztérium referátusa a püspöki hivatal 1924 januárjában kelt levelére – amelyben Réthy szolgálatban hagyását kérte – azt a választ adta, hogy a minisztérium végre (végleg) elutasította a tanító állampolgársági kérelmét.²⁰ Kísérőlevelében a püspök nyomtatékkal kéri ezután a helyi lelkészt, hogy az állásra írjon ki végre pályázatot, mert nincs egyéb megoldás. Sajnos ezt nem tette meg, így 1924. február 15-én az iskolát a hatóság bezáratta.²¹

Ebben az évben küldte meg az egyház az állampolgárságot kérő református tanítók névsorát a minisztériumnak. A listán több mint kétszáz tanító neve szerepel.²² Olyan esetre is volt példa – Réthy Lajos garamvezekényi tanító esetében –, mikor a hivatalnok bizalmasan a végzésre írta – természetesen aláírás nélkül –, hogy abban az esetben, ha a honossági kérvényét még nem adta be a tanító, kérhetik folytatólagos működését, amíg az állampolgárságot meg nem kapja.²³

Még 1923-ban is sérelmek érték a tanítókat a honosítási kérelmek miatt. Bodrogszentesen Móricz Árpádot, aki csak hittant tanított, tiltotta el a nagykaposi tanfelügyelő, mivel illetősége nem volt rendben. Az ügyről a felettes egyházi hatóságot nem értesítet-

---

¹⁴ Kihallgatási jegyzőkönyv. DREL Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

¹⁵ Iskolai referátus 376/1922. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

¹⁶ Juhász Pál lelkész 580/1922. sz. levele Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

¹⁷ Szalay Pál 1922. május 15-i levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

¹⁸ Nehézy Károly lelkész 1922. május 13-i levele. Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

¹⁹ Réte-Boldogfai egyház vezetőinek 1923. május 30-án kelt levele. Fond: I.2., 1920-28, 4. doboz

²⁰ Biskupskému úradu 5297/I-A 1924. sz. levél. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

²¹ Főtiszteletű Püspök Úr! 525/1924. sz. levél. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

²² Honpolgárság adományozását kérték... DREL Fond: I.2., 1920-28, 5. doboz

²³ Bizalmasan közlöm. 447/1923. sz. alatt. DREL Fond: I.2., 1920-28, 5. doboz

ték.²⁴ Madaron Gabay Olga Irént és Laky Antalt mentették fel, akik nem bírtak csehszlovák állampolgársággal. Az ő helyükre a hivatal azonnali pályázat kiírását kérte úgy, hogy amennyiben nem lesz jelentkező, az veszélyt jelenthet az iskolára nézve.²⁵ Gabay tanítónőt már 1923. november 30-án elbocsájtották, majd valószínűleg a meghurcolásoknak köszönhetően, kilencévi madari szolgálat után súlyos műtétet kellett rajta végrehajtani Budapesten. Érdekes, hogy az iskolai referátus ukáza ellenére ekkor, 1924. március 4-én az általa tanított osztályok tanulóit a kollégáinak átadta. Ez azt jelenti, hogy a madari egyház az állásában meghagyta. Egyébként a hívek annyira becsülték, hogy a műtét költségeinek egy részét is ők állták adakozásból.²⁶ A tanítók közül a nagysallói, a farnadi, a nagyodi tanítók és a lévai óvónő lettek állásukból felfüggesztve. A lévai óvónő, Dús Ilona ügye azonban rendeződött, hiszen az iskola kérésére megengedték neki a tanítást, csak fizetést nem folyósított számára az állam.²⁷ Hontfüzesgyarmaton Akúcs Árpád tanítót választották meg, aki Sárospatakon végzett, de működését az iskolai referátus betiltotta, majd később ideiglenesen engedélyezte. Ágón a Pápán végzett Szűcs Árpád helyettes tanítását betiltották. Losoncon a Pápán végzett Baka Irma alkalmazása ellen nem emeltek kifogást. Érsekkétyen Sárközi Editet választották tanítónőnek, de az államsegélyt nem folyósították.²⁸

Az állam részéről folyamatos jogfosztásokról érkeznek a hírek ezekben az időkben. A szlovák nyelv tanításának elrendelése – az egyházi hatóság mellőzésével – az iskolaszékek és tanítók köteleességévé tétetett, pedig a református iskolák, egyház semmiféle államsegélyt nem kaptak, sőt egyes tanítók részére az államsegélyt nem folyósították. Általános panasz volt a tankönyvekre is, mely állami kiadványok sem pedagógiai, sem történelmi szempontból nem voltak megfelelőek, mert sértették a magyarságot. A tanfelügyelő azonban Bars megyében elrendelte, hogy csak az állami tankönyvek használhatók. Az espereshelyettes ekkor levélben felháborodva tájékoztatta a püspökhelyettest, hogy a tanfelügyelet fenyegetésekkel bírja rá a református tanítókat, hogy az állami kiadó által kiadott (vagy még ki sem adott), magyar nyelven írott tankönyveket használják. Az egyházi törvények és a tanfelügyelőség között egyensúlyozó tanítók az egyházi hatóság fegyelmeje és az államsegély megvonása között álltak.²⁹ A tankönyveket az egyházmegyei közgyűlés be nem tilthatta, de azok átvizsgálását megkezdte. 1924. január 2-án a nyitrai zsupáni hivatal fegyelmi eljárást indított, és az egyházat belső fegyelmi eljárás indítására kérte, mert az ímelyi tanító tiltott tankönyvekből tanított.³⁰ Az állami és egyházi kiadványokat vegyesen használták. Az iskolákban 1921-től elrendelték a csehszlovák állami címer, a zászló és Masaryk képének egyházi pénzen való beszerzését. Az iskolákat teljesen ki akarták kapcsolni az egyház jogköréből. A szlovák nyelv oktatását a magyar nyelvvel azonos óraszámban tették kötelezővé.³¹ Losoncon arra is volt példa 1921 őszén, hogy rendeletben utasította a tanfelügyelőség a rendőrséget, hogy igyekezzenek megakadályozni a tanköteles gyermekek politikai rendezvényeken való részvételét.³²

Nagyon pontosan megküldték 1921 februárjában az illetékes egyházi szerveknek, hogy mi a lévai tanfelügyelőség elvárása a református iskolákkal szemben. Elrendelték, hogy az évismétlők mely könyvből tanuljanak, mely lapokat rendeljék meg az iskolák; hogy a szlo-

²⁴ Keresztury esperes 101/1923. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 4. doboz

²⁵ Skolsky inspektorát 1771/923. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

²⁶ Mokos Kálmán lelkész 24/924. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

²⁷ Főtiszteletű Püspök Úr! 525/1924. sz. levél. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

²⁸ A Barsi Református Egyházmegye 1921., 1922., 1923. és 1924. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Összeállította: Akucs Lajos, Léva, 1925. 109.

²⁹ A barsi esperes 88/1920. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

³⁰ 385/1924. sz. levél. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

³¹ A Barsi Református Egyházmegye 1921., 1922., 1923. és 1924. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Összeállította: Akucs Lajos, Léva, 1925. 24.

³² A losonci iskolai inspektor 4198/1921. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

vák nyelv tanítása az 1922-es tanévtől mindenütt kötelező lesz. Emellett legyen az iskolának hivatalos pecsétnyomója, legyen kifüggesztve a csehszlovák zászló és az elnök portréja; minden tanító köteles külön vizsgát tenni csehszlovák nyelvből és irodalomból. A saint-germaini béke szerint Ausztria és Magyarország köteles visszaadni a csehszlovánszlovák eltulajdonított pénzt és tárgyakat, melyekről a kimutatást kérik; kimondja, hogy az 1921 januárja után szerzett külföldi oklevelek Csehszlovákiában nem érvényesek és nosztrifikálva nem lesznek.³³

A református iskolák részére a Skolsky Referát, illetve a tanfelügyelőség részéről egy *Vestník* című, szlovák és német nyelven szerkesztett iskolai lap megrendelését tették kötelezővé. Hiába kérte fel 1922. évi 6. határozatában az Egyetemes Konvent losonci gyűlése a teljes hatalmú minisztert arra, hogy a magyar tanítók művelődéséhez anyanyelvükön írott lapot küldjön, ez nem került meghallgatásra.³⁴ Ahol nem rendelték meg az iskolaszékek vagy az egyházak, illetve a már megküldött lapot visszaküldték, ott a tanfelügyelő a tanítótól az államsegélyt elvonatta, sőt a nagyódi lelkész ellen fegyelmi vizsgálat elrendelését is kérte, mert nem az iskolaszéken keresztül, hanem saját maga intézkedett nevezett lap visszaküldésére nézve. Nagy port kavart az érsekkétyi tanítónő, Kósik Ilona ügye, aki ellen a tanfelügyelő szintén vizsgálatot rendelt el, mert március hónapban Érsekkétyen tartózkodása alkalmával a tanítónő iskolájában kifüggesztve találta a magyar címet és a magyar Himnuszt. A tanfelügyelő a pedagógus fizetését beszüntette, és a Skolsky Referát utasítására fegyelmi vizsgálatot is elrendeltek, de azt nem tartották meg. A párkányi főszolgabíró október 3-án a tanítónőt Érsekkétyről karhatalommal eltávolíttatta, mindenével Párkányba vitette, s onnan a Dunán át Magyarországra szállíttatta. A tanítónő húsz éve oktatott az iskolában.³⁵ Természetesen az ügyben fellebbezett az egyház, de azt azzal utasították vissza az Iskolaügyi és Művelődési Minisztériumból, hogy Kósik Ilona viselkedése állami szempontból nem megfelelő, illetve nem is csehszlovák állampolgár.³⁶ A tanítónő 1900 augusztusában tett tanítóképesítő vizsgát.³⁷ 1899. október 23-án Harasztin, 1900 októberében Dunaszentgyörgyön, majd 1902-ben már Érsekkétyen tanított. A tanítói esküt – már gyakorló tanítónőként – 1903-ban tette le a Barsi Református Egyházmegye rendkívüli közgyűlésén. A Csehszlovákiából való kiutasításával az ellene indított fegyelmi eljárás tárgytalan lett, az állását azonnal be kellett tölteni, és minden állami fizetését beszüntették.³⁸ Csak évek múltán írt arról a barsi egyházmegye jegyzőkönyve, hogy a tanítónő elleni eljárás szabálytalan és törvényellenes volt, amit – mint „történelmi emléket” – tudomásul vesznek.³⁹

Tóth István lévai tanítót, mert 1921. október 6-án a templomban a Himnuszt énekelte és orgonával kísérte, a közoktatási minisztérium az állásából felfüggesztette, fizetését leállította, és fegyelmi eljárást indított ellene. A kántortanító egyébként a politikai helyzet miatt nem is énekelte a könyörgés alkalmával a Himnuszt, de a gyülekezet tagjai hangos szóval rontottak rá, hogy legalább orgonán kísérje a nemzeti imádságot. Az egyházmegyei közgyűléshez írt levelének szépsége, hogy elsősorban arra kérte a testületet, járjanak közben annak érdekében, hogy: „*a magyar himnusz, mint templomi ének a református gyülekezetek és énekevezérek által szabadon használtassék*”. Csupán másodízben kérte, hogy szorgalmazzák saját

---

³³ A lévai tanfelügyelő 351/921. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 2. doboz

³⁴ Patay püspökhelyettesnek írt lap. DREL Fond: I.2., 1920-28, 1. doboz

³⁵ A Barsi Református Egyházmegye 1921., 1922., 1923. és 1924. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyvei. Összeállította: Akucs Lajos, Léva, 1925. 9.

³⁶ Az iskolai referátus 6635/IA/1923. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 5. doboz

³⁷ A Dunamelléki Evangélikus Református Egyházkerület 1901. október 18-dik és következő napjain Budapesten tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta: Szilárdy Áron, Budapest, 1901. 68.

³⁸ Adatok Kósik Ilona ügyéhez. 12./924. sz. levél, DREL Fond: I.2., 1920-28, 6. doboz

³⁹ A Barsi Református Egyházmegye 1925., 1926., 1927., 1928. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve. Szerk.: Akucs Lajos, egyházmegyei egyházi főjegyző. Kiadta a Barsi Református Egyházmegye, Léva, 1928. 69.

állásába való visszahelyezését.⁴⁰ Szintén Tóth István panaszolta, hogy 1922. január 31-én iskolájában megjelent a helyi, majd a pozsonyi tanfelügyelő, s mivel nem volt kifüggesztve az elnök képe, és a diákok feleletei nem elégitették ki, az iskolai referátus kényszerítette, hogy önmaga kérje nyugdíjaztatását. Később Tóth István kérvényezte Balogh Elemér püspöknél, hogy tanítói véglegesítése ügyében küldjön pártoló levelet a minisztériumba, aki ezt azonban arra hivatkozva utasította vissza, hogy ez az egyház autonómiája ellen való lenne, hiszen a szlovák nyelvi vizsgát letette, diplomáját nosztrifikáltatta, így az államnak kifogása nem lehet.⁴¹ Tóth István korábban hat éven keresztül a Barsi Református Egyházmegye Tanítóegyesületének elnöke, a Lévai Órálló felelős szerkesztője, színelőadások szervezője, a lévai református énekkar alapító karnagya, költő és zeneszerző volt. 1920-ban határozottan kiállt Léván az elbocsátott tanítók mellett a kerület állami és felekezeti iskoláinak általa szervezett és vezetett gyűlésén.⁴² 1925-ben vonult nyugdíjba, és valószínűleg a meghurcolások miatt Komáromba költözött, ahol elfogadta a református egyház kántori állását.

Ruszkay István csízi tanító ügyét az államügyészség a Gömri Református Egyházmegye egyházmegyei bírósága elé utalta, amely felmentette őt. Az állami hivatal szerint 1922-ben a tanítónak az volt a bűne, hogy az évről-évre a tanteremben egyéb egyházi énekek mellett a magyar himnuszt is elénekeltette a gyerekekkel. A tanfelügyelet az 1907. évi XXVII. tc. 22.§ 4. pontját hozta fel, mint államellenes cselekedetet a vád megerősítéseként,⁴³ a tanítót felfüggesztették állásából, és megvonták a fizetését. Az ítélet szerint Ruszkay a jogerőre emelkedés után két évig nem taníthat még ideiglenesen sem, sőt a fegyelmi eljárás költségeit is neki kell megtérítenie, különben végrehajtót küldenek rá.⁴⁴ Slávik zólyomi nagyzsúpán szerint a csízi tanító államellenes cselekedete – a Himnusz énekeltetése – nem csak az ifjúság nevelésére tesz rossz hatást, hanem súlyosbító körülmény, hogy a vizsgán a nyilvánosság is megjelent, így azzal a csehszlovák állam ellen izgatott. A közigazgatási eljárásban az ítélelhozatal előtt sem Ruszkayt, sem annak ügyvédjét, dr. Törköly Józsefet nem hallgatták meg.⁴⁵ Ruszkay 1926. szeptember 17-én fiatalon, a negyvenes éveinek végén hunyt el.

Előfordult, hogy az iskolaügyi hatóságok azzal fordultak az iskolát fenntartó gyülekezethez, hogy az a modern egészségügyi és pedagógiai elveknek megfelelően szerelje fel vagy építse át az iskola épületét. Ilyen felszólítást kapott a perbeti református iskola fenntartója is az Iskolaügyi és Művelődési Minisztériumtól 1923-ban.⁴⁶ Ha ilyen szempontok szerint hármaszszor sem találták megfelelőnek az intézményt tanítás céljára, akkor elvették az iskola-fenntartói jogot, és beszüntették a tanító államsegélyét.⁴⁷ Több helyütt fellelhető a jegyzőkönyvekben, mikor a fenntartó gyülekezetet korholják a padló gyakori olajozása vagy a takarítás hiánya miatt. Kisújfaluról a tanfelügyelői jelentés 1922-ben arról szól, hogy a Mocos tanító házaspár a dolgozatokat nem javítja, az osztálykönyveket nem vezeti, az osztálytermek tisztaságával nem törődik.⁴⁸ A Földes Lajos és Takáts Ilona tanítókról szóló, 1923-as tanfelügyelői jelentésben vizsgálatot kezdeményeznek az érintettek ellen, mert az osztálykönyvet nem vezetik, és az írásbeli dolgozatok nem megfelelőek.⁴⁹ Csúzon Kerekes József tanító korára, betegeskedésére és az iskolai felszerelések hiányosságaira hivatkozva záratta be a helyi

---

⁴⁰ Tóth István 1922. június 18-án írt levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 4. doboz

⁴¹ Méltóságos főtisztelendő konventi elnökség! DREL Fond: I.2., 1920-28, 4. doboz

⁴² Bars, 1920. V. 3., XL. évf. 21. sz., 3.

⁴³ A gömri egyházmegyei bíróság 19-3/1922. sz. jegyzőkönyve. DREL Fond: I.2., 1920-28, 4. doboz

⁴⁴ Dunántúli Protestáns Lap, 1923. VI. 2., 34. évf. 22. sz., 87.

⁴⁵ Prágai Magyar Hírlap, 1923. V. 13., 2. évf. 108. sz., 5.

⁴⁶ Iskolai referátus 12845/I-A/1923. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 5. doboz

⁴⁷ Csomár Zoltán. A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története. Ungvár, 1940. 124.

⁴⁸ Lévai tanfelügyelő 34749/I-A/1922. sz. jelentése. DREL Fond: I.2., 1920-28, 3. doboz

⁴⁹ Iskolai referátus 2549/I.A/1923. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 5. doboz

református iskolát a nyitrai tanfelügyelő,⁵⁰ de – mint később kiderült – a legnagyobb hibája az volt 1924 elején Kerekesnek, hogy a magyar állam címerével ellátott pecsétet használta, ami miatt a megyei hivatal illetékese az államellenes cselekedet kivizsgálása idejére felmentette őt hivatalából.⁵¹ Megtörtént, hogy a tanfelügyelőt a jó szándék is vezette, mint Udvardon, ahol az észlelt hiányok felől a perbetei lelkész számolt be az esperesnek. A túl magas iskolai padokat, a segédeszközök hiányát, a tanterem takarításának és a lábtörlők elhelyezésének kérdését tudta orvosolni a lelkész, viszont a tanterem kis ablakainak bővítését, a helyiség térfogatának növelését nem tartotta azonnal megoldhatónak.⁵²

---

⁵⁰ Gyalókay László 446/923. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 5. doboz

⁵¹ Zupny úrad 13726/24. sz. levele. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

⁵² A perbetei lelkész 2/924. sz. alatti levele a püspöknek. DREL Fond: I.2., 1920-28, 7. doboz

MANŽELSKÁ VERNOSŤ PREPOJENÁ VERNOSŤOU BOŽIEMU POVOLANIU

Katarína ŠVAJDOVÁ¹

Abstract

The title page itself tells us that at work, we will deal with one of the key characteristics of marriage - fidelity.

Fidelity can mean a broad term to us, so let us mention in greater detail that we mean fidelity in small, everyday situations, or events of the day. Together we want to think about, what a substantial virtue and a springboard to faithfulness is obedience between spouses. On the basis of concrete examples of life, we will deal with the issue of when and why inconsistency arises between spouses and what can be the main cause of its lack.

At work we would like to highlight the importance and depth of fidelity as well as the rising joy and happiness of her authentic marriage.

Finally, we want to point out the importance of their personal relationship with the Lord as an integral part of their vocation.

Keywords

Unity, marriage, obedience, profession, fidelity

ÚVOD

Vnímame ako prudko rastie potreba starostlivosti o rodinu. Preto sa nám javí čoraz užitočnejšie, zaoberať sa príčinami nesúlady a nejednoty v manželstvách následne rodiny. Zároveň vyzdvihnúť hrdinskú čnosť vernosti, ktorá je ešte stále v zdravých a funkčných rodinách prítomná.

Hlavnou témou práce je manželská vernosť, prepojená vernosťou Božiemu povolaniu.

Z uvedeného vyplýva, že podstatou nášho obsahu je vernosť manželov, ktorí sa svojim povoláním výrazne podieľajú na prvotnom pláne Boha s človekom.

Boží zámer s rodinou bol a stále je, prežívanie radosti blaha a pokoja. Boh nechce, aby rodina bola degradovaná zničená, aby človek žil ako otrok.

Máme na dosah čísla a štatistiky zvyšujúcich sa počtov rozvodov sme svedkami mnohých zruinovaných vzťahov. Opustených detí, osamotených seniorov, starých rodičov a to i z kresťanských rodín. Z rôznych dôvodov sa odkladá, alebo zavrhuje vstup do manželstva a vôbec, život v čistote. Na rozličných miestach sa prednášajú a ponúkajú programy. Propagujúce voľnosť za stratu skutočnej slobody pod rúškom rozličných výchovnovzdelávacích, alebo vedeckovýskumných podujatí. Stretáme sa čoraz väčšími s nevedomelým druhom otroctva, zmätenosti a smrti v duchovnom ponímaní. Sme toho názoru, že zmysel hovoriť o dôsledku má vtedy, keď zároveň skúmame príčinu, lebo práve vtedy prichádza možné riešenie.

Predmetom nášho zámeru je sledovanie príčin nefunkčných manželských párov. Porovnanie a dôraz na manželskú vernosť súvisiacu s vernosťou Bohu. Pozornosť upriamime na špecifickú čnosť vernosti, ktorá je pre úspešný manželský život mimoriadne dôležitá. Zároveň si v

---

¹ Švajdová Katarína, e-mail: zastkova.kathrin@gmail.com

úvodných kapitolách podrobnejšie vysvetlíme, čo v našej práci konkrétne termín vernosť predstavuje a na čo všetko sa vzťahuje.

Ako vieme žena od malička prirodzene túži byť oslovená mužom , ktorý bude o ňu verne a vytrvalo bojovať. Podobne muž túži po žene pre ktorú, nie raz obetuje aj svoj život, len aby si získal jej priazeň. Obaja rovnako túžia po vernej a vytrvalej láske, žiť jeden pre druhého.

Všeobecne je znakom zdravosti normálnosti a šľachetnosti srdca túžiť a žiť vo vernosti a to samozrejme vo všetkých druhoch povolania, nie len v manželstve. Nikto z nás si určite nepraje, aby mu bol ten druhý neverný , čo by len v malom sľube . Určite nie. Ak áno, nebolo by to v poriadku. Protipólom zároveň výzvou sú pre nás slová Pána Ježiša, ktorý chváli vernosť človeka slovami. „Správne dobrý a verný sluha bol si verný nad málom, ustanovím ťa nad mnohým - vojdí do radosti svojho Pána.“ (Porov.*Mt*25,14-30)

Vernosť ako čnosť hlboko súvisí s vernosťou Božiemu povolaniu. Upriamime, preto svoju pozornosť uvedenému obrazu vo vzťahu k Bohu, čím prejdeme do hlbokšej podstaty ľudskej osoby. Významu jeho povolania k láske a svätosti k životu Božieho kráľovstva cez „ malé - skromné, “ udalosti dňa, už tu na zemi, ktorých vzor, snáď najviac pripomína svätá Terezka a mnohí iní svätí z Nového, alebo Starého Zákona z písem vtedy i teraz.

VERNOSŤ

Pojem vernosť je veľmi rozsiahlym a známym. Dovolíme si zároveň povedať, že i rovnako vzdialeným termínom. Keď počujeme slovo vernosť, môžeme si predstaviť čokoľvek. Vernosť vlasti, vernosť službe, pracovným, alebo školským povinnostiam, vernosť v manželstve, alebo vernosť Bohu.

Ako prioritnú sme si zvolili tému, vernosť v manželskom zväzku. Preto si v nasledujúcich textoch viac priblížime, čo si pod slovom vernosť predstavujeme ako mu rozumieme, čo v skutočnosti znamená a aké bohatstvo v sebe skrýva.

V starom zákone ide predovšetkým o preklad slov, ktoré súvisia s hebrejským koreňom *emet* byť pevný, Prenesene spoľahlivý, pravdu hovoriaci, pravdivý. Je to pojem, príbuzný, výrazom, označujúci celosť, spravodlivosť, normálny stav, ktorého pevnosť stálosť a trvalosť sú obzvlášť zdôraznené. Ide o pravdivosť v slove i v skutku.² Z pohľadu filozofie, Marcelov *existenciál* charakterizuje vernosť, ako pevnosť vzťahu k niečomu nesmrteľnému. Tvrdí, že verná duša prekonáva všetky pokušenia. Duch vernosti sa stotožňuje s duchom pravdy a lásky.³ Pojem vernosti najlepšie vnímame vo vzťahoch, ktoré žijeme. Od osoby k osobe. Čo sa do veľkej miery odráža na našom vzťahu k Bohu. Prednosť dáme nateraz pohľadu na manželstvo.

Osobné rozhodnutie žiť v manželstve pre druhého a prijať, tak povinnosť z prísahy vernosti a z povinnosti, byť v službe životu je chápané od doby Otcov ako sviatosťné povolanie. *Pretože sa manželstvo chápe ako obraz zmluvy a lásky Krista a cirkvi, preto zostáva nerozlučiteľným.*

Nerozlučiteľnosť manželského zväzku požaduje od manželov vysoké morálne požiadavky a vytvára medzi nimi *ontologické puto*. Požiadavky morálnej povinnosti vernosti a ontologického puta sa prelínajú. W. Kasper interpretuje nerozlučiteľnosť manželstvá. Nielen sviatosťne, pretože inak by pre nepokrstených požiadavkách nerozlučiteľnosti neprichádzal do úvahy. Argumentuje antropologicko-ontologickým spôsobom. To znamená, že vo vernosti zväzku sa človek zaväzuje k niečomu bezpodmienečnému. Manželská vernosť je spolu - účasťou na vernosti Božej, vyjadruje určitý spôsob nadprirodzena. Podľa Kaspera je ľudská vernosť určitou gramatikou, pomocou ktorej je možné vyjadriť Božiu vernosť. *Sľub vernosti*

---

² NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992. s. 1399. ISBN 80-7017-528-1

³ OLŠOVSKÝ, J. *Slovník filozofických pojmov*. Praha: Akadémia vied ČR, 2005. s. 336. ISBN 80-200-1266-4

je definitívnou záležitosťou dvoch ľudí jedná sa o ontologickú danosť, keď sa dvaja ľudia rozhodnú pre trvalý a konečný stav. Manželská vernosť z hľadiska biblického je jednoznačne nerozlučiteľná. I keď existovali rôzne interpretácie manželskej vernosti na základe Ježišových slov, neexistuje žiadne legálne odôvodnenie manželskej nevernosti. To znamená, že nevernosť a rozvody neboli Božím úmyslom, keď Boh ustanovil manželstvo.⁴

Manželský sľub v sebe odkrýva obrovský význam. Zostať si verný, nie len, keď sa budeme mať dobre, alebo mať všetkého hojnosť, ale i vtedy keď budeme v núdzi. Či budeme plní/á vitality, alebo nevládni, chorí /á, štíhla/i, menej či viac. Sme si vedomí rôznych životných situácií. Áno popísanie, veci je v poriadku, ale v poriadku nie je zostať, len pre pri konštatovaní. Sťažovanie sa a pri tom nič nerobenie pre zlepšenie stavu, znamená nulové snaženie sa. Je potrebné urobiť, čo je v našich silách a ostané ponechať na Božiu prozreteľnosť.

V danom smere „ titul“ vernosť - stačí na to, aby označil Kristových učeníkov, tých čo v neho veria. Celkom iste obsahuje v sebe prirodzené čnosti, čestnosti a úprimnosti, no ešte viac. Obsahuje v sebe náboženskú vernosť, ktorú Ježiš žiada zachovávať. *Vernosť je charakteristickou vlastnosťou, tých ktorých pohýna Duch Svätý , prejavuje sa v drobných záležitostiach života a ovláda, tak celý sociálny život.*⁵ Nezabudnime tiež poznamenať, že viera od svojho počiatku používala pre biblické pojmy *fides a credere* grécky výraz, ktorým je rovnako vernosť *pístis a pisteúein*. *Prepojenosť, viery a vernosti je predovšetkým v tom, že človek, ktorý je verný sa zväčša vyznačuje spoľahlivosťou, ešte lepšie vierohodnosťou. Konajúc pre danú príčinu, akou je viera v Boha, ktorý sa zjavuje v Kristovi s jeho úplným odovzdaním sa a všeobecným súhlasom.* Ak by sme danú vetu rozložili na drobnejšie. Mohli by sme spomenúť postoj človeka, akým je dôverné a láskyplné nasledovanie, celou bytosťou, ktorého základom je súhlas Kristovho svedectva. V užšom zmysle slova, ako súhlas rozumu.

Čo vyjadruje uznanie a vieru, ako aj pevný súhlas so zjavenými Božími pravdami pre autoritu *pravdy a pravdivosti* zjavujúceho sa Boha. V náboženskej oblasti znamená viera - považovať niečo za pravdivé v praktickom zmysle - isté *belif*, alebo inými slovami prijatie výpovedi bližneho na jeho slovo.⁶ Podobne slovo *treu* v nemeckom jazyku znamená verný, prapôvodne, tiež označuje niekoho kto je „ *silný a pevný ako strom.*“⁷ Ako sme už z viacerých zdrojov uviedli, termín vernosť má v zásade, jeden a ten istý koreň a význam. Vyznačuje sa niečím významným, pevným, silným, pravdivým a vierohodným. Keď si manželia sľubujú vernosť, nesľubujú si chvíľkovú vernosť. Ani vernosť, tu áno - tam už nie, „ doma svätý (á).

V práci menej, alebo opačne.“ Z pohľadu Uzela sa pod vernosťou zväčša rozumie fyzický i citový vzťah k jednému partnerovi, či partnerke. Ak sa podobný vzťah naviaže, ešte k niekomu inému, označuje sa to za neveru. Tu sa však prejavuje široká rôznorodosť u každého jednotlivca. Pretože pod citovým a fyzickým vzťahom môže každý rozumieť niečo iné.⁸

Manželia si pri sľube, nepredkladajú bezvýznamné rozhodnutie, práve naopak. *Sú to vážne, dôverné slová, plné oddanosti, odhodlanosti, vytrvalosti a bojovnosti slová, ktoré majú význam o dva, desať, dvadsať, či päťdesiat rokov a neskôr. Rovnako ako v deň sobášny s určitou platnosťou na dobu neurčitú, kým ich smrť nerozdelí.*

Nakoniec celé Sväté písmo nám ponúka krásne príbehy, vernej a vytrvalej lásky. Začneme hneď Tóbim. Postava, ktorá prechádza rôznymi ťažkosťami života. Deportáciou, exilom , stratou majetku, k tomu slepota, hnev Anny, duševná depresia ako aj strach o Tobiáša.

---

⁴ DOLISTA, J. *Nadej vložená do manželstva*. Olomouc: Matica Cyrilometodská, 1994. s.222.

⁵ DUPLASY, J. *Slovník biblickej teológie*. Trnava: Dobrá kniha, 2017. s.1094. ISBN 97-80-7141-900-6

⁶ Porov. BRUGGER, W. *Filozofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 1994. s.639. ISBN 80-20-0409-X

⁷ Porov. GRÜN, A.. *Anjeli pre život*. Bratislava: LÚČ. 2003. 120s. ISBN 80-7114-442-8

⁸ Porov. UZEL, R. *Nevěra a co s ní*. Praha: Petrklíč, 2010. s.220 ISBN 978-80-7229-241-7

Napriek týmto, nie celkom šťastným okolnostiam neustále v múdrosti povzbudzuje svojho syna ku konaniu dobra, ktoré sa jemu samému nakoniec vráti. To reflektuje štandardnú blízkovýchodnú múdroslovnú tradíciu. V ktorej *Tóbi dôveruje Bohu a koná v dobrých i zlých časoch spravodlivo.*⁹

Stále aktuálnym a všeobecne známym, najmä počas svadobných obradov je i nádherný príbeh Tobiáša a Sára. Ktorých Božia prozreteľnosť vedie aj prostredníctvom anjela Rafaela. Rafael hovorí Tobiášovi: „ *Bolo rozhodnuté, aby si si ju ty vzal za manželku,*“ (*Tob 6,13*) . Vieme, že Sára mal sedem mužov a všetci pomreli. Aké hrozné chvíle musela Sára pri týchto nešťastných a opakovaných udalostiach prežívať. Znášať určite nie milé pohľady, plné súdov, akoby ona z vlastnej vôle, bola príčinou ich smrti. Čím všetkým prechádzala jej osobnosť. Do akého rizika zas vstupoval mladý Tobiáš. Verne poslúcha svojho otca ísť, kde bolo potrebné. Podobne i anjela Rafaela, ktorý pozná čas a spôsob oslobodenia Sára. *Kľúčovým sa tu, ale predovšetkým stáva modlitba ich spoločná modlitba ešte, pred konzumovaním manželstva* Zmiluj sa dobrotivo nado mnou i nad ňou, aby sme sa mohli spoločne dožiť staroby (*Tob8,7*). Berie si Sára za manželku z úprimného srdca, nie z chlipnosti , nie zo sexuálnej žiadostivosti, ale pre splodenie potomka. Podobne sa modlí Sára. Ich láska bola posvätená zdržanlivosťou troch dní, ktorá dosvedčuje u manželov nadvládu nad túžbami a čistý úmysel. Ako dej poznáme všetky nešťastné udalosti sa obrátiť na požehnanie so šťastným koncom. Tóbi je uzdravený a vidí. Dožíva sa radostnej staroby a mladý manželia majú pre ich vernosť a poslušnosť, krásne, požehnané manželstvo.¹⁰

Byť verný neznamena, byť v tom sám! Boh nás vo svojej vernosti predchádza, vo svojom prozreteľnosťou. Sprevádza nás tak, aby sme zvládli všetky protivienstvá tohto sveta. Obkolesil nás svojimi anjelmi. Daroval nám Pannu Máriu, čo viac si môžeme priať. Našich nebeských patrónov. Nehovoriac o ľuďoch , ktorí sú pre nás ako anjeli žijúci na zemi.

Záver kapitoly

V súvislosti s predstaveným pojmom vernosti a jej následných definíciách, sme si povedali, čo termín manželskej vernosti, ako taký znamená. Chceme ďalej poznamenať, že v tejto vernosti. „ Nehrá rolu, len i keď a samozrejme vždy na poprednom, môžeme smelo povedať - ba prvom mieste, „ iba a len zachovanie fyzickej vernosti.“ Rovnako je pre manželov, správne a potrebné na mieste zachovávať, postoj otvorenosti a pôsobeniu Ducha Svätého. Jednotu prostredníctvom vzájomnej poslušnosti, čomu sa budeme plne venovať v záverečných kapitolách následných prác. Darovať sa tam, kde z našej strany ide o prijatie a dávanie sa z lásky, v láske a pre lásku.

Manželstvo je teda zmluvou medzi manželmi, záväzkom vernosti na celý život. *Nespočíva, len v bývaní pod jednou strechou a v sexuálnej vernosti. Je niečo viac. Znamená to pracovať spoločne na svojom vlastnom raste. Navzájom si pomáhať, zbaviť sa akejkoľvek závislosti.*

Byť si oporou vo chvíľach ťažkostí, frustrácie, strachu, kedy stratíme chuť, nervy či trepezlivosť. *Vernosť znamená byť verný záväzku, ktorý som prijal.*¹¹ Znamená, predovšetkým byť verný nejakej osobe. A vernosť predpokladá lásku. Môžem byť verný iba tomu - koho milujem. Vo vernosti tkvie túžba s dôverou môcť vsadiť všetko. Na toho, koho ľúbim ako aj moja ochota vždy počuť volanie toho s kým som zviazal svoj život. Vernosť nie je statická, ale je to ochota ísť s jedným človekom jednou cestou. Ako aj sľub, že zostanem verný a spoľahlivý aj napriek všetkým mojím premenám.¹²

---

⁹ Porov. LAPKO, R. *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš*. KBD: Svit,2011.ISBN 978-80-89120-31-4

¹⁰ Porov. LAPKO, R. *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš*. KBD: Svit,2011

¹¹ Porov. VELLA,E. *Výstup na horu manželstva*. Bratislava:Lúč,2012,s.286.ISBN 978-80-89606-02-03

¹² GRÜN, A. *Anjeli pre život*. Bratislava:LÚČ,2003,s.120.

HODNOTA A VÝZNAM VERNOSTI

Hodnota rovnako ako vernosť je viac významovým termínom. Ak si chceme ozrejmiť, aké konkrétne hodnoty máme na mysli. Musíme spomenúť, tie ktorým prisudzujeme v našej práci patričné miesto. Rozlišujeme hodnoty biologické, morálne hmotné, náboženské či estetické, ktoré si človek skutočne svet ich významu uvedomuje až v ich intersubjektívite.¹³

V sociálno-psychologickom ponímaní je hodnota chápaná ako miera dôležitosti a subjektívneho ocenenia. Jedinec túto mieru prisudzuje určitým veciam, symbolom, javom, iným ľuďom a podobne. Hodnotové orientácie, hodnoty sú osvojovanie v procesoch socializácie a v procesoch učenia sa jednotlivca žiť v spoločnosti (inkulturácie). Niektoré hodnoty sú zdieľané celou spoločnosťou, alebo celými skupinami. Morálne hodnoty majú trvalú platnosť, iné hodnoty sú krátkodobé a premenlivé.¹⁴

V skutku hodnota je pre náš život mimoriadne dôležitá. Vo všeobecnosti je veľmi potrebná pre orientáciu každého človeka. Obzvlášť v rušnom niekedy pomýlenom svete názorov. V ktorom sa veľmi ťažko vyznajú, niekedy možno na prekvapenie aj ľudia v zrelšom veku. Nehovoriac o mladých ktorí hľadajú, kde sa zaradiť a ku komu patriť. V našom sledovaní budeme hovoriť o hodnote s prívlastkom vernosti, konkrétne o hodnote vernosti.

Existujú reťazce firiem spoločností, ktorých značný zámer je ako vyškoliť svojich manažérov a riadiacich pracovníkov tak, aby dosiahli svoj cieľ. Niekedy formou, ktorá podporuje, aby človek prestal rozmýšľať a nemal vlastný názor na vec. Alebo za cieľom získať si, čo najväčšiu klientelu štýlom motivácie, ktorý je nám celkom známy ako napríklad „*vernosť sa vypláca*“. Prípadne formou reklamy, nakupujte u nás a odmena vás neminie. Povieme si áno, prečo nie. U niektorých zamestnávateľov sú dlhodobí pracovníci pravidelne odmeňovaní a motivovaní. Keď sa napríklad v krátkosti preniesieme do vzdialenej, alebo blízkej minulosti. Vojaci svojmu kráľovi sľúbili vernosť a oddanosť, schopní obetovať svoje životy. Ak vytrvali nevyhli sa pocte, či vyznamenaniu, niekedy i povýšeniu. Stali sa z nich veľkí hrdinovia, pretože zachovali vernosť až do konca. Nádherný známy príbeh Jozefa Egyptského. Boh nesmierne odmenil jeho šľachetnosť a vernosť (porov. *Gn39,1-23*). Skoro každý deň v liturgii slávime svätú omšu s nejakým svätým pripadajúcim na daný deň (Ž 89,6). Koľko verných svätých v súčasnosti užíva nebeské kráľovstvo. Vrátime sa, ale späť na zem. Je pravdou, že každá odmena nás niečo stojí a neprichádza sama. Ako to bolo i v prípade spomenutých hrdinov a svätých. V každom prípade snaha je potrebná. V evanjeliu Pán chváli snahu prezieravého správcu (porov. *Lk16,1-13*). Byť dobrým podnikateľom predpokladá, byť rovnako vynaliezavý. Byť dobrým manželom, dobrou manželkou predpokladá. Ešte vo väčšej miere byť húževnatý, prezieravý a múdry. Nám kresťanom je menovaná čnosť v niektorých teoretických, či praktických prípadoch známa. Častejšie sa nám pravdepodobne stáva cudzí, zdá sa - náš cieľ. Je možné, že si zamieňame ciele za prostriedky. Pravdepodobne sa popri našich každodenných potrebách nezamýšľame, kde a čo je naším prvoradým cieľom. Pán nám v písme hovorí: „Ani oko nevidelo, ani ucho nepočulo, čo Pán pripravil tým, ktorí ho milujú (porov. *1Kor2,9*). Aká odmena za vernosť čaká každého z nás. Prostredníctvom jeho osobitného povolania v manželstve v zasvätenom živote, alebo inak ako laikovi. Neporovnateľne väčšia, ako vyhrať „majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji, či Tour de France.“

Motivácie sveta vedia byť honosné, no hlad, ktorý je v človeku po vyšších stupňoch dobra lásky a spočinutia so svojim stvoriteľom. Svet ani zďaleka nedokáže nahradiť, už vôbec nie nasýtiť človeka natoľko ako je možné iba Bohu Otcovi. Koľko ľudí, keď okúsi dotyk Božej lásky, z minúty na minútu, zmenia svoj život a dokážu doslova, opustiť všetko a ísť za

---

¹³ SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. Olomouc.: Univerzita Palackého. 2001, 246s. ISBN 80-244-0249-1

¹⁴ MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s.82 ISBN 80-7178-252-1

Ježišom. Rozdiel je v tajomstve a hmote. Jedno vidíme viac, druhé nie celkom, skoro vôbec. Aké by to bolo, ale tajomstvo bez tajomstva. Ako sme v úvode podkapitoly naznačili. Vari nie je večný život viac ako, len vytýčený cieľ mať a vlastníť. Kto by s nami čo by, len vo svojom srdci nesúhlasil - bol by ako ten o ktorom sa píše v písme v štrnástom žalme prvej kapitole.

Dnešný človek možno viac ako kedykoľvek predtým túži po pokoji, ktorý nie vždy hľadá na správnych miestach. V každom čase si pri oslavách, primárne želáme hojnosť šťastia, zdravia, pokoja a radosti. Avšak sme si vedomí, že menované požehnania po ktorých túžime sú práve zásluhou vernosti (porov. *Jn14,27-28*). Napríklad podľa Kinseyovej štúdie napríklad sú si partneri v manželstve vernejší, prípadne diskretnejší. Vedie ich k tomu dodržiavanie spoločenských konvencií. Vzťah mimo manželstva je pre nich neprijateľný.¹⁵ Vernosť je často nenápadná v malých, pre nás niekedy nepodstatných veciach. Ako sú napríklad naše denné povinnosti. *Vernosť posilňuje nielen integritu osoby seabvedomie seabdôveru, ale buduje i vzťahy prináša so sebou pokoj radosť a harmóniu do našich rodín a spoločností. Do veľkej miery môže mať výborný vplyv i našu zdravotnú kondíciu.*¹⁶ Pýtame sa teda. Môže byť aj chudobný človek, šťastný, podľa nás áno. A bohatý, odpoveď znie taktiež myslíme si, že áno. Mohli by sme pokračovať ďalej. Ako to. Čo je teda spoločným menovateľom šťastia, týchto ľudí. Ocítajúcich sa v rozdielnych a rozličných okolnostiach života. Odpoveď je jednoduchá - v prvom rade je ňou láska. Láska v podobe vernosti. Spoločným menovateľom šťastia človeka je jeho vernosť i keď pravda v rozličných podobách, ale predsa. Vo všeobecnom pomenovaní menej výrazná. V konkrétnom skutku, však veľmi efektívna.

Nemecký psychológ Smart, navyše poznamenáva, že *rešpekt je vyznamenaný, poctivosť oceňovaná, dôvera je zisk, ale vernosť je vrátená.*¹⁷

Je ako perla či poklad, ukrytý v poli, keď ho človek nájde, aby ho mohol vlastníť, predá všetko, čo má a pole kúpi (porov. *Mt13,44-46*).

Následnou nezaplatiteľnou hodnotou vernosti zároveň i motiváciou sú blahoslavenstvá (porov. *Lk6,20-23*). Chudobní v duchu už vlastní nebeské kráľovstvo. Osobitne podľa vkusu jednotlivca im patrí nebeské kráľovstvo. Jednoducho kráľovský palác je ich. Plačúci nebudú žiaľiť dlho, už vôbec nie naveky. Tichí bez akéhokoľvek výberového, či dedičského konania budú panovať nad zemou. Lační a smädní po spravodlivosti nezostanú hladnými, budú uspokojení nasýtením. Aké nepoznáme hojnosť všetkého, deficit ničoho. Žatvu milosrdných, predstihne milosrdenstvo samé. Bojovníkom za spravodlivosť, bude odmenou celé nebo. Hodní pomenovania synovia Boží - budú pokoj všetci v Duchu Svätom šíriaci. Šťastní teraz trpiaci pre Božie meno. Prenasledovania, zlorečenia, klamstvá vypovedané na ich osobu. Posolstvo pre nich znie - vopred sa majú tešiť. „Radujte sa a jasajte, lebo vy ste ako znie prirovnanie, už jednou nohou v nebi“. Radujte sa máte dôvod k radosti. Blahoslavení čistého srdca, lebo onividia Boha.

Stačí predstaviť si, akú radosť nám dokáže spôsobiť, keď stretáme nejakú „televíznu, či obľúbenú hviezdu“ pýtame si podpis, chceme sa spolu odfotiť a nevieme, čo ešte.

Keď sme napríklad v Ríme u svätého otca, alebo svätý otec v našej krajine v našom meste vidíme ho stále bližšie a bližšie, až napokon z tváre do tváre. Povieme si nezabudnuteľný zážitok pre každého z nás. Menované skutočnosti sa však nevzťahujú, len na život potom, ale i tu na zem ako pred - chuť poznania neba. Už tu môžeme okúsiť prítomnosť všemohúceho Boha Otca a vidieť, tak jeho pôsobenie v našich vlastných životoch. I životoch iných ľudí v našom okolí. Ak nám niekde sľubujú odmeny, môžeme o skutočnostiach zapochybovať, ale

---

¹⁵ Porov. VELLA, E. *Výstup na horu manželstva*. Bratislava: Lúč, 2012.

¹⁶ Porov. HAVLÍČEK, J. *Má věrnost šanci?* Praha: Petrklíč, 1992. s. 88. ISBN 80-852-28-8

¹⁷ Porov. <https://citaty-slavnych.sk/citaty-o-vernosti/>

dnes k nám hovorí Pán „nie iba človek - nejaký HR konzultant, alebo náš nadriadený“, sú to prisľúbenia všemohúceho a verného Boha.

Záver kapitoly

V kapitole o hodnote vernosti sme mohli bližšie poznať, akú hodnotu má vernosť. Aké benefity z jej praktického života plynú. Ako aj to, ako sa oplatí byť verným. Napokon výsledky vernosti sme mohli vidieť v predošlej kapitole ako aj v ďalších príbehoch Starého, Nového zákona, alebo realitou dneška. O.F. Bollnow pripomína, že vernosťou, ktorou sa viažem pre budúcnosť, sa prebojujem k môjmu ja, cez všetky okolnosti života. Človek nájde cestu sám k sebe cez vernosť a cez ustavičné vzlety a pády sa prepracuje k svojej trvalej podstate.¹⁸

Na záver sa teda povzbudíme slovami svätých i mysliteľov, ktorých slová o hodnote vernosti, napovedia mnoho.

Blahoslavená Matka Tereza často hovorievala, že Boh nás volá k vernosti, nie k úspechu i keď i úspech samozrejme môže byť jeho odmenou. „*No predovšetkým vernosť je skutočným majetkom človeka, píše Epiktétos.*“¹⁹ Môžeme posúdiť sami a v tomto prípade pokojne povedať „*že najväčší milionári na tejto planéte sú - verní ľudia na svete.*“

POČIATOK MANŽELSTVA PODĽA KNIHY GENEZIS

Dlho by sme hľadali človeka na zemi, ktorý by nepoznal pri najmenšom, aspoň nepočul o veľkom Božom diele stvorenia. Stvorenia sveta, stvorenia človeka a pritom, tak dávnej „story“ prvých ľudí na zemi Adama a Evy. Snáď každý z nás si z počutia pamätá možno najviac práve udalosť, kedy došlo k prvému pádu - hriechu.

V kapitole o počiatku by sme chceli zviditeľniť poslanstvo, aké nám príbeh tejto skutočnej udalosti ponúka. Z akého motívu bol svet stvorený ako aj k čomu sme povolani. Preto ak chceme viac porozumieť zmyslu stvorenia sveta a človeka, počiatku manželstva a zároveň poznať jeho dôležité poslanie vo svete, musíme sa v čítaní písma vrátiť na samotný počiatok.

Správa Knihy Genezis nás hneď v úvode svojím precíznym formálnym spracovaním ako aj svojou teológiou motivuje oslavovať Boha. Rozvrstvenie šiestich dní stvorenia, prirodzenou gradáciou k vrcholnému siedmemu dňu. Presahuje život človeka do vyššej roviny, zároveň ho pozýva k zveľaďovaniu sveta. Rovnako významným prvkom vzbudzujúcim pozornosť v tejto správe je nachádzanie vlastnej identity človeka. Je to prvá správa z ktorej človek môže čerpať základné informácie o sebe: podobnosť a obraz Boha, rovnosť dôstojnosti muža a ženy, vláda nad stvorením, kult orientovaný na Boha.²⁰

Ako iste vieme Genezis je jednou z prvých kníh Pentateuchu, je právom nazývaná aj knihou počiatkov, lebo opisuje počiatok stvorenia ľudstva, manželstva, hriechu a smrti ako aj počiatok vyvoleného národa a jeho prisľúbení. Obsahuje dva opisy stvorenia v prvom sa dozvedáme, že Boh stvoril človeka na svoj obraz a podobu (Gn1,27). Konkrétne ako muža a ženu. Ako muž a žena zviditeľňujeme neviditeľné Božie tajomstvo. Čo je neviditeľným Božím tajomstvom: nájdeme u sv. Jána „Láska“. Boh je láska. (Jn4,8) Ešte predtým ako Boh miloval nás bol láskou sám v sebe vo vzťahu troch osôb Trojice. A keďže Boh je Láska sa z podania dozvedáme správu o dodržiavaní pravidiel jeho stvoriteľského poriadku. Pretože základnou ideou opisu je rovnako vznesenie poriadku a hierarchie.²¹ Teologický opis stvorenia skrýva v sebe silný metafyzický obsah. Práve, preto sa tento text stal prameňom najhlbších inšpirácií pre mysliteľov, ktorí hľadali pochopenia bytia a jestvovania. Je to

---

¹⁸ GRÜN, A. *Anjeli pre život*. Bratislava: LÚČ, 2003, s. 120.

¹⁹ Porov. zdroj <https://citaty-slavnych.sk/citaty-o-vernosti/>

²⁰ Porov. DUBOVSKÝ, P. *Genezis: Komentár k starému zákonu*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s.828 ISBN 978-80-7141-626-5

²¹ Porov. DUBOVSKÝ, P. *Genezis: Komentár k starému zákonu*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s.828

predovšetkým opis v rozmeroch bytia a jestvovania (*esse*). Človek je tu definovaný viac metafyzickým ako fyzickým spôsobom. Tajomstvu stvorenia človeka „ *na Boží obraz stvoril ho zodpovedá perspektíva plodenia, plodte a množte sa a naplňte zem.*“ Onoho jestvovania na Zemi a v čase *perspektíva plodenia, plodte a množte sa a naplňte zem.*“ Onoho jestvovania na Zemi a v čase toho fieri, ktoré sa nevyhnutne spája s metafyzickou situáciou stvorenia, náhodnej existencie *contigens*. V kontexte knihy opisu prvej kapitoly treba, tiež chápať moment dobra aspekt hodnoty. Tento moment sa opakuje v rytme takmer každého dňa stvorenia pričom svoj vrchol dosahuje pri stvorení človeka „ *A Boh videl , že je to dobré* “.

Videl všetko, čo urobil a bolo to dobré. Smelo možno povedať, že text Genezis1. Vytvoril, akoby nedotknuteľný systém vzťahov trvalý základ metafyziky. Tiež antropológie a etiky podľa ktorej „ (*ens bonum convertuntur*) “, čo má samozrejme svoj význam pre teológiu osobitne teológiu tela. Druhý opis stvorenia človeka spojený s predstavou prvotnej nevinnosti a pôvodného šťastia a následne i prvého hriechu má od základu iný charakter. Možno povedať, že je to predovšetkým hĺbka subjektívnej, teda do určitej miery psychologickéj povahy. Text (Gn2) predstavuje najdávnejší opis a záznam ľudského vedomia s nasledujúcou kapitolou (Gn3) aj prvé svedectvo ľudského svedomia Prezrádza svoj prvotne mýtický charakter nachádzame v ňom *in nucleo* v jadre. Skoro všetky prvky človeka, na ktoré sa stala citlivou najmä novodobá a súčasná filozofická antropológia.²² Ak by sme celý opis Knihy Genezis zhrnuli, vyplývajú nám z neho tri dôležité posolstvá.. Prvým je, že autorom vesmíru je Boh. Druhým, že vesmír je stvorený ako dobrý. Tretím, úlohou človeka je byť Božím obrazom. Svet je teda miestom, ktoré stvoril Boh pre človeka. Svet nemá primárne slúžiť Božím potrebám ako je to v niektorých mýtoch, ale človeku. Ľudské bytosti, tak majú od stvorenia veľkú dôstojnosť. Nie sú stvorení ako služobníci Bohu, ale ako obraz Boha: ako jeho dôverníci, nie ako tí čo exploatujú, či ako tyrani, ktorí by zneužívali svoju moc nad prírodou.²³

Teraz by sme sa pozreli bližšie na manželstvo na počiatku, skôr ako začneme poslúžiť si jeho definíciou. Manželstvo je dôverným, výlučným a nerozlučiteľným spoločenstvom života a lásky. Medzi mužom a ženou, ktoré ustanovil Stvoriteľ. Pre ich vlastné dobro pre plodenie a výchovu detí : tejto zmluve medzi pokrstenými dal vážnosť sviatosti. V popise manželstva vnímame mnoho pozitív ku ktorým sa v nasledujúcich kapitolách ešte vrátíme. Ale tie ktoré by sme chceli pozdvihnúť v súvislosti s počiatkom. Sú práve slová „*pre ich vlastné dobro*“, tak Stvoriteľ učinil *pretože, nie je dobre človeku samému*, ďalej čítame pre plodenie a výchovu detí „ *plodte a množte sa,*“ (Gn 9,1). Okrem iných významných slov nachádzame v knihe Genezis aj posolstvá, ktoré nám približujú aj ďalšie výzvy. Boh je láska ako stvoriteľ všetkého. Ako najvyššie dobro povoláva svet i človeka k bytiu k jeho existencii. Čo stvorí - tomu zveruje aj svoje poslanie. Zem sa má zelenáť, semeno má vyrásť v strom ,svetlo oddeľuje deň od noci a človek dostáva poslanie. Byť obrazom Božím (Gn1,26). Pretože stvorenie, nie je na konci a úlohou človeka je spolu s Bohom dokončiť dielo.

Princípom je, že Stvoriteľ tvorca - tvorí tvorcu. Boh určuje úlohy ktoré majú plniť určité hierarchie, aby žili dobre t.j. v zhode s Božím zámerom.²⁴ Vznesené sú Božie plány s človekom. Vidíme pred sebou dvoch ľudí muža Adama a ženu Evu. Ktorých generácia trvá, už niekoľko tisícok rokov. Čím viac sa zamýšľame nad počiatkom knihy, tým väčšími spoznáваме, koľká dokonalosť a prozreteľnosť v Božej láske. Koľko múdrosti, pôvabu a zmyslu pre krásu. Nemôžeme inak ako spolu so žalmistom zvolať „*Pane náš vládca aké*

---

²² Porov. JÁN PAVOL II., *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava: Metodicko - pedagogické centrum, 2007, s.361. ISBN80-8052-222-7

²³ Porov. VÁCHA, M. *Veda, viera, Darwinova teória a stvorenie podľa knihy Genezis*: Brno: Cesta, 2014, s.213. ISBN 978-80-7295-184-0-20

²⁴ Porov. VÁCHA, M. *Veda, viera, Darwinova teória a stvorenie podľa knihy Genezis*. Brno: Cesta.2014,s.213

vznešené je tvoje meno na celej zemi.“ (Ž 8) Uvedomujeme si človek muž - Adam dostáva privilegium pomenovať všetko nebeské vtáctvo a poľnú zver, dokonca i autoritu podmaniť si zem. Má právo nazvať stvorenia ako on chce, ale pomoc, ktorá by mu bola podobná nenachádza. Boh dopúšťa na Adama tvrdí spánok a z jeho rebra, ktoré napokon vyplní mäsom stvorí ženu - Evu (Gn2,4b-25).Pozoruhodné je, že stvorenie ženy nasleduje potom. Mohli by sme sa opýtať, prečo ale Boh nestvoril Adama a Evu súčasne v jednej chvíli. Nuž odpoveď rabínov je taká, že Boh možno chcel, aby si prvý človek predstavil a vôbec sám na sebe okúsil, čo to znamená mať všetko *every - thing*, ale nemať nikoho *no - body*.

Pretože, až potom, keď Adam okúsil bolesť osamelosti. Stal sa pripravený pochopiť potrebu partnerstva a vzájomnej závislosti ako podstatnú esenciálnu cestu k osobnému uskutočneniu naplneniu.²⁵ Žena je v opise stvorenia Stvoriteľom jeho korunou, vrcholným diamantom, jeho posledným akordom. Svojou intuitívnou zbožnosťou a citlivosťou je tá, ktorá celý príbeh stvorenia završuje. Pomocnica jemu rovná. Žena - Eva nebola stvorená z päty, aby bola mužom podceňovaná . Ani z hlavy, aby vládla, ale z boku z rebra, ktoré je blízko srdca, aby bola mužovi nablízku. Adam až po chvíli vyhnaní z raja si uvedomuje, že ak tu bude niekto podobný Bohu i keď síce v bolestiach, ale predsa. Bude práve ona žena, privádzať na svet nový život. Čo sa týka tvorenia nového života je žena viac podobná Božiemu obrazu, pretože Adam toho nebude schopný.²⁶ Komplet celý opis stvorenia následnosť, súvislosť a obrazy v sebe nesú hlboký význam. Z ktorého možno viac pochopiť prvotné poslanie. Manželstvo teda nie je čisto ľudská ustanovizeň, hoci v priebehu storočí prešlo početnými zmenami. V rozličných kultúrach a sociálnych štruktúrach a taktiež v duchovných postojoch má aj napriek rozdielnosti. Spoločné a trvalé črty, hoci sa všade neprejavujú s rovnakou jasnosťou. Predsa, len vo všetkých kultúrach jestvuje určitý zmysel pre veľkosť manželského zväzku lebo „ *blaho človeka a ľudskej i kresťanskej spoločnosti úzko súvisí s priaznivými stavom manželského a rodinného spoločenstva.* “ (KKC 1603)

Manželstvo je dôverným výlučným a nerozlučiteľným spoločenstvom života a lásky medzi mužom a ženou ako sme, už spomenuli. Znamená to, že manželia spolu zdieľajú celé svoje životy stávajú sa jedným, ale i napriek tomu ako osoby nestrácajú svoju jedinečnosť. Výlučnosť hovorí o tom, že ich dôverná jednota vylučuje jednotu s kýmkoľvek iným aj pre dobro ich detí. Nerozlučiteľnosť, pretože na základe ich obojstranného súhlasu bol ich zväzok lásky spečatený Duchom Svätým, tým sa stáva definitívne nerozlučiteľným. Manželstvo iba medzi mužom a ženou, pretože kompletarita pohlaví je pre manželstvo nevyhnutná. Darujúc sa jeden druhému prijímajú deti ako veľký dar a požehnanie.²⁷ Čo, Boh spojil človek nech nerozlučuje (porov.Mt10,2). Pôvodcom manželstva je Boh, tak sa riadi jeho zákonmi, ktoré nám tlmočí jeho Nevesta Cirkev. Boh povolal do manželstva výlučne jedného muža a jednu ženu. Žiadneho muža a muža, alebo ženu a ženu. Ani dvoch mužov a jednu ženu ani dve ženy a jedného muža.²⁸ *Ak má manželstvo byť tým, čím bolo mienené musí sa týmto zákonom podriaďovať, jednoducho povedané pre ich vlastné dobro. Dôverné spoločenstvo manželského života a lásky ustanovil sám Boh. V jeho očiach je ona láska - dobrá veľmi dobrá.*²⁹

Láska je jeho základným a vrozeným povolaním, preto každý tvor v sebe nosí najprvotnejšie a najzákladnejšie znamenie - znamenie daru. Poukazuje na Darcu i na obdarovaného a na vzťah, ktorý medzi nimi vzniká. Povolanie na manželstvo je vpísané do samej prirodzenosti

---

²⁵ Porov. VÁCHA, M. *Veda, viera, Darwinova teória a stvorenie podľa knihy Genezis*. Brno: Cesta.2014,s.213

²⁶ Porov. VÁCHA, M. *Veda, viera, Darwinova teória a stvorenie podľa knihy Genezis*. Brno: Cesta.2014,s.213

²⁷ Porov. JÁN PAVOL II.. *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava: Metodicko - pedagogické centrum, 2007, s.361.ISBN80-8052-222-7

²⁸ Porov. DUBOVSKÝ, P. *Genezis: Komentár k starému zákonu*. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s.828

²⁹ Porov. JÁN PAVOL II.. *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava: Metodicko - pedagogické centrum, 2007, s.361

muža a ženy ako, len vyšli zo Stvoriteľských rúk.³⁰ Boh má konkrétne s každým manželstvom osobitný a nádherný plán. Aký vidíme i v rajskej záhrade do ktorej Adama a Evu sám umiestnil. Reálne na ich počiatku prežívajú krásny čistý vzťah. Prvotnú jednotu, prvotnú nahotu, plnosť harmónie pokoja. Pocitu bezpečia, samozrejme iba do chvíle, kým sa neocitnú v momente skúšky, následne hriechu neposlušnosti. Aj napriek všetkým týmto udalostiam. Ani zlyhanie prvých rodičov, neodradilo Boha od jeho plánu s človekom.

Záver kapitoly

Ak by sme chceli zhrnúť celý kontext kapitoly. A to z akého motívu sme boli stvorení . Čo je našim poslaním vo svete. Bez rozdielu na povolanie. K čomu sme pozvaní, mohli by sme stručne odpovedať: „*Boli sme stvorený z Lásky, pre lásku a rovnako je našim poslaním ako hovorí sv. Terezia láska*“.³¹

Jednoznačne koľko má láska podôb, toľko návodov možno spoznávať na jej žitie v praktickom živote. Aby sme boli viac konkrétnejší. Boli sme stvorení ako slobodní ľudia, obdarovaní rozumom a slobodnou vôľou, pripravení zaujať miesto v raji . Nebeský Raj bol a je stvorený „*pre človeka len a len pre človeka*“ bez ohľadu na jeho minulosť, pády a hriechy všetci sme pozvaní k svätosti (1Pt11,13-21). Pozvaní vstúpiť do Božieho kráľovstva.

Nikto z nás nie je povolaný byť otrokom a skončiť niekde na nedôstojných miestach, či opustený a úplne sám. Ale každý je povolaný žiť „*v spoločenstve v slobode, šťastí v pokoji vo večnej radosťi žiť - večne*“ . Pravdaže máme na mysli slobodu, ktorá ide ruka v ruku so zodpovednosťou. Pretože Boh má s každým človekom, nie len s manželstvom, alebo zasvätením životom svoj špeciálny plán. Boh nie je obmedzený ani jeho možnosti nie sú obmedzené.

V princípe , keď sa chystáme napríklad na dovolenku možno maximálne na pár dní, pretože sme časovo ohradení. Môžeme si dovoliť niečo, ale nie všetko, máme silu niečo vykonať, ale nie je v našej moci stvoriť, či zachrániť vesmír.

Prechodom knihy Genezis sme videli ako Boh prvým ľuďom dal ku správcovstvu všetko. Komplet všetko. Boh je štedrý darca. Na základe opisu knihy sme spoznali, že človek je stvorený pre lásku, iného dôvodu ako je láska niet. Láska sa chce so svojou láskou deliť a rozdávať, lebo Láska je Stvoriteľom lásky, nemôže a ani nechce ostať sama v sebe. A nemôže inak ako sa neustále darovať.

ZÁVER

Zahĺbením sa do problematiky počiatku manželstva, podľa Knihy Genezis. Sme okrem iného mohli pozorovať, že prví rodičia na zemi „ sa vyslovene nedopustili hriechu, ktorí by priamo na mieste ohrozil ďalšiu osobu i keď bez pochyb.“ Hriech jedného človeka má vplyv na celé ľudstvo. Vtedy písmo hovorí o dvoch ľuďoch. Teda najväčším kameňom úrazu Adama a Evy bol hriech nerešpektovania Božieho príkazu.

S pokorou vyznávame, že potrebujeme mať v srdci úprimnú túžbu. „*Rešpektovať Božie slovo, ktoré má pre nás rovnakú platnosť, akú malo pre Adam a Evu. „Usmerneniami, inými slovami - ťažko nám je nazvať ich príkazmi, keď poznáme, koľko je v nich lásky.*“ Ja som Pán Boh tvoj, nebudeš mať iných bohov, okrem mňa, aby si sa im klaňal čítame v Knihe Exodus“(Ex20,1-17). Zachovávaním daných príkazov sa postupne usporadúvajú a pridávajú všetky ostatné.

---

³⁰ JÁN PAVOL II.. *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava: Metodicko - pedagogické centrum, 2007, s.361

³¹ <https://zasvatenyzivot.sk/mojim-povolanim-je-laska-sv-terezia-z-lisieux/>

Poznatkami ku ktorým sme dospeli. Môžeme, len potvrdiť, že nie náhodou je manželstvo nazývané „ prvotnou sviatosťou.“ Pretože zo všetkých spôsobov, ktoré si Boh vybral a zjavil, svoj život a lásku v stvorenom svete je manželstvo naplnené a završené intímnym spojením - v istom zmysle najdôležitejšie.

Kristus je samozrejme vrcholom zjavenia Božej lásky vo svete. Avšak manželstvo - väčšmi než, čokoľvek iné - nás pripravuje na pochopenie Kristovej lásky.³²

Záver by sme prenechali slovám, emeritného pápeža Jozefa Ratzingera. Ktorý nás svojimi myšlienkami pozýva do dennodenného vychádzania zo seba, ktoré je pre zdravé a prospešné manželstvo nevyhnutné.

„Láska je extáza, avšak nie extáza v zmysle jedného okamihu opojenia. Je to extáza v zmysle putovania, trvalého exodu z Ja, ktoré je uzavreté do seba, smerom k jeho oslobodeniu v sebadarovani“.³³

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] BRUGGER, W. Filozofický slovník. Praha: Naše vojsko, 1994. s. 639. ISBN 80-20-0409-X
- [2] DOLISTA, J. Nadej vložená do manželstva. Olomouc: Matica Cyrilometodská, 1994. s. 222.
- [3] DUBOVSKÝ, P. Genezis: Komentár k starému zákonu. Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 828. ISBN 978-80-7141-626-5
- [4] DUPLASY, J. Slovník biblickej teológie. Trnava: Dobrá kniha, 2017. s. 1094. ISBN 97-80-7141-900-6
- [5] GRÜN, A. Anjeli pre život. Bratislava: LÚČ. 2003. 120s. ISBN 80-7114-442-8
- [6] HAVLÍČEK, J. Má vernost šanci? Praha: Petrklíč, 1992. s. 88. ISBN 80-852-28-8
- [7] JÁN PAVOL II., Ako muža a ženu ich stvoril. Bratislava: Metodicko - pedagogické centrum, 2007, s. 361. ISBN 80-8052-222-7
- [9] LAPKO, R. Rodina a manželstvo v knihe Tobiaš. KBD: Svit, 2011. ISBN 978-80-89120-31-4
- [10] MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003, s. 82. ISBN 80-7178-252-1
- [11] NOVOTNÝ, A. Biblický slovník. Praha: Kalich, 1992. s. 1399. ISBN 80-7017-528-1
- [12] OLŠOVSKÝ, J. Slovník filozofických pojmov. Praha: Akadémia vied ČR, 2005. s. 336. ISBN 80-200-1266-4
- [13] SILLAMY, N. Psychologický slovník. Olomouc.: Univerzita Palackého. 2001, 246s. ISBN 80-244-0249-1
- [14] SVÄTÉ PÍSMO. Trnava: SSV, 2000. 2624s. ISBN 80-7162-326-1.
- [15] UZEL, R. Nevěra a co s ní. Praha: Petrklíč, 2010. s. 220. ISBN 978-80-7229-241-7
- [16] VÁCHA, M. Veda, viera, Darwinova teória a stvorenie podľa knihy Genezis: Brno: Cesta, 2014, s. 213. ISBN 978-80-7295-184-0-20
- [17] VELLA, E. Výstup na horu manželstva. Bratislava: Lúč, 2012, s. 286. ISBN 978-80-89606-02-03

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<https://citaty-slavnych.sk/citaty-o-vernosti/>

<https://zasvatenyzivot.sk/mojim-povolanim-je-laska-sv-terezia-z-lisieux/>

<https://www.citaty.emamut.eu/autor/papez-benedikt-xvi.>

---

³² Porov. JÁN PAVOL II., *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava: Metodicko - pedagogické centrum, 2007, s. 361

³³ Porov: <https://www.citaty.emamut.eu/autor/papez-benedikt-xvi>

ÚJRAGONDOLT KATECHÉZIS: SZEMPONTOK ÉS TAPASZTALATOK A PANDÉMIA UTÁN

Szászi Andrea¹

Abstract

Although God's Word is always the same, but Christian education and catechesis have to renew by facing the current challenges and opportunities in the environment. For this very reason, nowadays we have to rethink catechesis under the influence of VUCA environment and COVID-19. We live in times of paradigm shift. In catechesis, it means that educators need to learn new methods for teaching the rising generations, the professional pedagogical service providers should develop usable materials, including digital tools. This study presents the practice developed by the Reformed Pedagogical Institute. It also contains the user feedback and experiences and the conclusions that can be drawn from them. Besides this, we introduce the new paradigm of catechesis, which requires a modern vision, including a very important role of the resilience for students and educators.

Keywords

Adaptation, catechesis, development, digital tools, resilience, VUCA-world

Az „újratervezés” kifejezés jól ismert a GPS-t használó autóvezetők számára. Különböző érzelmeket válthat ki belőlünk, de abban biztosak lehetünk, hogy amikor elhangzik, akkor valamilyen váratlan helyzettel, előre nem látott vagy nem várt akadállyal találkozunk. Néha az egész utunkat át kell tervezni, mert veszélyes lenne az eredetileg eltervezett irányba haladni. Ehhez képest, az „újrarendelt” szó enyhébb kifejezés. Tartalmában pedig azt jelenti, hogy valami, ami jó és hasznos, újra érdemes szemügyre venni – és szükség, valamint lehetőség szerint – igazítani rajta, azért, hogy élettel teli legyen vagy maradjon. A tanulmányom során a hittanoktatást szeretném újrarendelni, illetve szempontokat megfogalmazni a további fejlődéshez és formálódáshoz: két impulzust megragadva. Ezek a következők:

- az ún. VUCA környezet és a 2020-as pandémia, valamint az általa indukált változások a tananyagfejlesztésben,
- másrészt pedig a környezeti tényezők ellensúlyozására a gyermekek pszichés-lelki fejlődésének támogatása a katechézis által nyújtott lehetőségekkel.

A szilárd alap

Kiindulópontként szeretném kiemelni, hogy bár változó és néha zavarosnak tűnő világban élünk, de Isten Igéje és Kijelentése nemzedékről-nemzedékre ugyanaz. Keresztyén emberként szilárd alapra építhetünk: a Krisztusban kapott kegyelemre és arra, hogy a Szentírás szerint „*Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz.*” (Zsid 13,8) A katechézis újrarendeléséhez egy fontos teológiai alapelvhez érdemes visszanyúlni. Ez az ún. „*ecclesia reformata, semper reformanda*” elv, mely református identitásunk része. Az egyháznak, mint Krisztus testének, folyamatosan meg kell újulnia, mely az adott kontextusban, történelmi, társadalmi és kulturális valóságban történhet meg. [1] Azaz, folyamatosan a jelenben kell élnünk és tudatosan jelen lenni Isten Igéjével a körülöttünk lévő világban, úgy, hogy közben odafigyelünk a változó környezet életvalóságára is. Mindeközben pedig érdemes tisztában lennünk azzal is,

---

¹ Dr. Szászi Andrea, Református Pedagógiai Intézet, katechetikai igazgatóhelyettes. E-mail: szaszi.andrea@reformatus.hu

hogy az egyházban lévő megújulás nem egy emberi szándék és akarat, hanem a Szentháromság Isten megújító munkájának az eredménye. Ennek a tevékenységnek lehet részese és közreműködője az egyház, illetve a szolgálattevő is.

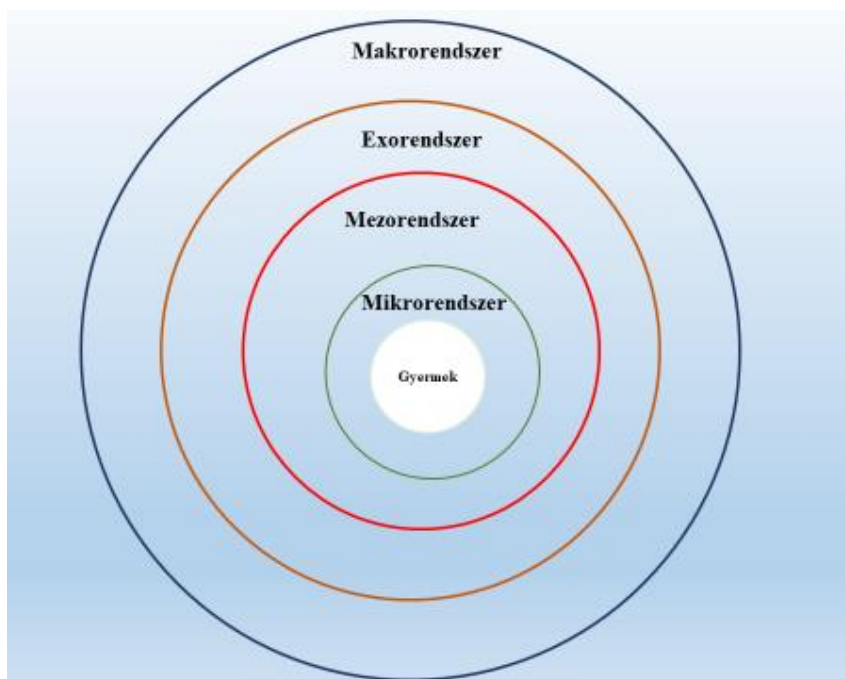
Hogyan történhet mindez? Ehhez kapcsolódik Paul Tillich felismerése: az egyháznak és a teológiának közvetítő szerepe van az örökkévaló és állandó Ige, valamint a formálódó, változó világ között. Ehhez ő a korreláció módszerét ajánlja, mint egy olyan utat, mely segíti Isten Igéjének megértését a mindenkori kultúra számára. [2] Olyan párbeszéd lehet ez, melyben az isteni üzenet és a kultúra találkozik. A létkérdések a társadalom mindennapi életéből kerülnek fölvetésre, melyekre a Szentírásból, Isten Igéje adhat választ jelentő iránymutatást. Ehhez azonban a közvetítő szerepben lévő egyháznak tisztában kell lennie az aktuális életkérdésekkel és ismernie szükséges nemcsak tiszta forrásból a Szentírást, de a megszólítottakat is. A katechézis során is ezt a szemléletmódot érdemes képviselnünk, hogyha Isten áldásait szeretnénk közvetíteni a ránk bízott gyermekeknek és fiataloknak. [3]

A környezeti „tényező”

Isten Igéje tehát állandó és alap lehet a keresztyén ember számára. A körülöttünk lévő világ azonban folyamatosan változik. Ha pedig a társadalomkutatás szempontjából nézünk a környezetünkre, akkor azt is láthatjuk, hogy minden korszaknak egyéni sajátosságai, nézőpontja, jellemzői vannak. Napjaink világát ún. „VUCA” környezetként jellemezhetjük. A társadalomkutatók használják általában ezt az egészen új kifejezést, mely egy angol nyelvű mozaikszó. Nagyon rövid, alig egy évtizedes történetre tekint vissza a használata. A mozaik a következő angol szavakból áll össze: volatility (változékonyság), uncertainty (kiszámíthatatlanság/bizonytalanság), complexity (komplexitás/bonyolultság), uncertainty (ellentmondásosság). A téma kutatói szerint a társadalmaknak, de a szervezeteknek is tisztában kell azzal lenniük, hogy világunkat ezek a fő tényezők jellemzik. Különösen a vezetőknek kell úgy döntéseket hozniuk, szempontokat mérlegelniük, hogy többféle alternatívát is szem előtt tartanak és ezeket a világban jelen lévő tényezőket figyelembe veszik. Éppen ezért több vezetői modellt is kínálnak rá a szakemberek – bár azok feltérképezése nem a jelen tanulmány feladata. [4] Olyan szempontból lehet érdekes a számunkra, hogy a katechézis területén, akár hittanoktatóként, akár lelkipásztorként szolgálva, tanulhatunk a hatékony vezetői stratégiákból. Sőt, a VUCA környezet hat az oktatásra is. Az oktatáskutatók az információs társadalom kifejezést használják korunkra, és az általuk felismert szempontok között fontos szerepet játszik a folyamatos változás és az erre adható pedagógiai válaszok. Ebből a talajból nőtt ki magát a digitális pedagógia és módszertana, melyre számos jó gyakorlatot találhatunk a blended learning, gamifikáció, digitális történetmondás vagy éppen az e-learning területén. [5]

Fontos megemlíteni azt is, hogy a VUCA világra jellemző gyors és hirtelen változások, melyek látszólag nem függenek egymással össze, minden embert érintenek, nemcsak a vezetőket. A rá adott reakciók pedig sokféle lehetnek. Ha a gyermekek világára gondolunk és azt vizsgáljuk, hogyan hat rájuk ez a változékonyság, kiszámíthatatlanság, komplexitás és időszakonként ellentmondásosság, akkor egy másik – korábbi – elméletet is érdemes segítségül hívunk. Bronfenbrenner szemléletmódja az 1970-es években egy nagyon hétköznapi tapasztalatból indult ki: olyan közegben éljük az életünket, melyben sokféle hatás ér bennünket. Van olyanok, amelyek közvetlenül érnek bennünket és befolyásolják a mindennapjainkat. Mások pedig a családtagjainkon, barátainkon, a munkahelyünkön vagy éppen a társadalmon keresztül ér el bennünket. A hatások különféle súlyúak az életünkben, de az tagadhatatlan, hogy kisebb-nagyobb mértékben befolyást gyakorolnak ránk. Nemcsak felnőttként igaz ez, hanem az egész életünkre, a gyermeki fejlődés időszakára is jellemző. Ezt a felismerést használta fel Urie Bronfenbrenner, aki az ún. „humán-ökológiai” modelljében négy szintet különböztetett meg. Véleménye szerint a környezetünk olyan struktúrák rendszere, melyben a különböző

hatásrendszerek egyre nagyobb körben jelennek meg és minden rendszer kapcsolódik az előzőhöz – beleilleszkedik és hat a másira. Ezek a rendszerek szabályokat, normákat, szemléletmódot is magukba foglalnak, melyek közvetve vagy közvetlenül hatnak az egyénre.[6] Az 1. ábrán látható modell kifejezi azt, hogy az egyes szintek tartalma „átszűrődik” a következőre, hatást gyakorolva arra. Ha gyermek- és ifjúkori katechézis oldaláról nézzük ezt a modellt, akkor a mikroszintet a gyermeket közvetlenül körülvevő környezet jelenti, ami a legnagyobb hatással van rá. Ide tartozik a családja, de a szülők nevelési látásmódja, az őt közvetlenül nevelő személyek gondolkodása, tettei és viselkedése is. A témával foglalkozó kutatók napjainkban ide sorolják a szomszédságot és az iskolát is – de vannak, akik az oktatás intézményrendszerét a második szintre teszik, az elmélet szerzőjének eredeti gondolkodásmódjához kapcsolódva. A tanulmány során Bronfenbrenner eredeti szemléletét követjük mi is, mivel érdemes egy alapos és lehetőség szerint egyértelmű elhatárolást hozni a különböző szintek között. Ennek megfelelően a következő kört a mezorendszer elemei alkotják. Ide kapcsolódnak be a barátok, a szomszédok, az intézmények (mint pl. óvoda, iskola), stb. A gyermekekre tehát az is hatással van, hogy milyen baráti társaságba tartozik, mik a normák az oktatási intézményben, ahová jár, stb. Katechetikai szempontból itt jelennek meg az óvodai- és iskolai hitre nevelés alkalmai. A táguló struktúrában az exorendszer részét képezik a helyi önkormányzat és szolgáltatások köre. Ide sorolható a felekezethez való tartozás, a gyülekezeti közösség is, ha a saját területünkre gondolunk. De ide kapcsolódik az a hatás, amit a szülő hoz magával az ő munkahelyéről, stb. A hatásmechanizmus szempontjából legnagyobb kört, a makrorendszert, a társadalmi szinthez kapcsolhatjuk és az ott jelen lévő szemléletmód, normák és elvárt viselkedésmód hatását jelentik. Később egy ötödik szint is kapcsolódott a modellhez, mely a Krono-rendszer nevet kapta. Ez olyan hatásokat, történelmi és történeti eseményeket foglal magába, melyeknek az egész életre (és nem csak egy pillanatnyi időszakra van hatása). Értékek változását, oktatáspolitikai változásokat vagy paradigmák fejlődését/változását okozhatják ezek az események. [7] Mivel ez speciális helyzeteket és eseményeket jelöl, amelyek nem minden esetben fordulnak elő, ezért a modellre vonatkozó ábrában nem került feltüntetésre. Ugyanakkor számunkra mégis fontos ez a szint, mert az elmúlt időszak, 2020 elejétől tekintve ilyen paradigmaváltó hatásokat hordoz magában. Ezekről a következő részekben lesz szó.

I. ábra: Bronfenbrenner humán-ökológiai modelljének szintjei

Kihívások a pandémia fényében és árnyékában

Bronfenbrenner modelljének később beillesztett ötödik szintjének működésére és a VUCA környezet sajátosságaira kiváló példát szolgáltatnak az elmúlt néhány év átélései. A COVID-19 vírus 2020 elejétől nemzetközi járvánnyá vált és folyamatosan terjedt. Mindannyian tapasztalhattuk a kezdeti meglepetést, a terjedő rémületet, az ellentmondásos híreket, a krízis által okozott érzelmi válságokat. De szembesülhettünk családi vagy egyéni, esetleg közösségi tragédiákkal, váratlan kihívásokkal (pl. az iskolák, előzetes felkészítés nélküli és gyors, digitális oktatásra való átállása stb.) A hozzá kapcsolódó speciális élethelyzetek az elmúlt alig két évben számtalan szemléletmódváltást hoztak magukkal. Gondolhatunk itt pl. a home office rendszer kiterjesztésére, de a digitális oktatás szélesebb körű használatára, a gyakori kézmosás és a maszkok használatának elfogadottá válására, stb. A gyülekezetekre és iskolákra is hatással volt az elmúlt időszak. A gyülekezetek nagy része online istentiszteleteket tartott, ki kellett dolgozni pl. az otthoni úrvacsora lehetőségeit, új utakat kerestek az idősek megszólításában, a gyermekek közötti szolgálatban is. Az elmúlt időszakban olyan formálódások tanúi lehettünk, amelyről érdemes néhány szót szólni.

Andy Crouch és kutatótársai vetették föl először a paradigmaváltozás lehetőségét a keresztyén szervezetek számára. Kiindulópontként, a válság kezdetén többféle foratókönyvet fogalmaztak meg arra nézve, hogy vajon mi várható és hogyan értelmezhetjük az aktuális eseményeket. Elsősorban a szervezetekre koncentráltak, de nagyon pontos helyzetelemzést végeztek, mely az egyénekre és a csoportokra egyaránt vonatkoztatható. A jelenre és a várható jövőre vonatkozó kilátásokhoz három kulcsszót kapcsolnak. Úgy értelmezték, hogy a járvány elején az emberiség úgy tekintett az új helyzetre, mint egy hirtelen jött hóviharra. Ebben a szituációban a leghatékonyabb megoldás, ha menedéket keresünk és ott várjuk meg a vihar végét. Aztán - látva, hogy nem oldódik meg magától és gyorsan a krízis – a „tél” kifejezést kapcsolták hozzá. Az ilyen értelmezés jellemzője, hogy ugyan kimehet az ember, de csak egy rövid időre a téli hidegbe. Átvitt értelemben védő felszerelésre és a várható előrejelzések folyamatos figyelemmel kísérésére van szükség. Hosszabb időszak, de a lényeg, hogy túléljük a pandémia okozta telet. Majd, tanulmányuk megfogalmazásakor már felismerték, hogy ez az időszak nem más, mint egy modern kori „jégkorszak”. Egy olyan időszak, amelyben semmi sem olyan és nem úgy működik, ahogyan korábban. A túléléshez és a boldoguláshoz új utakat kell találni, amiben fontos szerepe van a megfelelő adaptációnak és az újjáépítésnek. [8] A szerzők a keresztyén szervezetek vezetői számára alternatívákat is kínáltak a megoldáshoz, melyben a reális áttekintésnek, az Istenbe vetett bizalomnak, de a számba vehető finánciális, lelki és egyéb erőforrások feltárásának, a stresszkezelő technikák elsajátításának és többféle jövőtervezésnek egyaránt szerepe van. [9]

Ma már tudjuk és kimondhatjuk, hogy a harmadik foratókönyv valósult meg. Ez azt is jelenti, hogy egy ilyen modern „jégkorszak” megtapasztalása után semmi sem lehet ugyanaz, mint ami korábban volt. A helyzet kihívásokat és nehézségeket hozott magával, de lehetőségeket is tartogatott. [10] A katechézis területén 2020 kezdetétől több kihívással is találkozhattunk a járványhoz kapcsolódóan. A Református Pedagógiai Intézet katechetikai igazgatóhelyetteseként abban az áldásban lehet részem, hogy a Magyarországi Református Egyház hittanoktatásával országos szinten foglalkozhatunk a katechetikai munkacsoportban tevékenykedő munkatársaimmal együtt. [11] Sőt, mivel 2016 óta, a Kárpát-medencei reformátusság egyháztestei fokozatosan veszik át az általunk fejlesztett hit- és erkölcsstan tantervet és kapcsolódó taneszközöket, vesznek részt kollégák a képzéseinken, így a határon túli magyar reformátusság katechétaival való kapcsolat is folyamatos. Az itt található felismeréseket a velük való közös munka, szakmai beszélgetések és szóbeli/írásbeli visszajelzések tapasztalataira alapozva fogalmaztam meg.

A kihívások és nehézségek terén két irányt fedezhetünk fel a 3-18 éves korosztály katechézisben:

- a) *Gyakorlati segítségkérés*, mely iskolabezárásokhoz kapcsolódó otthoni oktatás támogatását jelentette. Maga a helyzet nagyon váratlanul érkezett. Magyarországon 2020. március közepén, majd a középiskolákban gyakorlatilag három féléven keresztül szinte alig, az óvodákban minimálisan voltak jelen a pedagógusok, az általános iskolákban pedig kisebb-nagyobb kihagyásokkal volt csak jelenléti oktatás. Ez a helyzet a hittanoktatást és a hittanoktatókat/lelkipásztorokat is erősen megviselte és megterhelte. Gyorsan kellett reagálni és olyan segédleteket, anyagokat kézbe adni, amelyek a katechéták számára segítséget jelentenek. Ugyanez volt tapasztalható Felvidéken, Erdélyben, Kárpátalján, Délvidéken is. A szolgálattevők jó része azzal szembesült, hogy számára túl nagy kihívást jelent a rendelkezésre álló digitális eszközök használata. Voltak, akik nem is mindig tudták elképzelni, hogyan valósulhat meg ez a mindennapokban, merre és hogyan induljanak. Ráadásul a központi utasításoknak megfelelően általános iskolában nem vagy csak nagyon elszórtan és minimális óraszámokban lehetett online hittanórát tartani, így erre is tekintettel kellett lennünk a segítségnyújtás alternatíváinak feltérképezése során.
- b) *Lelki támogatás*, azaz a rendkívüli helyzetben a lelki egészség támogatása, vagyis a gyermekek, fiatalok és felnőttek mellé állás a krízisben. Iránymutatás, az Ige bátorításának közvetítése - úgy, hogy közben maguk a szolgálattevők is hasonló élethelyzeteket éltek meg, küzdöttek a kihívásokkal és szinte „kapkodták a fejüket” a kiszámíthatatlan, váratlan és sokszor egyáltalán előre nem látható történések között. Harcoltak időszakonként a betegséggel, az aggodalommal vagy éppen hitkérdésekkel és a kiszámíthatatlannak tűnő helyzetekkel.

Számvetés: adatok, tények és felismerések

a) *Gyakorlati segítségnyújtás*

Az elmúlt közel két évre visszatekintve, pedagógiai-szakmai szolgáltatóként az első kihívás – bár sokak számára az tűnt rémítőnek – volt a könnyebben kezelhető. Egyrészt azért is, mert évek óta fontos szempontnak tartjuk a katechézisben a Z generáció hittanoktatásának módszertanilag új alapokra való helyezését. Ahogyan már a tanulmány elején is volt szó róla, amit a társadalomkutatók ma VUCA környezetnek neveznek, azt az oktatással foglalkozó szakemberek már jó ideje információs társadalomnak hívják és a digitális kultúra névvel illetik. Ennek a kultúrának a fő jellemzői a következők: komplexitás, szóbeliség és írásbeliség összeolvadása, fokozódó sebeség az információáramlásban, konvergencia és multitasking, főleg az online jelenlétben. Azt is szem előtt törekszünk tartani a hittanoktatáshoz ajánlott taneszközök, tananyagok és szakmai-módszertani segédletek kapcsán, hogy napjaink Z, Y és Alfa generációjának nemcsak a világa, de a látásmódja, világképe, internethasználata, tudáshoz való hozzáférése és sok esetben a tanulási módszere is más, mint a nagyrészt „digitális bevándorló” tanáraié. [12]

A pandémia által indukált kis „jégkorszakban” igyekeztünk mindezt figyelembe venni és abból kiindulni, arra építeni, amink már volt és jó iránynak tűnt a korábbi tapasztalatok alapján. Mivel a digitális bennszülöttekre vonatkozó felismeréseket eddig is igyekeztünk beépíteni a hittanoktatás segítésébe, nemcsak IKT eszközöket fejlesztettünk, hanem lehetőség szerint azok használatát, módszertani szempontokat nyújtottunk az érdeklődő kollégáknak. Így született meg az RPI hit- és erkölcsstan online feladatbankja, még 2017-ben, ami azóta is folyamatosan tartalmi fejlesztés és bővítés alatt áll. A <https://rpi-feladatbank.reformatus.hu> oldalon elérhető szakmai feladatgyűjtemény ingyenes regisztráció után használható.

2. ábra: Az RPI hittan online feladatbank QR kódos elérhetősége

A katechéták 3-18 éves kor közötti korosztály számára, az hittankönyvcsaládhoz tartalmilag illeszkedő feladatokat találhatnak. Jelenleg 26 típus elérhető, melyben szöveges, képes ötletek éppen úgy fellelhetők, mint tárgyanimációs és kézműves feladatok is. A felhasználók száma, a feladatbankban található statisztikai adatok alapján ma 2000 fő, akik több mint 7000 (könyvű, nehéz és átlagos szintre bontott) feladatot érhetnek el. Ezekből a szolgáltatók, a saját csoportjukra szabott módon, differenciáltan állíthatnak össze feladatlapokat. Az elkészült anyagok kinyomtathatók és kézbe adhatók, vagy pdf formátumban (akár megoldókulccsal együtt) kiküldhetők. Bizonyos típusokhoz a katechéták maguk is írhatnak feladatokat. Mivel a hittankönyvek online olvasható változata az RPI honlapján megtalálható, valamint az általános iskolai hittankönyvek digitális tankönyvként is beépítésre kerültek már az elmúlt években, így ezekre támaszkodni lehetett. Ehhez nyújtott még segítséget a 2019-ben indult mobil és számítógépes applikáció is, az RPI hittan játék- és zenetára, ahol hittanórai énekek, játék ötletek elérhetők. (Elérhetősége: <https://rpi-jatekok.reformatus.hu/#/home>)

3. ábra: Az RPI hittan játék- és zenetár QR kódos elérhetősége

Volt tehát alap, amihez nyúlhattunk, de a korábbi tapasztalataink azt mutatták, hogy a kollégák egy része nehezebben boldogult a digitális világ kihívásaival. Ezért, a tananyagokkal kapcsolatos megtámogatás részeként e-learning szempontokat figyelembe vevő, „részben önjáró” digitális tananyagokat, letölthető, formálható és egyéni sajátosságra szabható, de a központi taneszközökhöz illeszkedő PPT-k készítésébe kezdtünk az általános iskolai korosztály számára. Kihívást jelentett, hogy Magyarország határain belül és kívül is kérték, illetve várták a segítséget. Mivel gyorsan törekedtünk a támogatásra, így az első digitális oktatási héttől kezdve küldtük az anyagokat. Az első hónapok során azt javasoltuk a kollégáknak, hogy aki ezeket szeretné használni, az a központilag készített tanmenet szerint haladjon. Beépítettünk az online feladatbankba egy új funkciót is, melyben az elkészült feladatlapokhoz generálhatóvá vált egy online link. Ennek a segítségével közvetlenül, az interneten megoldhatóvá és önállóan ellenőrizhetővé váltak a feladatsorok. 2020 nyarán aztán folytattuk az általános iskolai PPT-k készítését a teljes évfolyamok anyagával. Ezek eredménye mára 429 olyan PPT, melyek a hittanórai anyag otthoni elsajátításához (önálló vagy minimális segítséget igénylő tanulásához) is felhasználhatók, de beépíthetők a jelenléti oktatás során a tanórába is.

A készítés során valláspedagógiai és teológiai szempontokat egyaránt igyekeztünk érvényesíteni.

Teológiai szempontból a következőkre figyeltünk kiemelten:

- Biblikusság és a reformátori alapelvek („sola”-k) a témafeldolgozás során.
- Református szemléletmód közvetítése azokban a témákban, ahol kapcsolódási lehetőség adódott.
- Isten felkínált kegyelmére, életünkben való jelenvalóságára és áldásaira való folyamatos rámutatás.

Valláspedagógiai szempontból a következőkre alapoztunk:

- A tanulók komplex személyiségfejlesztése: értelmi, érzelmi, spirituális formálás és a hitből fakadó cselekvésre bátorítás.
- A teljes személyiség mozgósítása.
- Az Istennel való kapcsolat megalapozása, megerősítésre és az egyéni hit megélés támogatása.
- Ahol lehetőség adódott rá, ott az egyházzól, a gyülekezettről alapvető ismeretek átadása – illetve az illetékes egyházközösségek online lehetőségeibe való bekapcsolódásra buzdítás.
- Egyházi ének kincsünk beépítése az IKT eszközeivel.

Mindezek mellett módszertanilag, az IKT által adott lehetőségeket megragadva a következőkre törekedtünk:

- Témától és korosztálytól függően egy értelmezhető, kezelhető diasor. Ennek eredményeként 8-20 dia tartozik egy feldolgozáshoz. Ezek feldolgozási időtartama 15-35 perc.
- A gyülekezeti hittanoktatás heti egy és az egyházi iskolai hittanoktatás heti két órájának szem előtt tartása (plusz anyagok, ötletek beépítésével.)
- Önálló feldolgozásra is használható anyagok. Mivel tudtuk, hogy az alsós korosztály esetében sokszor szülő vagy nagyobb testvér segíti az olvasni nem tudó kisebbeket, így az ő számukra is beépítettünk instrukciókat, segítségkérést, visszajelzést.
- Kreatív, ugyanakkor logikus és könnyen követhető feldolgozások.
- A diasorok liturgikus keretbe illeszkednek: a református köszöntés, kezdő- és záró imák, énekek részei az anyagoknak.
- Élményt adó feldolgozások: színesek, rövidek, lényegre törő, de érthető megfogalmazásokkal segítjük az gyermekeket.
- Módszertanilag jelen vannak az elgondolkodtató kérdések, digitális történetmondás sajátosságai, a kifejező és tartalom szempontjából előrevivő szemléletű képek használata, egyedül vagy akár párban/kis csoportban végezhető (ha többen vannak jelen) feladatok és feladatsorok, animációs vagy film részletek, illetve a keresztyén énekkincs énekei.
- A lelkiesség és hit formálódását az önálló imádsággyakorlatok, bibliai igeolvasásra bátorítás, gyülekezeti kapcsolódási pontok keresésének támogatásával építettük be.
- Fiatalos és szükség/lehetőség szerint humort is tartalmazó elemek.
- Ahol lehetőség adódott, ott a digitálisan megoldható drámapedagógiai, bibliodramatikus, illetve kooperatív technikákat is felhasználtuk a PPT tananyagokban.
- Természetesen mindenhol fontos szempont volt a jogtisztaság és az IKT felhasználáshoz kapcsolódó, netikett elvek megtartása.

A nehéz helyzet egyik pozitív hozadéka, hogy a Kárpát-medencei katechézisben szolgálók széles köre használta és használja az elkészült segédleteket és a gyermekeken át néhol a szülők is elérhetővé váltak. A digitális oktatás során nemcsak Magyarországról, hanem Erdélyből, Kárpátaljáról, Felvidékről és Délvidékről is kaptunk tapasztalatokat és visszajelzéseket. Ezekben a következők hangzottak el:

- komoly szakmai segítség,
- óriási segítség,
- szülők köszönetnyilvánítása,
- a család közösen nézte az anyagokat (a kisgyermeknek nyújtott segítség során) és közösen is megerősödtek a hitben,
- igényes és tartalmas segédletek.

A számvetés részeként, a teljesség igénye nélkül a szolgálattevők visszajelzései közül hármat szeretnék kiemelni:

„Európai szintű a református hittankönyv, munkafüzet, segédlet. De amivel az elmúlt napokban találkoztam, arra nincsenek szavaim. Hála és köszönet a kimagasló szakmai munkáért, a rugalmasságért, a mérhetetlen sok segítségért, amit pedagógusnak, gyermeknek és szülőnek küldenek.” hittanoktató

„Sérült gyermekek között végzem a hitoktatást. Ezek a ppt-k hatalmas segítség számomra az online órák megtartásában. Jól felhasználhatók, a gyerekek kedvelik és várják.” hittanoktató

„... szülői visszajelzések alapján is írom, hogy a gyerekeknek tetszenek a ppt-k és a többségük önállóan, figyelmeztetés nélkül, érdeklődve várja és végzi a feladatokat. A feladatokat, amelyek a lelkigondozáson túl még számos kompetenciát is fejlesztenek.” lelkipásztor

Sajnos azt a kihívást, hogy a hátrányos helyzetű települések digitális ellátottsága nem jó, illetve sokan nem tudnak bekapcsolódni a digitális oktatásba hasonló okok miatt, nem tudtuk igazán orvosolni. Az a tény, amit egy 2020-as felmérés közölt. E szerint a magyarországi, hátrányos helyzetű tanulók közel ötöde nem tudott bekapcsolódni a digitális oktatásba. [13] Az adat sokkoló és elgondolkodtató.

Természetesen az RPI-n kívül is születtek nagyon hasznos és jó anyagok, melyek a hittanoktatást is érintették. Nem új, de az anyagaink készítése során folyamatosan használt honlap a www.abibliamindenkie.hu oldal, ahol a teljes, református új fordítású (2014) Szentírás online elérhető.

A VUCA környezet gyors és hatékony, új utakat is kereső megoldásait bővítette, hogy az online istentiszteletek részeként online gyermek-istentiszteleteket, illetve előre felvett online igei gyermek-szolgálatokat készítettek kollégák. A hittanoktatásban is jól használható, kiemelkedő és úttörő anyagokat alkotott három felvidéki lelkipásztor például, akik a „Papék házából” (APH) címmel a Youtube-on tettek közzé a papírszínház módszerét felhasználó feloldozásokat. A következő linken tekinthető meg a közzétett anyaguk: <https://www.youtube.com/channel/UCH0Lh0U6zR6vXyo2UFgL3GQ/videos> Ezek közül néhányra a PPT-k készítése során, mi is hivatkoztunk és beépítettük. Akárcsak a magyarországi, milotai lelkipásztor által készített, fiataloknak szóló Apostoli Hitvallást és más, nehezebb témákra épülő igei szolgálatot tartalmazó EzIsTen? youtube csatorna néhány elemét. Itt elérhető és megtekinthető: <https://www.youtube.com/channel/UC7Xh803tI9sbVPX7-XiVxwg>

A középiskolai korosztály számára korábban is készültek már ppt anyagok az egyes modulokhoz, így azok használatát javasoltuk és linkgyűjteményeket juttattunk el a kollégák számára. Sajnos az MRE hit- és erkölcstan kerettantervének sajátossága – mely más esetben pozitív – most nehézséget okozott. A moduláris rendszerű középiskolai anyagok között nem tudtunk olyan közös pontot találni, amivel mindenkinek ugyanúgy tudtunk volna a kezdetekben, központi ppt-k kiküldésével segítséget adni. Így ott nagyobb hangsúly helyeztünk a meglévő anyagokra való rámutatásra, illetve az online képzések lehetőségeire. A pandémia által érintett 2019/2020 és a 2020/2021. tanévekre RPI által végzett elégedettségmérés alapján részben ezt értékelték a kollégák, de volt, aki ott is konkrét, kézbe adott anyagokat várt volna. Sajnos az óvodai katechézis számára nem tudtunk segédleteket készíteni a kapacitások hiánya miatt, de néhány elérhető, online anyagot és szempontokat javasoltunk az érintett hittanoktatóknak. Ezen kívül a felkészítésre tettük a hangsúlyt, mivel kiemelten fontosnak tartjuk nemcsak a közvetlen és rögtön használható segédanyagok készítését, de a képessé tételt (empowerment) is. A rendszeres, online levelezőlistán közzétett segédletek mellett az érdeklődőket a digitális módszertan területére hívtuk. Új képzési lehetőségként jelentek meg a webináriumok, melyek 2020. március – június között katechetikai területen a feladatkészítő alkalmazások, digitális ötlettárak, hittanórai ppt készítés és használat, digitális történetmondás szempontjai és a hittanoktatás digitális lehetőségei témákat dolgozták fel. Az első időszakban, 4 hónap alatt 12 webináriumon 101 fő vett részt, akik nagyon pozitív visszajelzéseket adtak és javasolták a további, online képzések tartását is. [14] Ezen kívül az RPI egészén belül új rendszerként jelentek meg az IKT-t segítő, illetve később más tartalmú webináriumok. [15] Azt tapasztaltuk, hogy katechétaik éppen úgy részt vettek rajta. Készítettünk egy önálló, a webináriumokra vonatkozó felmérést 2020 nyarán, melyben a visszajelzők nemcsak értékelték ezt a lehetőséget, hanem továbbra is kifejezték igényüket rá. Elmondható tehát, hogy a pandémia egyik hozadéka az online képzések megerősödése. [16] A katechetikai rendezvények írásos visszajelzéseit figyelve tapasztaltuk és szintén pozitívként emelhetjük ki, a fizikális távolságok és korlátok csökkenése miatt a határon túli magyar résztvevők aránya is jelentősen megemelkedett.

b) Lelki megsegítés

Az RPI-ben, a pandémia időszakában a 2Tim 1,7 üzenetét közvetítettük minden fórumon: „*Mert nem a félelem lelkét adta nekünk Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét.*” Így építettünk be a gyermekeknek szóló ppt anyagokba a helyzet feldolgozását segítő gyakorlatokat, vagy adtunk lehetőséget arra, hogy az online webináriumokon a kollégák kifejezhessék a félelmeiket és új utakat kereshessenek. A 2020. március – júniusi időszakban leginkább az egymás mellé állás, a gyors szakmai megsegítés került a középpontba. Azt azonban megtapasztalhattuk, hogy ennél többre van szükség. Megtartottuk a katechetikai módszertani szemináriumokat és képzéseket is online, de 2020 szeptemberétől hangsúlyozottan törekedtünk a mentálhigiénés beépítésére. Így abban akartunk segítséget nyújtani, hogy a lelkipásztor, hittanoktató kollégák a feldolgozásban is segítséget kaphassanak. Ilyen volt például az „Ötórai tea hittanoktatóknak” című alkalom, melyet 3 csoportban (9 alkalom során) tartottunk meg néhány hónap alatt katechétaik számára, közel 40 fővel. Sajnos adatolható felmérés nem készült a témában, de a szóbeli visszajelzések elgondolkodtatók és a jövőre nézve tanulságosak. Ezeket szeretném összegezni az alábbiakban. Általános felismerések, melyek a katechétaik tapasztalataiban is visszatükröződtek.

- A 2-3. hullám sokkal jobban megviselte érzelmileg mind a gyermekeket, mind a felnőtteket. A hosszú és kiszámíthatatlannak tűnő időszak komoly érzelmi terhelést rótt az egyénekre.
- A diákok hozzáállása és motiváltsága is erősen csökkent a 2-3. hullám során. Míg 2020. március – június között szívesebben kapcsolódtak be az esetleg online hittan-

órába a diákok, vagy több visszajelzést küldtek a katechétának – addig ez csökkenő tendenciát mutatott 2021-ben.

- A kiskamaszok, kamaszok különösen nehezen élték meg a kortárs csoport hiányát. (Magyarországon a középfokú oktatásban gyakorlatilag a 2020/2021-es tanévben szinte végig digitális tanrend volt.) A közöttük szolgáló vallástanárok a kiégés jeleivel, a közöny és rezignált állapot meglepő erősödésével találkoztak. Az eltelt idő rövideje miatt tudományos publikáció diákokról még nem született a tárgyban, de az UNICEF oldalán, illetve a 2021. június 22-én tartott szakmai beszélgetésben, egy készülő kutatásra alapozva ugyanezt emelték ki az oldal szerkesztői. Amit a szakemberek tapasztalnak a gyermekek, fiatalok esetében, az a motiválatlanság, befordulás, alvási problémák, lehangoltság és a mentális egészség romlása. [17] Egy, 2020-2021-ben, magyarországi felnőttek között készült kutatás nagyon hasonló következtetésre jut. A 2019-ben induló COVID-19 járványt nemzetközi sokként jellemzik a szerzők. A 41 kérdésből álló felmérésükben azt vizsgálták, hogy a korlátozások és következményeik milyen módon hatottak a magánéleti és munkahelyi szokásokra, illetve az egészségre és a mentális állapotra. A válaszadók nagyobb része úgy vélte, hogy a munkahelyre volt igazán nagy hatással a járvány és a mentális állapotukra is negatívan hatott. Magasan kiemelték az érzelmi szférának a megterheltségét, a járvány alatt többnyire romló, illetve gyakran ingadozó hangulatot. [18] Egy másik tanulmány egy részterületre, a félelem, stressz és jóllét vonatkozásában vizsgálta ugyanezt a kérdést. Előnye, hogy a szerzők pár mondatban kitérnek a családok gyermekeire is. Kiindulópontjuk, hogy a korábbi járványoknak kimutatható negatív pszichológiai hatásai vannak, illetve a karantén és elszigeteltség negatív mentális hatást eredményezhet. Ide tartozik a megnövekedett stressz, a fertőzéstől való félelem, a PTSD, unalom, frusztrálódás is. A 2020. március – április során végzett kutatás eredményeit vizsgálva, rámutatnak arra, hogy az első hullámot vizsgálva nemcsak a felnőttek, de a gyermekek körében, nagyobb mértékben jelentek meg a depresszió és a szorongás tünetei. Emellett félelem, ingerlékenység, hirtelen hangulatváltozások is nagyobb mértékben tapasztalhatók voltak, mint a pandémia előtti időszakban. Fontos felismerésük, hogy a gyermekeket körül vevő felnőttek stressz szintje ellentétesen hat a gyermek érzelmi jóllétére. (Pl. magas szülői stressz szint, alacsonyabb gyermeki érzelmi jóllét). [19] Erősen összecseng ez Bronfenbrenner korábban említett elméletével és azzal, hogy a gyermeket, fiatalot körül vevő környezet erősen befolyásoló rá nézve.
- Míg az első hullám során alig, a következőkben egyre nagyobb lett a veszteséggel érintett diákok és pedagógusok aránya. (Ha nem is közvetlen, de a közvetett ismeretségi körben, nagyobb családban találkozhattak a súlyos betegség szövődményeivel, kórházba kerüléssel vagy akár elhalálozással is.)
- Megfogalmazódott annak az igénye a szolgáltatók részéről, hogy a saját lelki egészségük érdekében is több segítségre van szükségük.
- Olyan hit-kérdések fogalmazódtak meg, melyekre a gyermekek, fiatalok választ vártak és útmutatást kértek, igényeltek. Ezekben azonban nem mindig találták meg az irányadás lehetőségeit a szolgáltatók: vagy a saját bátortalanságuk, vagy éppen a feltett kérdések nehézsége miatt.

Azt gondolom, hogy ezek mellett a felismerések nem szabad elmenni. Ha, a tanulmány elején megfogalmazott elvekre gondolunk, Tillich korreláció módszere fölhívhatja a figyelmet arra, hogy a most feltárt létkérdésekre érdemes figyelni és azokra reagálva fölmutatni Isten kegyelmét és üzenetét. Ez a munka nem kíván teológiai válaszokat megfogalmazni azokra a kérdésekre, melyek fölmerültek a diákokban. Pl. Hol van Isten a jelenlegi helyzetben? Isten büntetése vagy akarata-e a COVID-19 járvány?, stb. Viszont hasznos lenne – akár a határon

túli egyháztestek összefogásával – a teológiai kérdésekre olyan rövid és használható, gyermekek és fiatalok értelmi, érzelmi, spirituális szintjének megfelelő szakmai anyagok készítése.

A katechéták szakmai-módszertani kompetenciájának bővítése, a bármikor újra bekövetkező hasonló helyzetekben használható IKT anyagok készítése továbbra is fontos szempont a katechézis számára is. Ez az újragondolás része lehet, figyelembe véve az e-learning tananyagok sajátosságait, a digitális tananyagfejlesztés lehetőségeit a különböző platformok használatával. Azt gondolom, hogy ezekben alapvetően jól állunk, hiszen vannak kialakult módszerek, képzések, kapcsolódási pontok. Amit viszont sokkal fajsúlyosabb kérdésnek érzek, az a lelki egészség támogatása. A következő részben ehhez találhatunk néhány szempontot.

Új utak: az erőforrások feltárása és a lelki ellenállóképesség megerősítése

Andy Crouch és munkatársai, korábban már említett tanulmányukban fölvetették, hogy a COVID-19 járvány és következményei egyfajta jégkorszakot idéztek elő napjainkban. Ahogy ott ki is fejtettem, véleményük szerint a jégkorszakban a túlélés záloga az adaptáció, illetve az új utak, alternatívák felismerése és követése. Ha a katechézist gondoljuk újra ebből a szempontból, akkor az adaptáció a digitális technológiák használatával, a katechéták digitális kompetenciáinak fejlesztésével megtörténik.

Ami viszont – részben – az új utak irányába vihet az a hittanoktatás mentálhigiénés szemléletmódjának megerősítése lehet. Úgy gondolom, hogy az egyénre ható negatív tényezők hatását akkor lehet csökkenteni vagy megszüntetni, ha a protektív faktorokat, pozitív irányba segítő, védő tényezőket erősítjük. Ebben a hittanoktatás tartalma és sajátosságai sok lehetőséget tartalmaznak. Az indokláshoz, néhány szempontot kiemelve, a pszichológia és a lelkigondozás oldaláról közelítjük meg a kérdést. A pszichológia szemszögéből nézve a hittanoktatás tartalma maga a vallásos hit, illetve a spiritualitás. A vallásos hitet a pszichológia a protektív faktorok közé sorolja. Sőt, a vallásos szertartások, hit rítusok (mint például az imádság) a lelki egészséget segítő tényezők közé tartozhatnak. [20] Alapvetően tehát a hittanoktatás során olyan témákkal dolgozunk, olyan rítusok kerülnek elő, amelyek a mentális egészségre jótékony hatással vannak. Ha tovább megyünk ezen a vonalon, érdemes a valláskutatásra kitekinteni. Ezen a területen munkálkodó szakemberek szerint többféle megközelítés van, hogy miért is fontos az egyén számára a hit. Az úgynevezett értelmi megközelítés az egzisztenciálszociológia talaján született. Azt mondja, hogy az Istenben való hit értelmet ad a létkérdésekre, értelmet ad a világnak és egy teremtő, fenntartó rendre mutat rá. Ezzel oldja az ember alapvető, egzisztenciális szorongását, ami arról szól, hogy az ember esendő és hibázhat, illetve az emberi életet véges, hozzátartozik a halál, illetve teológiai értelemben a bűn is. [21]

A pandémia időszakában éppen az egzisztenciális szorongás erősödött meg. Így, a hittanórán előkerülő történetekben, melyekben jelen vannak az emberi lét nagy kérdései is kapcsolópontra és feloldást jelenthetnek az Ige és az egzisztenciális szorongást és annak különböző tüneteit átélő gyermek és fiatal számára Isten bűnbocsátó kegyelmét, megtartó szeretetét középpontba állítva. Szintén a pszichológia talaján maradván Anton Bucher könyvében, több mint 2000 általa ismert tanulmányra és empirikus kutatásra alapozva, részletesen ír arról, hogy a hitélet és a spiritualitás hozzátartozik a magas szintű testi-lelki egészséghez. Ezt írja róla könyvének bevezető tanulmányában: „*Valóban, a spirituális gyakorlatok és attitűdök meghosszabbítják az élettartamot, csökkentik a betegségek kockázatát (különösen a szív- és érrendszeri megbetegedéseket), erősítik az immunrendszert, csökkentik a stresszt, elősegítik az adaptív megküzdési módok használatát, és fokozzák a jóllétet – amely a WHO definíciója szerint az egészség egyik összetevője.*” Fejlődéslelektani kontextusban is vizsgálja a kérdést, és kutatásokra hivatkozva rámutat arra, hogy az érzékeny és kihívásokkal teli átmeneti időszakban, a serdülőkorban a megélt spiritualitásnak nagy hatása van a testi-lelki egészségre, a tár-

sadalomba való beilleszkedésre, pozitív minták követésére. Több korosztály vonatkozásában is igaz az állítása: „*A spirituális erőforrások tovább növelik a rezilienciát, elősegítik az adaptív megküzdési módok használatát és fokozzák az önbecsülést.*” [22]

Maga a hit tehát egy olyan védő faktor, ami segít a nehéz élethelyzetekben, ha az egyén megéli az életvalóságának és Isten világának az összekapcsolódását. Ennek a felmutatása és az Istennel való mindennapi életbe bevezetés és a Szentháromság Istennel való élő hitkapcsolat megerősítése a katechézis nagy lehetősége

A mentálhigiénés katechetikai szemlélet fontos szempontja lehet még a lelkigondozói attitűd tudatos megerősítése és beépítése a tanórákba. Jelentheti ez egyrészt a reális egyensúly megteremtését a teljesítmény és lelki beszélgetések, lelkigondozói hatású Ige-feldolgozások között. Ide tartozhatnak azonban azok a módszerek, amelyek a tanuló életvalóságára, aktuális érzelmi állapotára való odafigyelést segítik. (pl. Beszélgető körök, hogy vagy körök játékosan az óra elején, stb.)

A harmadik pont, amit szeretnék a szemlélet részeként megemlíteni, a gyermekek és fiatalok lelki ellenállóképességének támogatása. Ez a tevékenység a reziliencia kialakításának, megerősítésének köréhez tartozik. Maga a reziliencia egy pszichológiai ernyőfogalom, elég széles körű tartalommal. Viszonylag új terület, alig 50 éve foglalkoznak vele a kutatók és folyamatosan formálódik a jelentése. A szakirodalom leggyakrabban a „*rugalmas ellenállóképesség*” értelemben használja. Napjainkra beszélhetünk oktatási és pszichológiai rezilienciáról, illetve az egyének, csoportok és közösségek rezilienciájáról. Bár vannak eltérő pontok és egyéni jellemzők, de általában két pontban egyetértenek a kutatások. Az egyik, hogy a bemenet oldaláról kedvezőtlen körülményeket találhatunk. A másik pedig, hogy a kimenet esetében, a reálisan várhatónál sokkal pozitívabb, eredményesebb kimenetelt. Egy folyamatról beszélhetünk, mely során a kedvezőtlen helyzet, veszélyes/veszélyeztető körülmények ellenére valamilyen pozitív változás, adaptáció és fejlődés történik.[23] Úgy gondolom, hogy a hittanoktatás, mint Isten áldásának a közvetítése nevelési-oktatási körülmények között, lehet az egyén rezilienciájának megalapozására, fejlesztésére alkalmas terület. Ha arra gondolunk, hogy mennyi ember élete változott meg Isten megszólító kegyelme hatására, akkor látjuk, hogy van helye az egyéni reziliencia támogatásának a hittanórán belül is. Gondolhatunk itt Zákheusra, a vámszedő Lévi-re, aki Krisztus hatására tanítványként áldott szolgálattevője lett az Úrnak, vagy akár az Augustinus, illetve Luther Márton életében bekövetkező változásokra. A téma még kidolgozatlan, de érdemes foglalkozni vele. A társadalomkutatók által megfogalmazott VUCA környezetben – amilyen világunk is – csak akkor van igazán jövője a gyermekeinknek, ha rezilienssé válnak.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] FÜSTI-MOLNÁR, Szilveszter *Szemponatok az ecclesia semper reformanda elvének érvényesítéséhez a Magyarországi Református Egyházban, különös tekintettel Kálvin teológiájára*. Sárospataki Füzetek. 2009/2. Sárospatak: Sárospataki Református Teológia Akadémia, 2009. 91-95. p.
- [2] TILLICH, Paul *Rendszeres teológia*. Budapest: Osiris Kiadó, 2002. 63 – 67 p. ISBN: 963-379-1901
- [3] SZÁSZI, Andrea *Modern teológiai válaszkeresés a hittanoktatás néhány kérdésére*. Magyar Református Nevelés 2017/2. Budapest: Református Pedagógiai Intézet, 2017. 27-31. p. <http://refpedi.hu/mrn2017/02/> Letöltve: 2021.07.20.
- [4] MACK, Oliver, KHARE, Anshuman, *Perspectives on a VUCA World*. in: *Managing in a VUCA World*. Ed.: Mack, Oliver et al. Heidelberg: Springer International Publishing, 2016. 3-20. p. ISBN: 978-3-319-168-883

- [5] SZÜTS, Zoltán *Digitális pedagógia módszertanok a VUCA (gyorsan változó, kiszámíthatatlan, bonyolult, ellentmondásos) világában.* Iskolakultúra: pedagógusok szakmai-tudományos folyóirata. 2020/ 7. 76-90. p. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/> Letöltve: 2021.07.21.
- [6] VAJDA, Zsuzsanna, KÓSA, Éva. *Neveléslélektan.* Budapest: Osiris Kiadó, 2005. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_neveleslelektan/index.html Letöltve: 2021.07.20.
- [7] LANG, Diana. *Parenting and Family Diversity Issues.* Ames: Iowa State University Digital Press, 2020. 88 – 91. p. <https://iastate.pressbooks.pub/parentingfamilydiversity/> Letöltve: 2021.07.20.
- [8] CROUCH, Andy, KEILHACKER, Kurt, BLANCHARD, Dave *Leading Beyond the Blizzard: Why Every Organization is Now a Startup.* Praxis: A Writing Center Journal. Austin; Texas, 2020. <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=leading+beyond+the+blizzard> Letöltve: 2021.07.20.
- [9] BLANCHARD, Dave, CROUCH, Andy, HART, Jon, KAUFFMANN, Scott, NARDELLA, Jenna L. *Strategies for Winter: Redemptive Leadership in Survival Times.* Praxis: A Writing Center Journal. Austin: Texas, 2020. <https://journal.praxislabs.org/strategies-for-winter-redemptive-leadership-in-survival-times-f15a7791035a>. Letöltve: 2021.07.20.
- [10] SZONTAGH, Pál: Tanítás, tanulás, tanulság - pedagógiai-szakmai szolgáltatás a virtuális térben. Magyar Református Nevelés 2020/3. Budapest: Református Pedagógiai Intézet, 2020. pp. 79-89
- [11] Dr. JAKAB-SZÁSZI Andrea, MONCZ Anikó, SZONTAGH Pál: A reformáció tanítása - a tanítás reformációja: Megújuló szakmai szolgáltatás a református köznevelésben, Budapest: Református Pedagógiai Intézet, 2016.
- [12] SZÉNÁSI, Lilla *Szemponatok a Z generáció katechéziséhez.* Magyar Református Nevelés 2017/2. Budapest: Református Pedagógiai Intézet, 2017. 15-27. p. <http://refpedi.hu/mrn2017/04/#page=1> Letöltve: 2021.07.21.
- [13] POLÓNYI, István *Pandémiás oktatás.* Educatio 30. (1) Budapest, 2021. 3-21. p. ISSN: 1216-3384
- [14] SZÁSZI, Andrea *Útmutató a digitális hittanoktatás rendjéhez és digitális segédanyagok a katechézishoz – tapasztalatok és összegzés.* Magyar Református Nevelés 2020/2. Budapest: Református Pedagógiai Intézet, 2020. 75-80. pp. <http://refpedi.hu/mrn2020/02/#page=75> Letöltve: 2021.07.21.
- [15] SZONTAGH, Pál: Megújuló pedagógiai-szakmai szolgáltatás a digitális, tanórán kívüli munkarend támogatásában, in: Németh András, Orsovics Yvette, Csehiová, Agáta és Tóth-Bakos Anita (szerk.): 12th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections. Conference Proceedings, J. Selye University, Komárno, 2020., pp.127-136. (ISBN 978-80-8122-373-0)
- [16] BÁNNÉ, Mészáros Anikó *Webináriumok elégedettségmérése.* Online kézirat. Budapest: Református Pedagógiai Intézet. 2020. http://refpedi.hu/sites/default/files/hir_kepek/PUBLIKUS_RPI_webin%C3%A1rium%20el%C3%A9gedetts%C3%A9gm%C3%A9r%C3%A9s_20200710_BMA.pdf Letöltve: 2021.07.22.
- [17] Kizárólag digitális forrás. UNICEF honlap. *A járványhelyzet hatása a mentális egészségre.* <https://unicef.hu/mentalis-egeszseg> Letöltve: 2021.07.22.
- [18] VIDA, Viktória, POPOVICS, Péter András *A COVID-19 járvány hatása Magyarországon az élet különböző területeire (munka, magánélet, egészségi és mentális állapot.* Régió kutatás Szemle. 2021. VI. évf. 1. sz. 25-37.p.
- [19] TÖRŐ, Krisztina, MOKOS, Judit, FÖLDI, Rita, KÖVESDI, Andrea, HADHÁZI, Éva, FENYVESI, Lilla, CSIKÓS, Gábor *Félelem típusok, stressz és jóllét szintje a magyar családokban a koronavírus első hullámában.* In: Furkó, Péter; Szathmári, Éva (szerk.) Tudomány, küldetés, társadalmi szerepvállalás : STUDIA CAROLIENSIA - A Károli Gáspár Református Egyetem 2020-as évkönyve Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem (KGRE), L'Harmattan Kiadó, 2021. 95-110. P.
- [20] KOVÁCS, Bernadett. *A vallásosság/spiritualitás protektív szerepének vizsgálata a kiégéssel kapcsolatban.* (Doktori (PhD) értekezés). Debreceni Egyetem Humán Bölcsészettudományok Doktori Iskolája, Debrecen. <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/101465/Kov%C3%A1cs%20Bernadett%20C3%A9rtekez%C3%A9s-t.pdf?sequence=5&isAllowed=y> Letöltve: 2020.02.20.

- [21] WIKSTRÖM, Owe. *A kifürkészhetetlen ember. Létkérdések, pszichoterápia és lelkipásztorkodás.* Budapest: Animula Kiadó, 2000. (ISBN: 963-4081-770)
- [22] BUCHER, Anton A. *A spiritualitás pszichológiája.* Budapest: Oriold és Társai KFT, 2018. 19-100. p. (ISBN: 978-615-5443-916)
- [23] SZABÓ Dóra Fanni *A reziliencia értelmezésének lehetőségei: kihívások és nehézségek.* Magyar Pszichológiai Szemle, Budapest: A Magyar Pszichológiai Társaság Folyóirata, 2017, 72. 2/6. 247–262. p. <https://akjournals.com/view/journals/0016/72/2/article-p247.xml> Letöltve: 2021.07.15.

„Mert ahol KETTen vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.”

Szénási Lilla¹

Abstrakt

The study shows how the integrated, intellect-oriented pedagogy was created which was developed by Franz Kett and Eszter Kaufmann, often referred to as Kett-pedagogy. It also introduces their perspective and starting points. The part describing the methodological structure is followed by a brief summary where one can be read about how and by whom Kett-pedagogy reached Hungary and Slovakia. The study concludes with a theoretical description and a practical example of the floor-picture method of Kett-pedagogy.

Keywords

Kett-pedagogy, religious pedagogical practice, unified-minded pedagogy, floor picture

Bevezető

Nem véletlen a címválasztás és az abban található kiemelés. Utalni szerettem volna vele a témaválasztásomra, amelyet legegyszerűbben így tudnák összefoglalni: Közösségben, kapcsolatban Istennel és egymással a Franz Kett-pedagógia módszere által.

2012-ben találkoztam először a Franz Kett-pedagógiával egy élménypedagógiai továbbképzésen Sipos Edit jóvoltából, aki a módszer jeles magyarországi szakértője. Mélyen megérintett, sőt belém ivódott az a lelki élmény, amelyet Magdalai Máriának a feltámadott Jézus Krisztussal való találkozásának közös feldolgozása révén átéltem. 2016-ban Pécsen részt vehettem egy képzésen, amelyet maga Franz Kett és Cyril Havel vezetett. Ennek a képzésnek a hatására készítettem azt a foglalkozást, amely az alábbiakban lesz majd olvasható, s amely egy tábori anyag részét képezte.²

Szlovákiában azok a magyar anyanyelvű református lelkipásztorok és hitoktatók, akik számá-
ra mindaddig ismeretlen volt Franz Kett neve és pedagógiai látása, ennek a tábori anyagnak is köszönhetően betekintést nyerhettek a módszerbe. Bízom benne, hogy jelen tanulmány is többeket arra készítet majd, hogy megismerjék, megszeressék és alkalmazzák a Franz Kett által kidolgozott módszert.

Franz Kett és a Kett-pedagógia

Franz Kett 1933-ban született Münchenben. 1952-1957 között filozófiát és római katolikus teológiát tanult, majd 1958-tól 12 éven keresztül tanárként különböző iskolatípusokban gyűjtött pedagógiai tapasztalatot. 1972-től, a német oktatási reform idején a müncheni Caritas Egyesületben az óvodákért felelt, majd 1975-1998 között a München-Freisingi Egyházmegye Oktatási Hivatalának vezetője volt. Esther Kaufmann szerzetesnővérrel együttműködve ekkor kezdte kidolgozni a módszerét, [1] amelyet 1976-ban mutattak be a tanítóképző intézetbe járó diákoknak, majd 1978-ban publikálták. [2] Religionspädagogische Praxis (Valláspedagógiai Gyakorlat)³ című, negyedévente megjelenő folyóiratot is együtt alapították, amely 1988-tól a

---

¹ ThDr. Szénási Lilla, PhD., Selye János Egyetem Református Teológiai Kara, szenasil@ujs.sk

² Balázs Lilla, Blanár Gabriella, Czinke Tímea, Kiss Miklós, Molnár Éva, Szénási Lilla: Hű ha..., Vezetők kézikönyve, Szlovákiai Református Keresztény Egyház, Komárno, 2017, ISBN 978-80-89269-44-0

³ A német megnevezés alapján gyakran találkozhatunk hivatkozásokban az RPP rövidítéssel.

sinnorientierte, ganzheitliche Pädagogik (egységes, értelemorientált pedagógia) alcímmel egészült ki. Olvasói a folyóiratban olyan témákkal találkozhattak, mint a teremtés, életritmusok (ősz, tél, tavasz, nyár, reggel, este), egyházi év (Advent és karácsony, böjt, húsvét, Mária és a szentek, sákramentumok,) istentiszteletek, bibliai történetek, mesék és legendák. 2009-ben jelent meg az alapműnek is nevezhető *Die Religionspädagogische Praxis: Ein Weg der Menschenbildung* című könyv. Ebben nem csak a valláspedagógiai gyakorlat fejlődését találhatta meg az olvasó, hanem kísérletet tett a fenomenológiájának a leírására is, valamint bemutatta a valláspedagógiai gyakorlat alkalmazását óvodákban, általános iskolákban és a felnőttek körében. [3] 2010-ben Franz Kett és Esther Kaufmann elvált egymástól és önálló intézetet alapítottak saját kiadóval. Így jött létre az Institut für Franz-Kett Pädagogik GSEB (Franz Kett pedagógiai intézet). [4]

A Kett pedagógia látásmódját sokkal inkább nevezhetjük egy kereséssel és megérkezéssel teli útnak, mint módszernek, metódusnak. Fő fogalma az út, úton járás. Hermana Jaroslava Matláková ezt a következő képen fogalmazza meg: „A gyermeknek meg kell értenie, hogy az Istennel való élet az út. Az az út, amelyen Ábrahám, Mózes, József és Józsué járt. De ez egy olyan út, amelyet magának kell végigjárnia.”⁴ [5] Ezen az úton a foglalkozást vezető pedagógus is a maga életútját járja, miközben egyúttal kíséri a saját életútjukon a résztvevőket. Tehát tulajdonképpen egy közös úton járásról beszélhetünk, amely „a Kett-pedagógia értelmében annyit tesz: látni, hallani, érezni, megélni, megtapasztalni, imádkozni, ünnepelni, énekelni, táncolni, alkotni.” [6]

1. ábra: Kett-foglalkozás padlóképe a Selye János Egyetem Református Teológiai Karán

Eközben a résztvevők közösen élik át a világban való létet, az egymással való találkozást, és az életünk értéként való felismerését és betöltését. „Így érzékelhetik emberségük többretegűségét, testi-lelki egységét és integritását, tükrözhetik azt, és érzékenyebbé válhatnak saját életük kialakulására.”⁵ [7] Röviden 3 témában foglalhatjuk ezt össze:

1. Itt vagyok
2. Másokkal együtt vagyok jelen – kapcsolatban vagyok

⁴ „dieta si má uvedomiť, že život s Bohom je cesta. Cesta, po ktorej išli Abrahám, Mojžiš, Jozef, Jozue. Ale je to cesta, po ktorej kráča ono samé.” Matláková, H.J.

⁵ „Mohou tak vnímat mnohvrstevnost svého lidství, svou tělesněduševně-duchovní jednotu a celistvost, reflektovat ji a stávat se citlivějšími k utváření vlastního života.”

3. Egyén vagyok – test, lélek, értelem; egy nagyobb egész, a teremtés része vagyok
Franz Kett pedagógiája az *egységes* szóval fejezi azt, amikor a saját létünket egy nagyobb hatalom oltalmában való létként értelmezzük, s ezt a teljes személyünk bevonásával megértjük. Ehhez azonban azonos mértékben szükséges bevonni a szívet, a kezét és az értelmet. Így válik érthetővé, miért is tulajdonít a Kett-pedagógia akkora szerepet a tapasztalatoknak, az élményeknek és az alkotásnak. A Kett-pedagógia esetében ezért egyfajta átélési pedagógiáról beszélhetünk, amelynek célja, hogy a foglalkozás résztvevője a saját átélése és tapasztalatai alapján valamit sokkal mélyebben megértsen, mint csupán megfigyelés által. [8]

A Kett-pedagógia sajátosságai

Létpedagógia (Eine Daseinpädagogik)

„A világba nem kerültem, hanem küldtettem, hogy azzá váljak, aki vagyok. Az élet adomány. Egyszerre ajándék és rendeltetés.”⁶ [9] Az emberi lét tehát Kett szerint egyszerre adottság, adomány és feladat, amelyet meg kell találnia és be kell töltenie az embernek. Ezért céljának tekinti, hogy felébressze a vágyat örömmel jelen lenni a pillanatban. Ez kerül kifejezésre a „Jó, hogy itt vagyok! Élni nem mindig könnyű, de jó, hogy létezem.”⁷ kijelentésekben. [10]

Kapcsolatpedagógia (Eine Beziehungspädagogik)

Az ember Én-Te, Én-Ő kapcsolatban él. Minden ember kapcsolatban van tárgyakkal (legyen szó természeti vagy épített környezetről), az őt körülvevő emberekkel, önmagával, és minden értelem- és lét alapjával (Istennel). A kapcsolatok központi elemeit képezik a Kett-pedagógiának.

Önmagam jelenvalóságának tudatosítását segítő pedagógia (Eine Pädagogik zur Selbstverwesentlichung)

A teremtés, vagyis a külvilág megélése és megtapasztalása hozzásegíti az embert önmaga belső valóságának megismeréséhez és megértéséhez. „A valláspedagógia ismeri a környezet hatását önmagam jelenvalósága tudatosításának és az identitás keresésének a folyamatában, ami arra ösztönzi a személyt, hogy keresse önmagát.”⁸ [11] Maga Jézus ad erre példát a számkra, aki maga is példabeszédekben tanított, amelyekben egyszerre volt jelen a világ szemlélése és megtapasztalása.

A képek és képalkotás pedagógiája (Eine Pädagogik der Bilder und des Bildgestaltens)

Minden ember máshogy tekint a világban lévő dolgokra. Egyesek a valóság szemszögéből látják őket, míg mások az elképzelések és képek tükrén keresztül. A Kett-pedagógiában a képek szimbolikus cselekvést és alkotást jelenítenek meg, amelyben a szóbeliség, a testi önkifejezés és a képalkotás összjátéka által jut kifejezésre, mit jelent emberré válni és embernek lenni. „A közös központi képek gyógyító képek, amelyek azért jönnek létre, hogy az emberek számára egy hibákkal és tökéletlenséggel teli világban a remény jelenjen meg és váljon láthatóvá. Az individuális képek (egyéni alkotások) létem és jelenlétem jelei, saját valóságom képmásai.”[12]

Útpedagógia (Eine Wegpädagogik)

Ahogy azt fentebb már írtam, a Kett-pedagógiában a foglalkozáson részt vevők mindannyian a saját belső útjukat járják, miközben a vezető kíséri ezen őket. A közös úton járást tehát az

---

⁶ „Nebyl jsem do světa vhozen, ale poslán, abych se stal tím, kým jsem. Život je darovaný. Je darem a úkolem současně.” Franz Kett

⁷ „Es ist gut, dass ich da bin! Es ist nicht immer leicht da zu sein, aber es ist gut, dass es mich gibt.”

⁸ „Náboženská pedagogika pozná proces stávania sa sebou samým a hľadanie identity skrze svoje okolie, ktoré podnecuje človeka, aby hľadal sám seba.”

együttes szemlélés, hallás, érzés, alkotás, megélés, megtapasztalás, imádkozás, stb. jelenti. Ez egy olyan út, amelyen Jézus Krisztus vezet a teljesebb életre.

Misztériumpedagógia

A misztériumpedagógiai vonása abban nyilvánul meg, hogy megteremti a lehetőséget foglalkozásokon Isten megismerésére, megtapasztalására, és annak a megélésére, hogy Ő betölti és áthatja az embert.

„Isten itt van – Isten jelen van – Isten velem van

Nevemen szólított – hivatásom van

Tőle származom, benne élek és hozzá térek majd vissza

A TE-ben találkozhatom Istennel

Hála Istennek, hogy létezem!” [13]

2. ábra: Adventi foglalkozás a martosi Magyar Tanítási Nyelvű Református Alapiskolában

A Kett-pedagógia módszertani felépítése

A Kett-pedagógia olyan témakörökben gondolkodik és dolgozik, mint például a liturgikus (egyházi) év, évszakok, életeseemények. Vannak visszatérő témák, amelyek egzisztenciális kérdéseket dolgoznak fel különböző életkorban. A foglalkozások során nem az a döntő kérdés, hogy egy adott témát miként lehetséges feldolgozni padlókép segítségével, hanem hogy a közösen megalkotott padlókép hogy szolgálja a tanításunkat, illetve miként tud beépülni a résztvevőkbe. Tehát eszköz és nem cél.

A foglalkozásoknak alapvetően 4 fázisa van, amelyeket az alábbiakban röviden ismertetek:

1. Összegyűjtés, összegyülekezés

Ráhangelődésről beszélhetünk itt. A foglalkozás vezetője igyekszik megteremteni egy külső-belső összeszedettséget, amely az együttes jelenlét és alkotás feltétele.

2. Találkozás

A találkozás fázisa egy sajátos térnek és tanulási folyamatnak a megvalósulása. Franz Kett a pedagógiájában nem feldolgozásról, hanem találkozásról beszél, mert úgy gondolja, a módszertana alkalmas arra, hogy valódi találkozások jöjjenek létre a csoporton belül, a választott téma és a résztvevő között. „Az a célunk, hogy dolgozzon a fejünk, a kezünk és a szívünk is,

és létrejölessen egy valódi találkozás a résztvevők és a középpontba állított valóság között. Közel megyünk a játékkal, alkotással, dramatikus elemekkel a valóság egy eleméhez és egymáshoz is. Azt szeretnénk elérni, hogy a külső tevékenységek, a külső kép egy tükörré váljon a számunkra, és megsejtsünk valamit Isten valóságából.” [14]

3. *Elmélyítés*

Az elmélyítés részben arra helyeződik a hangsúly, hogy a résztvevők „egyedül legyenek” a foglalkozás üzenetével, amely történhet egyéni alkotás, tánc vagy éneklés formájában is. Ennek a segítségével a Kett-pedagógia meglátása szerint a külsőképek belsőképeket hívnak létre, amelyek új külsőképpé formálódva ismét belső képek formájában jelennek meg.

4. *Értelmezés, magyarázat, reflexió*

Nem a tárgyi ismeretek visszakérdezése a célja, hanem a megélt személyes tapasztalatoknak. Ennek közösségi és egyéni szintje is van, így a foglalkozás végződhet beszélgetéssel, amelyben ezeket a személyes megtapasztalásokat megosztják egymással a résztvevők, vagy imádsággal, énekkel, esetleg csend megtartásával, amelyet közösségként élhetnek át. [15]

Franz Kett-pedagógiája Magyarországon és Szlovákiában

Magyarországon a rendszerváltást követően néhány egyházi és nemzetiségi óvoda pedagógusa eljutott külföldi szakmai programra, ahol megismerkedhetett a Kett-pedagógiával, ugyanakkor még nem tudott meghonosodni a gyakorlatban. Sipos Edit meglátása szerint ennek az volt az oka, hogy a pedagógusok egyrészt nem szenteltek elég időt a módszer megismerésére, másrészt annak alapelvei és szemlélete idegen volt számukra teológiai és katechetikai alul-képzettségük miatt. Az első, Magyarországon megjelent szakirodalom az 1992-ben Pécsen kiadott füzet, amely a *Religionspädagogische Praxis* 1983/2 számának fordításaként került kiadásra. Ez azonban nem fedti teljesen a valóságot, ugyanis hiányoztak a kiadásból a teológiai részek, illetve a foglalkozások tevékenységeiben is változások eszközöltek a fordítók. A következő Magyarországon kiadott szakirodalomra közel két és fél évtizedet kellett várni. A MTA-PPHF Valláspedagógiai Szakmódszertani kutatócsoport programjának keretén belül 2016-2018 között jelentek meg a Fügefű Szakmódszertani Füzetek. Miután a kutatócsoport munkájából kikerült a Kett-pedagógia, a Franz Kett Pedagógiai Könyvek sorozatnak köszönhetően olvashatunk magyar nyelvű szakirodalmat.⁹

Ugyanakkor meg kell említeni Nagy Enikő Kriszta is, akivel a Kolozsvárott megjelenő *Keresztyén Szó* című lapban már 2008-ben megjelent egy beszélgetés: Amit itt kapnak, azt senki nem veheti el tőlük. Beszélgetés Nagy Enikő Kriszta nővérrel, az általa alkalmazott Kett-módszerről címmel. 2009-ben a nővér jóvoltából ugyanebben a lapban jelent meg magyar nyelvű publikáció *A Kett-módszer. Eredete, alapelvei, tartalma és eljárásai* címmel. [16]

Szlovákiába a csehországi Ostrava-opavai érsekségen keresztül jut el a Kett-pedagógia szakirodalmára szlovák nyelven Eva Muroňová és Jarmila Plačková fordításának köszönhetően. Csehországgal kapcsolatban kell megemlítenünk Tomáš Cyril Havel nevét, aki Franz Kett munkatársa és az Institut für Franz-Kett Pädagogik GSEB igazgatótanácsának tagja. 2004 óta vezet Kett-pedagógiai képzéseket Csehországban és külföldön (Magyarország, Ausztria, Románia, Dél-Kórea). A szlovák anyanyelvű érdeklődők a csehországi képzések és a szlovák nyelvre fordított szakirodalom révén ismerkedhetnek meg és mélyülhetnek el a Kett-pedagógiában. [17]

A szlovákiai magyar anyanyelvű hitoktatók és lelkipásztorok ez irányú katechetikai képzését a magyarországi továbbképzések és a magyar nyelvű szakirodalom segíti.

---

⁹ Volna csak enyém az ég köntöse, Franz Kett Pedagógia Könyvek I. Szerk. Sipos Edit, 2018.; Arannyal hímzett ezüst színű fény. Franz Kett Pedagógia Könyvek II. Szerk. Sipos Edit, 2019.; Zsoltárokat imádkozni. Franz Kett Pedagógia Könyvek III. Szerk. Sipos Edit, 2019.; De minden kincsem csak az álmaim. Franz Kett Pedagógia Könyvek IV. Szerk. Sipos Edit, 2019

A padlókép

A Kett-pedagógia sajátos módszere a padlókép, amelyet a résztvevők a foglalkozás alatt együtt és folyamatosan készítenek, miközben a különböző anyagok (kendők, gyöngyök, termékek, stb.) használata által, az érzékszerveken keresztül bevonódik a teljes ember a munkába.

A padlóképek üzenetet közvetítenek, a lényeget fejezik ki. Két formáját ismerjük: Közös és egyéni padlókép. „A közös padlókép a téma feldolgozásának közvetlen terméke, egyetemes érvényű jelentéstartalmat hordoz. Az egyéni padlókép kirakása a közös kép megalkotása után egyénileg történik. Az egyéni padlókép a gyerek történet vagy óra témája általi megérintettségének tartalmát fejezi ki szimbolikus formában.” [18]

A padlókép ráirányítja a figyelmet a témára, segíti a résztvevőket a koncentrációban, ugyanakkor segíti a fantáziájuk kibontakoztatását is. Alkalmas arra is, hogy különböző tanulási készségeket is fejlesszünk általa, úgymint az észlelés élesítését, az esztétikai érzék megbecsülését, az eszközök felelősségteljes használatát, nem utolsósorban pedig a szociális kompetenciát. [19]

3. ábra: A csodálatos halfogás történetének feldolgozása a martosi óvodában

A padlóképek elkészítéséhez természetesen szükség van az eszközök biztosítására, ami a Bibliát, fehér gyertyát, különböző kerek terítőket, négyzet alakú kendőket (többféle színben, méretben és anyagból), filclapokat, gyöngyöket, terméseket, kagylókat, köveket, botokat, színes zsinórokat és fonalakat, mécseseket, triangulumot, csengettyűt, stb. foglalja magába.

Foglalkozásterv: Dániel az oroslánok vermében (Dán 6)

Anyagszükséglet a foglalkozáshoz:

triangulum, vagy csengettyű, barna kör alakú anyag, fekete kör alakú terítő (70 cm átmérő), kövek, drapp színű anyagból körök (15 cm átmérő), narancssárga és barna fonalak, kavicsok, botocskák, színes kendők, arany színű zsinórok, kavicsok, üveggyöngyök, papírtekercs

A Kett foglalkozásnál fontos, hogy figyelmesen dolgozzunk. Erre tanítjuk a gyerekeket is, amikor lassan, csendben, óvatosan próbálunk együtt dolgozni és sokszor szavak nélkül, moz-

dulatok átvételével alakítjuk a padlóképet. A játéknak, az éneknek, az alkotásnak, az elbeszélésnek és a beszélgetésnek a sokféleségére törekszünk.

A foglalkozás menete

1. MEGÉRKEZÉS/ ÖSSZEGYÜLEKEZÉS

- Körbeültetjük a gyerekeket, majd elénekeljük velük háromszor a „Szívem csendben az Úrra figyel” kezdetű éneket egyre csendesebben. (A foglalkozásokon nem szoktak valóságos énekkel kezdeni, inkább az „emberi megérkezést” segítő játékkal vagy énekkel. Mivel azonban ez a foglalkozás tábori anyagnak készült, itt a megérkezéshez mégis ezzel kezdtünk.)

2. TALÁLKOZÁS FÁZISA

A középpont kialakítása

- Elhelyezünk a padlón egy cikkekre összehajtogatott barna, kör alakú terítőt. Megkérjük a gyerekeket: *Akire rámutatok, álljon fel csendben és amikor a triangulum szavát hallja, hajtson ki egy részt a kendőből.*
- Minden hajtás után megkérdezzük, hogy mire emlékezteti őket. Amikor már teljesen kihajtották a kört, megkérdezzük tőlük: *Mi jut eszedbe a színéről, formájáról? Hagyjuk, hogy ötleteljenek.*
- Egy kosárban köveket teszünk a földre és megkérjük a résztvevőket, hogy mindenki vegyen ki belőle egyet és tegye a terítő szélére.

A megváltozott képhez kérünk asszociációkat.

Legyen ez ma a számunkra egy mély verem.

Játsszuk el!

Nem akármilyen verem volt ám ez! Oroszlánokat tartottak benne. Éhes oroszlánokat. Félelmetes és barátságatlan hely volt, mindenki igyekezett távol tartani magát. Ahogy a királytól is, aki építette... Elhelyezek egy drapp kört, majd a fonalából sörényt, a kavicsokból szemeket, a botocskákból száját készítek közben. Akit megérintek, segítsen majd a többi oroszlánt is a verembe helyezni.

Amikor elkészültek az oroszlánok, így folytatjuk: *Ez az oroszlánverem egy hatalmas király, Dárius király palotájában volt. Gyönyörűséges palota volt, tele minden drágasággal, amik a szivárvány minden színében pompáztak. Közben egy színes kendőt helyezünk a vermen kívülre, majd két-két gyereknek szétosztjuk a többi kendőt is. Kézmozdulattal mutatjuk, hogy ők is ugyanígy tegyenek. Amikor elkészül a színes kör a verem körül, kosarakba rakott arany színű zsinórokat, kavicsokat, üveggyöngyöket helyezünk a földre. Akit megérintek, segítsen a palotát kidíszíteni.*

A bibliai Dániel történetének elbeszélése

Miután befejezték a díszítést, folytatjuk (Közben lassan körbejárunk.): *Dárius király országa vezetésére 120 kormányzót nevezett ki. Az egész országban voltak ilyen kormányzók. Ezek fölé rendelt három főkormányzót. Az egyik Dániel volt, aki kitűnt a többiek közül. Dániel nagyon becsületes volt, hiszen odafigyelt az ő Istenére. Csak azt tette, amit Isten is jónak tartott. Minden nap háromszor is eltöltött Istennel egy kis időt. Fontos volt neki, hogy imádságban beszélgessen vele, hogy betartsa a rendeleteit. A király látta, hogy más, mint a többiek, ezért az egész ország élére akarta Dánielt állítani. A többi kormányzó hiába próbált Dánielben hibát találni, hogy bevádolhassák a királynak, nem találtak semmit. Nem volt ez véletlen! Dánielnek Isten rendkívüli lelket adott hűségéért. A többi kormányzó ezért egy gonosz és agyafürt tervet eszelt ki. Rábeszélték a királyt, hogy adjon ki egy szigorú rendeletet, amit senki, még ő sem változtathat majd meg. Ez álljon a rendeletben: Aki harminc napon belül bármiért könyörög majd istenhez vagy emberhez a királyon kívül, azt dobják az oroszlánok vermébe! A király*

hallgatott rájuk, aláírta és lepecsételte a rendeletet. Helyezzük el az irattekereszt a palota tetszőleges részén.

Dániel tudta, hogy a király aláírta ezt a rendeletet, de számára Isten rendelete volt a legfontosabb. Amikor hazament, most is ugyanúgy imádkozott Istenhez, mint eddig. Erre vártak csak a hivatalnokok! Mindjárt a királyhoz siettek és bevádolták Dánielt. Dárius nagyon elszomorodott, estig azon igyekezett, hogy valamiképpen megmentse Dánielt, de ő sem tehetett semmit. Este a király így szólt Dánielhez: „A te Istened, akit állhatatosan tisztelsz, szabadítson meg téged!” Dánielt az oroszlánok vermébe dobták.

Kiválasztunk négy gyereket és a kezükbe adjuk az összehajtogatott fekete színű kendőt. Kézmozdulatokkal mutatjuk, hogy hajtogassák szét. Kérlek terítsétek le vele az oroszlánvermet. Amikor ráterítik, csengetünk a triangulummal.

Az oroszlánvermet lefedték egy nagy kővel és lepecsételték. A király álmatlanul töltötte az éjszakát. Alig hajnalodott, máris a veremhez sietett és szomorú hangon kiáltott: Dániel! Meg tudott-e az Istened szabadítani az oroszlánoktól?

Kiválasztunk másik négy gyereket. Kérlek, vegyétek le a kendőt. Amikor leveszik, csengetünk a triangulummal. Kézmozdulatokkal mutatjuk, hogy hajtogassák is össze a kendőt.

Alig akart hinni a fülének, amikor Dániel hangját hallotta:

„AZ ÉN ISTENEM ELKÜLDTE ANGYALÁT, ÉS AZ BEZÁRTA AZ OROSZLÁNOK SZÁJÁT,
ÚGYHOGY NEM BÁNTOTTAK ENGEM.”

Kihúzatta gyorsan Dánielt az oroszlánveremből, akin még csak egy karcolás sem volt. Dárius király látta, hogy milyen hatalmas Dániel Istene. Parancsot adott ki, hogy a birodalmában minden ember Dániel Istenedben bizzon, aki az ég és föld Ura, megment és megszabadít.

3. ELMÉLYÍTÉS FÁZISA

Alkotásra hívjuk a gyerekeket:

Mindenki kap egy kisebb kavicsot, ami emlékezteti Dániel történetére. Azt kérjük, hogy a központi kép körül keressenek egy helyet a kő számára és díszítsék körbe. Közben gondolják végig, hogy mi a legszebb, legfontosabb pillanata számukra a történetnek.

4. REFLEXIÓ/ÉRTELMEZÉS

- Beszélgetés arról, hogy mi érintette meg a gyerekeket és mit alkottak.
- Imádság

Istenünk, köszönjük Neked Dániel történetét, amiből megtudhattuk, hogy aki hűséges Hozzád, ahhoz Te is hűséges vagy. Köszönjük a Szentlelket, aki által mi is rendkívüli emberek lehetünk. Ámen.

4. ábra: A gyermekek által alkotott oroszlán Dániel történetében

BEFEJEZÉS

Nézetem szerint Franz Kett-pedagógiája csupán egy módszer, sokkal inkább egy szemléletmód. Franz Kett szavait szeretném segítségül hívni: „Azt tapasztalom, hogy sok olyan ember van, aki a vallás és a kereszténység hagyományos egyházi felfogásával semmit sem tud kezdeni. Azt érzem, hogy sok embernek a kereszténység és a krisztusi tanítás új szemléletére van szüksége. Ezt a szemléletet önök meg tudják osztani. A megosztás nem azt jelenti, hogy elmennek a templomba. Egy új megértésre van szükség, ami valójában egy csodálatos dolog. Azt jelenti, hogy Jézus tulajdonképpen olyan valaki, aki üdvösséget hoz, aki „élővé” teszi az embert. Az egyházra, Jézusra, Istenre vonatkozó új megértés ez.” [20]

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] KETT, Franz: *Zu meiner Person*, <http://www.franz-kett.de/biogr.html>
- [2] NAGY Enikő Kriszta: *A Kett-módszer. Eredete, alapelvei, tartalma és eljárásai*. Keresztény Szó, 2009., p. 28-34., http://www.epa.oszk.hu/00900/00939/00110/2009_10_08_00110.htm
- [3] HAVEL, Tomáš: *Die „Religionspädagogische Praxis” im Lichte des Diskurses über Spiritualität*, p. 13-18. <https://core.ac.uk/download/pdf/11591806.pdf>
- [4] SIPOS Edit: *Gondolatok Franz Kett pedagógiai szemléletének teológiai és módszertani alapjairól*, http://www.refpedi.hu/hatteranyagok/tanulmany_kett_2021.02.11.SE.pdf
- [5] MATLÁKOVÁ, Hermána Jaroslava: *Názorná náboženská pedagogika*, p. 5. http://www.satmarky.sk/images/tvorba_dprace/Nazorna_nabozenska_pedagogika.pdf
- [6] SIPOS Edit: *Gondolatok Franz Kett pedagógiai szemléletének teológiai és módszertani alapjairól*, p. 3. http://www.refpedi.hu/hatteranyagok/tanulmany_kett_2021.02.11.SE.pdf
- [7] Společnost Pedagogiky Franze Ketta, z.s., *Celistvá na smysl zaměřená pedagogika, základní cíl a cílová kompetence* http://kett.cz/soubor/teorie/zakladni_cil_a_cilova_kompetence.pdf
- [8] SIPOS Edit: *Gondolatok Franz Kett pedagógiai szemléletének teológiai és módszertani alapjairól*, p. 3. http://www.refpedi.hu/hatteranyagok/tanulmany_kett_2021.02.11.SE.pdf
- [9] Společnost Pedagogiky Franze Ketta, z.s., *Základní charakteristiky a specifika pedagogiky Franze Ketta*, p.1. http://kett.cz/soubor/teorie/z_kladn_charakteristiky.pdf
- [10] *Die Eigen-Art der Franz Kett Pädagogik GSEB*, <https://franz-kett-paedagogik.de/ueber-uns/was-wir-tun/>
- [11] MATLÁKOVÁ, Hermána Jaroslava: *Názorná náboženská pedagogika*, p. 10. http://www.satmarky.sk/images/tvorba_dprace/Nazorna_nabozenska_pedagogika.pdf
- [12] OSTERMANN, Petra – KETT, Franz: *A Franz Kett pedagógia alapelvei*, p. 4. https://www.katped.hu/sites/default/files/franz_kett_pedagogia_alapelvei.pdf
- [13] OSTERMANN, Petra – KETT, Franz: *A Franz Kett pedagógia alapelvei*, p. 4. https://www.katped.hu/sites/default/files/franz_kett_pedagogia_alapelvei.pdf
- [14] SIPOS Edit: *Gondolatok Franz Kett pedagógiai szemléletének teológiai és módszertani alapjairól*, p. 10. http://www.refpedi.hu/hatteranyagok/tanulmany_kett_2021.02.11.SE.pdf
- [15] SIPOS Edit: *Franz Kett pedagógiájának módszertani alapjai*, p. 2. https://www.katped.hu/sites/default/files/franz_kett_pedagogiajanak_modszertani_alapjai.pdf
- [16] SIPOS Edit: *Gondolatok Franz Kett pedagógiai szemléletének teológiai és módszertani alapjairól*, p. 10. http://www.refpedi.hu/hatteranyagok/tanulmany_kett_2021.02.11.SE.pdf
- [17] MATLÁKOVÁ, Hermána Jaroslava: *Názorná náboženská pedagogika*, p. 9. http://www.satmarky.sk/images/tvorba_dprace/Nazorna_nabozenska_pedagogika.pdf
és HAVEL, Tomáš – *Životopis*, https://www.tf.jcu.cz/files/katedry_a_oddeleni/kpd/havel-zivot.pdf
- [18] NEMES István: *A teljesség pedagógiája. Franz Kett és az egységes, értelemorientált pedagógia útja*, In: *Volna csak enyém az ég köntöse, Fügefa Szakmódszertani Füzetek I.*, Pécs, 2017, p. 10., ISBN 978-615-5579-11-0, ISSN 2559-8287

- [19] BENCÉNÉ FEKETE Andrea: *A kreativitás fejlesztése a padlóképekkel történő szövegfeldolgozással*, In: Elmélet és gyakorlat a neveléstudományok szak módszertanok köréből, p. 50., ISBN 978-80-89691-52-4 <http://www.irisro.org/pedagogia2018januar/16BenceneFeketeAndrea.pdf>
- [20] *Örömmel jelen lenni a pillanatban. beszélgetés Franz Kett németországi valláspedagógussal*. In: Volna csak enyém az ég köntöse, Fügefafa Szak módszertani Füzetek I., Pécs, 2017, p. 9., ISBN 978-615-5579-11-0, ISSN 2559-8287

KÓCZÁN MÓR REFORMÁTUS LELKÉSZ AZ FTC OLIMPIKON ATLÉTÁJA¹

Ferenc TÖMÖSKÖZI²

Abstract

This study deals with a corner of church history that is far removed from classical church history. It is remote because it is rare to find a pastoral career like that of Mór Kóczán. Rare is the Reformed pastor who not only plays athletics, but also went to the Olympic Games and won the bronze medal there. Next year will mark 110 years since he won the bronze medal, but this year's Olympic Games are a fitting occasion to remember a former Reformed pastor and Olympian, strong in body and in faith, in the year of the Olympics.

Keywords: Reverend, reformed church, Olympic Games, javelin, athletics.

Az idei évben megrendezett olimpiai játékok adta az alapját a tanulmánynak, amely egy emlékezés az egykori lelkész olimpikonról. Nem mindennapi történet az övé, hiszen a mai lelkészek között sem gyakori, hogy valaki a szolgálata mellett aktív sportoló életet él. A két pályán való részvételt ma már nem érné közfelháborodás, de a 20. század elején meg sokan egyenesen megbotránkoztatónak tartották, nem értették, hogy hogyan férhet össze az általuk ismert hagyományos lelkészi szolgálat és tekintély az atlétikával. Azok, akik ezzel nem értettek egyet, a nemtetszésüknek hangot is adtak.

„Nem kell nekünk az úrvacsora olyan pap kezéből, aki rúdhajigálás közben minduntalan a markába köp” így panaszkodtak a 20. század elején a csilizradványi reformátusok a segédlelkészükre.

Kóczán Mór volt azon kivételes lelkészek egyike, aki mit sem törődve a kritikusaival és a korabeli embereket megbotránkoztatva mondhatni cirkuszi erőművészek mutatványaiával nyűgözte le az összegyűlt közönségét.

1. kép: Kóczán Mór a csallóközarányosi parókia udvarán

¹ Ez a tanulmány a MANK nonprofit kft. Szegedi Kis István Kutatói Ösztöndíj keretében valósult meg.

² Mgr. Tömösközi Ferenc, PhD. Selye János Egyetem, Református Teológiai Kar. tomoskozif@uj.s.sk

Kóczán Mór 1885. január 8-án született Kocs községében. Tanulmányait, mint a hozzá hasonló dunántúli diák Pápán kezdte meg, majd a gimnázium VII. és VIII. évfolyamát a beregszászi állami iskolában fejezte be 1904-ben. 1902-től kezdett el az atlétikával foglalkozni és annak valamennyi számával megismerkedett, ám a gerelyhajítás lett az a szakág, amely mellett végleg letette a voksát. Annak ellenére, hogy gerelyhajítóként vált ismertté, első győzelmét 1902-ben még súlylökőként aratta. Noha súlylökő eredményei nem ismertek, azt viszont tudni, hogy nekifutással dobta a golyót, amely dobótechnika nagyon sokat jelent a későbbi eredményei szempontjából. Egy lőcsei diákversenyen elért eredményeinek híre a Budapesti Torna Club tagjaihoz is eljutott, akik felkérték, hogy csatlakozzon a BTC-hez. Kóczán először elutasította a megkeresést, mert a Pápai Református Teológiai Akadémián kívánta folytatni a tanulmányait, de itt még nem volt szervezett sportélet. A fővárosi egyesület

2. ábra: Kóczán Mór az FTC színeiben

képviselői vállalták, hogy gondoskodnak Kóczánnak a versenyzéssel kapcsolatos kiadásairól, így végül elfogadta az ajánlatot.³ Amikor budapesti teológia hallgatója lett, minden versenye előtt engedélyt kellett kérnie a tanároktól. Negyedéves teológus korában, 1907. október elején Nógrádverőcére ment segédlelkésznek Oroszy Jenő esperes mellé, ahonnan három hónapnyi szolgálat után Diósjenőre helyezték helyettes lelkésznek, ahol nyolc hónapig végezte a lelkészi munkáját. Innen Ipolypásztóra került Kovács Sebestyén Kálmán lelkész mellé, majd 1909. szeptember végén Csallóközaranyosra helyezték.⁴

A magyar atléták az 1906-ban Athénban megrendezett pánhellén olimpiai játékokon láttak először svéd gerelyt. Addig Magyarországon kizárólag vastag, tömött gerelyt használtak, amelyet a végén fogtak, ujjheggyel egyensúlyozva dobnak. A svéd gerely viszont sokkal vékonyabb, hajlékonyabb és nekifutással lényegesen messzebbre lehet hajítani a magyar gerelynél. Mégis még évekig külön rendeztek végén fogásos és a „szabadfogásos” gerelyhajító versenyeket.

Az első nem hivatalos gerelyhajítói bajnokságon még 37,44 méterrel második lett Paulin Jenő mögött. 1907-ben megszerezte a pozsonyi bajnokság első helyét 38,61 méterrel. Erről a győzelméről a

3. ábra. Kóczán Mór a Mudin testvérek vállán

³ <http://www.sportmuzeum.hu/?id1=tanulmanyok&idcikk=2784>

⁴ Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai, 1943. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013. 251.

pápai helyi lapok is megemlékeztek és kiemelték, hogy a helybeli főiskola hallgatója az országos atlétikai versenyben aratott győzelmet. „Kóczán Mór teológus a Magyar Torna Klubb által e hó 9-én rendezett versenyben a gerelyvetésben az első díjat nyerte el és 38 m. 61 cm.

dobásával az országos rekordot lényegesen megjavította. Ugyancsak Kóczán a súlydobásban is sikert aratott, elnyervén a harmadik díjat.”⁵

1908-ban a svéd gerellyel 57,05 métert dobott, amely nagyobb volt, mint az akkor fennálló világcsúcs, noha a Magyarországi Tornaegyletek Szövetsége tagjaként az eredményét országos csúcsnak nem hitelesítették.

A londoni olimpiai csapatban biztos helye volt a három számban is benevezett Kóczánnak, de teljes kudarcot vallott. Mindkét gerelyhajító számban és a szabadstílusú diszkoszvetésben is kiesett a selejtezőkből. Eredménytelensége betudható annak is, hogy ekkor már nemcsak vetélytársaival kellett megküzdenie, hanem az egyházi előljáróival is. Még teológus hallgatóként megadták a kivételes versenyengedélyeket, ám 1908-ban már palástos lelkészként Csallóközarányoson segédlelkészkedett. Közvetlen felettesei többször értésére adták, hogy a papi hivatás nem erőművészeti mutatvány és eltiltották a versenyeiktől. A tiltás ellenére természetesen tovább versenyzett.

Eric Otto Valdemar Lemming a későbbi háromszoros olimpiai bajnok göteborgi atléta időközben megdöntötte a világcsúcsát 57,88 méterrel. A Magyar Atlétikai Club színeiben 1909. június 13-án 57,91 méterre javította ezt a csúcsot. Győzelme után a Mudin testvérek⁶, a kalapácsvető rekorder István és a súlylökő-rekorder Imre, „vállukra emelve a közönség tapsai közt vitték körül a margitszigeti pályán.”⁷

A MASZ 1910-ben eltörölte a végén fogásos gerelyhajítást, és hivatalos sportággá a svéd gerelyt tette. 1910. június 12-én a Pozsonyi Torna Egylet 30. évfordulóján atlétikai versenyt rendeztek. Ezen a versenyen a svédgerely hajítás versenyszámát Kóczán nyerte, aki először indulva új egyesületének, az FTC-nek a színeiben.⁷ Ugyancsak az új klubja színeiben nyerte meg az 1911-ben hivatalosan először kiírt magyar gerelyhajító-bajnokságot. 1911-ben az

4. ábra: Kóczán Mór lelkészi öltözetben

5. ábra: Kóczán Mór oklevele a párizsi olimpiáról

⁵ Pápai Hírlap. 1907. IV. évf., 24. sz. 4.

⁶ Mudin István és Imre. Lásd bővebben: Kalcsó István: A Mudin fivérek. Kétegyháza. 2008. ISBN: 978-963-06-5460-9

⁷ Sz. P.: Mesél a múlt. In. Sportélet. 1969. 5. évf., 7. sz., 9.

⁷ Fradi újság. 1997 tavasz. 6–7. sz. 16.

úgynevezett „végén fogásos” stílussal 60,64 méteres eredményt ért el gerelyhajításban, amely akkor nem hivatalos világsúcsnak számított. A Nemzetközi Atlétikai Szövetség csak a következő évtől kezdte nyilvántartani a világrekordokat, az elfogadott dobóstílusaként a „középen fogásost” határozták meg. Az új szabályzás ellenére meg tudta védeni a hazai bajnoki címét 1912-ben, 1913-ban, 1914-ben, majd 1918-ban is.⁸ Az első magyar bajnoki után minden erejével a stockholmi olimpiára készült, ám a lelkeszi munkáról sem feledkezett el. Miután sikertelenül pályázta meg a lelkeszi állást, 1912-ben Csilizradványra hívták. Az egyházi előljárói és a csallóközaranyosi hívek egy része kis híján megakadályozta őt az indulásban, így Kovács Miklós álnéven nevezett be az olimpiai játékokra. Az olimpia előtt 56,72 méterrel győzött az FTC versenyén, ezzel esélyesként érkezett Stockholmba, ahol végül 55,50 méteres eredményével harmadik helyen végzett a klasszikus gerelyhajításban. Annak ellenére, hogy sikerült túldobnia a svéd Eric Lemminget és a finn Julius Saaristot, mindkét kísérletet érvénytelennek ítélte a versenybíró. A döntések mögött egyrészt felmerülhet a részrehajlás ténye, másrészt mikor a versenyre megérkezett azt tapasztalta, hogy a dobók nem emelt, hanem süllyesztett körből dobnak, és ha a versenyző csak érinti a dobókör peremét, a dobást már kilépettnak minősítették. Az ítélettel Kóczán sem értett egyet, amelyre önéletrajzában így emlékezett vissza: „*Mi magyarok, még 1911-ben is a végén fogtuk a gerelyt és úgy dobtunk. Ez igen nagy hátrányt jelentett számomra, hiszen a stockholmi olimpián már középfogással kellett dobni. Ezt a fogást is hamarosan elsajátítottam, s bár két jól sikerült dobásomnál kijelentették, hogy kiléptem, pedig még a vonalra sem léptem. Így is elég nagy lett az egyik dobásom, s ezzel harmadik lettem.*”⁹ Végül a NOB az 1912-es olimpia után el is rendelte, hogy a továbbiakban nemzetközi bírói testületnek kell felügyelnie a versenyek szabályszerűségét, megakadályozva a részrehajló ítéleteket. Ennek ellenére sporttörténelmet írt, mivel ő lett az első nem skandináv nemzetiségű atléta, aki ebben a versenyszámban dobogós lett a nyári olimpiai játékokon, sőt a Ferencvárosi Torna Club első olimpiai érmét is Kóczán szerezte meg.⁹ Ugyanezen az olimpián megrendezték a „gerelyvetés bal kézzel” versenyszámot is, és ezután összesítették a két eredményt. Kóczán bal kézzel 30,54 métert dobott. Összesített eredménye 86,39 m lett, amivel a 12. helyen végzett. Ez elképesztő eredménynek tekinthető, ha figyelembe vesszük, hogy Kóczán Mór nem az Üllői úti pályán edzett, hanem a csallóközaranyosi parókia udvarán. Rövidke udvarából dobálta a gerelyt, a kerítésen át, ahol már a mező volt, és az eldobási vonalat az udvar kerítése jelezte. Az eldobott gerely távolságát pedig a szénakazal távolságával becsülte meg, amely 60 méterre volt.¹⁰

Az 1913-as atlétikai bajnokságot az Üllői úti pályán rendezték meg. Szeles idő ellenére is több, mint négyezren szurkoltak. Gerelyvetésben Kóczán az oszt rák bajnoki cím után a magyart is megszerezte. Az 50, 5 méteres dobása után megjegyezték, hogy *Kóczán a használhatatlanul rossz gerelyek miatt nem tudott hozzá méltó eredményt produkálni*. Bécsben

6. ábra: Kóczán, Taiple, Saaristo

⁸ <http://www.sportmuzeum.hu/?id1=tanulmányok&idcikk=2784>

⁹ Fradi Híradó. 1972. november. 3.

⁹ Kozák Péter. Fradi újság. 1995 ősz. 1. sz. 16.

¹⁰ Fradi újság. 1997 tavasz. 8. sz., 9–10.

57,86 méteres dobással

–új osztrák csúccsal– megnyerte az osztrák bajnokságot.¹¹

1914-ben Csilizradványra került lelkészként, ahol 34 évet töltött. A lelkészi szolgálat mellett ő szervezte meg Csilizradvány első sportkörét. Miután elfoglalta az új lelkészi állását 1915. május 4-én vette feleségül a volt madari jegyző, Dabasi Halász Sándor leányát Dabasi Halász Karolát, kinek nagyszülei csallóközarányosiak voltak. Gyermekai is itt születtek, Edit, Karola 1916. október 18-án, Judit 1918. július 26-án, Pál pedig 1942. január 25-én.¹²

Az új szolgálati helyén már nem érték támadások a sport miatt, így az 1914-es londoni angol atlétikai bajnokságon már a saját nevéen versenyzett és nyerte meg az aranyérmet. Bodor Ödön, az FTC atléták edzője kint volt a versenyen, és így értékelte a teljesítményét: „Kóczán nehéz körülmények között nyerte meg a bajnokságot, különösen versenytársának, a finn Halmenak okvetlenkedése miatt. Halme ugyanis a verseny közben szünet nélkül kifogásolta Kóczánnak a gerelyfogási módját. Azután meg a bírák is folyton irritálták azzal a figyelmeztetéssel, hogy ne lépjen ki. Mindez nagyon kihozta a sodrából, de a düh talán erőt is adott neki, hogy Halmet, aki állandóan előtte volt, az utolsó dobásával túldobja.” Végül 59,72 méteres új angol csúccsal győzött Kóczán. Ami külön érdekesség, hogy ez volt az angol atlétika történetében az első gerelybajnokság. Az első angol gerelyvető bajnok tehát Kóczán Mór, az FTC versenyzője volt.¹³

1914-ben a magyar atlétikai bajnokságot a Hungária körúton rendezték, mintegy 8000 főnyi közönség előtt, ahol Kóczán az 57,60 méteres dobásával új országos csúcsot dobott, noha ekkor már 30 évesen az egész magyar mezőnyben a legöregebb bajnoka volt.¹⁴ Utolsó magyar bajnoki címét 1918-ban szerezte 49,10 méteres dobással.¹⁵

A trianoni békeszerződést követően Csehszlovákiában maradt és tovább is végezte a lelkészi szolgálatot. Állampolgársági ügyek okán 25 000 csehszlovák koronát kellett visszafizetnie, így 5 évig az államtól nem kapta meg a lelkészi fizetést kiegészítő állami hozzájárulást. A lelkészi szolgálati éveiből pedig 18 évet töröltek, mivel Csehszlovákia megalakulásától kezdve számolta a minisztérium a szolgálati éveket. Másrészt azért is nehezteltek rá, mert nem volt hajlandó a csehszlovák agrárpártnak csilizradványi elnöke lenni.¹⁶

Sportolói pályafutását a Pozsonyi Torna Club tagjaként folytatta, amelynek színeiben 1920-

7. ábra: Kóczán Mór a Fradi emlékkártyán

8. ábra: Kóczán Mór a centenáriumi emlékpénzen

¹¹ Fradi újság. 1997 tavasz. 9. szám. 10., Nagy Béla: FTC napló 1911–1921. 33.

¹² Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai, 1943. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013. 252–253.

¹³ Nagy Béla: FTC napló 1911–1921. 43.

¹⁴ Nagy Béla: FTC napló 1911–1921. 42–43.

¹⁵ Nagy Béla: FTC napló 1911–1921. 76.

¹⁶ Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai, 1943. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013. 252.

ban csehszlovák bajnoki címet is szerzett. Az 1920-as antwerpeni olimpiára azonban feltételesen magyar volta miatt nem került be a csehszlovák válogatott keretbe. Helyette Otakar Vydra került a csapatba, aki a 37,75 méteres eredménnyel csupán az utolsó előtti helyen végzett.¹⁷ Am ha megnézzük az éremtáblázatot, akkor láthatjuk, hogy Kóczán épp, hogy befért volna a 10-es listába utolsóként, ha a legjobb versenybeli eredményeit nézzük. A nagy ellenfél Julius Saaristo a 62, 40 méteres dobásával is csupán a 4. helyet szerezte meg, a bronzhoz pedig 63 méter felett kellett dobni.¹⁸ 1923-ban az állampolgárság hiánya miatt gyakori kellemetlenségei voltak, a kiutasítás veszélye is fennállt, mikor belépett a legerősebb prágai egyesületbe. A versenyeken még mindig a legelső volt, így a sport révén tudta megszerezni az állampolgárságot 1926-ban.¹⁹ Kóczán az 1924-es párizsi olimpiára már a prágai Sparta tagjaként szerzett kvalifikációt. Két évvel később visszavonult a sportolói pályától, de 1931-ben ismét versenyzett a Csehszlovákiai Magyar Atlétikai Szövetség pozsonyi bajnokságán, ahol 52,30 méteres dobásával első helyet szerzett, majd a következő évben 55 méteres eredménnyel újból a dobogó tejére állt. Legutoljára még 1931-ben a Csehszlovák Magyar Atlétikai Szövetség által rendezett magyar bajnoki versenyen vett részt a Magyar Atlétikai Szövetség elnökének gróf Révay István kérésére. Ekkor már 46 éves volt, aki a versenyen, – amelyet 1931 júliusában Pozsonyban rendeztek meg –, a pozsonyi Polgári Torna Egylet színeiben vett részt, és 52,3 méteres eredményt ért el.²⁰ A második világháborút követő jogfosztottság idején, az 1946. február 27-én aláírt lakosságcsere-egyezményt követően 1948 szeptemberében 24 családot telepítettek ki Csilizradványról, köztük Kóczán Mórkat. A kitelepítéskor Csátaljára került, majd Szeremlén lett református lelkész.²¹ 1948-ban Alsógödre került és ott folytatta lelkészi munkáját, majd 1952-ben nyugdíjazták. 1972-ben bekövetkezett haláláig edzőként és versenybíróként részt vett a helyi sportéletben.²²

Befejezésként álljon itt egy rövid emlékezés, amelyet Kóczán Mór unokája, Jeszenszky Pál így mesélt. *„Gyermekkorunkban reggelente két testvéremet az egyik kezébe vette, engem a másikba, és úgy gyakorlatozott velünk. Egész idős korában is a sétatálcára kalapot akasztott, és az uja között meg tudta tartani, amire még a fiatalok sem voltak képesek. Olyan erős volt a keze, hogy az fantasztikus. Ebben egyedülálló lehetett, s nyilvánvalóan robbanékonysága is sokat jelentett sikereiben. Hetvenévesen még ötven méterre hajította a gerelyt. Életkedve, fizikai ereje az utolsó percig megmaradt, egész öreg korában is kapált a kertben. Nagy öröm töltötte el, amikor máshova hívták kaszálni. Ingyen és bérmentve.”*²³

---

¹⁷ <https://www.olympiandatabase.com/index.php?id=7213&L=1>

¹⁸ <https://www.olympiandatabase.com/index.php?id=7213&L=1>

¹⁹ Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai, 1943. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013. 254.

²⁰ Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai, 1943. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013. 255.

²¹ <http://www.sportmuzeum.hu/?id1=tanulmányok&idcikk=2784>

²² Fradi újság. 1995. ősz. 1. sz. 16.

²³ Vasárnap. 1995. 28. évf., 45. sz.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] KALCSÓ, István, *A Mudin fivérek*. Kétegyháza, 2008. ISBN: 978-963-06-5460-9
- [2] KRÁNITZ, Zsolt (szerk.), „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” *A Dunántúli Református Egyházkerület lelkeszi önéletrajzai, 1943*. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013. 251–255. pp. ISBN 9789638959744.
- [3] NAGY, Béla, *FTC napló 1911–1921*. 33., 42–43, 76.
- [4] *Fradi Híradó*. 1972. november. 3.
- [5] *Fradi Újság*. 1995 ősz. 1. sz. 16., 1997 tavasz. 6–7. sz. 16., 8. sz., 9–10., 9. sz. 10
- [6] *Pápai Hírlap*. 1907. IV. évf., 24. sz. 4.
- [7] *Sportélet*. 1969. 5. évf., 7. sz., 9.
- [8] *Vasárnap*. 1995. 28. évf., 45. sz.
- [9] <https://www.olympiandatabase.com/index.php?id=7213&L=1>
- [10] <http://www.sportmuzeum.hu/?id1=tanulmanyok&idcikk=2784>

AKI AZ ÚT AZ IGAZSÁG ÉS AZ ÉLET

VÉGHELYI Péterné¹

Abstrakt

Who is the way, the truth and life

Questions about why I should be a Catholic and what I need for God are waiting for an appropriate answer among young people nowadays. We held a prayer camp with the participation of 16 adolescent children dedicated to the initiation of sacraments and the development of a conscious faith. During the camp catechesis, we were able to get an idea of today's worldview and mindset of children gaining knowledge on digital platforms. Catechesis sought to promote the value-centered acquisition of terms and contents related to faith and sacraments, and to open their thinking to the truth of Christ. In the 6-day-long camp, the youth received catechetical and liturgical training and experienced the grace of the power of community. Faith and sense, self-knowledge and God-knowledge became the focus of cognition.

Keywords

Initiation, sacraments, the imitation of Christ, mentality, catechesis, truth, mind, grace

Bevezető

Egy imatábor létrejötte, résztvevői

A *Merici Szent Angéla imatáborba* 3 megyéből (Zala, Tolna, Vas), 5 általános iskolából érkeztek a résztvevők, akik 6.-8. osztályos korúak, két gimnazista segítővel (17 évesek). A tábort pedagógusként két fő teológus-hittanár, és házastársaik szervezték. A gyermekcsoport közösséggé szerveződése során lényeges szempont volt az, hogy a felnőttek házaspároként érkeztek, mintaként hozva a saját személyes életközösségüket, mint az egyik szentséget. A tanulók egykori, és jelenlegi tanítványaim voltak. Negyedik alkalommal szerveztem imatábort, ez volt az első, amelyet tudatosan a katolikus hit elmélyítése, a szentségekre való felkészítés célja határozott meg. A célképzésben segítettek a korábbi kutatásaim is, amiket a digitális oktatási időszak alatt végeztem, és amik megmutatták azt, hogy a gyerekek gondolkodóképességét a személytelen digitális platformok mennyire károsan befolyásolják. Az evangélium hirdetését élő közösségben kívántuk helyezni, és abból indultam ki, hogy az életközösségben szeretetközösséggé válósítjuk meg a beavató szentségekre, és az elkötelezett Krisztuskövetésre való felkészítést. A tábor beavató felkészítése során Szent Ágoston tanítási módszerét kívántam követni, melynek kettős célja vezérelt: az evangéliumi élet rejtett értelmének feltárására irányuló módszer, és a megszerzett tudás továbbadásának módja abból kiindulva, hogy a szeretet mind a teológiai okfejtések, mind a gyakorlati cselekvések mércéje, egyúttal - Szentírásra alapozott-hermeneutikai alapfogalom is [1, o. 11–12] úgy, hogy a tanító saját személyiségét adja munkaeszközü.

Kutatásom célja volt az is, hogy megismerjem a gyerekek gondolkodását, a világról alkotott képüket, és a tanítást az élethelyzetükhöz adekvát módon tudjam biztosítani. A táborunk különlegességét adta még az is, hogy a visszatérő gyerekek kezésként (*sponsor*) új gyermekeket is hívtak magukkal, akikkel azt megelőzően kapcsolatom nekem még nem volt. A kezesség missziós interakciós mintájának felmutatása a tábori közösség kiemelt értékévé vált, mivel az ókeresztény beavatási folyamatokban is közösségvédő, valamint missziós funkciója volt a

---

¹ Véghelyi Péterné: Skóciai Szent Margit Gondozóotthon. E-mail: nyelvmegorzes@gmail.com

komolyan vett, és alkalmazott kezességnek. A szervezési előkészületek során az adott célcsoport nagyobb részének bevonásával elvégzett – digitális oktatás hatásainak vizsgálata a gondolkodásra, és a lelkiismeretre – kutatásaim során nyert eredményeimet – alapszókészletként – fel tudtam használni. [2] Ma talán megdöbbenőnek tűnhet számunkra, de Szent Ágoston az egész Bibliát az emlékezetünkben tartásra ajánlotta, hogy [3, o. 125] bármikor helyes választ tudjunk adni a kételkedőknek, de hitünk nyelvezetének megtanításához ez elengedhetetlen.

A tábor alapgondolata az *Imitatio Christi*, azaz Krisztus utánzása a mindennapi cselekedeteinkben, mert azt nevezük kereszténynek (ApCsel 11,26)² (christianus), aki tetteiben követi Jézus Krisztust, tehát hitünk meglétéből tetteknek kell fakadnia. (Jak 2,26)

A közösségépítés során Krisztusnak, az élő tekintélynek a megjelenítése, megismertetése volt a cél azoknak az értékeknek a mentén, melyeknek az élő tekintély ad létet, és amelyek a személyközi kapcsolatainkban (a felebaráti tetteinkben) nyernek formát. Krisztus adja ennek az alapmintáját, mert *Ő főleg abból az okból jött el, hogy megtanuljuk, mennyire szeret bennünket az Isten, és megtanuljuk a végsőkig, hogy ragyogjunk általa, aki által először voltunk szeretve, és így megtanuljuk szeretni a felebarátainkat, az ő felajánlásának példáját követve, aki felebarátunkká tette magát azzal, hogy szeret minket.*[3, o. 128]

A napirend szervezése imaláncon függő, részben irányított folyamat volt, melynek célkitűzése a jelen lenni élmény átélése volt. Ezt a jelenlétet segítettük tekintélyhez rendelni, mely tekintéllyel való kapcsolat a cselekedeteink értelmére fókuszáló kérdések mentén szerveződött, mely értelem kutatása megláttatta azokat az értékeket, melyek egyúttal a tekintélyt is megismerhetővé teszik. Ennek bemutatásához Jézus önmagáról mondott szavait használtuk fel. „*Én vagyok az út, az igazság, és az élet; senki sem mehet az Atyához, hanem ha én általam*” (Ján 14,6). Éppen ez a küldetés teszi szükségessé, hogy ne elégedjünk meg keresztény értékek bemagoltatásával, mivel keresztény értékek Krisztus nélkül nem léteznek. A Krisztuskövetés a Krisztusban történő **gondoló képesség** meglétét feltételezi, a teljes elme érintésével, azaz a gondolkodás, és a körülöttünk lévő világ érzékelésének teljes átalakítását igényli, mert élő hitet akarunk közvetíteni. Ez a gondoló képesség az elme³ működése, amely megfelel a Szent Ágoston által használt *mens* fogalomnak. [4] Mivel Ágoston – aki latinul írt, és gondolkodott – a *mens* latin szót egyaránt használja a lélek, az értelem (*intellectus*), valamint az ész (*ratio*) kifejezésére, a gondoló tehetséget érti alatta,[5, o. 676] ami – értelmezésében – a logikai igazság szintjének felel meg a megismerő folyamatban. A hittel kapcsolatos fogalmaink, kifejezéseink vizsgálata a magyarul gondolkodó számára is megértés után kiált, mert ez vezet el az igazság megismerésére, ezt jelenti a krisztusi **igen**, ami az igazsággal van kapcsolatban. (vö.: Mt 5,37) A krisztusi igazság megismerése tehát a teljes gondolkodásunkat, és megismerésünket áthatja, ami eredményezi a *konverziót* (elfordulást a bűntől, mégpedig az igazság felé

² A Szentírásból vett idézetek Károli Gáspár fordításában a 2001-ben a Magyar Bibliatársulat kiadásában megjelent Szent Bibliából valók.

³ ELME kulcsszó a Czuczor-Fogarasi szótárból: 2) Szorosb ért. gondoló tehetség, (mens) mely szellemi életünk tulajdona, s mely az értelmet, (intellectus) és észet (ratio) foglalja magában. V. ö. ÉRTELEM és ÉSZ. Mély elme; gyöngye elme; éles elme; nagy elme. Elmét futtatni; elmét fárasztani, gyakorolni, művelni. Elmében megháborodni. Elmét élesíteni; elmével felfogni; elmét törni valamin v. valamiben, Vén elme, fiatal erő veri meg a hadakat. (Km). „És lelék az embert, kiből az ördög kiment vala, ülette ő lábainál és megruháztatván és egész elmével.” Tatrosi cod. 3) Azon tehetség, mely a felfogott tárgyakat megtartja, el nem feleli, (memoria). Elméjében tartja a látottakat és hallottakat. Elméből mondja el a leczkét. Elszalasztani valamit az elméből. 4) Azon tehetség, mely a különböző dolgok közötti hasonlatot hamar felfogja (Witz), innen: éles elme, elmés, elméncz. Mind ezek szerint elemezhetetik ekként is: él-mi v. élő-mi, élő valami, ami az emberben az élt, az életerőt, a szellemet alkotja, t. i. az érzéktől kezdve az értelmet és észet vagyis az ismereti tehetség valamennyi fokát képezi. Rokona azon il, melyből ildom, ildomos származott, valamint az élénk mozgékonyagra vonatkozó il is. V. ö. Il. A hangokban is rokon görög latin animus (= elme) szót, (mely a görögben fuvást, lehellést, szellőt jelent) Benfey az an (= leh) szanszkrit gyökből származtatja, mely pra szóval öszvetéve: prán am. élni.

való fordulással), és az abból fakadó keresztény cselekedeteket. „*A lélekben a lélekért folytatott küzdelem eszközei a gondolatok, és a mentális képek.*”[6, o. 26]

Erre a küldetésre alapoztuk az imatáborunkat, és ezzel a céllal érkeztek a gyerekek is, akik komolyan akarnak szentségi életet élni. A táborba való megérkezéskor a gyerekek és a szülők egyaránt elmondták, hogy mit várnak ettől a tábortól, mi pedig ismertettük a tábori tervezett programokat, és a célkitűzést. Már Szent Ágoston is azt hangsúlyozta, tájékozódni vagy jelzést kell felvenni a jelöltek motívumairól, amiért a beavató szentségekre készülnek. [3, o. 123–131]

Mivel a nevelést érték közvetítésnek tekintjük, ezért tisztában kell lennünk az értékek fogalmával, vonatkozásaival. Az értékeknek pedig rendszerben kell fennállniuk, mert egyik érték preferálása nem sértheti a másik értéket. A táborban ennek értelmében minden pillanatot nevelési helyzetnek, érték közvetítésnek fogtunk fel, melynek a szeretet adta a keretét. Az értékek ezen elv okán csak közösségi vonatkozásban vizsgálhatók, vagy polarizálhatók (helyes, vagy helytelen). Valamint értelemmel kell bírniuk, mert ha valami nem értelmes, az szükségszerűen értelmetlen. Az értelmes értékeknek a tekintély ad létet, és a tettek formát, az értelmetlen értékeknek viszont éppen a tekintélytől való abszolútizálás, a tudatos eloldozás adhat létet. Kiindulópontunk természetesen az a tény, hogy az ember alapvető formája az, hogy értelmes.

Tábori tevékenységek, katekézis

A 15 gyermek nemük szerint külön lakrészben lett elszállásolva, az erdőben álló vadászházban. Mindkét csoportnak kortárs vezetője volt; prefektus, és prefekta elnevezéssel. A felnőttek a fiúk lakrészében, külön szobákban vettek szállást, ahol a közös étkező, az egyik konyha, és a foglalkozásokhoz igénybe vett nagyterem is volt. Az étkezések a közös ebédlőben, a felállított házi oltár előtt történtek, mely étkezések közösségi jellege kiemelt jelentőséggel bírt. Cél volt a kedélyes asztalközösség megteremtése, a kényelmes, nyugodt étkezés, az együtt levés tartalmas megélése. A felnőttek a gyerekek között elszórtan foglaltak helyet, mely elhelyezkedés a nap további részében is megmaradt, az egyes programok során.

A napirend folyamatosságát az ima és a rend biztosította. Előbbit mi kezdeményeztük, és tanítottuk, utóbbi Krisztus középpontba állításával élt, és hatott. Reggel az Ároni áldás éneklésével és csengettyűszóval ébresztettem a gyerekeket, akik a prefektus, és prefekta irányításával történő készülődést követően a reggelihez az asztalnál helyet foglaltak. Mindig hagyunk elég időt a kényelmes elkészüléshez, és a felébredéshez, miközben családi légkörben, és kapkodás nélkül készítettük elő közösen az étkezéseket. A terítésben, rendrakásban, mosogatásban és feltakarításban mindig két önként jelentkező segítő vett részt. A tábori nevelési feladatok területét képezte a házimunkára való nevelés is, melyhez gyakorlati tanácsokat, segítséget kaptak tőlünk a gyerekek. Közös reggeli imádság után a Szentírásból vettünk napi mottót, mely az aznapi gondolataink meghatározó vezérfonala, és füzere is lett.

Délelőtt – a táborhelyen töltött napokon – a tervezett foglalkozásokra került sor, általában körben ülve, flipchart-tábla használatával bent a közösségi helyiségben, vagy kint a fűben/stégen ülve.

Napközben erre a táblára kerültek fel a gyerekek által használt, és a tanítások során felmerült, magyarázatra szoruló szavak, kifejezések, majd azoknak az értő megbeszélésére is sor került közösen, ahol mindenki megszólalt, és elmondta a véleményét, feltette a kérdéseit. Napról-napra oldottabb, bizalmat árasztó légkörben merték kérdéseiket, kétségeiket megfogalmazni, mely annak a jele volt, hogy erősödött a közösségi szeretet, és a kételyekben tisztult a hitük. A táblán külön rögzítettük a liturgiával és a szentségekkel kapcsolatos, (gyakran latin eredetű) kifejezéseket, és azokat elemeztük. (*pl.: misztérium, liturgia, ájtatos, buzgó, kegyelem, igazság*)

A magyar igazság szó elemzése: Az igazság, mint Krisztus fedőneve, és hitünk tartópillére

nagyon izgalmas nyelvészeti kutatómunkát jelentett, és felfedtük azt az Istenre építkező bonyolult összefüggésrendszert, amit a magyar **igazság** szavunk magában rejt. Ezt az összefüggést az alábbi gráffal tettük szemléletessé, mely összefüggéseket maga a számítógépes rendszer mesterséges intelligenciája is hozott, igazolva azt, hogy benne rendszer, és logika áll fenn természeténél fogva. A kigyűjtött szavak közötti összefüggésrendszert Czuczor Gergely, és Fogarasi János akadémiai nyelvészeti értelmező nagyszótára alapján készítettem el. [4]

A liturgiával, a keresztyén szeretetszolgálatokkal kapcsolatos kifejezéseket értékek formájában írtuk fel, és azok értelmezése során az evangéliumokból, a szentek életéből vett példabeszédekkel, hasonlatokkal magyaráztuk. (pl.: *alázat, gőg, hit, kishitűség-elbizakodottság, gondviselés*) Különösen jelentőssé váltak a katekézisben a katolikus szentek, akikről a tanításokban mindig megemlékeztünk, példaképekként mutatva be őket, mint olyan embereket, akik koruk kihívásaira válaszolva jutottak el az életszentségre, vagy akár a vértanúságra.

A közösség formálódása

Az egyes alkalmak végén a gyerekek a saját életükből hoztak olyan példákat, melyek révén személyesebben, és szemléletesebben tudtuk életszerűvé, és aktuálissá tenni a tanítást. Az időkeretet nem határoltuk ugyan be, ám az aktív részvétel, és az éber figyelem lankadásának fizikai jeleit észelve a foglalkozásokat lassan befejeztük, és a szabadban lehetőségük volt mozogni, valamint játékokkal, sporteszközökkel játszani. Ezekben a szabadidős időszakokban a nagyobb diákok kisebb csoportokban elvonultak, és sokat beszélgettek. Ezt az időszakot mi felnőttek nem irányítottuk, csak köztük, a közelükben voltunk, jelezve elérhetőségünket a számukra. Ilyenkor lehetőségem volt a gyerekekkel folytatott külön beszélgetésekre is, voltak olyan csoportok, akik behívtak bennünket is a beszélgetésekbe. A gyerekek a nagyon rendezett erdei táborhelyen bemehettek az erdőbe, több helyen padok, pavilonok kínáltak lehetőséget a beszélgetéshez. Ezeket a beszélgetős helyeket idővel sajátos elnevezésekkel illették, így megkülönböztettek A-helyet, P-helyet, Kisberek-helyet.

A fiatalok közötti jó kapcsolat hamar kialakult, azonban nem volt megfigyelhető az állandó, klikkszerű elkülönülés, inkább annak az igényét éreztem, hogy törekedtek arra, hogy minden társukat megismerjék. A fiúk és a lányok sem különültek el, gyakran keresték egymás társaságát egyénileg, és csoportosan is. Ami nagyon szép volt, hogy a kisebbek és a nagyobbak is tudtak egymással beszélgetni. A két gimnazista jelenlétével jól érzékelhető volt az a jelenség, hogy a kisebbek felnéznek a helyesen viselkedő nagyobb társukra, és kéri segítségét, tanácsát.

A tízórait és az uzsonnát mindig a szabadban fogyasztottuk el, még a tóhoz is lecipeltük a természetes dinnyét, amiből egy jó multság lett.

A gyerekek közti állandó jelenlétünkkel a spontán tanításnak, és beszélgetésre adtunk lehetőséget, amely működött, és éltek is vele a gyerekek. A tó mellett íjászkodást rendeztünk kedden délután, és a hőség miatt egy stégre mentünk, hogy a lábunkat a vízbe lógassuk. Ebből a néhány gyerekkel való félrevonulásból egy szentekről szóló hittanóra, és idővel egy gyerekekkel megtelt stég vált, melynek eredményeként védőszenetet választottak azok is, akiknek még nem volt.

Köztük járva gyakran kezdeményeztem éneklést, és napközben így gyakoroltuk azokat a népe népeket, melyeket a tervezett szentmiséken énekelni szándékoztunk. Az ének, mint jó hangulatteremtő elem gyakran alkalmazott pedagógiai eszközöm, többször tapasztaltam áldásos hatásait, mindig vidám légkört eredményez, és megnyílásra készítet. Jellemző volt, hogy a gyerekek is szívesen énekeltek, dudorásztak napközben. Az énekekhez segítségként egy misefüzetet készítettem, ami a liturgia menetének megfelelően a szentmiséken is követhetővé tette az énekelt tartalmat. A füzetben jelöltem azt is, hogy leülni, térdelni vagy felállni kell. A tá-

borban tanulták meg az *Úr anyyala* imádságot, és a *Boldogasszony anyánk* kezdetű ősi imádságot is.

Kedden került sor az első zárándoklatra, 5 km-es erdei túra keretében indultunk a závodi templomhoz szentmisére. Útközben egy teljes rózsafüzért elimádkoztunk, majd az imádság után a gyerekek maguk kérték, hogy meneteljünk tovább csendben, és az esti megosztás során ezt a csendet nagyon áldásosnak élték meg, melyben megmagyarázhatatlan nyugalmat éreztek.

Minden este megosztást tartottunk, a földön ülve, csoportban, ahol személyes reflexiókat osztottunk meg, és beszéltünk át. A gyerekek mindig figyelmesen meghallgatták egymást, és a felismerések nagyon gazdagítók voltak. Mi, felnőttek is sokat épültünk ezekből a beszélgetésekből.

Mivel a tábor oldott légköre kedvezett a spontán kezdeményezéseknek, a gyerekek közös palacsintasütést, tortakészítést is rendeztek, ehhez mi az eszközöket, alapanyagokat, és konyhai tanácsainkat adtuk, a munka eredménye az ő érdemük volt. Ezek a konyhai alkotások családi légkörben folytak, nem volt kijelölt munkairányító, nagyon rugalmasan és gyakorlatiasan osztották meg a feladatokat, és kreatív megoldások születtek.

Az önszeretet/önismeret, és az Istenszeretet/Istenismeret kapcsolata

Az önismeretet kapuként értelmezhetjük, mely elvezet az Istenismerethez, mivel az ember keresi önmagát, a saját élete értelmét, és közben rátalál az Istenre. Az igazság szó elemzése során abból indultunk ki, hogy az elmét lételeméleti szempontból nem választja el semmi Krisztustól, a változhatatlan igazság szeretetétől, és a megismerés során a testi érzékszerveinkkel kapcsolódhattunk Istenhez. [7, o. 166] A megismerésükben az ágostoni kettős út gyakorlata jelentett számomra iránymutatást: Az ész(ratio), és a tekintély (auctoritas) felé. Mert értenünk is kell a hitünket. Ha a tanítványok felismerik a tekintélyt, akkor megértik az igazságot. A Szentlélek megvilágosító kegyelme nélkül a lélek nem indulhat el az Isten ismerete útján. [7, o. 149] A hitre nevelő katekéziséből ezért nem hagyható ki a Szentlélek megvilágosító kegyelme.

Azokban a digitális gondolatközösségekben a kifejezések alkalmazásai, – ahova a gyerekek is tartoznak – közmegegyezésen, és jelentéstulajdonításon, jelmagyarázaton alapuló, gyakran összefüggéseket is nélkülöző helytelen értelmezésen alapulnak. Megvizsgáltuk azokat a kifejezéseket, melyeket jelzőként alkalmaznak anélkül, hogy a jelentéstartalmát ismernék. (pl.: *kretén, random, ciki, balhé*) Elgondolkodtató, hogy a Wikipédia adatai szerint a *kretén* francia eredetű kifejezéshez az alábbi magyarázatot csatolták: „*A kretén jelző (szellemileg visszamaradott, kreténizmusban szenvedő) valószínűleg a latin christianus, azaz keresztény megjelölésre vezethető vissza. Ennek az a magyarázata, hogy a kreténeket torz külsejük és súlyos értelemi fogyatékoságuk miatt sokan állatoknak tartották. A kretének hozzátartozói megkeresztelessel próbálták meg ellensúlyozni ezt a minősítést, ugyanakkor kifejezni, hogy nem egy állatról, hanem egy keresztény emberről van szó.*”⁴

Átvettük példákon a fogalomalkotás módját, mely az összefüggéseket tudja megláttatni. Pl.: a munka az, amin dolgozunk. Mivel a dolog létforma, formázott lét, tehát csak létező lehet dolog, ezért, ha dolgozunk valamin, akkor létet, azaz formát adunk neki. (pl.: a dolgozat írása)

Mivel Isten előre elgondol minket öröktől, így ha mi ezen a képzésen, a beavatáson végigmegyünk, mint egy úton, az önismereten keresztül eljuthatunk az Istenismerethez. Szent Ágoston hivatkozik először a megismerés bizonyossága kérdésében az öntudat tényére [8, o. 196], és felteszi azt a kérdést, hogy az értelem miként is ismerhetne fel valamilyen értelmet, ha önmagát nem ismeri? [9, Fej. IX.3.3.] Minden lélekismeret kulcsa az önismeret. Az ismerd meg

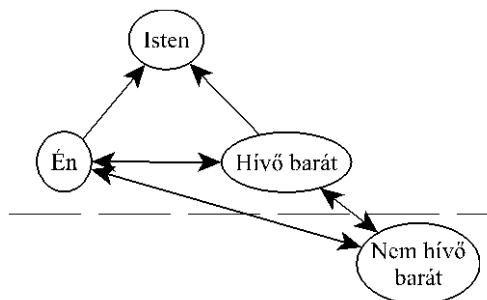
---

⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kretenizmus>

önmagadat az egyetlen olyan parancs, melyet mihelyst tudomásul vettünk, azt máris teljesítettük. [9, Fej. X.9.12.]

Az önismeretről szóló, gyakorlati tanításban mutattuk be az értelem fénye, az akarat szabadsága, és az érzelmek kapcsolatát, és szerepét a megismerésben, abban a megismerésben, amiben az Isten a teljességre akar minket elvezetni. Ezen az úton a kételkedés természetes velejárója a megismerő folyamatnak. Azt érzékeltettük, hogy nincsen addig bizonyosság, amíg nincsen megértés, ez a kételkedés vége. Krisztus mondatát írtuk fel: „*Legyen a ti beszédetek: úgy úgy;/ mint igen értelemben/nem, nem; ami pedig ezeken felül vagyon, a gonosztól vagyon.*” Az egyértelmű állásfoglaláshoz ugyanis szükséges az igazság ismerete, aki Krisztus. (vö.: Mt 5,37) Ő az az örök van, maga Krisztus, akiben nem volt igen és nem, csak van volt. [7, o. 90–91] A gyerekek a döntéseik helyességét csak úgy tudják érteni, ha tudják, hogy minek a vonatkozásában kell azokat meghozni. Ez az *imitatio Christi*, a valódi Krisztus követés lényege, amit a felebarátunkhoz való viszonyulásunkkal tudunk tettekre váltani. Különösen a szentségek előtt álló katekumeneknek kell ezt életük középpontjává tenniük. A beavató szentségek előtt a hittanulóknak át kell alakulnia az érzékelésüknek, mert a beavatás célja Jézus Krisztussal egyesülni, aminek a didaktikai előkészítése az a tanulás, ami egy belső felemelkedés Istenhez. [10, Fej. 11.38.]

Az elménket felügyelő igazsággal tanácskozunk ugyan, de mégis az tanít, akivel beszélünk, ez az illuminációnak – Szent Ágostonnál – az etikai dimenziója a megértésben. Szerepemet a hitre nevelésben a Mennyei Tanító munkatársaként értelmezve, magam is nyitott voltam a Belső tanító hangjára, amit gyakran a gyerekeken keresztül hallottam meg. [10, Fej. 12.46.] A felebarátot szeretetcselekedetekkel szolgáljuk ugyan, ám nem helyezük az igazság fölé, de vele egy szintre sem – hangsúlyozza Szent Ágoston, aki rámutatott arra, hogy ha az igazságot megtalálja valaki, akkor az lesz minden cselekedetének fokmérője, és nem a másik embernek való tetszeni vágyás, és akkor is kitart az igazság mellett, ha emiatt kellemetlenségeket kell elviselnie, vagy kapcsolatai szűnnek meg. [1, o. 91] Ezt a tanítást a digitális – gyakran személyes ismeretséget is nélkülöző – gondolatközösségek farkastörvényeiről, megfelelési kényszereiről meghallgatott beszámolók után a gyerekek számára a keresztény életvezetés alapszabályaként adtuk. A foglalkozás végén az egyik 15 éves leány az alábbi, iskolai hittanórán megismert ábrát rajzolta fel a táblára:

Az Istentől távol lévő barátok választása magától Istentől is eltávolít bennünket, és eltorzítja a szabályos háromszöget, ami a stabilitást jelenti az Istenben való életünkben. A táborigény körében felmerült közösségalapítási szándék alapja éppen abból forrásozott, hogy felismerték, hogy Isten személy, és megértették, hogy „*Isten a szeretet, és aki e szeretetben marad, az Istenben marad.*” (1Ján 4,16) Ennek a szeretetnek a metafizikai jellege (mint ontológiai létalap) a gyerekek számára bizonyára nehezen volna átadható, csak egzakt fogalmakkal lehetett volna körülírni, amit ők nem értettek volna, azonban számukra e tartalom mégis manifesztálódott a közösségben megélt szeretetben; Isten így mutatta meg magát, és ezért akarnak ebben a szeretetben megmaradni úgy, hogy közösségként meghatározzák magukat, egy olyan közösségként, akik a táboron kívül is szeretnének együtt maradni. Ebben a szándékban mindenképpen az Isten szeretetében való megmaradás vágya jelent meg, amit azokkal érez-

hetek, akik hasonlóan Isten felé tartanak a hitük tudatos mélyítésével, ami miatt ezt a tábor mi, szervezők is életre hívtuk.

Kerestük azt, hogy honnan ered a személyességünk? Az ember keresi a saját létforrását, ami a személyességben rejtőzik. Önmagunk számára is szerethetővé válunk, ha felismerjük, hogy a legnagyobb ajándék Istentől a saját életünk.

Megismerésünk életet adó bűvópatakja a személy mivoltunk, ettől a megismerés is transzcendentális, és feltételez egy ember fölötti tekintélyt, akiről nem mondhat le a végső igazságot kereső ember, akinek jeleket e tekintély a másik ember (aki tanít) szavain keresztül ad. Ennél fogva a megismerésünk egyben interszónális is, mivel saját magunkról a másik emberen keresztül szerezhetünk csak tudomást, és mivel a tudáselsajátítás személyközi interakció formáját veszi fel, ezért a hit az értelemtől nem, vagy csak az elemzés céljából választható el. A hit vezet el ugyanis az értelem bizonyosságához, mely egy másik ember vélekedéseként jut el hozzánk. Mivel lehetetlen, hogy tökéletes egyezéssel alapuló megértés legyen két ember között, a Belső Tanító megvilágosító ereje is szükséges az igazság megismeréséhez. A tanítási helyzetekben mindig törekedtem a táborban megélt élethelyzetekhez, a gyerekek által használt kifejezésekhez való kapcsolódásra, így a természetes nevelési helyzetekben maga a kegyelem segítette a megértést. A nap végi megosztások során egymásról tükröként visszajelzést adtak, hozzájárulva az önismeret, és az önbizalom erősítéséhez, melynek biztonságát az adta, hogy alapszabály volt az, hogy a szeretetben kell megmaradniuk, azaz ítélkezés nélkül kell a társuknak tükröt tartaniuk. Két alkalommal került sor a csoporton belüli helytelen viselkedés miatti problémamegbeszélésre, és annak megoldása során megértették azt, hogy megoldásaink keresése során mindenek fölött áll a Szeretetben való megmaradás szándéka, mert az „*Isten a szeretet.*” (1Ján 4,7-21)

Amikor így beszéltünk meg közösséget bomlasztó viselkedéseket, a 12 éves Bálint azt mondta: „*Olyan jó lenne, ha az iskolában is így oldanánk meg a problémákat!*” Elgondolkodtatott, hogy a fiatalok, gyerekek közötti vitahelyzeteket miért nem próbálják gondolkodással, és problémamegoldással rendezni, miért csak a zavaró viselkedés azonnali kioltására, és szankcionálására törekszenek, aminek a vége sokszor kiközösítés, és az önbecsülésük rombolása/romlása. Ennek oka – meglátáson szerint – az lehet, hogy nincsen egy olyan igazság, ami a döntéseink során változatlan vonatkozási pontként szolgálhatna. Itt, a táborban volt, ezért ezekben a beszélgetésekben a helytelenül viselkedő, és a közösség is fejlődött. Az egyik helytelen viselkedőnek ugyanis éppen ebben a beszélgetésben tudott a közösség segítséget nyújtani azzal, hogy őszinte tükröt tartott, de nem lépett ki a szeretet keretéből. Felemelő azt látni, ahogyan kamasz gyerekek síró, érzelmileg sebzett társaikat vigasztalják, mert ez is azt igazolja, hogy alapvető emberi vonásunk a szeretetre való képesség. Minden megoldásnak a Szentírás gyakorlati tanácsain kellett nyugodnia, mivel a Krisztus utánzása volt a kitűzött cél, és ennek a viselkedésnek a begyakorlása. A kezesek, és a prefektus/prefekta szerepe arra is kiterjedt, hogy ha valaki helytelenül viselkedett, akkor az evangéliumi példák alapján kellett eljárniuk: „*Ha pedig a te atyádfia vétkezik ellened, menj el és dorgáld meg őt négy szem között: ha hallgat rád, megnyerted a te atyádfiát; Ha pedig nem hallgat rád, végy magad mellé még egyet vagy kettőt, hogy két vagy három tanú vallomásával erősítsessék minden szót. Ha azokra nem hallgat, mondd meg a gyülekezetnek; ha a gyülekezetre sem hallgat, legyen előtted olyan, mint a pogány és a vámszedő.*” (Mt 18,15-17) Ez az eljárás minden esetben működött, és az is előfordult, hogy egy kezes vagy a prefektus az első megfeddést követően jelezte nekem, hogy mit cselekedett. Két esetben kellett a közösség elé vinni a problémát, de a megbeszélést követően angyalt választottunk – önként jelentkezés alapján –, aki kísérelte a vétkezt a jobbá válásban. A kritika, ami nem járt megbélyegzéssel, egy helyesen értelmezett közösségi segítségnyújtássá lett, és jellemfejlesztőleg hatott a vétkesre és a közösségre is, nem beszélve az angyallá lett önkéntes segítőről, aki saját empatikus erőforrásait is megismerhette; ezek ke-

gyelmi történések voltak a közösségben, amik megmutatták az egy akaraton maradás erőtlenségét. Jézust utánozták, és működött, mert mindenki meg akart maradni a szeretetben, és a közösségben.

Természet és kegyelem között ugyanis nincsen ellentét, mert a tanulás és a megértés egyszerre természetes, és kegyelmi folyamat [7, o. 92], ezért a lelket, a hitet igazán formáló hittanórák vázlatát itt a Szentlélek vezette. Ebben a közösségben ennek a belső tanulásnak számtalan jelét felismerhettük.

Közösségalapítási szándék

A közösséggé alakulás okán beszéltünk a névadásról is, mert a névadással mindig lehatárolunk valamit, és a névvel egyben létet is adunk neki. Isten szeretetének megértéséhez maga a szeretet lényegének felismerése mutatott rá a gyerekek lelkében arra, hogy Isten személy, aki a mi személyünkkel akar kapcsolatba kerülni, és ez a személyes találkozás a hitünk alapja. Isten az örök jó, és az életünk, a saját létünk a legnagyobb bizonyítéka annak, hogy szeret minket, ezért önmagunk szeretete lehet csak alapja a felebarát szeretetének, mert a felebarátunkat úgy kell szeretnünk, mint önmagunkat. (vö.: Mt 22,39) A keresztény ember szeretetszolgálatának parancsáról való elmélkedés okán felmerült a gyerekek körében is a kérdés, hogy kinek kell szolgálnunk, és kinek kell elsősorban segítenünk? Szent Ágoston okfejtésével magyaráztuk meg, hogy segítenünk elsősorban azoknak kötelességünk, akiket a tér, vagy az idő velünk sorsközösségbe kapcsol. [3, o. 66] Azoknak, akik éppen most, a jelen pillanatban mellettünk vannak, mert a felebarát kifejezés - a latin eredeti -szó szerint a hozzánk legközelebb állókat jelenti⁵. [1, o. 69] A gyerekek közösségalapítási szándékuk megfogalmazódását követően – gondviselészerűen – első szolgálatukat is megkapták közösségként. A táborhely melletti kulcsosházba másnap Pécsről a Kerekvilág Alapítvány fogyatékkal élő csoportja érkezett, akiknek látványa több gyermekben is megrendülést keltett. Ekkor ismerkedtünk meg a szájalom, és az irgalom cselekedeteinek különbségeivel. A szájalom együttérző passzív tudomásulvétele mellett az irgalom az a fajta aktív megrendülés, ami megállásra készítet, mert nem tudok továbbmenni segítségnyújtás nélkül. A sérüléssel született emberekről való beszélgetés megállapítása az lett, hogy szellemi, vagy testi fogyatkozásaink mértékétől függetlenül mindenki rendelkezik a szeretés képességével, mert minden ember személy. Ebből a beszélgetésből hajtott ki a gyerekek ötletének zseni hajtása, és a szándék, hogy állítsunk össze egy műsort a számukra, és a táborhely melletti színpadon örvendeztessük meg a kerekesszékekbe kényszerült felebarátainkat, mert nem véletlen, hogy ők most éppen ide érkeztek mellénk.

Szeretetszolgálat és gyümölcsei

Az előadás megszervezését két 15 éves leány vállalta, kik közül az egyiket kezesként hozta a barátja, és most bontakozott ki előttünk is gazdag személyisége, e munka során. Szamba vette, hogy mit tudunk együtt, vagy külön-külön is énekelni, szavalni, táncolni. Az volt az elképzelése, hogy valamit mindenki tud, és ha azt mind összeadjuk, abból kerek kis műsor lesz. Lázás készülődésbe kezdtek a lányok lelkesen, ám többletfeladatként hárult rájuk a vonakodó fiúk meggyőzése, ebben én is segítettem. Felolvastam nekik azokat a mondatokat, amiket az első tábori napon megfogalmaztak arról, hogy ők ebbe az imatáborba azért jöttek, mert a hitükben fejlődni, töltekezni akarnak, és bérálásra készülnek. Ekkor összefoglaltuk, hogy milyen komoly kötelezettséggel jár a nagykorúság szentsége, és ez tanítói jogosultság is egyben, a feladat pedig igen helytálló a szentségre való felkészülésben. A műsorban helyet kapott egyéni és közös dal egyaránt, vers, szólóéneklés, duettben előadott verses költemény, és a

---

⁵ Proximus³ (lat): Legközelebbi, hozzánk legközelebb álló.

nem tervezett sírások, megrendülések egyaránt. A valóságban azonban sokkal gazdagabbá lett a tervezettnél, ugyanis a szervezők nem számoltak – köztük magam sem – a közönség visszautkrözésének erejével, azzal, hogy ők bevonódnak, ölelni, érinteni, azaz minket szeretni fognak. A gyerekek új arcát ismerhettem fel magam is, a gazdag empátia, a gyengédségük, a tapintatuk mind azt mutatták, hogy merik vállalni a szeretetcselekedetet, és kamaszként is hajlandóak tréfás, vidám dolgokkal örömet szerezni. A közösségük most tett tanúságot Krisztusról, aki a szeretet. Ez a találkozás Isten-élménnyé vált, ami most szemmel láthatóvá lett a Krisztust követésére előkészítő katekézisükben.

Másnap délelőtt, amikor az erdei zárandoklatra sétáltunk lefelé, az erdő irányába, a ránk várakozó sérült gyermekek színes rajzokat adtak át a közösség tagjainak, a hátoldalukon ezzel az egységes felirattal: *Jézusnak ...-tól*. Előző este, a látogatásunk értékelésekor, a megosztás alkalmával azzal a gondolattal zárult a napunk, hogy annyit tudunk megmutatni a világnak, a körülöttünk élőknek Jézusból, amennyi az életünkön belőle látszik. A gondviselés maga értette meg a gyerekekkel, hogy a keresztyén ember a cselekedetein keresztül mutatja meg első sorban, hogy kicsoda Jézus Krisztus. Nekik ezúttal sikerült. Ekkor, ott a zárandoklat kezdetén nevezték meg magukat közösségként, és a „*Szeretet Nagykövetői*” nevet választották. Munkatársaimmal csak néma tekintetet váltottunk, mert nekünk sem kellettek szavak a teljes megértéshez.

Liturgikus beavatás

Mivel az evangélium elsősorban szóbeli hagyomány, melynek továbbadására Krisztus Misiós-parancsában kaptunk küldetést, a beavató szentségekre felkészítésben a tanítás (didaskalia) ennek a továbbadása, megvalósulási formája a katekhezisz, a szóbeli beavató oktatás.[7, o. 175] Célunk a szentmiseáldozat liturgiájának, valamint a katolikus szentségeknek átélődése során azok formájának, rituáléjának felszínes megismertetésén túl az erejét, értelmét (tartalmát), és eredetét, a hagyományainkat is átadni. A szentmisére való felkészülés egy külön katekézisben történt meg, ahol a szentmise céljának meghatározásából indultunk ki: A szentmise felajánlás, Jézus Krisztus keresztáldozata, amelyben Urunk valóságosan jelen van, és a Megváltó halálát újra megéli, ennyire tart bennünket, ezért mi is felajánljuk magunkat a szentmisében, ahol Jézus Krisztus van a középpontban, mindannyian Őreá tekintünk. Kedden egy évközi misén vettünk részt, szerdán azonban az előkészített papdi kápolnában egy latin nyelvű, hagyományos tridenti misén. Abból indultunk ki, hogy az őseink mindig azt imádkozták, amit hittek, és azt hitték, amit imádkoztak. Ha arra keressük a választ, hogy miért nem olyan a hitük a mai fiataloknak, mint az elődeinknek, a nagyszülőknek, azt kell válaszolnunk: Azért, mert nem azt imádkoztatjuk velük, amit hiszünk, és mert a szentmisében nem Jézus Krisztust ünnepeľjük, hanem önmagunkat, vagy a közösséget.

A tábor előkészítése során felkészítést kaptak a gyerekek a kezesség ókori gyakorlatáról, és az ókeresztyén egyház beavató, és felkészítő folyamatáról. Az 1965-ig egyetlen rítus gazdag jelentésvilágát, a hittartalmak megértését segítő mozzanatait, a misézés részletes rendjét befolyásoló mozzulatok, az oltár (és oltárkö) jelentőségének megértését segítette. A Krisztus felé forduló figyelem nagy tanító erővel bír azok számára, akik szóbeli ismertetést követően vesznek részt egy hagyományos szentmisén. A szentmisét egy erdőben álló kis kápolna rendbetelével készítettük elő Papdon, ahol a település már régen eltűnt, csak a kis kápolna őrzi nyomát annak, hogy ott valaha imádkozó közösség élt. A varázslatos tisztáson álló kápolnához 4 km-es erdei zárandokúton érkeztünk, ahol a vendégplébánosok – akik velünk zárandokoltak fekete reverendájukban – útközben gyóntatást végeztek. A gyerekeket előtte a lelkiismeretvizsgálatra, és a bűnbocsánat, valamint az Eucharisztia szentségére felkészítettük. A lemaradó gyóntást végzők előtt zárandoklókkal rózsafüzért imádkoztunk közösen. A hagyományos szentmisén való részvételre a papok kis szentmise-katekézist tartottak előtte, és a liturgia kö-

vetésére misefüzetet kaptak a gyerekek. Az énekeket a Hozsanna népénekei közül választottuk, és a gyerekekkel már megtanultuk azokat. A papok oltárkövet és ereklyét is hoztak magukkal, mivel a kápolnából ezek már el lettek távolítva, ott misézés nincsen. A Szent Kereszt egy darabjával a szentmise végén megáldottak bennünket, ez nagyon felemelő volt. Ezeknek a részleteknek a megismertetése lehetőséget adott arra is, hogy az ereklyéről, és Anyaszentegyházunk ereklyetiszteletéről is tanítsanak a papok a visszaúton, kapcsolódva az előző, szentekről szóló tanításhoz.

ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS

A fiatalok hitre nevelése során – különösen a beavató szentségekre való felkészítés folyamatában – a propedeutikai feladatot jelenti a hit nyelvezetét alkotó szavak, kifejezések, és jelentéstartalmak megismertetése, és a hitben való gondolkodásra való képesség pallérozása. Ez a tevékenység az elme (ész, gondoló képesség) meglétét, és Istenre irányultságát jelenti, mely a katekumen, és minden hívő ember értékpreferenciájának alapját képezi, és ezen képesség alatt szó szerint azt kell érteni, hogy valóban képekben való gondolkodásra kell serkentünk a fiatalokat, akik egy túlvizualizált, és túlvizionalizált világban nevelkednek életük minden területén, mert ismereteik jelentős részét a digitális platformokon szerzik, ami azonban személytelen, mert mögötte nem áll élő tekintély, aki az értékek változatlan forrása lehetne.

A táborig beszéletekben – mint spontán kateketikai helyzetekben – a folyamatos visszautalás, és a támogatott önreflexió, a gyakori visszakerdezések (a gyerekek szókészletéből kiindulva), majd a csoportos megosztások azt a célt szolgálták, hogy megismerjük azt, hogy a fiatalok mit gondolnak az egyes kifejezésekről, melyeket a hitükkel, a liturgiával, a szentségi életükkel, és magával a beavatási felkészüléssel kapcsolatosan használnak. A táblán folyamatosan rögzítettük az egyes szavakat, és azok magyarázata során az egyes kifejezéseket a saját élethelyzeteiken keresztül értettük meg velük, feltárva azt a kapcsolatot, ami e kifejezések között felismerhető, és logikai keretként biztonságosan bővíthető. Ezekben a személyes igazságfelismerésekben a tanító-diák, vagy a diák-diák közötti disputák során maga Krisztus ismerte fel bennük az igazságot. Enélkül a személyes élmény nélkül ugyanis nem beszélhetünk konverzióról, azaz olyan megtérésről, mely az egész gondolkodást krisztusivá alakítja át. A homília áldásait ezekben a spontán tanítási helyzetekben sokszorosan megtapasztalhattuk. Itt a beszélő, a tanító ugyanis egész lényével jelen van, és hat. Ennek a felelőssége éberségre kötelezett bennünket, tanítókat. Megtapasztalhattam, hogy tanítóként egész lényemmel, a hanghordozásommal, hangerőmmel, a szavaimat kísérő gesztusaimmal, arcjátékommal, – *ami különösen a fogyasztékkal élők közötti éneklés, és mozgás során serkentette, bátorította a gyerekeket az utánzásra, a szeretetből fakadó szabad önkifejezésre* – együttesen hatok rájuk. Megtapasztalhattam azt is, hogy az élő beszéd az párbeszéd, és hogy a gondolataink is beszélnek, és e homília ereje igen gazdag katekézist eredményezett, melyben szinte kézzel foghatóvá lett a gyerekek hitének épülése, melynek mélyüléséről, és önreflektivitásáról mindig visszajelzést kaptunk az esti megosztások során. [6, o. 17] Akinek a szeretet nyitja meg a fülét, az hisz nekem, és ez a tanítói küldetésünk mozgatórugója.

Miért ne kellene a szeretet témájának szembeütnőnek lennie? – veti fel Szent Ágoston a katekézis kapcsán – Az ok, Ágoston, és kortársai szerint az volt, hogy a szónoklat műalkotás volt; hogy a pedagógia részben esztétikai kritériumokat követett. Az ő esztétikájuk a finomság mértékét diktálta. Addig ugyanis nem jön létre megértés, amíg rá nem nyílunk a másokra, mert az emberi bizalom a szeretetre épül. [3, o. 123–131] A bennük lévő szeretet hisz ugyanis nekem. [9, Fej. 10.3.3–4.], ez, ami összeköt minket, ez nem én vagyok, hanem az igazság tekintélye.

A hitoktatás mai fehér foltja abból adódik, hogy a fogalmak szolgái, üres módon történő átadásával valójában a megismerő hittanuló lelke, és gondolkodása érintetlen marad, és ennek tudomásulvétele mellőzésével éppen azt a területet zárjuk el a hittanulótól, ahol a Szentléleknek kell beteljesítenie a kegyelmi munkát, mely katolikus gondolkodásává teszi az igazságra éhező fiatalot. Ez a feladat voltaképpen a hívőben élő *sensus fidei*, *hitérzék*⁶ gyakorlatoztatására irányul.

A teológia nyelvezete tudományosságra törekszik, holott a megismerési területe – más tudományoktól eltérően – nem az anyag, hanem az Isten, aki nem azért misztérium, mert nem mondja ki magát, hanem mert pusztán csak az ésszel képtelenek vagyunk felfogni őt. Isten megismerése és megértése személyes, az énünk legmélyén történik meg, hiszen Isten személy, Valaki, aki a másik személlyel akar kapcsolatba kerülni. Az Istenről való beszéd a gyakorlatban is eltér lényegesen a hétköznapi használt nyelvezettől, ezért nem lehet megérteni kizárólag az információkat befogadó értelemmel, és mivel tárgya anyag feletti, a többi tudomány szókészletével való operálás sem vezethet megértéshez. Amennyiben erre törekszünk a hitoktatásban, Isten antropomorfista megjelenítését erőltetjük, ami egy torz Istenképet eredményez, aminek a következménye maga a napjainkban tapasztalható hitetlenség lesz. Ám nem csak hitetlenségre hajló fiatalok vannak. Olyan világban katolikusnak maradni, amikor a relativista szemlélet tagadni igyekszik a végső igazság létét, különösen fontos a néplélek hitének csorbítatlan megőrzése, és tovább hagyományozása még akkor is, ha sokak szerint ez régimódi, és divatjamúlt. A fiatalok világának, fogalomkészletének megismerése jelenti azt a kaput, ahol a lelki világukba be lehet lépni. Ezt kutatni kell, és meg kell érteni ahhoz, hogy taníthassuk őket. Hitem szerint a nemzeti imádságaink, a népének gazdag hitvilágának terjesztése tudja csak megmenteni az Egyháztól, és a katolikus hittől eltávolodó fiataljaink hitét, és tudja megalapozni az ő buzgóságukat, mert ők az igaz hit jövőbeni imádkozóit jelentik.

Mi most 16 kamasszal próbáltuk meg ezt, és az ő válaszukban valódi, igent hallhattunk. A fiatalokban megfogalmazódott az az igény, hogy közösségként együtt maradhassanak, és katolikus hitüket mélyíthessék. Nevet is választottak maguknak: a „*Szeretet Nagykövetei*”. E katolikus fiatalok közösségének tagjai megértették ugyanis azt, hogy Krisztusból annyit tudnak megmutatni a körülöttük lévőknek, amennyi az életükből Krisztus lelkületéből meglátászik. Az értékrend, az Isten személye az, aki rendet tud tartani. A mai világ rendetlen, zavaros, a káosz, és az anarchia felé tart, hiányzik belőle a rend, mert kidobta onnan az Istent, ezzel pedig elveszítette a mihez tartást. Megállapítottam, hogy gyermekeink lelkében még rendben van minden, és pontosan tudják, hogy mi a helyes és helytelen közötti különbség, mi neveljük beléjük a világnak való megfelelés kényszerét, ami beletaszítja őket a helytelenségekbe. A nagyoknak a házasság előtti tisztaságról tartottunk hittanórát, a szüzesség értékéről, a szemérem ékességéről, és volt rá igényük és figyelmük is. Az őszinte beszélgetésben kiderült, hogy minden leány keresi a férjét, és minden fiú keresi a feleségét, aki tiszta, erényes és széplelkű. A széplelkű fiatalok tiszta életéért való munkálkodásra adjuk oda az életünket, mert másnak nem nagyon van értelme. Minden erőnkkel támogatjuk, neveljük és oltalmazzuk a Szeretet Nagykövetei katolikus fiatalok közösségét, és segítjük őket egy tisztább, katolikusabb, és magyarabb jövő felépítésében. Hogyan tegyük mindezt? Ahogy Krisztus az Út megmutatta, nem kell új út, csak a változhatatlan: „*Ezért hát az, aki tudni és tanítani akar, tanuljon meg mindent, amit tanítani kell, és sajátítsa el a szónoklás képességét is, amint az egyházi emberhez illik; amikor azonban elérkezik a beszéd órája, jusson eszébe, hogy a jó lelkületű emberhez inkább az Úr mondása illik. Ne aggódjatok előre, hogy hogyan vagy mit beszéljete. Mert*

---

⁶ hitérzék (lat. *sensus fidei*): a keresztény ember adottsága, mellyel a hit dolgaiban képes megkülönböztetni az igazat a hamistól a →Tanítóhivatallal egységben (vö. 1Kor 2,16; 1Jn 5,20). - A Krisztus-hívőket a Szentlélek tanítja és vezeti be a „teljes igazságba” (Jn 16,13), azaz részesednek a kinyilatkoztatott igazság megértésében és továbbadásában. (Magyar Katolikus Lexikon)

megadatik nektek abban az órában, hogy mit mondjatok. Hiszen nem ti vagytok, akik beszéltek, hanem Atyátok Lelke az, aki beszél belőletek. (Mt 10,19-20) Ha tehát a Szentlélek szól azokból, akiket Krisztusért átadtak ellenségeiknek, akkor miért ne szólhatna azokból is, akik Krisztust adják át a tanulni vágyóknak?” [1, o. 247–248]

Ebben a táborban hinni akarókkal tanultuk a szeretetet, bátran állíthatom, hogy megtérések történtek, és megalakult egy katolikus fiatalokat összefogó közösség is, akik a névválasztással egyben a feladatukat is megválasztották. A közösség egyetlen tulajdona egy narancssárga kézilabda, amit egy 14 éves kézilabdázó leány ajánlott fel, bizalmának és hitének „*hasonlít ez a szántóföldbe rejtett kincshez, amit ha megtalálunk, a földért mindenünket eladunk*” (Mt 13,44) a jeleként, hogy ez, az ő legbecsesebb tulajdona váljon a közösség első tulajdonává, mert ha tulajdonolhat, akkor létezik is, a Szeretet Nagykövetei Katolikus Fiatalok Közössége, melynek lelkivezetését a velünk zárandokoló Dániel atya elvállalta, mi pedig igent mondunk a Lélekkel történő tanításra..

Reflexiók a gyerekektől

Az alábbi két írás az Angyalkürt Plébániai Hírmondó 165, és 166. számában jelent meg, írói a tábori prefekta, és a prefektus.

1. Az én utam

A tavalyi imatáborban elhangzott tőlem egy olyan mondat, hogy „még keresem a helyem a világban ...”. Az idei táborba pedig már úgy megyek, mint aki megtalálta. A két alkalom közötti időszak számomra elég meghatározó volt, ugyanis felvettem a keresztséget.

Egészen addig a napig úgy éreztem, a legtöbb helyről kilógok. Nem járok minden hétvégén más szórakozóhelyre, nem élek olyan szerekkel amelyek csak ártani tudnak. Nem tartozom azok közé, akik másokat szánt szándékkal bántanak, megaláznak, sem azok közé, akik ezellen nem tesznek semmit. Talán azért, mert az általános iskolás éveim erről szóltak, sok mindenkitől el kellett nézmem a csúnya szavakat, de tudtam, hogy nem szólhatok, nem adhatom vissza, mert én nem vagyok ilyen. A letelején (kisiskolásként) ezt még nem tudtam kezelni, de később az iskolaváltást követően ez javult, ellenben éppen emiatt kerültem egyre távolabb a kortársaimtól lelkiükben. A baráti köröm az évek során mindig változott, az emberek ki-és besétáltak az életembe, ám mégsem éreztem, hogy tartoznék egy konkrét csoporthoz. Gimnazistaként már elmondhattam, hogy egy szerető közegbe kerültem, ennek ellenére tudtam, hogy még mindig nem azt az utat járom amire engem szólítottak. Mert szólított valaki, ezt mindig is éreztem, de csak akkor, azon a napon tudatosult minden.

A jeles keresztelői napra egy májusi napon került sor, még az idő sem nekünk kedvezett, de mégis az életem egyik legfontosabb napja volt. Ha abban az órában még nem is, a gyorsan folyó események miatti meglepettségemből felocsúdván, egy olyan érzés töltött el, amit nem tudott volna senki megmagyarázni, de még én sem. Ez annak az érzete volt, hogy bekerültem valamibe, ami egy életre összeköt engem az Istennel.

Akkor már tudtam, az Egyházhoz tartozom. Azokhoz az emberekhez, akikben nincs gyűlölet, és minden tökéletlenségemmel együtt tökéletesnek látnak, mert szeretnek. Úgy gondolom, ebben a táborban is ennek a—ma már egyre kisebb, de annál kitartóbb—közegnek egy kis részével fogok találkozni, akiknek átadhatom ugyanazt a szeretetet, tiszteletet és elfogadó készséget amit én kapok. Mert ez az én utam, engem arra hívott az Isten hogy törődjek másokkal, segítsen és tanítsam őket egy nagyszerű példaképet követve: Jézus Krisztust.

Ebbe az imatáborba hozzám hasonló, sebekkel teli, szeretetéhes emberek jönnek, akik részesei lesznek a szolgálatomnak, amit az Úrnak teszek. Ellentétben Vele, én nem lehetek ott mindenhol, ámde minden kapott örömmel azon leszek, hogy segítsen ahol és akin tudok. Segíteni megtalálni azt az utat amit én is megtaláltam, hogy ők is átélhessék és felismerjék azokat a csodákat amiket én. Kevés olyan dolgot tudnék mondani, ami nagyobb örömmel töltene el,

mint az, hogy örömet tudok okozni másoknak, pláne ha azt úgy, hogy közben a jóra is tanítom őket. A jóra is és legfőképpen arra, hogyan tudnak kellő tapasztalatot szerezni ahhoz, hogy különbséget tudjanak tenni a jó és a rossz között, hogy felismerjék a gonosz kísértését, ellen tudjanak állni és nem feladni, ha nem sikerült. Nem számítok arra, hogy könnyű lesz, de tudom, hogy amíg hiszek, nem vagyok egyedül.

Szabó Zsófia, a Ciszterci Nagy Lajos Gimnázium 10.-es tanulója, megkeresztelt Krisztus-követő

2. A tábori szentmisék

Izgatottan készültem testvéremmel az idei imatáborra, mely augusztus 1-én kezdődött Annafürdőn. Annyira tetszetek a korábbi táborok, hogy most már a harmadik alkalommal vettem részt rajta. Bátorkodtam elhívni az egyik legjobb barátomat és testvérét is. A vadász-házban aludtunk külön lány- és fiúszobákban. Sok trófea lógott a falon, leginkább gím- és dámszarvas agancsok. Minden napra volt valami izgalmas program, de az elsőnap leginkább a berendezkedéssel, ismerkedéssel, a környék felfedezésével és a szabályok lefektetésével ment el. A harmadik napon a závodi templomhoz 5 km-t zárandokoltunk. Az út első felében rózsafűrért imádkoztunk, a második felében csendben folytattuk utunkat. Mikor megérkeztünk a templomhoz, vízzel, szódával és egyéb ízesített italokkal vártak minket. Helyet foglaltunk és elkezdődött a szentmise. A jó társaság ellenére nem beszélgetett senki, mindenki figyelemmel kísérte végig a szentmisét. Nagyon érdekes beszédet mondott a pap, úgy gondolom, hogy sokat tanulhattunk belőle. Miután vége lett, felmentünk a toronyba, hogy szemügyre vehessük a harangot. A legkisebb táborozó ezt nagyon élvezte, ugyanis nagy harangrajongó. Visszafele nem kellett tovább gyalogolnunk, kisbusszal szállítottak minket vissza. Út közben még beugrottunk az ebédért és énekel köszöntük meg a gondosan elkészített ételeket a teveli konyhásoknak. Délután a közeli tóhoz sétáltunk le és ott igazi ijakkal lőttük a céltáblát. Az este megosztottuk gondolatainkat egymással. A tábor negyedik napján, szerdán két pap érkezett hozzánk, 7 év korkülönbséggel. Aznap is útra keltünk egy elhagyatott templomhoz, melyet pár nappal korábban a táborvezetők rendbe raktak. Ide 4 km út vezetett nagyobb szintkülönbségekkel, de a cél előttünk lebegett. Akkor is rózsafűrért imádkoztunk, miközben a fiatalabb pap 7-8 méterre lemaradva gyóntatott. Ez a szentmise nagyon különleges volt: a papok hoztak magukkal egy kis darabot a Szent keresztből. Ezt csak idővel tudtuk feldolgozni, hiszen ez abból a keresztből származik, amelyre Jézust keresztre feszítették. Ez egy nagyrészt latin nyelvű szentmise volt. Nagyon érdekes volt ez a rituálé, különböző mozdulatokkal, énekekkel volt megtartva. A mise közepe fele csatlakozott hozzánk egy család is. A végén megáldottak mindenkit a Szent ereklyével. Ez után nem akartunk megszólalni, valami visszatartott minket, de jó érzés volt lenni abban a meghitt csendben. Visszafele úton kérdésekkel faggattuk a papokat és sokat mondtak, értékes válaszokat adtak. Ezzel sokkal jobban megismertük egy pap életét. Ezzel arra is rájöttünk, hogy a papoknak sokkal könnyebb elveszteniük a hitüket, mert „őket a sátán elit serege támadja”. Még azt is mondták, hogy ugyan hitüket nem veszítették, de sokszor közel álltak hozzá: amikor azt látták, hogy az így is kevés ember közül akik eljárnak misére mára sokan csak kényszerből vannak ott, nem figyelnek végig, forgolódnak, beszélgetnek. Megtudtuk, hogy ők nemrégiben 60 km-es zárandoklaton voltak. Az ebédet még a társaságukba tudtuk tölteni, aztán útra keltek. Az este folyamán ismét volt megosztás. Ekkor társaim elmondták, hogy sokkal jobb volt így a gyónás egy viszonylag fiatal pappal, mint egy idősebbel. A napot esti imával zártuk szokásunkhoz híven. Ez után hamar elaludtunk a fáradtságtól. Így visszaemlékezve nagyon szerencsésnek tartom magamat és társaimat, hogy egy ilyen szentmisén vehettünk részt.

Joó Krisztián zalakarosi 7. osztályos tanuló

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Szent Ágoston, *A keresztény tanításról*. Budapest: Kairosz Kiadó, 2012.
- [2] P. Véghelyi, „A digitális kultúra oktatásának fogalmi tisztázásai, kívánatos propedeutikai meg-alapozása”, in *Digitális és online lehetőségek, jó gyakorlatok a tanári munkában és a neveléstudományi kutatásokban : Osztatlan tanár szakos hallgatóknak és gyakorló pedagógusoknak*, K. Kéri, Szerk. Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi Intézet és „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 2021, o. 5–17. El-érés: máj. 21, 2021. [Online]. Elérhető: <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/23875>
- [3] W. Harmless, *Augustine and the Catechumenate*. Collegeville, Minn: Liturgical Press, 1995.
- [4] G. Czuczor és J. Fogarasi, *A magyar nyelv szótára*, köt. E-H, 6 köt. Budapest: Magyar Tudomá-nyos Akadémia, 1864. [Online]. Elérhető: <http://mek.oszk.hu/05800/05887/>
- [5] A. Augustinus, *Fiatalkori párbeszéd*. Budapest: Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1986.
- [6] G. Heidl, *Lelki alakformálás: Szent Ágoston beavató beszédei*. Pécs – Budapest: Keresztény Örökség Kutatóintézet – Kairosz Kiadó, 2015.
- [7] G. Heidl, *Érintés: Szó és kép a korai keresztény misztikában*. Budapest: Kairosz Kiadó, 2011.
- [8] P. Kecskés, *A bölcsélet története főbb vonásaiban*, Második, Átdolgozott. Budapest: Szent István Társulat, 1943.
- [9] A. Augustinus, *Vallomások*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1982.
- [10] A. Augustinus, „A tanítóról (De magistro)”, in *Fiatalkori párbeszéd*, Budapest: Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1986, o. 265–316.

**A Selye János Egyetem XIII. Nemzetközi Tudományos Konferenciája: 2021. szeptember 8-9.
XIII. Medzinárodná vedecká konferencia Univerzity J. Selyeho – 2021**

Teológiai szekció / Teologická sekcia

Szekcióvezető / Vedúci sekcie: Somogyi Alfréd

**A teológiai szekció előadásai a BigBlueButton videokonferencia-rendszerben, a
<https://bigbluebutton.ujs.sk/b/thd-anna-6p2>
linken érhetőek el élőben.**

PROGRAM

2021. szeptember 8.

2021. szeptember 8.		
13.00 – 13.10	szekcióvezető vedúci sekcie	kezdés, szekció indítása zahájenie teologickej sekcie
13.10 – 13.30	JASPER-MAKAY Emese	Crisis management in the letter to the Hebrews
13.30 – 13.50	SANDA István Dániel - NEMES-NÉMET Dóra	Die anfänge weiblicher erziehung und bildung in Ungarn mit besonderem hinblick auf die pädagogische tätigkeit von Therese Karacs
13.50 – 14.05		az elhangzott előadások megbeszélése, kérdések rozprava o odznelých prednáškach, otázky
14.05 – 14.25	CZAGÁNY Gábor	Lehetőségek és feladatok a református ifjúsági kö- zösségek úrvacsorai életének megújításában
14.25 – 14.45	GÖRÖZDI Zsolt	A konfirmációs előkészítő tananyaga
14.45 – 15.05	SZÁSZI Andrea	Újragondolt katechézis: szempontok és tapasztalatok a pandémia után
15.05 – 15.20		az elhangzott előadások megbeszélése, kérdések rozprava o odznelých prednáškach, otázky
15.20 – 15.40:	SZÉNÁSI Lilla	„Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.”
15.40 – 16.00:	LAKI Tamásné	„Mozdított, hatott, adott, kötött” gyülekezeti ifjúsági táborok lehetőségei
16.00 – 16.15:		az elhangzott előadások megbeszélése, kérdések rozprava o odznelých prednáškach, otázky

2021. szeptember 9.

08.20 – 08.30	szekcióvezető vedúci sekcie	kezdés, szekció indítása zahájenie teologickej sekcie
08.30 – 08.50	Radoslav HANUS	Katechizmové piesne Martina Luthera a ich recepcia v slovenských evanjelických spevníkoch. Pieseň o krste svätom "Kristus pán náš k Jordánu šel"
08.50 – 09.10	Milan JURÍK	Katechizmové piesne Martina Luthera a ich recepcia v slovenských evanjelických spevníkoch. Pieseň o krste svätom "Kristus pán náš k Jordánu šel".
09.10 – 09.30	Katarína ŠVAJDOVÁ	Manželská vernosť prepojená vernosťou Božiemu povolaniu. Hodnota a význam vernosti
09.30 – 09.45		az elhangzott előadások megbeszélése, kérdések rozprava o odznelých prednáškach, otázky
09.45 – 10.05	FAZEKAS István	A kígyó bűne, avagy a hamis vád az ószövetségben és a modern jogban
10.05 – 10.25	KOVÁCS Ábrahám	Újreformáció? A debreceni újortodoxia teológiai látása
10.25 – 10.55	VÉGHELYI Péterné	Aki az út az igazság és az élet
10.55 – 11.10		az elhangzott előadások megbeszélése, kérdések rozprava o odznelých prednáškach, otázky
11.10 – 11.30	ĎURDÍK László	Szlovákia vallási közösségeinek településszerkezeti összetétele az 1950. évi népszámlálás adatai alapján
11.30 – 11.50	TÖMÖSKÖZI Ferenc	Kóczán Mór református lelkész az FTC olimpikon atlétája
11.50 – 12.10	KOVÁCH Bendegúz	Mit üzen Ravasz László a post-covid református egyházaknak?
12.10 – 12.30		az elhangzott előadások megbeszélése, kérdések rozprava o odznelých prednáškach, otázky
12.30 – 12.50	szekcióvezető vedúci sekcie	a teológiai szekció munkájának értékelése, zárás hodnotenie práce teologickej sekcie, záver